

T.C. MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

**OKUL ÖNCESİ DİN EĞİTİMİNDE PROGRAM GELİŞTİRME
SÜREÇLERİNDE İLKE VE YAKLAŞIMLAR**

Doktora Tezi

SÜMEYRA UZUN

İstanbul, 2022

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

**OKUL ÖNCESİ DİN EĞİTİMİNDE PROGRAM GELİŞTİRME
SÜREÇLERİNDE İLKE VE YAKLAŞIMLAR**

Doktora Tezi

SÜMEYRA UZUN

Danışmanı: Doç. Dr. EMİNE KESKİNER

İstanbul,2022

ÖZET

OKUL ÖNCESİ DİN EĞİTİMİNDE PROGRAM GELİŞTİRME SÜREÇLERİNDE İLKE VE YAKLAŞIMLAR

Okul öncesi din eğitiminde program geliştirme süreçlerinde ilke ve yaklaşımların tespit edilmeye çalışıldığı bu araştırma iki bölümden oluşmaktadır. Literatür bölümünde, dinî gelişim kuramları, okul öncesi eğitim yaklaşımları, okul öncesi Hristiyan din eğitimi yaklaşımları ve okul öncesi İslam din eğitimi program örnekleri gibi konular çerçevesinde okul öncesi din eğitiminde eğitim programı konusunun kavramsal ve kuramsal çerçevesi teorik ve uygulamalı bütün yönleriyle ele alınmaya çalışılmıştır. Nitel araştırma sürecinin yürütüldüğü ikinci bölümde ise, ülkemizde bu alanda saha tecrübesi veya akademik çalışması bulunan isimlerle mülakatlar gerçekleştirilerek okul öncesi din eğitiminde program geliştirme süreçlerinde dikkat edilmesi gereken ilke ve yaklaşımların neler olduğuna ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırma neticesinde, saha araştırmasının literatürden elde edilen bilgilerle büyük oranda paralellik gösterdiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak, okul öncesi din eğitiminde, öğretmekten önce sevdirmeyi hedefleyen, diğer branşlarla bütünleşik, satır arasında ve arka fonda, her şeyden önce çocukların gelişim özelliklerini ve bireysel ilgilerini dikkate alan bir din eğitimi programı hazırlanmasının gerektiği görüşüne ulaşılmıştır. Ülkemizde bize özgü dinî ve ahlaki değerleri de bünyesinde barındıran, çocuk merkezli ve bütün gelişim alanlarına hitap eden bir okul öncesi eğitim yaklaşımının henüz geliştirilememiş olmasının sahada bir eksiklik olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Bu alanda görev alacak öğretmenlerin ise, ilahiyat ve okul öncesi alanlarından çift yönlü olarak (iki lisans veya bir lisans bir ön lisans) eğitim almalarının alandaki verimliliği arttıracığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi, Dinî Gelişim, 4-6 yaş Kur'an kursları, Din Eğitiminde Program Geliştirme

ABSTRACT

PRINCIPLES AND APPROACHES IN PROGRAM DEVELOPMENT PROCESS IN PRESCHOOL RELIGIOUS EDUCATION

This research, in which the principles and approaches in the curriculum development processes in preschool religious education are tried to be determined, consists of two parts. In the literature section, the conceptual and theoretical framework of the educational program in pre-school religious education has been tried to be discussed in all its theoretical and practical aspects, within the framework of topics such as religious development theories, pre-school education approaches, pre-school Christian religious education approaches and pre-school Islamic religious education program examples. In the second part, where the qualitative research process was carried out, interviews were conducted with people who have field experience or academic work in this field in our country, and it was tried to reach the principles and approaches that should be considered in program development processes in pre-school religious education.

As a result of the research, it has been determined that the field research is in great parallel with the information obtained from the literature. As a result, it has been reached the opinion that a religious education program should be prepared in preschool religious education, which aims to endear before teaching, is integrated with other branches, takes into account the developmental characteristics and individual interests of children above all. It has been determined that the inability to develop a child-centered preschool education approach that includes religious and moral values unique to us in our country and that addresses all developmental areas is seen as a deficiency in the field. It has been determined that the instructors who will work in this field will increase the productivity in the field if they receive two-way education (two undergraduate or one undergraduate and one associate degree) from the fields of theology and pre-school.

Keywords: Religious Education in Preschool Period, Religious Development, Qur'an Courses for 4-6 Years, Curriculum Development at Religious Education

ÖNSÖZ

Okul öncesi dönemde din eğitimi konusu özellikle gelişimsel uygunluk açısından çok tartışılan bir konudur. Bu araştırmada okul öncesi din eğitiminde program geliştirme konusu gelişimsel uygunluk başta olmak üzere, dini gelişim teorileri ve dünyadaki okul öncesi dönem Hristiyan ve İslam din eğitimi uygulamaları dikkate alınarak çok yönlü ve kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. İlgili alan yazın incelendiğinde, araştırmanın bu alandaki ilk örneklerden olduğu görülecektir. Bu çalışma ile okul öncesi din eğitimi alanında ülkemizde çalışılmamış bir konuyu ele almak ve ileride bu alanda yapmayı düşündüğümüz çalışmalara zemin oluşturmak amaçlanmıştır.

Öncelikle akademik çalışmalarına rehberlik ederken duygusal desteğini de her anlamda hissettiren, her alanda tecrübelerinden istifade ettiğim kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Emine Keskiner'e bana sağladığı hem akademik hem de moral, motivasyon desteği için teşekkürü borç bilirim. Bu alandaki ilk çalışmama rehberlik eden, aynı zamanda doktora tez izleme komisyonumda yer alarak, değerli katkıları ile doktora tezimin geliştirilmesine de destek olan yüksek lisans tez danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Zarife Şeyma Altun'a teşekkür ederim. Tezin literatür, araştırma ve imla noktalarındaki eksik yönlerinin geliştirilmesine katkı sağlayan kıymetli jüri üyesi hocalarım Prof. Dr. Nurullah Altaş'a, Doç. Dr. Umut Kaya'ya ve Doç. Dr. Ayhan Öz'e araştırma sürecinde sağladıkları katkılardan dolayı teşekkür ederim.

İlim yolculuğumun en başında elimden tutan ve yol boyu maddi manevi desteğini benden esirgemeyen babam Alaattin Akyol'a, yolculuğumun en başında çok büyük ümitlerle, dualarla yanımda olan fakat hiçbir mezuniyetimi dünya gözüyle göremeyen rahmetli annem Pakize Akyol'a, bu yolda en az benim kadar heyecanlanan ve bana destek olan kıymetli kayınbabam Hilmi Uzun'a, manevi desteğini benden ve çocuklarımdan esirgemeyen kayınvalidem Gülten Uzun'a teşekkürü borç bilirim.

Son olarak değerli eşim Yunus Emre Uzun'a, teşekkür ederim, her şey için.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Konusu ve Problemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	4
1.3. Araştırmanın Yöntemi	5
1.3.1. Araştırma Deseni	5
1.3.2. Çalışma Grubu	6
1.3.3. Veri Toplama Yöntemi ve Süreci	7
1.3.4. Veri Analizi.....	7
1.4. İlgili Literatür	8
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	18
2.1. KAVRAMSAL ANALİZ.....	18
2.1.1. Erken Çocukluk Dönemi	18
2.1.2. Okul Öncesi Dönem	18
2.1.3. Program Geliştirme	19
2.1.4. Okul Öncesi Eğitim Programı	20
2.1.5. Gelişim ve Gelişimin Gereklerine Uygun Uygulamalar	27
2.2. OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE DİNİ, MANEVİ VE AHLAKİ GELİŞİM	28
2.2.1. Piagetian Dinî Gelişim Kuramları	29
2.2.2. Neo-Piagetian Dinî Gelişim Kuramları	32
2.2.3. Post Piagetian Dinî Gelişim Kuramı	35
2.3. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM YAKLAŞIMLARI VE DİN EĞİTİMİ.....	36
2.3.1. Montessori Yaklaşımı.....	37
2.3.2. Waldorf Yaklaşımı	41
2.3.3. Reggio Emilia Yaklaşımı	44
2.3.4. High Scope Yaklaşımı.....	46
2.4. OKUL ÖNCESİ HRİSTİYAN DİN EĞİTİMİ YAKLAŞIMLARI	48
2.4.1. Gift to the Child Yaklaşımı	48
2.4.2. Godly Play Yaklaşımı	49
2.4.3. Catechesis of the Good Shepherd (Hz. İsa'nın Dinî Öğretileri) Yaklaşımı.....	51
2.5. OKUL ÖNCESİ İSLAM DİN EĞİTİMİ PROGRAMLARI.....	54
2.5.1. IQRA Vakfı Okul Öncesi Din Eğitimi Programı	54

2.5.2.	Tarbiyah Vakfı Okul Öncesi Din Eğitimi Programı.....	58
2.5.3.	İslamic Shakhsiyah Vakfı Okul Öncesi Din Eğitimi Programı.....	61
2.5.4.	Noor Kids Yayınları Karakter Gelişim Programı.....	63
2.5.5.	Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur'an kursu Programı	64
3.	BULGULAR	67
3.1.	OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMINDA DİN EĞİTİMİNİN YERİNE YÖNELİK BULGULAR	67
3.1.1.	Din Eğitiminin Okul Öncesi Eğitim Programıyla Bütünleşik Olarak Verilmesi	67
3.1.2.	Din Eğitiminin Ayrı Bir Öğrenme Alanı ile Seçmeli Ders Olması	71
3.1.3.	Din Eğitiminin Fen ve Doğa Çalışmalarıyla Desteklenmesi.....	71
3.2.	OKUL ÖNCESİ EĞİTİM YAKLAŞIMLARI VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİNE DAİR BULGULAR	75
3.3.	İLKELERE YÖNELİK BULGULAR	79
3.3.1.	Çocuk Merkezli Olmak	80
3.3.2.	Oyun Temelli Olmak.....	82
3.3.3.	Duygu ve Duyuşsal Becerileri Öncelemek.....	84
3.3.4.	Akademik Bilgiyi Merkeze Almamak.....	86
3.4.	PROGRAMIN AMAÇ VE KAZANIMLARINA YÖNELİK BULGULAR	89
3.4.1.	Amaç ve Kazanımların Çocuğun Ruhuna, Duygularına Hitap Etmesi	89
3.4.2.	Kazanımların Çocukta Davranış Değişikliğini Hedeflemesi.....	91
3.4.3.	Okul Öncesi Din Eğitiminde Öncelikli Kazanımlar.....	93
3.5.	PROGRAMIN İÇERİK KISMINA YÖNELİK BULGULAR	95
3.6.	EĞİTİM DURUMUNA YÖNELİK BULGULAR	100
3.6.1.	Kur'an Öğretimi Yöntemlerinin Revize Edilmesi.....	104
3.6.2.	Çocuğa Görelik İlkesinin Gözetilmesi	107
3.6.3.	Bilgi Odaklı ve Didaktik Olmaması	110
3.6.4.	Kıssa ve Siyer Öğretimi Yöntemlerinin Revize Edilmesi	111
3.6.5.	Müzik Seçiminde Dikkatli Olunması	113
3.7.	DEĞERLENDİRMEYE YÖNELİK BULGULAR	114
4.	SONUÇ, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER	118
4.1.	SONUÇ	118
4.2.	DEĞERLENDİRME	134
4.3.	ÖNERİLER	137
4.3.1.	Program Geliştirme ile İlgili Öneriler	137
4.3.2.	Öğretmen Yeterlikleri ile İlgili Öneriler.....	145

4.3.3. Okul Öncesi Din Eğitiminin Uygulaması ile İlgili Öneriler	146
KAYNAKÇA	147
EKLER	158
EK-1: KATILIMCI BİLGİLERİ	158
EK-2: NİTEL ARAŞTIRMA MÜLAKAT FORMU	161

KISALTMALAR

AÇEV Anne Çocuk Eğitim Vakfı

çev. Çeviren

D.İ.B. Diyanet İşleri Başkanlığı

ed. Editör

M.E.B. Millî Eğitim Bakanlığı

NAEYC National Association for the Education of Young Children

p.p: page (sayfa)

P4C Philosophy for Children (Çocuklar için Felsefe)

s. sayfa

SHÇEK Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

t.y. tarih yok

v.s. vesaire

vb. ve benzeri

1. GİRİŞ

1.1.Araştırma Konusu ve Problemi

İnsanın gelişimi anne karnında başlamakta ve yaşam boyu sürmektedir. Bireylerin hayatında gelişimin en hızlı olduğu ve çevre etkisine en açık olunan dönem ise hayatın ilk altı yılıdır. Hayatın ilk yıllarında bireylerin bilişsel, sosyal, duygusal, dil ve fiziksel gelişim alanları açısından zengin bir çevre ve donanımlı yetişkinler ile desteklenmesi insan hayatında kritik öneme sahiptir. Günümüzde eğitim ve psikoloji alanlarında yapılan akademik çalışmaların da gösterdiği gibi, hayatın ilk yıllarında bireylerin gelişimlerinin olumlu yaşantılarla desteklenmesi, onların akademik ve mesleki başarılarına çok büyük katkılar sağlamaktadır. Bunun yanında, bu dönemde gelişimin olumlu desteklenmemesi veya olumsuz yaşantıların sıklıkla tekrar etmesi bireylerin gelişimlerinde telafisi olmayan eksikliklere yol açmaktadır. Bu nedenle, hayatın ilk altı yılını kapsayan okul öncesi eğitim ve daha geniş anlamda ilk sekiz yılı kapsayan erken çocukluk eğitimi uygulamalarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması önem arz etmektedir.

Okul öncesi dönemde bütün gelişim alanlarının (bilişsel, sosyal, duygusal, dil ve fiziksel) eşit oranda nitelikli bir şekilde desteklenmesinin insan hayatında kritik öneme sahip olduğu bilimsel araştırmalarla ortaya konulmuştur. Okul öncesi dönemde manevi gelişimin desteklenmesi ve bu dönemde din eğitimi verilmesi konusunda ise, farklı görüşler, farklı sonuçları olan araştırmalar, kuramlar ve yaklaşımlar mevcuttur. Örneğin, gelişim psikoloğu Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramını temel alan dinî gelişim teorileri, insan beyninin 11 yaşından önce soyut içerikli dini bilgiyi yetişkin düzeyinde anlayamayacağını savunmaktadırlar. Bu nedenle, Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramını esas alan dinî gelişim teorilerine göre 11 yaş öncesinde din eğitime yer verilmemelidir. Diğer taraftan, inanç gelişiminin insanda anne karnından itibaren var olduğunu, inanç gelişimini bilişsel gelişimin aşamaları ile paralel görmenin doğru olmadığını savunan dinî gelişim teorileri de vardır. Bunun yanında, erken çocukluk döneminde manevi gelişimin var olduğunu kabul eden teorileri temel alan erken çocukluk dönemi din eğitimi yaklaşımları ve uygulamaları da literatürde yer almaktadır.

Ülkemizde ise eğitim ve psikoloji alanlarında manevi gelişim, erken çocukluk döneminde din eğitimi konularında yapılan araştırma sayısı son derece sınırlıdır. Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2013 yılında son şekli verilen 36-72 aylık çocuklar için okul öncesi eğitim programı dini ve manevi gelişim ile ilgili kazanımları içermemekte ve devlet anaokullarında okul öncesi din eğitimi verilmemektedir. Fakat ülkemizde, okul öncesi dönemde değerler eğitimi adı altında din eğitimi veren resmi veya gayri resmi statüde hizmet veren özel anaokulları mevcuttur. Bunun yanında, toplumun belirli bir kesiminin özellikle okul öncesi dönem için din eğitimi talebi oldukça yüksek düzeydedir. Bu konuda yapılan bir yüksek lisans tezi, Türkiye’de orta ve alt gelir grubuna sahip olan insanların bütçelerini zorlayarak okul öncesi din eğitimi için özel anaokullarını neden tercih ettiğini araştırmaktadır (Sevim, 2013).

Devlet anaokullarında din eğitimi verilmemesi¹, değerler eğitimi adı altında din eğitimi veren özel anaokullarının her kesime ve her bütçeye hitap etmemesi sebebiyle, okul öncesi dönemde din eğitimi talep eden halkın beklentilerine cevap vermek amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı 2013 yılında 4-6 yaş Kur’an kurslarını hizmete açmıştır. Açılan Kur’an kursları halk tarafından “**din eğitimi de veren okul öncesi eğitim kurumları**” olarak algılanmış ve yoğun talep görmüştür. Artan talebe cevap vermek amacıyla da söz konusu kursların sayıları her geçen yıl arttırılmıştır. Başkanlığın kursları ile ilgili, nitelikli öğretici başta olmak üzere fiziki şartlar ve eğitim programının bütün gelişim alanlarını eşit oranda desteklenmemesi gibi problemler mevcuttur.

Görüldüğü gibi, ülkemizde okul öncesi dönemde din eğitimi konusunda “Okul öncesi dönemde din eğitiminin programdaki yeri, bu eğitimin kim tarafından, ne şekilde, hangi kurum bünyesinde verileceği gibi” tam olarak cevaplanamamış sorular bulunmaktadır. Bunun yanında, ülkemizde halkın belirli bir kesimi okul öncesi dönemde din eğitimi talep etmektedir ve bu talebin çocuğun gelişim düzeyine uygun bir programla devlet anaokulları bünyesinde karşılanması önemlidir. Bu araştırma, okul öncesi din eğitimi konusunu bütün yönleriyle (program geliştirme, dinî gelişim teorileri, dünyadan örnekler, okul öncesi eğitim yaklaşımları, Türkiye’de mevcut durum vb.) kapsamlı bir şekilde ele almayı hedeflemektedir.

¹ 1-3 Aralık 2021 tarihlerinde Ankara’da “Eğitimde Fırsat Eşitliği” ana temasıyla toplanan 20. Milli Eğitim Şurası’nda alınan 128 tavsiye kararından biri de “Okul öncesi öğretim programında çocuğun gelişim düzeyi dikkate alınarak din, ahlak ve değerler eğitimi yer almalıdır.” Maddesidir. Bu doğrultuda, her ne kadar şu anda okul öncesine yönelik yeterli düzeyde din ve ahlak eğitimi imkânı bulunmasa da, bu alanda var olan ihtiyacın görüldüğü ve yakın zamanda bu ihtiyacı gidermeye yönelik adımların atılacağı sonucuna ulaşabiliriz.

Araştırmamızda, Türkiye’de okul öncesi dönem din eğitiminde program geliştirme süreçlerinde dikkat edilmesi gereken ilke ve yaklaşımları, konu hakkında teorik ve pratik çalışması bulunan akademisyen ve öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda tespit etmek konu edinilmiştir.

Bu araştırmanın temel problemi, dünyadaki dinî gelişim teorileri, okul öncesi eğitim yaklaşımları ve program geliştirmenin unsurları bağlamında, okul öncesi eğitimde din eğitimi verilmesi planlanırken, program geliştirme süreçlerinde dikkat edilmesi gereken ilke ve yaklaşımların neler olduğunu tespit etmeye çalışmaktır².

Araştırmanın alt problemleri:

1. Okul öncesi dönemde çocuğun gelişimsel özellikleri dikkate alındığında din eğitiminin planlanması ve uygulanmasında nelere dikkat etmek gerekir?
2. Okul öncesi dönemde din eğitiminin planlanmasında okul öncesi eğitim yaklaşımlarından (Montessori, Waldorf, High Scope v.b) faydalanılabilir mi?
3. Okul öncesi dönemde eğitimin planlanmasında din eğitiminin programdaki yeri ne olmalıdır? Ayrı bir ders olarak programa eklenmeli mi, yoksa program din eğitimi de içerecek şekilde bütün olarak mı planlanmalıdır?
4. Okul öncesi dönemde din eğitiminin planlanmasında amaçlar ve kazanımların belirlenmesinde nelere dikkat edilmelidir?
5. Okul öncesi dönemde din eğitiminde içerik seçiminde nelere dikkat edilmelidir? Gelişimsel özellikleri dikkate alındığında okul öncesi dönem çocuğuna uygun olan ve olmayan dini içerikli bilgi, tutum ve davranışın özellikleri neler olmalıdır?
6. Okul öncesi dönemde din eğitiminde öğretim yöntemleri seçiminde nelere dikkat edilmelidir?
7. Okul öncesi dönemde din eğitimi planlanırken, programın, öğretmenin ve öğrencinin değerlendirilmesinde nelere dikkat edilmelidir?

² Bu konu, sadece literatür üzerinden gidilerek de çalışılabilirdi. Fakat Türkiye’de bu alanda 2013 yılından beri uygulanan 4-6 yaş Kur’an kursları programı çerçevesinde şekillenen bir saha tecrübesi mevcuttur. Bu tecrübe dikkate alınmadan sadece literatür üzerinden yapılacak bir çalışmanın eksik kalacağı düşüncesiyle, araştırmada saha tecrübesine de literatürün yanında yer verilmeye çalışılmıştır.

1.2.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın temel amacı, okul öncesi din eğitiminde program geliştirme konusunda ilke ve yaklaşımların neler olduğunu tespit etmektir. Bu bağlamda konu hakkında teorik ve pratik çalışması bulunan akademisyen ve öğretmenlerle birebir mülakatlar gerçekleştirilerek, konu hakkındaki görüş ve önerileri tespit edilmiştir. Elde edilen veriler ile dünyadaki okul öncesi din eğitimi uygulamaları ve literatürdeki gelişmeler birlikte değerlendirilmek suretiyle ülkemizde okul öncesi din eğitimi için geliştirilecek programlara yol gösterici olması düşünülen bir çalışma ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Okul öncesi dönemde din eğitimi konusunda dünyadaki uygulamalara baktığımızda, Avrupa ve Amerika’da kiliselere bağlı açılan anaokullarında uygulanan okul öncesi eğitim programları içerisinde din eğitime de yer verildiği görülmektedir. Bu kurumlarda uygulanan din eğitimi için üniversiteler, kiliseler, yerel yönetimler ve STK’ların işbirliği içerisinde araştırma projeleri gerçekleştirdikleri, bu projeler neticesinde ortaya çıkan program ve materyalleri önce pilot uygulama ile denedikleri, sonrasında da yaygın olarak kullandıkları tespit edilmiştir. İngiltere Birmingham Üniversitesi tarafından geliştirilen Gift to the Child Yaklaşımı, Maria Montessori’nin öğrencilerinden olan Jerome Berryman tarafından geliştirilen Godly Play Yaklaşımı ile Montessori’nin bir diğer öğrencisi Sofia Cavaletti tarafından geliştirilen Catechesis of the Good Shepherd Yaklaşımı bu şekilde geliştirilen ve okul öncesi din eğitiminde kullanılan eğitim yaklaşımlarına örnektir.

Ülkemizde özel araştırma geliştirme projeleri ile geliştirilen ve yaygın olarak kullanılan bir okul öncesi eğitim yaklaşımı mevcut olmadığı gibi, okul öncesi din eğitimi konusunda yapılan akademik araştırmaların sayısı da oldukça kısıtlıdır. Bunun yanında, halkın belirli kesimi okul öncesi dönemde din eğitimini talep etmekte ve devlet anaokulları bu talebe cevap vermemektedir. Bu durum neticesinde, Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı olarak 4-6 yaş Kur’an kursları açılmıştır. Türkiye’de oldukça yeni bir uygulama olan 4-6 yaş Kur’an kurslarının program, öğretici yeterlikleri, eğitim yaklaşımı vb. gibi konularda geliştirilmesi gereken bir takım yönleri bulunmaktadır. Dünyada örnekleri görüldüğü gibi, okul öncesi din eğitimi, okul öncesi fen veya matematik eğitimi gibi okul öncesi eğitim kurumlarında okul öncesi öğretmenleri tarafından diğer branşlarla bütünleşik olarak verilebilmelidir. Türkiye’de böyle bir imkânın olmaması konu ile ilgili farklı problemlere zemin oluşturmaktadır. Bu noktada, bu çalışmanın okul öncesi din eğitiminde program geliştirme konusunda dikkate

alınması gereken unsurları bilimsel verilere dayanarak ve çocuğun gelişim özelliklerini merkeze alarak ortaya koyması bakımından, sadece akademinin değil, Milli Eğitim Bakanlığı'nın, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ve özel okul öncesi eğitim kurumlarının istifade edebileceği bir çalışma olacağını düşünülmektedir.

1.3.Araştırmanın Yöntemi

Okul öncesi dönem din eğitiminde program geliştirme süreçlerinde dikkat edilmesi gereken ilke ve yaklaşımları tespit etmeyi amaçlayan bu araştırma iki bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın teorik zeminini oluşturan ve okul öncesi dönemde dini ve ahlaki gelişim, okul öncesi eğitim yaklaşımları ve din eğitimi, dünyada okul öncesi dönemde din eğitimi, okul öncesi eğitim programı ve din eğitimi konularını içeren ilk bölümünde belgesel tarama yöntemi kullanılmıştır. Sosyal bilimlerde sıkça tercih edilen belgesel tarama yöntemi gereği elde edilen bilgiler, derlenerek analiz edilmiştir (Karasar, 2007, s.183). Araştırmanın ikinci bölümünde ise, Türkiye’de okul öncesi dönemde din eğitimi konusunda akademik çalışması veya saha tecrübesi bulunan akademisyen ve öğretmenlerle nitel bir araştırma yürütülmüştür.

Genel kabul gören bir tanımı olmamakla birlikte nitel araştırma, teori oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana almaktadır. Bunu yaparken gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerini kullanan bir araştırma türü olarak tanımlanabilmektedir (Yıldırım, Şimşek, 2013, s. 45). Araştırmacının da araştırma sürecinin bir parçası olduğu nitel araştırmalar bütüncül bir yaklaşımı esas almaktadır. Nitel araştırmaların neticesinde tümevarıma dayalı analiz yoluyla teori geliştirilebilir ve bu durum sosyal bilimlerin geleneksel teorilerine yeni bir bakış açısı kazandırması yönüyle önem arz etmektedir (Yıldırım, Şimşek 2013, s. 46-54). Sosyal olguların öngörülemez olma özelliği gereği esnek araştırma desenlerinin tercih edildiği nitel araştırmalarda, araştırmanın gidişatına göre araştırma revize edilebilmektedir (Yıldırım, Şimşek 2013, s. 46-54).

1.3.1. Araştırma Deseni

Bu çalışmada, nitel araştırma geleneği içerisinde yer alan fenomenoloji deseni kullanılarak, Türkiye’de okul öncesi din eğitimi alanında saha tecrübesi veya akademik çalışması bulunan isimlerle okul öncesi din eğitiminde program geliştirme konusunda derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatlardan elde edilen veriler temalara

ayrılarak analiz edilmiş ve ilgili literatür ekseninde teorik bakışlarla desteklenerek yorumlanmıştır.

Olgubilim olarak da bilinen fenomenoloji deseni, bilinen, farkında olunan fakat hakkında derinlemesine bilgi sahibi olunmayan kavramlara, olgulara odaklanarak araştırma yapmayı esas alan bir yöntemdir. Veri toplama tekniği mülakat olan bu desenin veri kaynağı ise yaşanan olguyu dışa yansıtabilecek olan bireyler veya gruplardır (Yıldırım, Şimşek 2013, s. 78-81).

Bu araştırmanın fenomeni okul öncesi dönemde “eğitim programı ve din eğitimi” olarak belirlenmiştir.

1.3.2. Çalışma Grubu

Saha araştırmasının verilerinin yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla elde edildiği bu çalışmada, iradi örneklem belirleme yöntemi kullanılarak, tipik duruma sahip örnekler seçilmiştir. Bu çalışmada tipik durum şu şekilde tanımlanmıştır: “okul öncesi din eğitimi konusunda en az 7 yıl süreli saha tecrübesine sahip olan veya bu alanda akademik çalışma yapmış olan kişiler.”³

Okul öncesi dönemde din eğitiminde program geliştirme süreçlerinde ilke ve yaklaşımların tespit edilmeye çalışıldığı bu çalışmada, katılımcılar belirlenirken kurumsal uygulamalar ve akademik çalışmalar takip edilerek alanda uzman veya saha tecrübesine sahip kişilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur'an kursu öğretmenlerinin seçiminde Formatör öğretici olmanın yanında alanla ilgili akademik çalışma veya yayın yapıyor olmak ön koşul olarak aranmıştır. Özel okul öncesi eğitimi kurumlarının yöneticileri seçilirken de bu alanda program geliştirme çalışması içerisinde olan kurumların yöneticilerine öncelik verilmiştir. Görüşme yapılan akademisyenlerin seçiminde de yine belirleyici olan kriter okul öncesi din eğitimi konusunda akademik çalışma yapmak olmuştur. Türkiye’de okul öncesi din eğitimi konusunda yeteri kadar çalışma bulunmadığı için örneklem seçiminde belirli bir il ile sınırlandırma yapılamamıştır.

³ Katılımcı bilgileri için bkz: Ek-1.

Bu çalışmada 7'si Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur'an kursları Formatör öğreticisi⁴, 3'ü özel okul öncesi eğitim kurumu kurucusu, 1'i akademisyen ve 1'i pedagog olmak üzere toplamda 12 kişiden oluşan bir saha planlaması yapılmıştır.

1.3.3. Veri Toplama Yöntemi ve Süreci

Bu araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. Hazırlanan sorular 3 uzman görüşü alınarak revize edilmiştir. Mülakatlar öncesi forma mülakat yapılan kişinin saha tecrübesine, alandaki eserlerine yönelik kişiye özel sorular da eklenmiştir. Mülakatlarda kullanılan sorular çalışmanın sonunda bulunan Ek-2 Nitel Araştırma Formu bölümünde yer almaktadır.

Görüşmeler 19.11.2019 ile 08.06.2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş ve her bir görüşme yaklaşık 45-60 dakika sürmüştür. Görüşmelerin ilk ikisi yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Sonrasında ortaya çıkan Covid-19 Pandemisi nedeniyle yüz yüze görüşme yapılamamış, kalan 10 görüşme online platformlar üzerinden yapılmıştır. Bütün görüşmelerde ses kaydı alınmış, ses kayıtları deşifre edildikten sonra katılımcıya iletilerek, onayları alınmak suretiyle araştırmada kullanılmıştır. Elde edilen veriler birbirini tekrar etmeye başlayınca görüşme süreci sonlandırılmıştır. Katılımcıların gerçek isimleri araştırma raporunda kullanılmamıştır. Katılımcıların numaralandırılması görüşme tarihi ve sırasına göre yapılmıştır.

1.3.4. Veri Analizi

Veri analiz sürecinin ilk basamağı olarak mülakatlar sırasında alınan ses kayıtları deşifre edilmiştir. Elde edilen deşifre metinleri analizde kullanılmadan önce mülakat yapılan kişilere ulaştırılmış ve onayları alındıktan sonra analiz edilmiştir.

Analiz sürecinin ikinci aşaması olarak, deşifre metinleri teker teker okunmak suretiyle, sorulara verilen cevapların benzerlik ve farklılıkları tespit edilmiş, buna bağlı olarak yedi

⁴ Formatör öğretici; Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur'an kurslarında 2013 yılından beri görev alan, tercihen 4 yıllık İlahiyat lisans bölümlerinin yanında okul öncesi öğretmenliği veya çocuk gelişimi programlarından da mezun olmuş olan, bunun yanında Başkanlığın 2018 yılı Ocak ayında Antalya Manavgat'ta gerçekleştirdiği Formatör Eğitici Hizmet İçi Eğitim Programı'na katılmış olan öğretmenlerdir. Bu öğretmenler 4-6 Yaş Grubunda öğretmenlik veya idarecilik yapmanın yanı sıra, bölgelerinde bulunan 4-6 yaş öğretmenlerine okul öncesi din eğitimi konusunda seminerler vermektedirler.

tema belirlenmiş ve detaylı analizde bu temalara bağlı kalınmıştır. Belirlenen temalar şu şekildedir; okul öncesi eğitim programı ve din eğitimi, okul öncesi eğitim yaklaşımları, ilkeler, amaç ve kazanımlar, içerik, eğitim durumu ve değerlendirme.

1.4.İlgili Literatür

Okul öncesi dönemde din eğitimi alanında Türkiye’de yapılan akademik çalışmaların tarihçesine baktığımızda, bu alanda yapılan araştırmaların 2001 yılından sonra sayılarının arttığını, 2013 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 4-6 yaş Kur’an kursları’nın açılmasından sonra ise bu konuda yapılan araştırma sayısındaki artışın hızlandığını söylemek mümkündür. Tespitlerimize göre okul öncesi din ve değerler eğitimi alanında Türkiye’de 1989 – 2020 yılları arasında 31 adet lisansüstü tez hazırlanmıştır. Bunların 6 tanesi doktora, 25 tanesi yüksek lisans tezidir.

Türkiye’de erken çocukluk dönemi din eğitimi alanında yapılan ilk akademik çalışma Mualla Selçuk (1989) tarafından çalışılan “Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler” adlı doktora tezidir. Selçuk’un doktora tezi, bir yıl sonra aynı isimle yayınlanmıştır. Selçuk araştırmasında, gelişim özellikleri ve bireysel ihtiyaçlarına göre okul öncesi ve okul çağı çocuğunun eğitiminde yer alabilecek dinî motiflerin neler olduğunu ve çocuğun gelişiminin hangi evrelerinde hangi dinî muhtevayı almaya hazır olduğunu konu edinmiştir.

1993 yılında Yurdagül Konuk tarafından Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde “Okul Öncesi Çocuklarda (5-6 yaş) Dinî Duygunun Gelişimi ve Eğitimi (Dinî Konularda Anne-Çocuk İletişimi)” adıyla hazırlanan yüksek lisans tezi, alanda yapılan ikinci akademik çalışma olarak literatüre geçmiştir.

Ülkemizde okul öncesi dönemde din eğitimi konusunu ele alan ve yayımlanan üçüncü akademik çalışma ise, 2001 yılında Zeynep Nezahat Özeri tarafından Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Din Ve Ahlak Eğitimi” adıyla hazırlanan doktora tezidir. 2004 yılında aynı isimle DEM Yayınları tarafından yayımlanan araştırma, okul öncesi din eğitimi konusunu kurumsal düzeyde ele alarak, bu konuda program geliştirme önerisinde bulunması bakımından önem arz etmektedir.

Hatice Kotan tarafından 2003 yılında “5-6 Yaş Çocuğu Anasınıfı Öğrencilerinde Dinî Duygu Ve Düşünce Gelişimi” adıyla Sakarya Üniversitesi’nde yüksek lisans tezi olarak hazırlanan araştırma, erken çocukluk döneminde dinî duygu ve düşüncenin gelişimini konu

edinmiştir. Çocuklarla yapılan mülakatların analiz edildiği araştırmanın en belirgin sonuçları şunlardır: Çocuklarda Allah inancı vardır ve antropomorfiktir, okul öncesi dönemde dinî yaşantı aileyi taklitle başlar ve çocuğun din anlayışını şekillendiren en önemli unsur sevgidir.

Fatma Gündüz tarafından 2007 yılında Sütçü İmam Üniversitesi'nde çalışılan “Okul Öncesi Dönem Çocuğunda Dinî Tasavvurlara Psikolojik Bir Yaklaşım” başlıklı yüksek lisans tezi de okul öncesi dönem çocuğunda Allah, cennet, cehennem, melek, peygamber gibi dinî tasavvurların varlığını araştırmıştır. Tezin sonuçlarına göre, çocukların zihninde bütün bu kavramlar mevcut olup çocuk zihnindeki Allah kavramı bilinenin aksine antropomorfik olmaktan ziyade daha soyuttur.

Rukiye Türküz tarafından 2009 yılında Marmara Üniversitesi'nde yapılan “Okul Öncesi Dönemde Dinî Gelişim Ve Eğitimi (James W. Fowler'ın İnanç Gelişimi Teorisi Bağlamında Bir Araştırma)” başlıklı yüksek lisans tezinde, Fowler'ın inanç gelişim teorisine göre Türkiye'deki çocukların inanç gelişiminin hangi basamağında olduklarının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Sadiye Bayındır tarafından 2010 yılında Selçuk Üniversitesi'nde yapılan “Çocuğun Din Eğitiminde Taklit Ve Özdeşleşme” başlıklı yüksek lisans tezi insanın doğasında var olan taklit ve özdeşleşmenin din eğitiminde metot olarak kullanılabilmesinin imkânını araştırmaktadır.

Fatmanur Biberci tarafından 2010 yılında Selçuk Üniversitesi'nde yazılan “2-7 Yaş Arası Çocuklarda Sevgi Ve Merhamet Değerlerinin Hadisler Işığında Öğretimi” başlıklı yüksek lisans tezinde, okul öncesi dönem değerler eğitiminde dikkat edilmesi gereken hususlar pedagojik kuramlar ve hadisler ışığında ortaya koymaya çalışılmıştır.

Sena İpşirli tarafından 2011 yılında Marmara Üniversitesinde “3-6 Yaş Çocuğun Genel Ve Din Eğitiminde Temel Değerler” başlığıyla hazırlanan yüksek lisans tezinde okul öncesi dönemde verilen din ve değerler eğitiminin önemi Piaget, Erikson, Kohlberg ve Fowler gibi uzmanların kuramları doğrultusunda açıklanmaya çalışılmıştır.

Erdem Dirimeşe tarafından 2013 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi'nde “Din Eğitiminin Amaçları Açısından Kuran'da Duygusal Zekâ” isimli doktora tezi, doğrudan okul öncesi din eğitimi ile bağlantılı bir tez değildir. Fakat din eğitiminde bilişsel ve duyuşsal hedeflerin tespitinde duygusal zekâ modellerinden nasıl istifade edilebileceğini Kur'an-ı

Kerim’den örneklerle açıkladığı için, okul öncesi din eğitiminde program geliştirme konusuna destek olabilecek bir araştırmadır.

Züleyha Yuvacı tarafından 2013 yılında Dumlupınar Üniversitesi’nde yapılan “Okul Öncesi Değer Eğitimi Uygulayan Okullardan Seçilen Değerlerin Ve Etkinliklerin İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde okul öncesi dönem değerler eğitimi uygulayan okullardaki eğitim gözlemlenmiş ve öğretmenlerle görüşülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre değer eğitimi veren öğretmenin bir değeri benimsemesinin öğrencilerin o değeri benimsemesini kolaylaştırdığı, öğrencilerin değer konularına odaklanması için konunun yöntem çeşitliliğine ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir.

Muhammed Sevim tarafından 2013 yılında Fatih Üniversitesi’nde yazılan “Search For An Alternative Way İn Preschool Education / Okul Öncesi Eğitiminde Alternatif Yol Arayışları” isimli yüksek lisans tezinde, din ve değerler eğitimi veren anaokullarının aileler tarafından tercih edilme sebepleri, aileler ve kurum yöneticileri ile görüşmeler yapılarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Okul öncesi din eğitimine olan ihtiyacı ailelerin bakış açısıyla gerekçelendirmeye çalışan araştırma, Türkiye’deki okul öncesi dönem din eğitimi ihtiyacını anlama noktasında tarihsel ve siyasi arka planı da dikkate alan bir durum değerlendirmesi olması sebebiyle önemlidir.

2013 yılında Şaban Tatar tarafından Atatürk Üniversitesi’nde doktora tezi olarak çalışılan “Okul Öncesi Eğitim Programı Din Eğitimi İlişkisi” adlı araştırmada Milli Eğitim Bakanlığı’nın Okul Öncesi Eğitim Programı’na yönelik okul öncesi din eğitimi etkinlik önerileri yer almaktadır. Araştırmada program geliştirmenin içerik ögesi temel alınmış, hedefler ve kazanım göstergelerine yönelik bir değerlendirmeye yer verilmemiştir.

2014 yılında Hasan Sözen tarafından Ankara Üniversitesi’nde yüksek lisans tezi olarak hazırlanan “Çocuğun Din Eğitimine Hz. Muhammed’in Hayatı Bağlamında Kuramsal Bir Yaklaşım” adlı araştırma, sosyal bilişsel öğrenme kuramı bağlamında Hz. Muhammed’in kişilik özelliklerini incelemiştir.

2014 yılında Kübra Cevherli tarafından Sakarya Üniversitesi’nde yüksek lisans tezi olarak yapılan “Okul Öncesinde Değerler Eğitimi: Boğaziçi Eğitim Modeli” başlıklı araştırmada okul öncesi dönemde değerler eğitimi konusu incelenmiştir. Çalışma kapsamında Boğaziçi Eğitim Hizmetleri Kurumu’nun İstanbul’daki dört anaokulunda görev yapan 13

değerler eğitimi öğretmeni ile görüşmeler yapılmış ve öğretmenlerin dersleri katılımcı gözlemci olarak izlenmiştir. Araştırmada kurumda verilen değerler eğitimi okul öncesi eğitim yaklaşımları çerçevesinde incelenmiş ve verilen eğitimin okul öncesi eğitim yaklaşımları ile benzerlik gösterdiği ortaya konulmuştur.

Ali Baz Bilici tarafından 2014 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi’nde “0-6 Yaş Grubu Çocuklarda Gelişim Süreci Ve Din Eğitimi” başlığıyla hazırlanan doktora tezi, Allah, peygamber, dua ve ibadet kavramlarının okul öncesi dönem çocuğunda gelişimi ve eğitimi literatüre dayalı olarak açıklamaktadır.

2015 yılında Gazi Üniversitesi’nde Özkan Sapsağlam tarafından hazırlanan “Anasınıfına Devam Eden Çocuklara Uygulanan Sosyal Değerler Eğitimi Programının Sosyal Beceri Kazanımına Etkisinin İncelenmesi” başlıklı doktora tezinde ön test, son test ve kontrol gruplu deneysel desenle araştırmacı tarafından geliştirilen Sosyal Değerler Eğitim programının etkinliği araştırılmıştır. Programın çocuklara sosyal değerler kazandırmada etkin ve kalıcı olduğu araştırma neticesinde ortaya çıkmıştır.

Safiye Nuran Göktepe tarafından 2015 yılında Cumhuriyet Üniversitesi’nde yapılan “Okul Öncesi Dönem Din Eğitiminde Oyun Oyuncak Ve Görsel Sanat Etkinliği Örnekleri” isimli yüksek lisans tezinde okul öncesi din eğitiminde oyun, oyuncak hazırlarken dikkat edilmesi gereken hususlar literatür bilgisi doğrultusunda izah edildikten sonra, araştırmacı tarafından tasarlanan din eğitiminde kullanılabilecek oyun, oyuncak ve görsel sanat etkinliği örnekleri sunulmuştur. Araştırma okul öncesi din eğitiminde materyal konusunu ele alan ilk bilimsel araştırma olması bakımından önem arz etmektedir.

Özgür Erakkuş tarafından 2015 yılında Uludağ Üniversitesi’nde doktora tezi olarak hazırlanan “Alternatif Okul Yaklaşımlarında Din ve Değerler Eğitimi” başlıklı çalışma dünya genelinde Montessori, Uluslararası Bakalorya ve Reggio Emilia yaklaşımları ile eğitim yapan kurum ve kurum yöneticileri ile görüşmeler yapılarak bu okullardaki din ve değerler eğitimi uygulamaları hakkında bilgi edinilmiştir. Araştırma alternatif okul yaklaşımlarında din ve değerler eğitiminin uygulamasını konu edinen ilk araştırma olması bakımından önemlidir.

2015 yılında Semiha Çakır tarafından Cumhuriyet Üniversitesi’nde yüksek lisans tezi olarak çalışılan “4-6 Yaş Arasındaki Çocuklara Mahremiyet Eğitimi Verilmesinde Din Eğitiminin Rolü (Sivas İli Örneği)” başlıklı araştırma ailelerin din eğitimi alma düzeylerinin

çocuklarına verdikleri mahremiyet eğitime etkisi olup olmadığını konu edinmiştir. Araştırma din eğitimi almış ebeveynin çocuklarına daha iyi mahremiyet eğitimi verdiğini ortaya koymuştur.

Betül Yıldırım tarafından 2015 yılında Cumhuriyet Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak hazırlanan “Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 4-6 yaş arası çocuklara din eğitimi” isimli araştırma 4-6 yaş Kur'an kurslarının çocukların dinî gelişimlerine katkısını araştırmayı konu edinmiştir.

2015 yılında Hitit Üniversitesi'nde Şevket Mert tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanan “Bilgisayar Oyunları Yoluyla Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi” isimli araştırma, dinî içerikli bilgisayar oyunlarının okul öncesi din eğitiminde yöntem olarak kullanılmasını önermektedir.

Uludağ Üniversitesi'nde 2016 yılında yüksek lisans tezi olarak Lamiya Mustafayeva tarafından hazırlanan “Montessori Eğitim Sistemi Ve İslam Eğitim Sisteminin Karşılaştırılması” isimli araştırma, İslam eğitim sisteminin Montessori metoduyla benzer ve farklı yönlerini mukayeseli olarak ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Mualla Erden tarafından 2016 yılında Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak çalışılan “Okul Öncesi Eğitime Temel Yaklaşımlar Ve Din Eğitimi” başlıklı yüksek lisans tezinde, Montessori, Waldorf, Reggio Emilia, High Scope gibi okul öncesi eğitim yaklaşımları çerçevesinde erken çocukluk döneminde din eğitiminin imkânı sorgulanmaktadır.

Sümeysra Uzun tarafından 2016 yılında İstanbul Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak çalışılan “Okul Öncesi Dönem Din Eğitimi (İslam Dini) Programlarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi Türkiye Ve Amerika Örnekleri” başlıklı araştırma, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur'an kursu eğitim programı ile Amerika IQRA Vakfı Okul Öncesi Din Eğitimi programını program geliştirmenin temel unsurlarını temel alarak mukayeseli olarak incelemektedir. Araştırma, okul öncesi din eğitiminde program geliştirme konusunda Türkiye'de yapılan ilk karşılaştırmalı eğitim çalışması olması bakımından önem arz etmektedir.

2017 yılında Mevlüt Güner tarafından Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak hazırlanan “Avusturya'da Örgün Ve Yaygın Olarak Yapılan Okul

Öncesi Din Eğitimi” başlıklı araştırma Avusturya’da farklı din ve cemaatlere ait anaokullarındaki din eğitimini incelemektedir.

İbrahim Kurt tarafından 2017 yılında Hitit Üniversitesi’nde “Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma” başlığıyla hazırlanan yüksek lisans tezi, çocuklarını 4-6 yaş Kur’an kurslarına gönderen velilerin kurslarla ilgili memnuniyet ve beklenti düzeylerini ölçmek amacıyla hazırlanmıştır.

2018 yılında Süleyman Şen tarafından Uşak Üniversitesi’nde “4-6 Yaş Grubu Çocuklarda Kur'an Tasavvuru” adıyla yüksek lisans tezi olarak çalışılan araştırma, 4-6 yaş grubu çocukların Kur'an'la ve tefsir ilmiyle karşılaşmaları neticesinde verdikleri tepkileri incelemektedir.

Samet Yağcı tarafından 2018 yılında İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi’nde yüksek lisans tezi olarak çalışılan “Öğreticilere Göre Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları (İzmir İli Örneği)” isimli araştırma 4-6 yaş Kur'an kurslarını fiziki donanım, öğretici yeterliliği, veli tutumu ve eğitim programı açısından incelemektedir.

2019 yılında Ayfer Betül Urdoğan tarafından Dokuz Eylül Üniversitesi’nde yüksek lisans tezi olarak çalışılan araştırma “Okul Öncesi Kur'an Kursu Öğretim Programının Program Geliştirme Açısından Değerlendirilmesi” ismini taşımaktadır. Öğreticilerle görüşmeler yapılan araştırmada, öğretici yeterliliği ve 4-6 yaş Kur'an kursları Eğitim Programı ile ilgili tespitlerde bulunulmuştur.

2019 yılında “Öğretici Görüşleri Bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur'an Kurslarındaki Değerler Eğitimi Uygulamalarının Değerlendirilmesi” isimli araştırma, Elif Acur tarafından Sakarya Üniversitesi’nde yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Araştırmada 20 öğretici ile görüşme yapılmış ve kurslardaki değerler eğitimi bu görüşler doğrultusunda analiz edilmiştir.

Büşra Bacı tarafından 2019 yılında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi’nde “Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) İle Okul Öncesi Eğitimi Programının Karşılaştırılması” ismiyle hazırlanan yüksek lisans tezi, 4-6 yaş Kur'an kursu programı ile MEB Okul Öncesi Eğitim Programını program geliştirmenin unsurları açısından mukayeseli olarak incelemektedir.

Zülfı Doğan tarafından 2019 yılında Erciyes Üniversitesi'nde "4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerinin Eğitim-Öğretim Yeterlik Algıları (Kayseri Örneği)" ismiyle yüksek lisans tezi olarak gerçekleştirilen araştırma, 179 Kur'an Kursu öğreticisi ile yapılan anketlerin sonuçlarına göre öğretici yeterliklerini araştırmaktadır.

2019 yılında Büşra Kara tarafından "Okul Öncesi Dönemi (4-6 Yaş Grubu) Çocukların Din Eğitiminde Görev Alan Eğitimcilerin/Din Görevlilerinin Pedagojik Yeterlilikleri" ismiyle Uludağ Üniversitesi'nde hazırlanan yüksek lisans tezinde, 20 öğretici ile yapılan görüşmeler neticesinde öğretmenlerin pedagojik yeterlikleri analiz edilmiştir.

2019 yılında Hatice Bayka tarafından "Öğretici Ve Veli Görüşleri Açısından Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)'Nın Değerlendirilmesi" ismiyle On Dokuz Mayıs Üniversitesi'nde hazırlanan yüksek lisans tezi, öğretici ve veli beklentileri doğrultusunda 4-6 yaş Kur'an kurslarındaki eğitim öğretim faaliyetlerini incelemektedir.

Mecnun Karadağ tarafından 2019 yılında Hitit Üniversitesi'nde "Okul Öncesi Din Eğitiminde Kavram Öğretimi" ismiyle çalışılan yüksek lisans tezi, genel olarak okul öncesi din eğitiminde kavram öğretimini konu edinmiştir. Özelde ise, "Saygı", "Allah Sevgisi" ve "Sorumluluk" kavramlarının kazandırılmasını araştırmaktadır.

Havva Özdemir Türk tarafından 2019 yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde "Çocuklarını Kur'an Kursu Veya Anasınıfına Gönderen Ailelerin Tercihlerine İlişkin Bir Çözümleme" adıyla yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Çalışma, çocuklarını MEB anaokuluna ve Diyanet 4-6 yaş Kur'an kursuna gönderen 22 veli ile yapılan görüşmeler neticesinde, okulların tercih edilme sebeplerini araştırmaktadır.

2019 yılında Cemile Çetin tarafından Marmara Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Kur'an Öğretimi" isimli çalışmada 4-6 yaş Kur'an kurslarında verilen Kur'an öğretimi, program, müfredat, öğrenci, öğretici, materyal ve öğrenim ortamı açısından incelenmiştir.

Nuran Çelik tarafından 2019 yılında Gümüşhane Üniversitesi'nde yüksek lisans tezi olarak çalışılan "4-6 Yaş Grubu Çocukların İnanç Esaslarını Algılayış Biçimleri" isimli araştırmada 4-6 yaş grubundaki 50 çocuğa "Allah ve Peygamber tasavvuru, İslam dini, dua, melek, Kur'an-ı Kerim, ölüm, cennet" kavramları üzerine açık uçlu sorular yöneltilmiş ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. Araştırma Kelam anabilim dalı bünyesinde

gerçekleştirildiği için, ölüm, cennet ve melek kavramlarının yaş grubuna uygunluğunun tartışılması gözden kaçırılmıştır.

2020 yılında Nurcan Uzut tarafından, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İç Mimarlık Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanan “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının İç Mimarlık Temelinde Mekân Ölçütleri: Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Eğitim Merkezleri Örnekleri Üzerinden Bir Model Önerisi” isimli araştırma, 4-6 yaş Kur’an kurslarının eğitim mekânlarının mevcut halini inceledikten sonra, kurslar için mekân tasarım önerisinde bulunmaktadır.

Kevser Tüfekçi tarafından 2020 yılında Gaziantep Üniversitesi’nde yüksek lisans tezi olarak çalışılan araştırma “Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kuran Kursları Eğitiminin Öğretici Ve Veli Görüşlerine Göre İncelenmesi” adını taşımaktadır. Araştırmada 4-6 yaş Kur’an kurslarında verilen eğitim veli beklentileri doğrultusunda incelenmiştir.

2020 yılında Ayşe Sevde Karaca tarafından Necmettin Erbakan Üniversitesi’nde yüksek lisans tezi olarak çalışılan araştırma “Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur’an Kursu Öğrencilerine Uygulanan Değerler Eğitiminin Öğretici Görüşleri Açısından İncelenmesi” ismini taşımaktadır. 10 öğretici ile görüşme yapılan araştırmada yardımlaşma ve sabır değerinin öğretimi incelenmiştir.

Betül Dinçer tarafından 2020 yılında Uludağ Üniversitesi’nde “Diyanet İşleri Başkanlığı’na Bağlı 4-6 Yaş Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Mevcut Durum Ve Beklentilerin Saptanması” ismiyle bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Bursa’da görev yapan 102 tane 4-6 yaş Kur’an kursu öğreticisine anket uygulanan araştırmada, 4-6 yaş Kur’an kurslarının mevcut durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu alanda hazırlanan lisansüstü çalışmaların yanında, okul öncesi din eğitimi konusunu farklı yönleriyle ele alan kitaplar, kitap bölümleri ve makaleler de mevcuttur. Cemil Oruç ve Mustafa Köylü tarafından 2017 yılında yayınlanan “Çocukluk Dönemi Din Eğitimi” adlı kitap çocukluk döneminde din eğitiminin aile, okul ve medyada nasıl ele alınması gerektiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Cemil Oruç tarafından 2014 yılında yayınlanan, “Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi” isimli kitap okul öncesi dönemde dinî gelişim ve din eğitimi ele almaktadır. Mustafa Çoban tarafından 2016 yılında “Okul Öncesi (3-6 Yaş) Din ve Ahlak Eğitimi”

ismiyle yayınlanan kitap okul öncesi dönemde gelişim alanları ve gelişimsel açıdan din eğitiminin imkânı konularını ele almaktadır.

Bu alanda Cemil Oruç tarafından 2013 yılında yayınlanan “Erken Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Teorileri Bağlamında Din Eğitimi” isimli makale, dini gelişim teorileri doğrultusunda erken çocukluk döneminde din eğitimi konusunu ele almaktadır. Cemil Oruç tarafından 2019 yılında “Montessori Eğitim Yaklaşımının Din Eğitimine Uygulanması: Godly Play Örneği” ismiyle yayınlanan makale, Montessori temelli okul öncesi Hristiyan din eğitimi yaklaşımlarından olan Godly Play yaklaşımını açıklamaktadır.

Naciye Öztürk tarafından 2018 yılında yayınlanan “Okul Öncesi Dini Eğitim: Kur’an Kursları Okul Öncesi Din Eğitimi Projesi ve Öneriler” başlıklı araştırma raporu, okul öncesi din eğitimi konusunu dünyadan uygulama örnekleri çerçevesinde ele almaktadır.

Cemal Tosun ve Fatma Çapçioğlu tarafından 2015 yılında “4-6 Yaş Kur’an Kursları Öğretim Programının Dinî Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi” başlığıyla yayınlanan makalede 4-6 yaş Kur’an kursları öğretim programı dinî gelişim kuramları çerçevesinde incelenmektedir.

Son olarak, 2021 yılında Recep Kaymakcan tarafından “Türkiye’de Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi” ismiyle yayınlanan raporda, okul öncesi din eğitimi konusu, dünyadan örnekler, okul öncesi eğitim yaklaşımları, 4-6 yaş Kur’an kurslarının değerlendirilmesi konuları çerçevesinde ele alınmıştır. Raporda okul öncesi din eğitimi konusuna yönelik genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra, Türkiye’de okul öncesi din ve ahlak eğitimi için politika önerilerine yer verilmiştir.

Özetlenen literatürden anlaşıldığı üzere, okul öncesi dönemde din eğitimi konusu, farklı boyutlarıyla çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Konunun okul öncesi dönemde din eğitiminde program geliştirme boyutunu ele alan araştırma sayısı ise oldukça azdır. Yapılan literatür taramasında Türkiye’de okul öncesi dönem din eğitiminde program konusunu ele alan iki adet doktora, dört adet yüksek lisans tezi tespit edilmiştir. Alanda hazırlanan ilk doktora tezi Özeri (2001) tarafından çalışılan “Okul öncesi eğitim kurumlarında din ve ahlak eğitimi” isimli araştırmadır. Okul öncesi din eğitiminde program geliştirme konusunda hazırlanan bir diğer doktora tezi Tatar (2013) tarafından “Okul öncesi eğitim programı din eğitimi ilişkisi” ismiyle çalışılmıştır. Bu araştırma, program geliştirmenin amaç ve kazanımlar ögesini dikkate

almayarak, direk olarak içerik ögesine odaklanması sebebiyle eleştirilebilir. Okul öncesi din eğitiminde eğitim programı konusunu ele alan bir diğer araştırma Uzun (2016) ise okul öncesi din eğitiminde eğitim programı mukayesesini konu edinmektedir. Aynı araştırmadan üç yıl sonra yapılan bir araştırma olan Urdoğan (2019) da benzer bir şekilde 4-6 yaş Kur'an kursu öğretim programının program geliştirme açısından değerlendirilmesini konu edinmektedir. Aynı yıl yapılan bir diğer yüksek lisans çalışması olan Bacı (2019) da 4-6 yaş Kur'an kursları öğretim programı ile M.E.B. okul öncesi eğitimi programını program geliştirmenin unsurları açısından mukayeseli olarak incelemektedir. Bir diğer yüksek lisans çalışması olan Bayka (2019) ise, 4-6 yaş Kur'an kursları Öğretim Programını öğretici ve veli görüşleri açısından incelemektedir.

Okul öncesi din eğitiminde program geliştirme konusunda ilke ve yaklaşımların neler olduğunu tespit etmeye yönelik bir araştırma henüz ülkemizde yapılmamıştır. Bu konuyu bütün yönleriyle (program geliştirme, dinî gelişim, dünyadan örnekler, okul öncesi eğitim yaklaşımları, öğretmen yeterlikleri, süre vb.) kapsamlı bir şekilde ele alan güncel bir araştırmaya ihtiyaç duyulduğu açıktır. “Okul Öncesi Din Eğitiminde Program Geliştirme Süreçlerinde İlke ve Yaklaşımlar” ismiyle hazırlanan araştırmamızın bu alandaki ihtiyaca katkı sunması amaçlanmaktadır.

1.5.Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmanın ilk bölümünde okul öncesi eğitim ve din eğitimi, dinî gelişim kuramları ve dünyada okul öncesi din eğitimi örnekleri hakkında teorik çerçeveye yer verilirken, ikinci bölümde araştırma kapsamında yapılan mülakatlardan elde edilen bulgular, teorik çerçeve doğrultusunda analiz edilmiştir.

Konu ile ilgili ülkemizde yapılan çalışmalar incelendiğinde okul öncesi din eğitiminde program geliştirme süreçlerinde ilke ve yaklaşımların neler olduğunu tespit etmeye yönelik benzer bir araştırmanın henüz yapılmadığı tespit edilmiştir. Araştırmamız alanda ilk olma noktasında özgün bir değere sahip olmakla beraber, yeterli sayıda benzer akademik çalışmanın mevcut olmaması, başka çalışmalarla karşılaştırma yapılamaması ve araştırma sonuçlarının sadece saha verileri ile kısıtlı olması ise araştırmanın dezavantajlarından. Araştırma, görüşme yapılan uzmanların görüşleri ve ulaşılabilen literatür bilgisi ile sınırlıdır.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. KAVRAMSAL ANALİZ

Bu bölümde, araştırmanın ilgili olduğu kavramlardan erken çocukluk dönemi, okul öncesi dönem, program geliştirme, okul öncesi eğitim programı, gelişim ve gelişimin gereklerine uygun uygulamalar terimleri açıklanarak araştırmanın kavramsal çerçevesi çizilmeye çalışılacaktır.

2.1.1. Erken Çocukluk Dönemi

En genel tanımıyla erken çocukluk dönemi hayatın ilk sekiz yılını kapsayan, insanın zihinsel becerilerinin en hızlı değiştiği ve dönüştüğü döneme verilen isimdir. Bu dönemde bireyler çevrelerinden çok yüksek düzeyde etkilenmektedir. Bu etkileşimin niteliği bu dönemde gerçekleşecek olan zihinsel gelişimin hızını belirleyen önemli bir unsurdur.

İnsanoğlu hayatının belirli dönemlerinde belirli öğrenme deneyimlerine karşı çok yüksek duyarlılık göstermeye meyillidir ve bu dönemler “kritik dönem” olarak isimlendirilir (Senemoğlu, 2012, s.5). Erken çocukluk dönemi de bireylerin gelişiminde kritik dönemlerdendir. Erken çocukluk döneminde insanın büyüme ve gelişme hızı hayatının diğer dönemlerine oranla oldukça hızlıdır. Dolayısıyla bu dönemde edinilen tecrübeler ve öğrenme yaşantıları çocukların yetişkinlik dönemlerindeki kişilik özelliklerini, üretkenliklerini ve refah düzeylerini kalıcı olarak etkileyeceği için erken çocukluk dönemi oldukça önemlidir.

2.1.2. Okul Öncesi Dönem

Okul öncesi dönem, çocuğun doğduğu günden ilkokula başladığı güne kadar geçen yılları kapsayan ve çocukların sonraki hayatlarında çok önemli rolü olan fiziksel, bilişsel, psikomotor, dil ve sosyal duygusal gelişimlerinin büyük ölçüde tamamlandığı, ailelerde ve kurumlarda verilen eğitimle karakterin şekillendiği gelişim ve eğitim süreci olarak tanımlanmaktadır (Seven, 2016, s. 1).

Ülkemizde erken çocukluk dönemi kavramı ile okul öncesi dönem birbirinin yerine sıklıkla kullanılsa ve benzer kavramlar olarak kabul görse de, aslında okul öncesi dönem 0-8 yaş aralığını kapsayan erken çocukluk dönemi içerisinde yer alan bir gelişim dönemidir. Her

iki dönem de, bütün gelişim alanları açısından insan hayatında kritik gelişmeleri bünyelerinde barındırmaları sebebiyle oldukça önemlidir.

2.1.3. Program Geliştirme

Teknoloji ve modernleşme ile birlikte toplumsal dinamiklerin hızla değişmesi sonucunda eğitim öğretim programları da toplumsal değişime ayak uydurarak hızlı bir yeniden yapılandırılma sürecine dâhil edilmiştir. Bu durum eğitim bilimlerinde program geliştirme konusunun önemini artırmıştır. Program geliştirme; eğitim öğretim faaliyetlerinin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi süreçleriyle ilgilenen araştırma alanıdır.

Program geliştirmenin temel unsuru eğitim programıdır. Eğitim programı kavramının eğitimle ilgili bütün kavramlarda olduğu gibi çok farklı tanımları mevcuttur. Eğitim programı, “bir eğitim kurumunun, çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, milli eğitim ve kurumun amaçlarının gerçekleştirilmesine dönük tüm faaliyetleri kapsar” olarak tanımlanmaktadır (Varış, 1978, s. 17). Bir diğer tanıma göre ise eğitim programı “öğrenene okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneğidir” (Demirel, 2015, s. 4). Öğretim programı ise, “okul içerisinde veya okul dışında bireye kazandırılması amaçlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneğidir” (Demirel, 2015, s. 6).

Eğitim programı geliştirilirken dikkate alınması gereken temel sorular vardır. Bu sorular şunlardır; “Ne için öğretilim? Ne öğretilim? Nasıl öğretilim?”. Program geliştirme biliminde “Ne için öğretilim?” sorusu programın amacını belirlemek için sorulur. “Ne öğretilim?” sorusu programın içeriğini belirlemek için sorulurken, “Nasıl öğretilim?” sorusunun cevabı ise eğitim durumudur. Programın öğrenci, öğretmen ve programın unsurları açısından verimliliği ise değerlendirme ile belirlenir.

Program geliştirme alanının okul öncesi eğitim programına özel birtakım unsurları da bulunmaktadır. Bu unsurlara göre okul öncesi eğitim programı, sarmal, eklektik, gelişimsel, çocuk merkezli, oyun temelli olmalı; gelişimin gereklerine uygun uygulamalar içermelidir. Gelişimsel açıdan uygun kabul edilen programların hem yaşa hem de bireye uygunluk özelliklerini taşıması gerekmektedir (Fetihi, 1998, s. 113). Yaşa ve bireye uygunluk özellikleri ile anlatılmak istenen, programın, çocukların gelişimsel özelliklerini ve bireysel farklılıklarını

dikkate almasıdır. Bunun yanında programın bütün gelişim alanlarını eşit oranda desteklemesi gerekmektedir.

Okul öncesi eğitim programının uygulanması sırasında ise, öğretmenlerin kazanımlara uygun yıllık, aylık, haftalık planlar yapmaları, bu planlar doğrultusunda günlük akışı belirlemeleri gerekmektedir. Günlük eğitim akışı, güne başlama zamanı, oyun zamanı, etkinlik zamanı ve toplanma, temizlik, yemek gibi rutin etkinlikleri içermektedir. Öğrencilerin günlük rutinden haberdar olmaları, onların okulda daha güvende hissetmelerini ve okula daha kolay adapte olmalarını sağlar. Günlük akış hazırlanırken, hareketli ve sessiz etkinliklerin dengeli ve birbirinin peşi sıra gelmesine dikkat etmek gerekmektedir. Bunun yanında etkinlikler arası geçişlerde, şarkı, tekerleme, oyun gibi aktivitelerin kullanılması, çocuklara geçiş öncesinde haber verilmesi ve böylelikle yumuşak bir geçiş ile çocukların adaptasyon problemleri yaşamalarını önlemek tavsiye edilmektedir.

Okul öncesi eğitim kurumlarında öğrencilerin değerlendirilmesi ise sonuç odaklı değil, süreç odaklıdır ve bunun için öğretmenin gelişim gözlem formları ile öğrencilerinin gelişimlerini takip edip kayıt altına alması beklenir.

Program geliştirmenin temel unsurları olan amaç, içerik, öğrenme öğretme süreçleri ve değerlendirme, araştırmamızda eğitim programları incelenirken ve nitel araştırmanın görüşmeleri yapılırken dikkate alınan unsurlar oldukları için önem arz etmektedir.

2.1.4. Okul Öncesi Eğitim Programı

Okul öncesi eğitim programının genel kabul gören bir tanımı mevcut değildir. Çünkü okul öncesi eğitim programının tanımı, programın geliştirildiği kurumun amaçlarına, eğitim felsefesine göre değişmektedir. Biz burada ülkemizdeki uygulamalara yön veren Milli Eğitim Bakanlığı'nın okul öncesi eğitim programına dair tanımlamalarına yer vereceğiz.

Milli Eğitim Bakanlığı, okul öncesi eğitim programının amaçlarını şu şekilde tanımlamıştır: “Bu program, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların zengin öğrenme deneyimleri aracılığıyla sağlıklı büyümelerini; motor, sosyal ve duygusal, dil ve bilişsel gelişim alanlarında gelişimlerinin en üst düzeye ulaşmasını, özbakım becerilerini kazanmalarını ve ilkokula hazır bulunmalarını sağlamak amacı ile geliştirilmiştir.” (MEB, 2013, s. 14)

Milli Eğitim Bakanlığı okul öncesi eğitim programı ayrıca, gelişimsel, sarmal ve bütüncül bir program olarak tanımlanmıştır. Program; çocukların bütün gelişim alanlarının geliştirilmesini esas aldığı için gelişimsel, programlama yaklaşımı olarak, ele alınan konuların daha sonra kapsamı genişletilerek tekrar ele alınmasını gerektirdiği için sarmal, program anlayışı olarak da bütüncüldür (MEB, 2013, s. 14-15). Bunun yanında, program hazırlanırken bütün gelişim alanlarına eşit oranda ağırlık verilerek dengeli bir program geliştirmek amaçlanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okul öncesi eğitim programının temel özellikleri çocuk merkezli, eklektik ve oyun temelli olarak ifade edilmektedir. (MEB, 2013, s.15-16). Program çocuk merkezli olarak tanıtılmaktadır, çocuk merkezli programlarda çocukların seçim yapmalarına, planlama yapmalarına, üretmelerine mümkün olduğunca imkân sağlanmalıdır. Fakat uygulamada, etkinliklerin, yöntemlerin ve içeriğin öğretmen tarafından belirlendiği MEB Okul Öncesi Eğitim programında serbest oyun zamanı dışında çocukların seçim hakkı pek bulunmamakta ve çocuk merkezli olma özelliği bu noktada kâğıt üzerinde kalmaktadır. Program farklı program ve yaklaşımların en kabul edilebilir özelliklerini bünyesinde barındırdığı için eklektik olarak tanımlanmaktadır. MEB Programında, Montessori, High Scope, Reggio Emilia ve Bank Street gibi yaklaşımlardan izler görmek mümkündür. Program oyunla öğretmeyi esas almaktadır, ilgi köşelerinin isminin “öğrenme merkezleri” olarak değiştirilmesi ve serbest oyunda bu köşelerin aktif kullanımının sağlanması da programın oyun temelli olma özelliğinin göstergesidir.

Bunun yanında, MEB Programı çocukların keşfederek öğrenmesine, özel gereksinimli çocuklar için uyarlamalar yapılmasına önem verdiğini belirtmektedir. Programın değerlendirme kısmında ise süreç odaklı değerlendirmeye ve çocukların gözlenmesine önem verilmektedir.

Bütün bu özellikleriyle Milli Eğitim Bakanlığı okul öncesi eğitim programı, temel unsurları, felsefesi ve kazanım göstergeleri itibarıyla araştırmamızda okul öncesi eğitim programı inceleme konusunda önemli bir ölçek olarak yer almaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi eğitimde program geliştirmenin dört temel unsuru, amaç ve kazanımlar, içerik, eğitim durumu ve değerlendirmedir. Bu kavramların okul öncesi eğitimde program geliştirme konusunda özel olarak açıklanması ve anlamlandırılması bizim

araştırmamız için oldukça önemlidir. Bunun yanında, bu kavramların okul öncesi din eğitimi özelinde de detaylandırılması da bu araştırma için önem arz etmektedir.

2.1.4.1. Amaç ve Kazanımlar

Eğitimde program geliştirme sürecinde “ne için öğretilim?” sorusunun cevabı olan amaç ve kazanımlar eğitim programının en temel unsurudur. Programın içeriği, yöntemi ve değerlendirilmesi amaç ve kazanımlar çerçevesinde şekillenir. Eğitim programlarında programın genel amaçlarının yanında, branşa veya gelişim özelliklerine göre belirlenen özel amaçlar da yer almaktadır.

MEB Okul Öncesi Eğitim Programında gelişim alanlarına ve yaşa özel kazanım göstergeleri yer almaktadır. Kazanım göstergeleri, 36-48, 48-60 ve 60-72 aylık çocuklar için olmak üzere üç farklı yaş grubuna yönelik olarak gruplandırılmıştır. Bunun yanında kazanım göstergeleri verilen gelişim alanları ise; bilişsel gelişim, dil gelişimi, sosyal ve duygusal gelişim, motor gelişim ve öz bakım becerileridir. Bu alanlara yönelik kazanım göstergeleri yaş gruplarına göre listelendikten sonra, kazanım göstergeleri ile anlatılmak istenenin ne olduğu detaylı olarak, örneklerle açıklanmıştır. Bunun yanında, program öğretmene gerekli gördüğü durumlarda programda yer almayan kazanım ve göstergeleri programa ekleme imkânı da vermektedir. Fakat bunu yaparken öğretmenden, ilave kazanımı gerekçelendirmesinin yanında, programın ve Türk milli eğitiminin genel amaçlarına uygun bir tutum benimsemesi ve diğer kazanımlarla çakışmayacak şekilde kazanım belirlemesi beklenmektedir.

Okul öncesi eğitim programında amaç ve kazanımların neler olması gerektiği ile ilgili farklı uzmanların değindikleri bir takım temel özellikler mevcuttur. Örneğin, Dion ve Berschied (1974) nitelikli bir okul öncesi eğitim programının çocuklarda şu becerileri geliştirmesi gerektiğini savunmaktadır; kendinin, kendi kültürünün ve diğer kültürlerin farkında olma, sosyal beceriler, iletişim becerileri, algısal-devimsel beceriler, analitik düşünme ve problem çözme becerileri, yaratıcılık ve estetik beceriler (Temel, Kaynak, 2016, s. 15).

Okul öncesi eğitim programında din eğitimi planlanırken ise, amaçların belirlenmesinde öncelikli olarak dikkat edilmesi gereken husus, çocukların Yaratıcıları ile ilk iletişimlerini kurabilmelerine imkân sağlamaktır (Altaş, 2016, s. 752). Bu doğrultuda duanın insanın Yaratıcısı ile en etkili iletişim aracı olduğu dikkate alınmalı fakat çocuklara anlamını bilmedikleri bir dilde dualar ezberletmeden önce, kendi dilleri ile Yaratıcıları ile iletişim kurma yöntemi olarak dua etme becerisi geliştirmeleri hedeflenmelidir. Bunun yanında

amaçlar belirlenirken, okul öncesi din eğitiminin çocukların hayatı anlamlandırmalarına fırsat tanıyacak şekilde yapılandırılması, çocukların anlam dünyalarına katkı sağlamayan bilgiler topluluğu formatından çıkarılması tavsiye edilmektedir (Altaş, 2016, s. 752).

2.1.4.2. İçerik

Program geliştirme sürecinde sorulan “ne öğretelim” sorusunun cevabı olan içerik, belirlenen amaç ve kazanımlara ulaşmak için kullanılan bir araçtır. İçerik seçiminde dikkat edilmesi gereken birtakım unsurlar bulunmaktadır (Küçükahmet, 2003, 7). Bu unsurlar şunlardır;

- Geçerlik
- Güvenilirlik
- Bilimsellik
- Öğrenci İlgi ve İhtiyaçlarını Karşılama
- Faydalılık
- Öğrenilebilirlik
- Sosyal gerçeklerle tutarlılık

Buna göre; içeriğin amaçlara uygun olması geçerlik olarak isimlendirilirken, içeriğin tutarlı olması ve birbiriyle çelişmemesi ise güvenilirlik olarak adlandırılmıştır. İçerikte bilimsel düşünme becerilerine yer verilmesi bilimsellik olarak isimlendirilmektedir. Bunun yanında, içeriğin öğrencilerin yaş grubu ile beraber bireysel ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olmasına da dikkat edilmelidir. Ayrıca, içerik seçiminde öğrencinin işine yarayacak, yaşam becerilerine katkı sağlayacak ve gelişim düzeyine uygun, öğrenebileceği konuların seçimi de önemlidir. Son olarak, içeriğin sosyal gerçeklerle uyumlu olmasına da dikkat edilmelidir.

Okul öncesi dönemde içeriğin sıralaması da önemlidir. Bu dönemde programdaki konuların basitten zora, somuttan soyuta şeklinde bir sıralama takip etmesi tavsiye edilmektedir. Bunun yanında, nitelikli bir erken çocukluk eğitimi programı, branşlara ayrılmış eğitimden ziyade bütünleştirilmiş bir eğitimi hedeflemelidir (Miller, 1996, s. 5). Bütünleşik bakış hem branşların bütünleştirilmesi, hem de çocukların gelişim alanlarının bütünsel olarak değerlendirilmesi açısından erken çocukluk eğitimi programının planlanmasında oldukça önemlidir.

MEB Okul Öncesi Eğitim Programı da alanyazında belirtildiği gibi, içeriği amaç değil, araç olarak kabul etmektedir. Program içerik tavsiyesinde bulunmamakta ve programda belirlenen amaç ve kazanımlar doğrultusunda içerik seçimini öğretmene bırakmaktadır. Bu durum, programı öğretmen merkezli yapması ve programın uygulamasında uygulama farklılıklarına sebep olması açısından eleştirilmektedir.

MEB uygulamasına göre öğretmenler sene başında, bir yıl boyunca uygulamayı planladıkları yıllık planları hazırlayıp okul idaresine teslim ederler. Yıllık planlarda o yıl içerisinde ele alınacak konular, amaç kazanımlar, belirli gün ve haftalar ve aile katılımı etkinlikleri, alan gezileri, öğretim yöntemleri ve değerlendirme yöntemleri yer almaktadır. Bunun yanında, aylık, haftalık planlar ve günlük eğitim akışı da içeriğin yer aldığı planlama örneklerindendir. MEB Programında bu planlarla ilgili taslak planlama sayfası örneği verilmiştir.

İçerik seçiminde dikkat edilmesi gereken en önemli unsur ise, içeriğin öğrencinin gelişim düzeyine uygun olmasıdır. Erken çocukluk dönemi din eğitiminde içerik seçiminde çocuğa görelilik konusu söz konusu olduğunda ise, meselenin bütün yönleriyle ele alınması, farklı uzmanların bir araya geldiği disiplinler arası çalışmalar sonucunda karar verilmesi oldukça önemlidir. Bu konu bizim araştırmamızda, okul öncesi dönemde verilen din eğitiminde neler öğretilmemeli ve neler öğretilmeli soruları çerçevesinde ele alınmıştır.

Erken çocukluk eğitimi programında branşların bütünleştirilmesinin eğitiminin niteliğini arttırıcı bir unsur olarak kabul gördüğü yukarıda belirtilmişti. Benzer şekilde, okul öncesi din eğitimi söz konusu olduğunda da, içerik belirlenirken öncelikli olarak dikkate alınması gereken unsur bütünleştirmedir. Okul öncesi dönemde diğer bütün branşlar gibi din eğitiminin de diğer branşlarla bütünleşik olarak programda yer alması önem arz etmektedir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da din eğitiminin bütün gelişim alanlarını eşit oranda destekleyecek şekilde planlanmasıdır.

2.1.4.3. Eğitim Durumu

Eğitim durumu, eğitimde program geliştirme süreçlerinde sorulan “nasıl öğretilim?” sorusunun cevabıdır. Okul öncesi eğitimde eğitim durumu konusu, materyal ve çevre düzenlemesi konuları ile birlikte ele alınmaktadır. Ayrıca, erken çocukluk döneminde yöntem seçiminde, yöntemin akran etkileşimine yer vermesine, çocuklara deneyimle öğrenme imkânı sunmasına özel önem verilmelidir.

Nitelikli bir erken çocukluk eğitimi programında çocuklar, arkadaşlarıyla, yetişkinlerle, çevreleriyle ve materyallerle etkileşim halindeyken sürekli bir öğrenme ve gelişim süreci içerisindeyler. Örneğin böyle bir programda çocuklar, duysal aktivitelere katılarak, mutfak atölyesinde yemek yaparak, kitap ve hikâye dinleyerek, sanat aktivitesi yaparak, evcilik oynayarak, okul gezilerine katılarak, inşa ederek, üreterek, paylaşarak ve bütün bu deneyimleri arkadaşları ve yetişkinlerle etkileşim halinde sürdürerek, fen bilimleri, sosyal bilim, yabancı dil, anadili, matematik, sanat ve müziği aynı anda öğrenebilirler (Miller, 1996, s. 5). Dolayısıyla nitelikli bir erken çocukluk programında kullanılacak en etkili öğretim yöntemlerinin temel özelliği, nitelikli deneyimleri ve sosyal etkileşimi arttırabilmeleridir. Örneğin böyle bir programda çocuklara çiçekleri öğretmek istiyorsanız yapabileceğiniz en iyi şey, birbirinden farklı özellikte birçok çiçeği çocuklara sunmanız ve deneyimle, koklayarak, dokunarak çiçeklerle etkileşim halinde öğrenmelerini sağlamak olacaktır (Miller, 1996, s. 5). Çocuklara sadece bir çiçek sunmak veya internette çiçek resmi, videosu v.s. göstermek aynı öğrenme deneyimini onlara sunmayacaktır. Dolayısıyla okul öncesi eğitim programında yöntem belirlenirken, öncelikli olarak çocuklara maksimum düzeyde etkileşim ve deneyim imkânı sağlayacak yöntemlerin tercih edilmesi tavsiye edilmektedir.

Bunun yanında, oyunun çocuklar için en etkili öğrenme yöntemi olduğu da yöntem seçiminde dikkate alınmalıdır. Oyun planlaması yapılırken de oyunun çocuklar tarafından başlatılmasına ve devam ettirilmesine, öğretmenlerin de süreci destekleyici rol almalarına dikkat etmek gerekmektedir (Miller, 1996, s. 25).

MEB Okul Öncesi Eğitim Programında eğitim durumu ile ilgili, etkinlik çeşitlerine yer verilmiştir. Programda tavsiye edilen etkinlik çeşitleri, Türkçe, Sanat, Drama, Müzik, Hareket, Oyun, Fen, Matematik, Okuma Yazmaya Hazırlık ve Alan Gezileridir. Bu etkinliklerin planlamasında büyük grup, küçük grup veya bireysel etkinlik seçimi ile yapılandırılmış veya yarı yapılandırılmış etkinlik seçimi de yine öğretmenin tercihine bırakılmıştır. Bunun yanında MEB Okul Öncesi Eğitim Programı, ilgi köşelerini “öğrenme merkezleri” olarak isimlendirilmiş ve böylelikle serbest oyunu okul öncesi eğitimde temel öğretim yöntemi olarak tavsiye etmiştir. Programda sınıflarda bulunması tavsiye edilen öğrenme merkezleri ise şunlardır; blok, kitap, müzik, sanat, fen ve dramatik oyun merkezleri. Program ayrıca merkezlerin dolap, halı v.b. gibi materyaller kullanılarak doğal sınırlarla birbirlerinden ayrılmasını ve uygun görseller kullanılarak etiketlenmesini tavsiye etmektedir.

2.1.4.4. Değerlendirme

Eğitimde program geliştirmenin tamamlayıcı ve son unsuru olan değerlendirme, çocuğun, öğretmenin ve programın değerlendirilmesi olarak üç alt kategoride ele alınmaktadır. Okul öncesi eğitimde değerlendirme yöntemi olarak, sonuç değil süreç odaklı bir değerlendirme sistemi tavsiye edilmektedir. Yani, çocuğun ne öğrendiğinden ziyade nasıl bir öğrenme ve gelişim süreci geçirdiğinin değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Süreç odaklı değerlendirmede en çok tavsiye edilen yöntem ise gözlemdir. Okul öncesi dönemde çocuğun gelişim özellikleri dikkate alındığında, gözleme dayalı değerlendirme, test edilerek, sınava tabi tutularak yapılan değerlendirmeden gelişimsel olarak daha uygun bulunmaktadır.

Gözleme dayalı değerlendirmelerin de çeşitli teknikleri bulunmaktadır. Vaka kaydı (anekdot kayıtları), anlatı kaydı, sıklık kaydı, süre kaydı, derecelendirme ölçeği, holistik rubrik, analitik rubrik ve gelişimsel rubrik gibi ölçme araçları okul öncesi dönemde çocukların gelişimsel özelliklerini sürece dayalı olarak değerlendirmeye imkân sağlayan gözlem teknikleridir (Işıkoğlu Erdoğan, Canbeldek, 2017, s. 1311-1317).

Okul öncesi eğitim programının süreç içerisinde veliler ve eğitimciler tarafından değerlendirilmesi de önem arz etmektedir. Program değerlendirilirken, etkinliklerin yaş grubuna ve amaca uygunluğu, etkinliklerin çeşitliliği, amaç ve kazanımlara ulaşma, günlük plana çocukların ne kadar dâhil edildiği, etkinlik düzeyinin gruptaki çocukların yaş, gelişimsel özellik ve bireysel ilgilerine uygunluğu, uygulanan ve planlanan etkinlikler arasında fark olup olmadığı gibi unsurlar dikkate alınmalıdır (AÇEV Web Sayfası <https://www.acevokuloncesi.org/ogrenme-ortami/degerlendirme/programin-degerlendirilmesi/> Online Erişim Tarihi: 05.02.2021).

Öğreticilerin öz değerlendirilmesi konusunda, öğreticinin kendi yeterlik alanlarını tespit ederken dikkate alması gereken unsurlar ise; çocukla iletişimde bireysel özelliklere duyarlılık, tüm gelişim alanlarına hitap eden etkinlikler planlama ve uygulama, veliyle pozitif iletişim kurarak aile katılımını güçlendirme, etkin öğrenme ortamı oluşturabilme, çocukların aktif katılımını sağlayabilme, uygulanan programı değerlendirebilme, etkinliğini arttıracak öneriler geliştirebilme ve gerektiğinde programda değişiklik yapabilmek gibi becerilerdir (AÇEV Web Sayfası <https://www.acevokuloncesi.org/ogrenme-ortami/degerlendirme/egitimcinin-degerlendirilmesi/> Online Erişim Tarihi 05.02.2022).

2.1.5. Gelişim ve Gelişimin Gereklerine Uygun Uygulamalar

İnsan yaşamında gelişimin ve değişimin en hızlı olduğu dönem erken çocukluk dönemidir. Gelişim kavramının çok farklı tanımları mevcut olmakla beraber, en genel tanıma göre gelişim; anne karnından başlayıp ölüme kadar geçen sürede bireyde meydana gelen her türlü biyolojik, bilişsel ve psikososyal değişimdir.

Erken çocukluk döneminde gelişimin gereklerine uygun uygulamalar kavramı, ilk olarak Amerika’da erken çocukluk eğitiminde kalite ve standartların tespit edilmesi için çalışan bir kurum olan NAEYC (National Agency of Early Childhood Education) tarafından kullanılmıştır. Gelişimin gereklerine uygun uygulamalar, çocuğun gelişim seviyesine uygun ve her çocuğun bireysel olarak hazır olduğu içerik, aktiviteler, yöntemler ve materyaller sunan çevreyi çocuğa sağlamak anlamında kullanılmaktadır (NAEYC, 2009, s. 9).

Gelişimin gereklerine uygun uygulamaların temel özellikleri şunlardır:

- Yaşa uygunluk
- Bireysel uygunluk
- Sosyo-kültürel uygunluk (NAEYC, 2009, s. 10).

Her çocuk farklı kişisel özellikleri, farklı öğrenme tarzları, aile yapıları ve hayat hikâyeleri itibariyle kendine özgü bir özellik taşır. Etkileşime dayalı, nitelikli bir eğitim programının çocukların bireysel farklarına cevap vermesi gerekmektedir. Çocuklarla çalışacak yetişkinlerden de çocukların bireysel, sosyal ve kültürel özelliklerinin farkında olması beklenmektedir.

Gelişimin gereklerine uygun eğitim programı, çocukların yetişkinlerle ve diğer çocuklarla etkileşim içerisinde olduğu, yaparak, yaşayarak, gerçek objelere temas ederek doğal bir süreç içerisinde öğrendikleri, aktif öğrenme deneyimleri sunan bir programdır. Gelişimin gereklerine uygun olan programların çok farklı öğretim yöntemlerini bünyesinde barındırması beklenir. Böylelikle çok farklı öğrenme şekilleri olan çocuklara kolaylıkla ulaşılırken, çocuklar kendi öğrenme tarzlarının dışındaki öğretim metotlarıyla da tanışmış olur.

Gelişimin gereklerine uygun eğitim programında, çocuk merkezli ve öğretmen merkezli aktiviteler dengeli bir biçimde programda yer alır. Aynı şekilde günlük planda iç ve

dış mekân oyunlarının, sesli ve sessiz aktivitelerin, küçük ve büyük grup aktivitelerinin de dengeli bir şekilde bulunması önemlidir. Öğrenme merkezleri çocuğa, uygulamalı öğrenme, işbirliğine dayalı öğrenme, sosyal etkileşim, gerçek yaşam problemlerinin çözümü, kendiliğinden öğrenme ve açık uçlu aktivitelere katılma imkânı sağladığı için bu merkezlerin aktif kullanımı oldukça önemlidir. Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı da öğrenme merkezlerinin aktif kullanımını tavsiye etmektedir.

2.2. OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE DİNİ, MANEVİ VE AHLAKİ GELİŞİM

Din ve maneviyat kavramlarının çocuk ve ergenlerin gelişimlerinde destekleyici ve önleyici unsurlar olduğu bilimsel olarak ortaya konulmuş olmasına rağmen, dini ve manevi gelişim konusunun bir gelişim alanı olarak gelişim bilimleri bünyesinde genellikle görmezden gelinmesi bu gerçeğe tezat teşkil etmektedir. (Lerner, 2015, s.4.).

2000 yılından sonra gelişim ve eğitim alanında gerçekleştirilen araştırmalarda dini ve manevi gelişim konularına daha sık yer verildiği ve bu kavramların tanımlarının yapıldığı, Gelişim ve Psikoloji alanlarında yazılan temel eserlerde dini ve manevi gelişim konularına ayrı bir bölüm ayrıldığı görülmektedir. Manevi gelişim şu şekilde tanımlanmaktadır; “Dinî geleneklerin, inançların ve uygulamaların hem içinde, hem de dışında şekillenen, kutsal da dâhil olmak üzere benlikten daha büyük bir şeyle bütünleşmiş olan, kendini aşmak için içsel kapasitede ortaya çıkan büyüme.” (Lerner, 2015, s. 5).

Ahlaki gelişimin çok farklı tanımlamaları olmakla birlikte, ahlaki gelişim var olanı kabul etmek yerine olması gerekene dair yargıların inşası süreci olarak tanımlanmaktadır. Davranışçı kurama göre bireyler, bu inşa sürecinde toplum tarafından beğenilen ve kabul edilen davranışları yapmaya meyillidir (Turiel, 2015, s. 34). Kohlberg’e göre ise ahlaki gelişim, ahlaki kuralların izlenmesinin neticesinde, onların gerekçelerine dair gittikçe derinleşen ve farkındalığı artan bir bilincin ürünüdür (Çiftçi, 2003, s.55).

Dinî gelişim genellikle dinî düşüncenin gelişimi kavramı üzerinden, gelişimsel basamaklara göre açıklanmıştır. Bunun yanında, inanç gelişimi kavramı da dinî düşünce gelişiminin yanında kullanılan kavramlardan olmuştur. İnanç gelişiminin Fowler’e göre tanımı şu şekildedir; inanç gelişimi dinî karşılığı olan veya olmayan, doğumdan itibaren farklı formlarda varlığını sürdüren bir anlam arayışı sürecidir (Hood, Spilka, Hunsberger, Gorsuch, 1966, s.218). Dinî, ahlaki ve manevi gelişim kavramları birbirlerinden farklı kavramlar

olmakla birlikte, gelişimin diğer alanlarında olduğu gibi birbirlerini tamamlayıcı özelliğe de sahiptirler.

Son yıllarda gerçekleştirilen bazı psikoloji araştırmaları dinî düşüncenin çocukluk ve ergenlik döneminde nasıl geliştiğini konu edinmişlerdir. Yapılan araştırmalar incelendiğinde aralarında kavramsal, metodolojik ve elde edilen sonuçlar itibarıyla büyük oranda farklılıklar olduğu tespit edilmiştir⁵.

Dini ve ahlaki gelişim teorilerinin bir kısmı gelişim psikoloğu Jean Piaget'nin bilişsel gelişim teorisinden izler taşımaktadır. Bu teoriler genel olarak çocuk zihninin 7 yaş öncesinde dini bilgi ile karşılaşmaya hazır olmadığını savunmaktadırlar. Elkind, Goldman, Harms, Allport gibi isimlerin dinî gelişim teorileri Bilişsel Gelişim Teorisi temelinde hazırlanmıştır.

Öte yandan dinî gelişimi ele alırken bilişsel gelişim aşamalarına tamamen bağlı kalmanın doğru olmayacağını savunan, Piagetian teorileri çocuğun manevi gelişimini zihin gelişimi ile sınırlandırmakla eleştiren dinî gelişim teorileri de mevcuttur. Bu teorilere James Fowler ve Fritz Oser gibi araştırmacıların kuramları örnek gösterilebilir.

Son yıllarda ortaya çıkan ve çok yeni olan Post Piagetian gelişim teorileri ise, çocukların ve yetişkinlerin düşünceleri arasındaki sürekliliği vurgulama ve yaş farklılıklarından kaynaklandığı iddia edilen farkları kültürel bilgideki göreceli farklılıklara atfetme eğilimindedir. Post Piagetian gelişim teorisyenlerinden Pascal Boyer⁶ tarafından geliştirilen dini ontoloji yaklaşımına göre; çocuklarla yetişkinlerin dinî düşünceleri arasında gözlenen farklar çocukların kültürel bilgisindeki eksikliklerden kaynaklanmaktadır ve çocuklar daha zengin bir bilgi tabanı edindikçe, dini kavramları "teolojik olarak doğru" yetişkin dini kavramlarına yaklaşacaktır (Gottlieb, 2006, s. 252).

2.2.1. Piagetian Dinî Gelişim Kuramları

Çocukta dinî düşüncenin gelişimi ile ilgili psikolojik araştırmalar 1960'lı yıllarda yapılmaya başlanmıştır. Bu alanda gerçekleştirilen ilk çalışmalar Piaget'nin Bilişsel Gelişim

⁵ Burada yapılan gelişim teorileri sınıflandırılmasının kaynağı, Eli Gottlieb'in kaynaklarda belirtilen Development of Religious Thinking isimli makalesidir. Gottlieb, E. (2006). Development of Religious Thinking, Religious Education. The official journal of the Religious Education Association, 101:2, 242-260.

⁶ Pascal Boyer Washington Üniversitesi'nde Psikoloji ve Antropoloji Bölümlerinde professor olarak görev yapmaktadır. Bireysel ve kolektif bellek alanında çalışmalar yapan Boyer'in en bilinen araştırmaları ise bilişsel din bilimi alanındaki çalışmalarıdır. Bu alanda yazdığı kitaplar ise şunlardır: The Fracture Of An Illusion. Science And the Dissolution of Religion (2010), Religion Explained. The Evolutionary Origins of Religious Thought, (2001). The Naturalness of Religious Ideas (1994).

Teorisi'nin dinî gelişime birebir modellendiği çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; David Elkind çocukta dini aidiyet gelişimini, Ronald Goldman dinî düşüncenin gelişimini, Ernest Harms da dinî duygunun gelişimini araştırırken, Piaget'nin Bilişsel Gelişim Teorisini dinî gelişime uyarlamaya çalışmışlardır. Bu kuramların ortak özelliği, Piaget'nin Bilişsel Gelişim Teorisinde de değinildiği gibi insan zihninin 11 yaş öncesinde soyut içerikli bir bilgi türü olarak kabul edilen dinî bilgiyi yetişkin düzeyinde anlayamayacağı hipotezini savunuyor olmalarıdır.

Çocukta dinî aidiyet gelişimini ölçtüğü araştırmasında David Elkind, Amerika'da yaşayan Yahudi, Protestan ve Katolik çocuklarda dinî aidiyet gelişimine dair yaptığı üç araştırmanın neticesinde dini kimlik gelişiminin yaşla ve bilişsel gelişimle irtibatlı olduğunu ve üç gruba ayrıldığını tespit etmiştir (Osmanoğlu, 2007, s.53). Elkind'in sınıflandırmasına göre dinî aidiyet gelişim basamakları şu şekildedir:

1.Basamak: 5-6 yaşlarını kapsayan bu aşamada, Elkind çocukların kendi dinî grupları ile diğerleri arasında ayırım yapamadıklarını, dinî aidiyetin çocuğun kendi seçimi olmadığını, Allah'ın seçimi olduğunu düşündüklerini tespit etmiştir (Osmanoğlu, 2007, s. 53).

2. Basamak: 7-9 yaş arasındaki bu dönemde Elkind, çocukların kendi dinî inançları ile diğerlerinin inançları arasındaki farkın ayırdına vardıklarını, çocukların dinî kimliklerinin ibadet şekilleri ve ailevî ilişkilere göre şekillendiğini, bu dönemde dinî aidiyetin belirleyicisinin iman değil, ibadetler olduğunu tespit etmiştir.

3. Basamak: 11-14 yaş arasını kapsayan bu dönemde Elkind, çocukların kendi dinî gruplarının inanç ve ibadet esaslarını tüm yönleriyle idrak edebildiklerini belirlemiştir.

Elkind'in dinî aidiyet gelişimi araştırmasının sonuçları Piaget'nin bilişsel gelişim kuramının verilerini destekler mahiyettedir.

Ronald Goldman dinî gelişimin bilişsel gelişimle paralel ilerlediğini göstermek için 5-15 yaş arasındaki 60 çocukla çalıştığı araştırmasında, çocukların kutsal kitaptan hikâyeleri nasıl algıladıklarını ve çocuktaki dinî duygu ve düşüncenin gelişimini ölçmeye çalışmıştır (Goldman, 1968, s. 10). Goldman'ın araştırması, dinî düşüncenin dinî olmayan düşünce formlarından bir farkı olmadığını, dolayısıyla dinî gelişimin de bilişsel gelişimin aşamalarına tabi olduğunu ortaya koymaktadır.

Goldman'ın teorisine göre, okul öncesi dönemde çocuklarda dini konulara ilgi gözle görülür düzeyde belirgin olmasına rağmen, dinî duygu ve düşünce gelişimi mevcut değildir. Bu nedenle Goldman bu döneme “Dindarlık Öncesi Dönem” (Pre Religious Period) ismini verir (Korniejczuk, 1993, s. 261). 5-8 yaş arasını kapsayan bu dönemde çocukların dinî hayata dair tecrübeleri, bilgileri ve mantıksal düşünecek zihinsel kapasiteleri mevcut değildir.

Orta çocukluk dönemi denilen 7-14 yaş arasındaki dönemde çocuklar işlem yapabilseler de zihinleri hala somut düşüncenin etkisindedir. Dolayısıyla, Goldman'a göre bu dönemde dinî düşünce gelişimi de daha somut ve materyalist bir gelişim seyri izler. Bu dönemin Goldman'ın teorisindeki ismi ise “Sub Religious Period” (Alt Dindarlık Dönemi) dir (Goldman, 1964, s. 103).

Son çocukluk, ilk yetişkinlik öncesi dönem olan 14 yaş sonrasında ise, çocuklar dinî terminolojiyi hakiki anlamda idrak etmeye başlarlar. Örneğin, çocuklar Allah'ın fiziksel ve zamansal kısıtlamalardan münezzeh olduğunu ancak bu dönemde tam olarak kavrayabilirler. Yani bir çocuğun dinî düşüncesinin yetişkinlerin dinî düşünce olgunluğuna ulaşması ortalama 13 yaşında başlar. Bu nedenle Goldman bu dönemi “Fully Religious Period” (Tam Dindarlık Dönemi) olarak isimlendirir (Goldman, 1964, s. 132).

Goldman'a göre, Kutsal Kitap (İncil)'in birincil muhatabı yetişkinlerdir, dolayısıyla erken ve orta çocukluk dönemi din eğitiminde İncil ve İncil'e dayalı materyal kullanımı çocukların gelişim seviyelerine uygun değildir. Goldman'ın araştırmasının din eğitimine yansıyan en önemli sonucu şudur; çocuğun din eğitimi planlanırken öncelikle dikkate alınması gereken nokta, çocuğun ne öğrenmesi gerektiği değil, neyi nasıl öğrenebileceğidir. Bütün alanlarda olduğu gibi din dersinde de çocuğun gelişim düzeyine uygun içerik ve yöntem seçimi önemlidir.

Ernest Harms 1944 yılında Amerika'da yayınladığı araştırmasında çocukların Tanrı tasavvurlarını incelemiştir (Osmanoğlu, 2007, s. 56). Yaşları 3 ile 18 arasında değişen 4800'den fazla çocukla çalıştığı araştırmasında Harms, çocuklardan birkaç dakika Tanrı hakkında düşüncelerini, daha sonra bu düşünceleri resmetmelerini istemiştir. Harms'ın bu yöntemi kullanmasının nedeni, zihni yeterlik kazanmadan önce çocukların dinî yaşantılarını hayal güçlerinde yaşadıklarını ve dinî duygularını kelimelerden çok şekillerle ifade ettiklerini düşünmesidir (Harms, 1944, s. 115).

Araştırmanın sonucunda Harms, dinî gelişimi üç dönemde incelemiştir (Harms, 1944, s.120).

Harms'ın "Peri Masalları Dönemi" olarak isimlendirdiği birinci dönem, 3-6 yaş arasını kapsar. Harms, bu dönemde çocukların dinî öğretiler ile hikâyelerin ayırdına varamadıklarını, çocukların zihninde duyguların ve fantezilerin, rasyonel ve entelektüel düşüncelerin yerine geçtiğini tespit etmiştir.

İkinci dönem, 7-10 yaş arasını kapsayan "Gerçekçi Aşama" denilen, çocuk zihnindeki Tanrı tasavvurunun daha gerçekçi olduğu dönemdir. Bu yaşlardaki çocukların resimlerinde Tanrı'yı genellikle rahip şeklinde çizdikleri ve resimlerinde haç, yıldız, kuzu gibi önemli dinî sembollere yer verdikleri tespit edilmiştir.

"Bireysel Aşama" olarak isimlendirilen ve 11 yaş sonrasını kapsayan üçüncü dönemde ise çocukların çoğunluğunun Tanrı'yı geleneksel formlarda tasvir ettiği, bir kısmının da ileri düzeyde soyut bir Tanrı tasavvuruna sahip olduğu tespit edilmiştir.

Harms'a göre çocuktaki dinî gelişimin hızı, diğer alanlardaki gelişime kıyasla daha yavaştır. Harms bunun sebebi olarak dini kavramların gelişebilmesinin ön koşulunun farklı alanlardaki kavramsal gelişim olmasını gösterir (Clark, 1998, s. 188).

2.2.2. Neo-Piagetian Dinî Gelişim Kuramları

Piaget'nin Bilişsel Gelişim Teorisini eleştiren ve geliştiren bilişsel gelişim teorilerine Neo-Piagetian Teoriler denilmektedir. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Teorisi'nin en çok eleştiri aldığı noktalar özetle şu şekildedir: çocukların yeterliklerini basite indirgemek, basamaklara bağlı yaş normlarının yanlışlığının ispatlanması, sosyal etkenleri görmezden gelmek ve gelişimi bütün yönleriyle açıklamada yetersiz kalmak (Sevinç, 2019, s. 612).

1970'li yıllarda ortaya çıkan Neo Piagetian akımdan etkilenen araştırmacılar, dinî gelişim konusundaki hipotezlerini Piaget'nin Bilişsel Gelişim Teorisi'ne birebir bağlı kalmak yerine, Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Teorisi'ni model olarak geliştirmişlerdir (Gottlieb, 2006, s. 246). Örneğin; dini yaşantının olgunlaşarak geliştiğini savunan Allport'un teorisi, inanç gelişiminin anne karnında başladığını ve ardışık evrelerle geliştiğini savunan Fowler'in inanç gelişim teorisi, insanda dinî yargı gelişiminin bebeklikte başladığını savunan Oser'in dinî yargı gelişim teorisi Neo Piagetian akımın dinî gelişim alanındaki yansımalarına örnek teşkil etmektedir.

Allport, dinî yaşantı kavramını belirli bir nesneye yönelik olan duygu ve düşüncelerin bütünü olarak tanımlamıştır. Allport'a göre yaşantı objeleri ise, değerlerin ve nesnelerin değişmesine rağmen varlığını devam ettiren anlamlardır (Osmanoğlu, 2007, s. 47).

Allport içsel dinî yaşantı ve dışsal dinî yaşantı arasında ayrım olduğunu düşünür. İçsel dinî yaşantıda bireyin dinî ilkeleri içselleştirerek benimsediği görülürken, dışsal dinî yaşantıda din birey için menfaatlerine ulaşma vesilesidir (Allport, 2004, s. 47).

Allport'a göre bireylerin gelişmesine ve olgunlaşmasına paralel olarak dinî yaşantıları da olgunlaşır ve olgunlaşmış dinî yaşantının belirli özellikleri vardır.

Dinî duygunun diğer duygulardan farklılaşması onu zenginleştirecek ve dinî yaşantının olgunlaşmasına katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla “farklılaşma” dinî yaşantının olgunlaşması için önemli bir özelliktir (Allport, 2004, s. 76).

Olgunlaşmış dinî yaşantıdan kişinin hayatına yeni anlamlar, yeni hedefler katarak onu daha dinamik tutması beklenir. Allport'a göre “dinamiklik” olgunlaşmış dinî yaşantının ayırt edici özelliklerindendir (Allport, 2004, s. 82).

Allport insanların ancak destekleyici bir dinî yaşantının etkisiyle yüksek ahlaki düzeyde yaşamaya devam edebileceklerini savunur. Dolayısıyla “ahlaki tutarlılık” olgunlaşmış dinî yaşantı için önemli bir özelliktir (Allport, 2004, s. 85).

Olgunlaşmış dinî yaşantı bireylerin başkalarına karşı daha toleranslı ve hoşgörülü olmalarını sağlar. Olgunlaşmış dinî yaşantının bu özelliğini Allport “evrensellik” olarak tanımlar (Allport, 2004, s. 86).

Olgunlaşmış dinî yaşantı bireylerin yaşadıkları ortama mümkün olduğunca uyum sağlamalarını ve hayata bütüncül bakabilmelerini hedefler. Bu yönü de onun “birleştirici karakter” özelliğinden kaynaklanır (Allport, 2004, s. 88).

İnsanlar şüphe ederek, araştırarak, sorgulayarak olgunlaşmış dinî inanca ulaşabilirler. İslam literatüründe “tahkiki iman” denilen bu özelliğe Allport “höristik karakter” ismini vermektedir (Allport, 2004, s. 90).

Fowler 1969 yılında geliştirdiği İnanç Gelişim Teorisi'nde, Piaget'nin ve Kohlberg'in teorilerinde olduğu gibi, bireysel dinî inancın ardışık evrelerde geliştiğini savunmaktadır (Hood, Spilka, Hunsberger, Gorsuch, 1966, s. 216).

Fowler, inancı dini kapsamakla beraber onunla sınırlı ya da özdeş olmayan insan deneyimi olarak tanımlar (Hood, Spilka, Hunsberger, Gorsuch, 1966, s. 217). Fowler inancın insan hayatına yön veren öyküler barındırdığından hareketle, öğrencileriyle birlikte insanlarla inanç üzerine görüşmeler yapmıştır. Bu görüşmeler neticesinde inanç gelişiminin yedi evresi bulunduğunu tespit etmiştir (Hood, Spilka, Hunsberger, Gorsuch, 1966, s. 218).

İnsan hayatının ilk aylarını ve anne karnında geçirilen zamanı kapsayan döneme Fowler “Temel İman” ismini verir (Hood, Spilka, Hunsberger, Gorsuch, 1966, s. 217). Bu dönem duygusal güvenmenin başlangıcı olduğu için daha sonraki evrelerin temelini oluşturur.

İkinci evre, çocuğun zihninde imana ait ilk şekillenmelerin olduğu, çocuğun dinî yasakların ve ahlaki kuralların varlığından haberdar olduğu dönemdir (Hood, Spilka, Hunsberger, Gorsuch, 1966, s. 217). İlk çocukluk dönemini kapsayan bu evreyi Fowler “Sezgisel/Yansıtma İman” olarak isimlendirir.

Fowler’ın “Mitsel/Gerçek İman” olarak adlandırdığı dönem, ilkökul yıllarına denk gelen, Piaget’nin somut işlemler dönemine uygun olarak, dinî inançların ve sembollerin çocuğun zihninde tamamen gerçek olarak kabul edildiği dönemdir (Hood, Spilka, Hunsberger, Gorsuch, 1966, s. 217).

İlk ergenlik yıllarında bireylerde soyut işlemler dönemi başlar, bununla birlikte kişilerin inançlarının şekillenmesinde çevre etkisi de belirginleşir. Fowler bu döneme “Sentetik/Geleneksel İman” ismini verir (Osmanoğlu, 2007, s.85).

Bireylerin çevrelerinin tesirinden uzaklaşmaya başladıkları, hayatta farklı roller, meslekler edinmeye başladıkları dönem olan son ergenlik ilk yetişkinlik dönemlerinde inançlarının daha bireysel ve içe dönük olmaya başladığını tespit eden Fowler, bu döneme “Bireyleştirici / Yansıtıcı İnanç” ismini vermiştir.

Fowler’ın sınıflandırmasına göre iman gelişiminin beşinci evresi, kişinin kendisi ve geçmişi ile ilgili farkındalıklarının arttığı orta yaş dönemini kapsayan “Birleştirici İman” evresidir. Bireyleştirici İnanç evresinde inancının bireysel sınırlarını netleştiren kişiler, bu dönemde bireysel ve çevresel farkındalıklarının artmasıyla daha toleranslı hale gelirler.

Fowler’ın sıralamasının son evresi “Evrenselleştirici İnanç” evresidir. Karşılıksız sevgiyi, mutlak adaleti bütün dünyada yaygınlaştırmayı amaçlayan bireylerin bulunduğu bu evreye ulaşabilen kişi sayısı oldukça azdır. Ayrıca, bu aşamaya gelen kişiler toplum üzerinde

yönlendirici etkiye sahip oldukları için, siyasal ve dinî otoritelerle çatışma yaşamışlardır (Osmanoğlu, 2007, s.85).

Eğitim psikolojisi profesörü Fritz Oser araştırmasında dinî yargıyı ölçmeye çalışmıştır. Oser'in araştırmasının amacı, din karşıtı psikolojik söylemlerin aksine, insanda doğuştan var olan din kavramını ortaya koyabilmektir (Korniejczuk, 1993, s.267).

Araştırmasının sonucunda Oser, insanda dinî yargının gelişiminin beş evresi olduğunu ortaya koymuştur (Hood, Spilka, Hunsberger, Gorsuch, 1966, s.219).

Birinci evre, Tanrı'nın fiziki gücünün sınırsızlığına ve insanın varlığının devamının onun iznine bağlı olduğuna inanılan evredir.

İkinci evrede, iyiliği ödüllendiren, kötülüğü cezalandıran, her şeye gücü yeten bir Tanrı inancı vardır. Bu evrede olan insanlar Tanrı'nın kendilerinin beklentilerine cevap vermesi için O'nun emirlerine uyup yasaklarından kaçınma eğilimi gösterirler.

Üçüncü evre, insanların Tanrı'nın aşkınlığını ve her yerde hazır oluşunu idrak etmeye başladıkları evredir. Bu evrede insanlar, genel olarak kendi hayatlarının mesuliyetleri ile ilgilenmekle birlikte, kendi hayatlarından kısmen ayrılarak Tanrı'yı düşünürler.

Dördüncü evre, "ilahi plan" fikri çerçevesinde kader inancının ortaya çıktığı ve insanın sınırlarını idrak ettiği evredir. Bu dönemde bireyler hayatlarına yön veren "ilahi plan" fikri çerçevesinde bağımsızlıklarının ve sınırlarının farkına varmaya başlarlar.

Beşinci evrede, evrensel ve kayıtsız, şartsız dindarlık anlayışı hâkimdir. Nihai varlığın ilgi ve sevgi yoluyla insanın tüm davranışlarında fark edildiği bu evrede, hayata en üst anlamı ve hedefi verenin Tanrı olduğu inancı mevcuttur.

2.2.3. Post Piagetian Dinî Gelişim Kuramı

Çocuklarda dinî inançların gelişimi ile ilgili ilk iki araştırma dalgası doğrudan Piaget'in araştırması üzerine inşa edilirken, üçüncü dalga "Teori-teori" olarak bilinen Piaget sonrası bir paradigmadan ilham almaktadır (Gottlieb, 2006, s. 251). Teori teorist olarak bilinen araştırmacılar, çocukların Piaget'nin iddia ettiği gibi ilkel ve büyülmüş bir zihinsel yetiye sahip olmadıklarını, aksine küçük bilim adamları gibi gözlemledikleri fenomenler hakkında hipotezler geliştirip test ettiklerini ve bulgularını özümseyerek her zamankinden daha karmaşık teorilere ulaştıklarını savunmaktadırlar (Gottlieb, 2006, s. 251). Bu görüşü savunan

gelişim psikologlarının baz aldığı Bilişsel Gelişim Teorisi, Piaget'nin geliştirdiği teoriden oldukça farklıdır ve çocukların düşünce yapısının yetişkinlerden niteliksel olarak farklı olmadığı, aradaki farkın çocukların bilgi ve deneyimlerindeki eksikliklerden kaynaklandığı temeline dayanmaktadır.

Bilişsel antropoloji alanında uzman olan Pascal Boyer'in geliştirdiği dinî ontoloji yaklaşımına göre, çocukların dinî kavramlar hakkında çıkarım yapmak için; sezgisel ontolojinin gizli ilkelerine sahip olmaları, bu ilkelerin ihlaline karşı hassas olmaları ve ihlal edilmemiş zihinsel arka plan varsayımlarını kullanmaları gerekmektedir (Gottlieb, 2006, s. 252). Bu görüşe göre çocuklar ile yetişkinlerin dinî düşünceleri arasında gözlenen farklar, çocukların tecrübe ve bilgi eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Çocuklar bu konuda bilgi ve tecrübe edindikçe dinî kavramları “teolojik olarak doğru” yetişkin kavramlarına daha da yaklaşacaktır (Gottlieb, 2006, s. 252-253).

Post Piagetian gelişim teorileri son yirmi yılda ortaya çıkmıştır ve görece yeni bir akım olduğu için, bu teorilerin din eğitimi doğrudan etkisi henüz yoktur. Fakat bu teoriler doğrultusunda şunu da söylemek mümkündür, çocukların dini öğrenmeye hazır oldukları düşünülen yaş, Goldman'ın aksine ergenlik döneminin ortasından erken çocukluk dönemine çekilmiştir (Gottlieb, 2006, s. 254).

2.3. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM YAKLAŞIMLARI VE DİN EĞİTİMİ

Okul öncesi dönem eğitim yaklaşımlarının tarihçesi 1837 yılında Friedrich Froebel'in ilk anaokulunu açmasıyla başlar. 1907 yılında Maria Montessori'nin eğitimsel metodu ve ardından da 1960'lı yıllardan bu yana ortaya çıkan High Scope, Waldorf, Reggio Emilia yaklaşımı gibi birçok model ile devam eder (Aktan Acar, 2017, s. 2).

Amerika'daki High Scope Programı'nın kurucusu olan David Weikart “İyi bir okul öncesi öğretmeni tüm model ve yaklaşımları öğrenmeli, daha sonra kendi kültürüne, çocukların gelişim özelliklerine, bireysel ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olanları seçerek uygulamalıdır.” diyerek okul öncesi dönem eğitim yaklaşımlarının önemini vurgulamaktadır (Aktan Acar, 2017, s. 1).

Dünya üzerinde uygulanan okul öncesi eğitim yaklaşımlarının birçoğu içinde bulunduğu dönemin siyasi, ekonomik ve sosyal ortamından hareketle şekillenen, eşitlik, özgürlük, savaş,

göç, insan ve çocuk hakları, fırsat eşitliği gibi toplumsal olaylardan ve ihtiyaçtan hareketle ortaya çıkmıştır.

Geçtiğimiz yüzyıla kadar dünya genelinde eğitim sistemleri öğretmen merkezli olarak kurgulanmıştı. Bunun yanında eğitimciler zekânın doğuştan getirilen genetik bir özellik olduğu konusunda büyük oranda hemfikirdi. Son yüzyılda yapılan araştırmalar doğrultusunda zekânın deneyimle geliştirilebilir olduğu ortaya çıktı. Özellikle Joseph McVicker Hunt (1961) tarafından yazılan *Zekâ ve Deneyim*⁷ ve Benjamin Bloom (1964) tarafından kaleme alınan *İnsan Kişiliğinde İstikrar ve Değişim*⁸ adlı kitaplar çocukların zekâlarının deneyimlerinden etkilendiğine dair bilimsel açıklamalar ortaya koymuştur (Aktan Acar, 2017, s. 7). Bu kitaplarda açıklanan bilimsel gerçekler doğrultusunda Amerika’da Ulusal Head Start Programı ve çeşitli okul öncesi müfredat modelleme çalışmaları ortaya çıkmıştır (Aktan Acar, 2017, s. 7).

Okul öncesi eğitim yaklaşımları çok farklı kültürlerde, farklı sebeplerle ortaya çıkmış olmalarına rağmen, yaklaşımların en belirgin ortak özelliği çocuk merkezli eğitim anlayışına sahip olmalarıdır. Çocuk merkezli eğitim yaklaşımı, okul öncesi dönemde olan ve bir öğretmenin yönergelerini takip edebilecek öz denetim becerileri tam gelişmemiş olan çocukların gelişim düzeylerine en uygun yaklaşım olarak kabul edilmektedir. (Aktan Acar, 2017, s. 5).

20. yüzyılda, 1907’de ortaya çıkan Montessori’nin eğitim metodunu takiben yaklaşık 32 tane erken çocukluk eğitim yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımlardan bazıları daha yaygın kullanılmaktadır. Bazılarının da etkinlikleri uzun yıllar süren boylamsal araştırmalarla doğrulanmıştır.

Araştırmamızın bu bölümünde, okul öncesi dönem eğitim yaklaşımlarından Montessori, Waldorf, Reggio Emilia ve High Scope yaklaşımları temel özellikleriyle tanıtılacaktır.

2.3.1. Montessori Yaklaşımı

İtalyan tıp doktoru olan Maria Montessori tarafından geliştirilen Montessori yaklaşımının eğitim anlayışı, çocukların ileride ortaya çıkacak olan tüm özelliklerinin aslında onlarda zaten var olduğu temeline dayanır. Bir çocuğun fiziksel, zihinsel ve ruhsal

⁷ Hunt, J. McVicker (1961). *Intelligence and Experience*, The Ronald Press Company, New York. LCC 61-15613.

⁸ Bloom, B. (1964). *Stability and Change in Human Behaviour*, New York: Wiley.

potansiyelinin tam anlamıyla gelişebilmesi için mutlaka o çocuğun seçme özgürlüğünün olması gerekmektedir. Çocukta doğuştan var olan yetenek ve potansiyelin ancak özgür ve sevgi dolu bir çevrede açığa çıkabileceğini savunan Montessori eğitim felsefesi, bu yönüyle Jean Jacques Rousseau, Pestalozzi ve Froebel'in eğitim felsefelerinden izler taşımaktadır (Standing, 1959, s. 348). Bunun yanında, Maria Montessori, geliştirdiği yaklaşımın zekâ geriliği olan çocukların eğitimi için duyuşal eğitim yaklaşımını geliştiren Jean Itard ve öğrencisi Edouard Seguin'in çalışmalarının bir özeti olduğunu ifade etmiştir (Montessori, 1912, s.45-46).

Dünyada çocuk merkezli eğitim yaklaşımlarının ilk örneklerinden olan Montessori eğitim yaklaşımı, kendi felsefesi doğrultusunda bazı temel kavramlar geliştirmiştir. Yaklaşımın temel kavramları şunlardır: çocuğa saygı, emici zihin, gelişim evreleri ve duyarlılık dönemleri, çoklu yaş grupları, oto eğitim, dikkatin polarizasyonu, ruşsal embriyo ve hazırlanmış çevre (Erden, 2016, s. 37, Aktan Acar, 2017, s.322).

1.Çocuğa Saygı: Montessori çocukların yetişkin desteğine muhtaç zayıf varlıklar olarak kabul edildiğı geleneksel çocuk anlayışına şiddetle karşı çıkarak, bebeklikten itibaren çocuğun varlığına, özelliklerine saygı duyulmasını gerekli görür (Montessori, 1970, s. 7). Montessori, çocuğı ailenin mülkü olarak gören ve ailenin çocuk üzerinde her türlü baskıyı yapmaya hakkı olduğunu savunan geleneksel aile yapısının çocuğı köleleştirdiğini savunmaktadır (Montessori, 1970, s. 6). Çocuğa saygı duymak, çocuğun yapabilmesi ve hata yaparak öğrenmesi için ona fırsat vermenin temelini oluşturduğu için bu metodun en önemli unsurlarından biri olarak kabul edilir.

2. Emici Zihin: Küçük çocukların zihinsel süreçleri yetişkin beyninden farklılık arz etmekte ve çocuklar duyarlı dönemlerle şekillenen bilinçsiz bir zihin dönemi geçirmektedirler (Korkmaz, 2005, s. 50). Küçük çocuklarda var olan bilinçsiz öğrenme kapasitesine Montessori “emici zihin” adını verir. Bunu açıklamak için çocuğun anadili öğrenmesi ile yetişkinin yabancı dil öğrenmesi arasındaki süreç farkını ortaya koyar. Çocuklar ana dillerini öğrenirken yetişkinlerin yabancı dil öğrenirken yaşadıkları zorlukları yaşamazlar, çünkü emici zihinleri sayesinde ortamda var olan bilgiyi kolayca alabilirler. Bunun yanında bir yetişkin ne kadar çabalarsa çabalasın yabancı dili anadili düzeyinde akıcı konuşmakta zorluk çeker. Montessori'ye göre bunun nedeni, yetişkin zihninin emici zihin özelliğine sahip olmamasıdır. (Montessori, 1974, s. 86-87).

3. *Gelişim Evreleri ve Duyarlılık Dönemleri*: Montessori insan yaşamını 24 yaşına kadar farklı özellikleri ve ihtiyaçları olan 6 yıllık dört ayrı gelişim dönemine ayırmıştır (Aktan Acar, 2017, s. 323). Dönemler arası geçişi yeniden doğum olarak isimlendiren Montessori, bu yaş gruplarının kendine özgü karakteristik özellikleri ve ihtiyaçları olan önemli gelişim basamakları olduğunu savunur (Montessori, 1938, s. 4).

Her gelişim döneminde belirli davranışların daha kolay öğrenilmesini sağlayan duyarlılık dönemleri mevcuttur. Beklenen davranış kazanıldığında duyarlılık ortadan kalkar ve bir sonraki döneme geçilir (Aktan Acar, 2017, s. 323).

4. *Çoklu Yaş Grupları*: Montessori okullarında, Montessori gelişim dönemlerine göre gruplanmış çoklu yaş grupları tercih edilir. Çocukların farklı yaş gruplarıyla iletişim halinde bulunmasının, akran etkileşimini kuvvetlendirdiği, onlara zengin bir öğrenme ortamı sunarak sosyal gelişimlerini desteklediği savunulmaktadır.

5. *Oto Eğitim*: Oto eğitim kavramını Montessori, çocukların hazırlanmış çevreye aktif katılım sağlayarak, akran etkileşimi ve yetişkin rehberliğiyle kendi ilgileri doğrultusunda kendi öğrenmelerini yöneterek, kendi kendilerine öğrenebileceklerini ifade etmek için kullanmaktadır.

6. *Dikkatin Polarizasyonu*: Montessori çocukların kesintisiz zaman dilimlerinde, kendi seçtikleri materyale odaklanarak, büyük bir dikkatle, yüksek bir konsantrasyonla çalışabildiklerini, bu süreçte isimlerine tepki vermeyecek kadar yaptıkları işe odaklanabildiklerini gözlemlemiş ve bu durumu “dikkatin polarizasyonu” olarak isimlendirmiştir (Aktan Acar, 2017, s. 324). Dikkatin polarizasyonu, yani çocuğun seçtiği işe kendini bütün benliğiyle verebilmesi, çocukların kendi kendilerine öğrenebilmeleri için son derece önemli bir yetidir. Bu yetide aşırı medyaya maruz kalma neticesinde sapmalar olabilir ve çocuklar odaklanma sorunu yaşayabilirler.

7. *Ruhsal Embriyo*: Montessori tıpkı doğum öncesi embriyonun ana rahminde geliştiği gibi, çocuğun ruhunun da doğum sonrası bir gelişim süreci geçireceğini iddia etmektedir (Montessori, 1974, s. 84). Dünyaya gelen bebeği “ruhsal embriyo” olarak nitelendiren Montessori, çocuk ruhunun sağlıklı gelişebilmesi için ana rahmi gibi onu olduğu gibi kabul eden, koruyan ve seven bir çevreye ihtiyacı olduğunu savunur (Montessori, 1970, s. 23).

8. *Hazırlanmış Çevre*: Montessori okullarında çevre üçüncü öğretmendir. Montessori eğitim felsefesi, çevresine oldukça duyarlı olan emici zihne sahip çocukların, iyi hazırlanmış bir çevrede kendi kendilerine öğrenebileceklerini savunur. Bu nedenle çocuğun çevresi hazırlanırken, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarının gözlemlenmesi, çevrenin öğretmenlik rolünün göz önünde bulundurulması oldukça önemlidir.

Montessori yaklaşımı, çocuk beyninin yetişkin beyninden farklı olduğunu, bu nedenle çocuklara özel hazırlanan eğitim ortamlarında, özel materyallerle, akran ve yetişkin rehberliği ile çocukların kendi öğrenmelerini yönetebilmelerini ortaya koyması açısından dünyada ilk olma özelliği taşır. Yaklaşımın etkileri uzun yıllar sürmüş ve kendisinden sonra ortaya çıkan eğitim yaklaşımlarını da etkilemiştir.

Montessori'nin metodunda din eğitime yer verip vermediği hakkında iki farklı görüş mevcuttur. Bir görüşe göre, Montessori metodunda din eğitime yer verilmezken, bir diğer görüşe göre, Montessori için dinî öğeler, çocuğun gelişim özellikleri dikkate alınmak kaydıyla, eğitimde hazırlanmış çevre içerisine dâhil edilmesi gereken unsurlardandır.

Konuyu, Montessori'nin yazdığı yayınlanmış ve yayınlanmamış kitaplar çerçevesinde değerlendirecek olursak, şunu söyleyebiliriz; gerek Montessori, gerek onun öğrencileri tarafından yazılan çocuğun din eğitimi ile ilgili kitaplar ve makaleler mevcuttur. Barselona'da Katolik eğitimi veren Modern Montessori School adında bir okul açılmış ve Montessori din eğitimi ile ilgili gözlem ve çalışmalarını bu okulun "**Çocuk Kilisesi**"nde yaparak, buradaki çalışmalarını 1922 yılında "*I bambini viventi nella Chiesa*" adlı makalelerinde yayınlamıştır. Akabinde bu makaleler E.M. Standing tarafından düzenlenerek "*The Child in the Church*" adıyla yayınlanmıştır (Erden, 2016, s. 112-113). Bu kitaptan sonra, din eğitimi hakkında, Montessori tarafından yazılan kitaplar sırasıyla şunlardır; *The Life in Christ (İsa'da Hayat)* 1931, *The Mass Explained to Children (Çocuklar için Ayinin Açıklanması)* 1932, *The Mass Explained to Boys and Girls (Kız ve Erkekler için Ayinin Açıklanması)* 1934 (Erden, 2016, s. 114). Bunların yanında, Maria Montessori tarafından yazılan yayınlanmamış bir dua kitabı ve *Çocuklar İçin Dua Kitabı Hazırlama Kılavuzu* isimli kitaplar mevcuttur (Erden, 2016, s. 114).

Maria Montessori'nin din eğitimi ile görüşleri genel olarak eğitimle ilgili görüşleriyle büyük oranda benzerlik arz etmektedir. Montessori'ye göre din eğitiminde önemli olan, neyin ne kadar öğretildiğinden ziyade, ne zaman ve nasıl öğretildiğidir. Bu nedenle, din eğitiminde de duyarlı dönemler, gelişim dönemleri, emici zihin, hazırlanmış çevre ve yetişkin rehberliği

gibi temel Montessori kavramları ön plana çıkmaktadır (Montessori, 1972, s. 294; Erden, 2016, s. 114).

Montessori'ye göre hazırlanmış çevre, din eğitiminin de olmazsa olmazıdır. Bu nedenle Montessori “*atrium*” olarak isimlendirdiği din eğitimi yapılacak sınıfların, kiliseye benzer şekilde tasarlanmasını, burada çocukların ön hazırlık aşaması olarak, yetişkin olduklarında gidecekleri kilisede şahit olacakları ayinlerin unsurlarını deneyimleyerek, maneviyatı hissedebilmelerinin sağlanmasını tavsiye etmektedir (Montessori, 1972, 294). Montessori yönteminde, nasıl ki sınıf bütün yönleriyle çocuğu hayata hazırlayan bir nitelik taşıyorsa, aynı şekilde atrium da çocuğu kilisede ibadet etmeye hazırlayan bir nevi laboratuvar görevi görmektedir. Montessori eğitimi veren birçok Katolik ve Protestan anaokulunda halen atriumlar çok aktif kullanılmakta ve atriuma gitmeyen çocukların doğrudan kiliseye gitmeleri doğru bulunmamaktadır.

Montessori'den sonra, Montessori'nin üçüncü nesil yorumcularından olan Sofia Cavaletti *Catechesis of the Good Shepherd* (Hz. İsa'nın Dini Öğretileri) adlı, dördüncü nesil yorumcularından olan Berryman ise *Godly Play* (İlahi Oyun) isimli Montessori temelli erken çocukluk dönemi din eğitimi yaklaşımlarını geliştirmişlerdir. Her iki yöntemde de din eğitimi çocukların duyularına hitap edecek, onların maneviyatı hissedebilecekleri şekilde planlanmıştır. Her iki yaklaşımda da çocuk kiliseleri olan atriumlar çocukların manevi gelişimlerini destekleyici çevre unsuru olarak aktif kullanılmaktadır.

2.3.2. Waldorf Yaklaşımı

Waldorf yaklaşımı 1919 yılında Almanya'da, Avusturyalı düşünür Rudolf Steiner tarafından geliştirilmiştir. Steiner, Birinci Dünya Savaşı gibi bir felaketin bir daha yaşanmamasının yegâne yolunun yeni bir eğitimle yeni bir insan inşa etmek olduğunu savunuyordu (Kotaman, 2009, s. 174). Steiner'a göre savaşlar, akli merkeze alırken insanın duygu ve düşüncelerini geliştirmeyi ihmal eden, insanın toplumsal ve doğal hayatla irtibatını koparan modern eğitim sistemlerinin eseri idi. Steiner eğitim hakkındaki fikirlerini, arkadaşı Waldorf Astoria sigara fabrikasının sahibi Emil Volt'un talebiyle fabrika işçilerine verdiği bir konferansta anlattı. Konferansın sonunda işçilerin Steiner'dan çocuklarına bu yeni anlayış çerçevesinde eğitim vermesini talep etmeleri üzerine, Eylül 1919 yılında ilk Waldorf okulu 253 öğrenciyle eğitim öğretime başlamıştır (Kotaman, 2009, s. 175).

20. yüzyıldaki diğer birçok eğitim reformcusu gibi, Steiner da dönemin eğitim sistemini çocuk merkezli olmamakla eleştirerek, çocuğun yeteneklerini ve gelişim özelliklerini merkeze alan bir eğitim sisteminin savunucusu olmuştur. Bu konudaki görüşlerini Steiner şöyle ifade etmektedir: “Çeşitli programlar hazırlayıp durmamalıyız, tersine çocukları gözlemlemeliyiz, onları bireysel olarak algılamalıyız ve sonra yeteneklerine göre eğitmeliyiz.” (Aktan Acar, 2017, s. 500).

Waldorf yaklaşımı, çocuk ruhunun düşünme, hissetme ve istekli olma özelliklerinin gelişmesini sağlayarak çocukların sağlıklı ve yapıcı bir şekilde hayatta aktif rol almasına yardımcı olabilmeyi amaç edinmiştir. Modern eğitim sistemlerini, çocuğun sadece zihinsel becerisine odaklanmakla eleştiren yaklaşım, çocuğun bütün gelişim özellikleriyle eğitim sisteminin merkezinde olması gerektiğini savunur. Bu doğrultuda programın esas unsurları “beyin, kalp ve eller” olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle Waldorf pedagojisi düşünme, hissetme ve yapabilme becerilerinin gelişmesini temel alır. İnsanı bütün yönleriyle ele alan, insanın içindeki bilgeliği ortaya çıkarmaya çalışan felsefenin Waldorf pedagojisindeki ismi “antroposophy” dir (Kotaman, 2009, s. 174).

Waldorf yaklaşımı, çocuğun ve doğanın bir ritmi olduğunu, yapay materyallerin ve elektronik cihazların bu ritmi bozduğunu savunur. Elektronik cihazların, akıllı tahtaların, projeksiyon cihazlarının ve plastik oyuncakların asla yer almadığı Waldorf okullarında çocukların oyuncakları ahşap, bez, yün gibi doğal materyallerle veliler, öğretmen ya da öğrenciler tarafından üretilmiş el yapımı oyuncaklardır.

Yaklaşımın benimsediği en temel öğretim yöntemi, çocuğun öğrendikleri ile kendi yaşantısı arasında bağ kurabilmesini sağlamaktır. Waldorf felsefesine göre öğretimin verimliliğinin ön koşulu, çocukların deneyimleriyle öğrendikleri arasında bağ kurabilmelerini sağlamaktır (Ekici, 2015, s. 196).

Waldorf yaklaşımı çocukların merkezi sistemle aynı konulardan sınava tabi tutularak başarılı ya da başarısız olarak nitelendirilmelerini eleştirir. Yaklaşım her çocuğu bireysel olarak ele alır ve çocuğun potansiyelini en üst seviyeye çıkarmayı hedefler. Bu nedenle Waldorf okullarında karne verilmez, bunun yerine öğretmen her çocukla ilgili ayrı ayrı detaylı bir rapor hazırlar. Çocukların bireysel ihtiyaçlarına göre planlanan eğitimde planlama yapılırken önemli olan çocukların neleri öğrenmeleri gerektiği değil, neleri öğrenebilecekleridir (Ekici, 2015, s. 196).

Yaklaşımın kurucusu Steiner, çocuğun yedişer yıllık üç farklı gelişimsel dönemden geçerek gelişimini tamamladığını savunmaktadır. Birinci aşama, fiziki gelişimin hayatın hiçbir döneminde olmadığı kadar hızlı olduğu 0-7 yaş arasındaki dönemi kapsayan fiziksel farkındalık aşamasıdır (Kotaman, 2009, s. 178). Bu dönemde önemli olan çocuğun fiziksel gelişiminin en üst düzeyde desteklenmesidir. Bunu sağlamanın en iyi yolunun, içerde ve dışarda bol bol oyun oynamak olduğunu savunan Waldorf okulları okul öncesi dönemde akademik bilgiye yer verilmemesi gerektiğini savunur.

Waldorf Yaklaşımı, çocukların süt dişlerinin dökülmeye başlamasını fiziksel farkındalık döneminin bitişi, bir sonraki gelişim dönemi olan ve 7-14 yaş grubunu kapsayan duygusal farkındalık döneminin başlangıcı olarak kabul eder. Fiziksel gelişimin duraklama dönemine girdiği bu dönemde çocuğun ilgisi, kendi bedeninden ziyade doğal ve sosyal çevresine yönelir (Kotaman, 2009, s. 179).

Steiner'in son gelişim evresi olan üçüncü evre, 14-21 yaş arasını kapsayan, bütün gelişim alanlarının bütünleşerek bireylerin entelektüel gelişime yoğunlaştığı farkında bilinçlilik evresidir (Kotaman, 2009, s. 180). Bu sınıflamaya göre 21 yaşına gelen bir birey ancak bütün gelişim aşamalarını tamamlamış, fiziksel, zihinsel, duygusal ve entelektüel bağımsızlığını kazanmış kabul edilir.

Waldorf pedagojisinin en önemli iki öğretim yöntemi hikâyeleştirme tekniği ve euritim çalışmalarıdır. Hikâyeleştirme tekniği okul öncesinde tek akademik faaliyet olarak kabul edilen ana derslerde kullanılan, Waldorf pedagojisi için oldukça önemli bir tekniktir. Hikâyeleştirme tekniği, öğretilmesi planlanan konuların satır arasındaki mesajlar halinde hikâye içine yerleştirilerek, öğrencinin hayatıyla bağ kurmasını sağlayacak şekilde çocuğa sunulmasını içeren bir öğretim metodudur (Kotaman, 2009, s. 182-183). Bu tekniğin en belirgin özelliği, slayt, tepegöz, resim, kitap vb. hiçbir materyal olmadan öğretmenin dışavurumcu anlatımıyla, konulara canlılık katılarak hikâyenin anlatılmasıdır. Hikâyeleştirme tekniği, Waldorf okullarında her gün aynı saatte yapılan ana derste kullanılır. Ana ders Waldorf anaokulundaki tek akademik etkinliktir, bu derste de çocuklara içerisinde ahlaki öğretiler gizleyen hikâyeler anlatılır. Euritim ise konuşmanın seslerini, müziğin ahengini ve tonlarını bedensel hareketlerle yansıtmayı temel alan bir sanat disiplini (Kotaman, 2009, s. 185).

Waldorf pedagojisinin kurucusu Steiner maneviyat eğitime, mitolojik hikâyelere ve hikâyelerdeki gizli ahlaki gerçekliğe önem vererek dinî unsurları programına dâhil etmiştir. Bunun yanında, bu unsurların dinî olmadığını, maneviyat, mitoloji ve din arasında ince bir fark olduğunu savunan bir grup da mevcuttur.

Günümüzde eğitim veren Waldorf okullarında dinî hikâyeler, İncil kaynaklı dramalar ve çocukların yaşlarına uygun düzenlenen dinî törenlerle din eğitimi verilmektedir. Yine okullarda güne başlarken ve bitirirken Tanrı'ya teşekkür eden bir şiir okunmakta, yemeklerden önce ise “mother nature” (doğa ana) şarkısı ya da İncil'den ayetler okunmaktadır (Erden, 2016, s. 149-150).

2.3.3. Reggio Emilia Yaklaşımı

Reggio Emilia yaklaşımı, İtalya'nın Reggio Emilia kasabasında, kasaba halkının çocukları için iyi bir okul kurma çabasına, idealist bir öğretmen olan Loris Malaguzzi'nin rehberlik ederek karşılık vermesiyle ortaya çıkmıştır. Malaguzzi Öğretmen Eğitimi Enstitüsü'nden mezun olduktan sonra, İtalya'da devlet okullarında sınıf öğretmenliği yapmış, Reggio Emilia bölgesinde halkın çabalarıyla bir okul açılacağını duyunca, 1958 yılında bölgeye gelerek okulların kurulmasına destek olmuş ve bu tarihten vefatına kadar geçen sürede Reggio Emilia okullarında idarecilik yapmıştır (Erden, 2016, s.54).

Reggio Emilia yaklaşımı da döneminde ortaya çıkan diğer bütün yaklaşımlar gibi çocuğun gelişim özelliklerini ve ihtiyaçlarını merkeze almakta, çocukların neyi, nasıl öğreneceklerine karar verebilecek yetkinlikte olduklarını savunmaktadır. Bu doğrultuda yaklaşımın kurucusu Malaguzzi müfredat hazırlarken dikkat edilmesi gereken en temel unsurun “çocuklar için” değil, “çocuklardan” hareketle programı hazırlamak olması gerektiğini savunmaktadır (İnan, 2012, s. 47). Bu nedenle yaklaşım, yönetim ya da öğretmenler tarafından belirlenmiş, sınırları belli olan bir program seçmek yerine, çocukların ihtiyaçları ve ilgileriyle şekillenen esnek bir programı benimsemeyi uygun görmektedir.

Reggio Emilia Yaklaşımında, proje tabanlı öğrenme yöntemi programın en önemli unsurlarındandır. Proje seçiminde en önemli unsur, çocuğun merak ettiği konulardan seçilmesi ve süreç içerisinde öğretmenin rehberliği ve kolaylaştırıcılığı ile tamamlanmasıdır (Kayır, 2015, s. 19). Proje yaklaşımı, dünyadaki her şeyin çocuklar için birer öğrenme fırsatı olduğu fikrini benimseyen gelişen program yaklaşımına dayanmaktadır (Aktan, Acar, 2017, s. 172).

Bu yaklaşımın temelinde de Reggio Emilia’da olduğu gibi, çocukların cevaplarıyla değişebilen esnek program anlayışı yer almaktadır.

Yaklaşımın en önemli ayırt edici özelliklerinden birisi, çocuğa, çocuğun öğrenme ortamına ve çocuğun fiziksel, sosyal, duygusal çevresine oldukça önem veriliyor olmasıdır (İnan, 2012, s. 3). Çocuklar çok farklı uyaranları zihinlerinde kombine ederek, yüzlerce farklı şekilde dünyayı anlamlandırabilirler. Reggio Emilia Yaklaşımı bu anlamlandırma çabasını “çocuğun yüz dili” olarak isimlendirmektedir (Ekici, 2015, s. 195).

Reggio Emilia okullarında *atelier* ve *piazza* olarak isimlendirilen iki önemli mekân bulunur. Atelier; yetişkin rehberliğinde farklı sanat aktiviteleri, projeler ve araştırmalar yapmak suretiyle çocukların gelişimlerinin desteklendiği sanat stüdyosudur (Kayır, 2015, s. 6). Reggio Emilia okullarında sınıfların ışık alması, koridorun olmaması, sınıfların birbiriyle bağlantılı olması ve bütün sınıfların piazza’ya açılması okul içerisindeki etkileşimi artırıcı bir unsur olarak görülür ve oldukça önemlidir. (Kayır, 2015, s. 24). Piazza İtalyanca köy meydanı anlamına gelmektedir. İtalya’da bütün sokakların meydana açılmasından ilham alan Reggio Emilia okulları bütün sınıfların açıldığı bir meydanı okulun en önemli unsuru yaparak İtalyan şehir mimarisini okul ortamına taşımışlardır.

Reggio Emilia yaklaşımında çocuğun ilgisini ve öğrenme durumunu belirlemek oldukça önemlidir. Çocuğun ilgisini ve öğrenme durumunu tespit etmek için kullanılan etkili yöntem ise dokümantasyondur. Dokümantasyon yönteminde öğretmen çocukların öğrenme durumları ve ilgileri ile ilgili kayda değer bulduğu gelişmeleri, video, ses kaydı, gözlem kaydı vs. gibi çeşitli yöntemlerle kayıt altına alır. Sonrasında çocukların gelişimlerini değerlendirirken bu kayıtlardan istifade eder. Dokümantasyon yöntemi sonuç değerlendirmesi yapan geleneksel sınav odaklı değerlendirme sistemlerinden, çocukların ne öğrendiklerinden ziyade nasıl öğrendiklerine odaklanarak süreç değerlendirmesi yapması bakımından ayrılır. Yöntemin öğretici için avantajlı olan yanı ise öğrenme sürecini değerlendirirken kendi öğretim sürecini de değerlendirme fırsatı bulabilmesidir (İnan, 2012, s. 33).

Süreç odaklı eğitim sistemi öğretmenlerin özelliklerinde de kendini göstermektedir. Reggio Emilia okullarında öğretmenler doğru cevabı almak için değil, öğrencileri düşünmeye, sorgulamaya ve hayal etmeye sevk etmek için soru sorarlar. İşbirliğine dayalı öğrenme sistemini benimseyen Reggio Emilia okullarında öğretmenler bazen çocuklarla birlikte

öğrenen öğrenciler, bazen de onların önünde veya arkasında yol alan rehberlerdir (Erden, 2016, s. 63).

Reggio Emilia okulları, kuruldukları dönemdeki diğer bütün okullar gibi yaklaşık yirmi yıl Katolik kilisesine bağlı olarak eğitim faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Reggio Emilia Belediyesine bağlı ilk seküler anaokulu 1963 yılında açılmış olmasına karşın, 1976 yılına kadar okulların kiliseden ayrılması konusundaki tartışmalar devam etmiştir (Erden, 2016, s. 123). Okulların kuruluş döneminde, kilise kontrolündeki din eğitiminin Reggio Emilia felsefesi doğrultusunda nasıl verildiğine dair yeterli düzeyde dökümana ulaşılamamıştır.

2.3.4. High Scope Yaklaşımı

High Scope projesi, Amerikalı eğitim bilimlari profesörü David Weikart ve ekibi tarafından Amerika'nın yoksul bir bölgesi olan Perry'de risk grubunda yer alan çocukların erken müdahale ile erken çocukluk eğitimi almalarını öngören bir proje çerçevesinde geliştirilmiştir.

Weikart, çalışmaları sonucunda sosyoekonomik düzeyi düşük ailelerden gelen çocukların doğuştan düşük zekâ seviyesine sahip olmadıklarını, kendilerine sunulan sınırlı imkânlar nedeniyle okula hazır olmadıklarını saptamıştır (Aktan Acar, 2017, s.212) Weikart yoksulluğun olumsuz etkilerini gidermek için okul öncesi yıllarda yapılan müdahalenin etkili olacağı inancıyla High Scope programını geliştirmeye başlamıştır. High Scope Perry Okul Öncesi Projesi, yoksulluk içinde yaşayan küçük çocuklara yönelik geliştirilen yüksek kaliteli okul öncesi eğitim programının hem kısa hem de uzun vadeli etkilerini ortaya koyan bilimsel bir deneydir.

High Scope Perry Okul Öncesi Çalışması'na 1962 yılında Ypsilanti Michigan'da rasgele seçilen 123 çocukla başlanmış ve çocuklar 14, 15, 19, 27 ve en son 40 yaşlarında takip edilmiştir. Araştırmaya katılan çocuklar tesadüfi yöntemle deney ve kontrol grubuna yerleştirilmiştir. Deney grubundaki çocuklara haftada 5 gün, günde 2,5 saat okul öncesi eğitim verilmiş ve haftada bir kez 1,5 saatlik ev ziyaretleri yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre High Scope programına devam eden çocukların %38'i yükseköğrenime devam ederken, programa katılmayan çocukların %21'i yükseköğrenime devam etmiştir. Programa katılan çocukların %50'si 19 yaşında iş bulurken, programa katılmayanlarda bu oran %32'ye düşmüştür. 19 yaşında cezai durumda tutuklanma oranı ise programa katılan çocuklarda %31

iken katılmayan çocuklarda %51 olmuştur. Programa katılan çocukların katılmayanlara oranla evlilik sürelerinin ve gelirlerinin daha yüksek olduğu, sosyal sorumluluk projelerine daha yüksek oranda katıldıkları tespit edilmiştir. (Aktan Acar, 2017, s.213)

Program, çocukların ancak kendi kendilerine planlayıp uyguladıkları etkinliklerde “etkin öğrenme” gerçekleştirebileceğini, etkin öğrenmenin de çocuğa çevresi ve hayatı üzerinde hâkimiyet kurma yetisi kazandırarak, çocuktaki problem çözme becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacağını savunmaktadır.

High Scope programı uygulayan okullarda bir sınıfta iki öğretmen ve maksimum 20 öğrenci bulunmalıdır. Sınıf içerisinde çocukların ilgileri ve programın anahtar gelişim göstergeleri doğrultusunda hazırlanmış, sınırları çok iyi ayrılmış ilgi köşeleri yer alır. Köşelerde yer alan materyaller, çocukların ulaşabilecekleri yükseklikteki raflarda, şeffaf kutularda ve içerisinde ne olduğunu ifade eden yazılı ve görsel etiketler kullanılarak saklanır.

High Scope müfredatında Piaget’nin yapılandırmacı kuramını temel alarak hazırlanmış, sekiz ana başlık altında yer alan toplamda 58 adet gelişimsel gösterge yer alır. Küçük çocukların dünyayı nasıl algıladıklarını ve neleri yapabileceklerini gelişim alanlarına göre sınıflandırarak gösteren gelişimsel göstergeler, öğreticiye çocukları gözlemlerken ve etkinlik planlarken yol gösterici özelliktedir.

High Scope programında günlük plan hazırlanırken planla-yap-değerlendir kuralına dikkat edilir. Planlama zamanı, çocukların kendi ilgi alanlarına göre, çalışma zamanında neler yapacaklarını sözel ya da sözel olmayan bir yolla ifade ettikleri zaman dilimidir. Çalışma zamanı, çocukların planlamalarını gerçekleştirmek için çalıştıkları, öğretmenlerin çocukları gözlemledikleri zamandır. Hatırlama zamanı ise planlama ve çalışma zamanlarının karşılıklı değerlendirildiği süreçtir. Bunun yanında High Scope programında önemli akademik etkinliklerin yer aldığı küçük grup zamanı, bütün sınıfın aynı anda katıldığı hareketli etkinliklerin yer aldığı büyük grup zamanı ve doğanın, mevsimlerin çocuklar tarafından yaşayarak keşfedildiği bahçe zamanı yer almaktadır.

High Scope programı ve din eğitimi ile ilgili literatüre geçmiş akademik bilgiye rastlanılmamıştır. Bu konuda, Amerika ve Avrupa’da High Scope programı uygulayan ve aynı zamanda İslam din eğitimine yer veren Müslüman anaokullarının mevcudiyeti bilinmektedir.

2.4. OKUL ÖNCESİ HRİSTİYAN DİN EĞİTİMİ YAKLAŞIMLARI

Bu bölümde, erken çocukluk döneminde din eğitimi verilmesi amacıyla geliştirilmiş eğitim yaklaşımlarından olan Gift to the Child, Godly Play ve Catechesis of the Good Shepherd yaklaşımları hakkında bilgi verilecektir.

2.4.1. Gift to the Child Yaklaşımı

İngiltere Birmingham Üniversitesi Eğitim Fakültesi tarafından 1987-1993 yılları arasında gerçekleştirilen iki araştırma projesi neticesinde geliştirilen Gift to the Child (Çocuk için Bir Armağan) yaklaşımı, temel olarak erken çocukluk döneminde din eğitiminin gerekli ve mümkün olduğunu savunmaktadır. Yaklaşımın dayanak oluşturan ve 1987 – 1989 yılları arasında gerçekleştirilen ilk araştırma projesinin adı “Religious Education in the Early Years (Erken Yıllarda Din Eğitimi)”, 1989 – 1992 yıllarında gerçekleştirilen ikinci araştırma projesinin adı da “Religion in the Service of the Child” (Çocuk Hizmetlerinde Din)” dir (Hull, 1996, s. 174).

Çok kültürlü toplumda din eğitiminin, din eğitiminde uzman olmayan bireyler tarafından verilebileceğini ispatlayan yaklaşım, çocukların bilişsel olarak somut işlemler ya da işlem öncesi dönemde oldukları için dinî konuları anlayamayacağı hipotezini reddeder (Oruç, 2013, s.230). Bilakis, çocukların kendi teolojilerini üretebilecek zihinsel potansiyele sahip olduklarını savunur.

Gift to the Child yaklaşımı, erken çocukluk dönemi din eğitiminde konu ve materyal seçimine yönelik bazı temel kriterler geliştirmiştir. Buna göre materyal seçiminde nihai amaç öğrenci ile materyal arasında etkileşim sağlayarak öğrencinin dinî gelişimine katkı sağlamaktır. Bu nedenle, materyal seçiminde dikkat edilen en önemli kriter, dinî içerikli materyalin öğrenciye sunulduğu zaman ekstra açıklamaya gerek duymadan kendi kendisini çocuğa anlatabilmesi olmuştur (Hull, 1996, s. 175).

Gift to the Child yaklaşımına göre erken çocukluk dönemi din eğitiminde konu ve materyal seçiminde dikkat edilmesi gereken özellikler temel olarak şunlardır:

- Öğrencinin ilgisini dinî fenomenin belirli bir yönünde toplayarak, din ile gündelik hayat arasında bağ kurması,
- Materyalin dikkat çekici ve kendi kendisini anlatabilen özellikte olması,
- Öğrencide dinî fenomene yönelik ilgi uyandırabilmesi,

- Öğrencilerin dinî kavramları anlamalarından ziyade, dinî düşüncelerini geliştirmeyi hedefleyerek, bu doğrultuda kazanımlar tespit etmesi,
- Tespit edilen konularda öğrencilerin dinî deneyimlerini sınıfa çekebilecek nitelikte olması,
- Materyalin ayrı bir güç, kutsallık ve adanmışlık hissi taşıması (Hull, 1996, s. 175, Oruç, 2013, s.231).

Araştırma sürecinde öğrencilerin tepkileri de dikkate alınarak beş farklı dinden, yedi konu seçilerek bu konularla ilgili materyaller hazırlanmıştır. Konuların tespitinde gelişim psikolojisinin verileri ve çocukların ihtiyaçları birlikte değerlendirilmiştir (Oruç, 2013, s.232). Gift to the Child yaklaşımının erken çocukluk dönemi din eğitimi için seçtiği dinî konular dinlere göre şunlardır; Our Lady of Lourdes ve Hallelujah (Hristiyanlık); Ganesha (Hinduizm); Nanak's Song (Sihizm); The Call to Prayer (Ezan) (İslam); Angels (Melekler) (İslam, Hristiyanlık, Yahudilik), Jonah (Hz. Yunus) (İslam ve Hristiyanlık) (Hull, 1996, s. 174).

Çocukların insani yönlerini geliştirmeyi hedefleyen Gift to the Child yaklaşımı, hedeflediği kazanımları çocuklara verilen birer hediye (gift) olarak niteler. Yaklaşımın her konu için geçerli olan yedi maddelik bir kazanım şeması mevcuttur. Her konu için ayrı ayrı detaylandırılan kazanım şemasının başlıkları şunlardır; iletişim kurma, soru sorma, hayal etme, empati geliştirme, özdeşleşme, değer biçme, inanma (Oruç, 2013, s.234).

2.4.2. Godly Play Yaklaşımı

Godly Play Yaklaşımı, eğitimci Jerome Berryman tarafından geliştirilmiş, Hristiyan geleneğinde din eğitiminin şekillendirilmesinde dünya çapında yaygın kullanılan ve bireylerin manevi gelişimini desteklemeyi hedefleyen bir din eğitimi yaklaşımıdır (Hyde, 2010, s. 504). Tipik bir Godly Play oturumu, haftada bir kez bir saat genellikle Pazar sabahları kiliselerde gerçekleştirilir. Fakat yaklaşımın Hristiyan gündüz okullarında, sinagoglarda, hastanelerde ve bakım evlerinde kullanılmak üzere uyarlandığı da bilinmektedir (Minor, Campbell, 2016, s. 2).

Yaklaşımın temelinde, çocukların bilgilerinin ve varoluşlarının sınırlarında oynamaları, hayattaki anlamı ve amacı yaratıcı bir şekilde anlayabilmeleri için, Hristiyan din dilini kullanma sanatını öğrenmeye, bu konuda uzmanlaşmaya ihtiyaç duydukları düşüncesi yer almaktadır (Hyde, 2011, s. 342). Yaklaşımın kurucusu Berryman, Montessori yaklaşımının

temel unsurlarından olan “hazırlanmış çevre” kavramını din eğitimine uyarlamıştır. Bu noktada Hristiyan din dilini temsil eden (kutsal hikâyeler, kıssalar, ayinle ilgili eylemler vs. gibi) görsellerin ve materyallerin din eğitimi sınıfında yer alması çocukların Hristiyan din dili sanatını öğrenmesini kolaylaştırıcı unsurlar olarak görülmektedir (Hyde, 2011, s. 342).

Montessori Yaklaşımında yer alan somuttan soyuta doğru öğretim ve soyut kavramların somut materyallerle sunulması özellikleri de Godly Play yaklaşımında aynı şekilde kendine yer bulmaktadır. Yaklaşımın materyalleri ve hikâyeleri, kurucusu Berryman tarafından hazırlanmıştır. Godly Play Yaklaşımında kullanılan hikâyeler “The Complete Guide to Godly Play, Volumes 1-8” (Kutsal Oyun için Eksiksiz Kılavuz) adlı kitapta yer almaktadır (Minor, Campbell, 2016, s.2).

İlk başlarda, Kiliselerde Pazar ayinlerinde kullanılan bir din eğitimi metodu olarak ortaya çıkan Godly Play Yaklaşımı, sonraları Kilise okullarında yaygın kullanılan bir öğretim metodu haline gelmiştir. Bunun yanında, hastanelerde manevi destek merkezlerinde de tercih edilen bir yöntem olmuştur. Amerika Florida’daki Wolfson Çocuk Hastanesinde tedavi gören ve kronik rahatsızlığı olan 6-15 yaş aralığındaki çocuklar üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; Godly Play Yaklaşımı kullanılarak manevi destek alan çocuklarda, kontrol grubundaki çocuklara kıyasla daha az anksiyete ve depresyon görüldüğü ve bu çocukların McBride Maneviyat Değerlendirmesinde daha yüksek sonuçlar aldıkları tespit edilmiştir (Minor, Campbell, 2016, s.5).

Yaklaşım, çocuğun kalbine, zihnine, duyularına, sezgilerine ve ellerine hitap eden din eğitiminin kurgulanması için, Allah’ın dilini içeren kutsal hikâyeler, kıssalar, toplu dinî etkinlikler ile oyun ve okul öncesi sanat etkinlikleri arasında ilişki kurmayı gerekli görür (Oruç, 2014). Bu bağlantının kurulabilmesi için çocuğun dış dünyadan soyutlanacağı, kutsalı hissedeceği, sadece din eğitimi etkinlikleri için kullanılacak ve buna göre tasarlanmış bir din dersi sınıfına ihtiyaç vardır.

Godly Play yaklaşımına göre, erken çocukluk dönemi din eğitiminde çocuğa yaklaşım ve dersin metodolojisi de sınıf atmosferi kadar önemlidir. Yaklaşımına göre, çocuklar din dersi sınıfına, hazır oldukları zamanlarda, 4-6 kişilik gruplar halinde alınırlar. Dersin içeriğini üç temel öge oluşturur; kıssa anlatımı, dinî metinlere dayalı hikâye anlatımı ve çocukların dinî amaçlı toplanmanın anlamını hissedecekleri ortam oluşturma (Oruç, 2014). Dersin giriş bölümü olan kıssa anlatımı bölümünde, din dersi sınıfında halka şeklinde oturan çocuklara,

onlarda dünya görüşü oluşturacak nitelikte, düşündürücü ve öğretici özellikleri olan bir kıssa anlatılır. Dinî hikâye anlatımı bölümünde çocuklara inanan insanın kimliği ve kişiliğini anlatan bir dinî hikâye anlatılır. Son bölümde, çocukların anlatılan hikâye ve kıssalardan rol modeller oluşturmalarını sağlayacak şekilde onlarla birlikte etkinlik (sanat çalışması, video izleme, müzik çalışması vb.) yapılır. Bundan sonra, soru cevap bölümü ve oyun ile çocukların dinî etkinliğe katılmaları ve konu hakkındaki meraklarını canlı tutmaları hedeflenir. Ders bitmeden önce, sıcak içecek, bisküvi ve meyveden oluşan bir ziyafet sofrası kurulur. Bu sofrada dinî ritüellerin tatbiki için bir fırsattır. Çocuklar din dersi sınıfına girerken ve çıkarken dinî ifadeler kullanmaya teşvik edilir.

Berryman'a göre oyun, çocuğun manevi gelişiminin en önemli alanlarından biridir. Bu nedenle, din dersi sınıfında her derste oyuna muhakkak yer verilir. Godly Play yaklaşımında amaç, çocuğa din dilini anlayabileceği şekilde oyunla öğretmek çocuğun dinî terminolojiye zihnen güzel bir başlangıç yapabilmesini sağlamaktır. Godly Play yaklaşımı, erken çocukluk döneminde belirli bir dinin eğitiminin verilebilmesinin imkânını ortaya koyduğu için önem arz etmektedir.

2.4.3. Catechesis of the Good Shepherd (Hz. İsa'nın Dinî Öğretileri) Yaklaşımı

Catechesis of the Good Shepherd (İyi Çobanın İlmihali / Hz. İsa'nın Dinî Öğretileri) Yaklaşımı, Montessori temelli din eğitimi yaklaşımlarından bir diğeridir. Montessori'nin üçüncü kuşaktan öğrencisi Sofia Cavaletti ve Montessori eğitimi alanında profesör olan Gianna Gobbi tarafından 1954 yılında geliştirilmiştir (O'Shea, 2017, s. 2). Hz. İsa'nın Dini Öğretileri Yaklaşımı, 3-12 yaş arasındaki çocukların inanç oluşumuna dair geliştirilmiş deneyimsel bir Hristiyan din eğitimi yaklaşımıdır (Selvam, Munyiva, 2018, s. 226).

Yaklaşımın temelinde, Hristiyan hikâyelerinden ilham alınarak hazırlanmış bir çevrede duyuşal materyalleri kullanarak çocuklara din dilini aktarmak yer almaktadır (Hyde, 2011, s.342-343). Yaklaşım, merakı ve kişisel yaratıcılığı teşvik eden, özellikle merak, hayal gücü ve oyun içeren tekniklerle çocukların maneviyatını beslemeyi amaç edinmiştir (Hyde, 2004, s. 138).

Montessori Yaklaşımında atrium ismi verilen din eğitimi dersliklerinin öneminden bahsedilmişti. Montessori temelli din eğitimi yaklaşımlarında da (Godly Play ve Catechesis of the Good Shepherd) din eğitiminde atrium benzeri sınıfların Godly Play Room (Kutsal Oyun

Odası) gibi farklı isimlerle kullanıldığı görülmektedir. Kilise mimarisinde atrium, genellikle içerisinde çeşme bulunan ve kişiyi ilk karşılayan avluya verilen isimdir. Montessori temelli din eğitimi yaklaşımlarında ise atrium, içerisinde katılımı arttıracak nitelikte basit, güzel ve çocuk dostu materyaller barındıran bir din eğitimi dersliğidir (Selvam, Munyiva, 2018, s. 227). Cavaletti'ye göre din eğitiminin gerçekleştirileceği çevre (atrium) dinleme, dua etme, düşünme ve meditasyon yapma merkezi olmanın yanında, çocuğun kendi ritminde her şeyi yapabileceği bir çalışma alanıdır. Bu anlamda Cavaletti için atrium, çocukların çalışmalarının Tanrı ile konuşmaya dönüştüğü bir çalışma alanıdır (Hyde, 2011, s.345). Bu noktada, çocuğun meşgul olduğu tekrarı ve ritmi olan çalışma, çocuğun doğasının sadece bir bölümünü tatmin etmekle kalmaz, çocuğu Tanrı'ya yaklaştırarak onun bütün benliğine de hitap eder (Hyde, 2011, s.345).

Atriumda eğitim, ibadet mantığıyla çeşitli sanat görselleri, hikâyeler ve müzik eşliğinde gerçekleştirilir. Atrium hikâyelerinde sıklıkla kullanılan temalar ise, Enkarnasyon (Hristiyan İlahiyatında Hz. İsa'nın Tanrı'nın oğlu olarak insan şeklinde dünyaya gelmesi inancı), Hz. İsa'nın Hikâyeleri, Paskal Gizemi ve Krallığın Meselleri'dir (Selvam, Munyiva, s. 227). Bu anlamıyla atrium, çocuğun gelişimsel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, çocukları Hristiyan toplumunda yaşamaya hazırlayan ve onların Kutsal Metinler aracılığıyla yavaş yavaş Tanrı'ya ve Hz. İsa'ya âşık olmalarını sağlayan bir inanç eğitim sınıfıdır (Selvam, Munyiva, s.227).

Yaklaşımın kurucularından Gianna Gobbi, “Hristiyan mesajının içeriğinin çocuğun gelişim seviyesine göre değişmesi gerektiğini, çocuğun gelişim döneminin ve ihtiyaçlarının değişmesiyle birlikte çocuklara Tanrı'nın farklı bir yüzünün sunulmasının gerekli olduğunu” savunmaktadır (O'Shea, 2017, s. 3). Bu nedenle, program 3-12 yaş arasındaki çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için üç farklı seviyeye ayrılarak planlanmıştır (Selvam, Munyiva, 2018, s. 227).

Bu seviyelerde nasıl din eğitimi verileceği ile ilgili yaklaşımın kurucuları tarafından yazılmış kitaplar bulunmaktadır. (*The Religious Potential of the Child*, Sofia Cavaletti, *The Religious Potential of the Child 6-12 Years*, Sofia Cavaletti, *Listening to God with Children* Gianna Gobbi) (O'Shea, 2017, s. 3). Örneğin, ilk seviye olan 3-6 Yaş atriumunda, çocuğa insanlara nimetler bahşeden ve insanlarla ilişki içerisinde olan bir Tanrı tanıtılır. Çocukların geleneksel dua diliyle tanıştırıldığı bu dönemde, Teslis inancının çocukların zihninde

temellendirilmesi hedeflenir. Fakat Teslis kavramı bu dönemde Kutsal Kitap diliyle detaylı olarak açıklanmaz. Bu dönemde Hz. İsa'nın insanlığa Tanrı'nın bir armağanı olduğu, hayatından, yaşadığı topraklardan örnekler verilerek, ölümü ve yeniden dirilişi anlatılarak çocuklara aktarılır. Bu yaş grubunda zaman kavramı tam gelişmediği için, Hristiyanlıktaki Kurtuluş Teolojisinin tarihçesine değinilmez. Yine bu yaş grubunda Hz. İsa'nın “İyi Çoban” olma özelliği üzerinde durularak, iyi çobanın isim isim her çocuktan haberdar olduğu ve ancak onunla kişisel bağ kurulursa yaşamdan zevk alınabileceği vurgulanmaktadır. Bunun yanında, kilisede ayinsel ve kutsal hayat ile ilgili temel bilgiler, Hristiyan Ahlakı ve Katolik Sosyal Adalet Öğretisi, bireysel ve toplumsal düzeyde Hristiyan yaşam tarzı, dua ve ibadet konularına da temel düzeyde giriş yapılmaktadır. (Catechesis of The Good Shepherd, Level One, Training Document, Online Erişim: <https://www.cgsusa.org/resources/> 19.12.2021). İkinci seviye olan 6-9 Yaş Grubunda ve üçüncü seviye olan 9-12 yaş grubunda da ilk seviyede değinilen konular, kutsal kitap metinlerine daha fazla yer verilerek detaylandırılmaktadır.

Montessori temelli din eğitimi yaklaşımları olan Godly Play ve Catechesis of the Good Shepherd yaklaşımları, okul öncesi dönemde din eğitiminin imkânını bilimsel yollarla ortaya koydukları için önem arz etmektedirler. Her iki yaklaşım eğitimsel temellerini Montessori yaklaşımından almaları yönüyle benzerlik arz etseler de teolojik temelleri farklı mezheplere dayandığı için (Good Shepherd Katolik temelli, Godly Play Protestan) yaklaşımlar arasında Tanrı kavramı ve Sakramentler (Hristiyan ilahiyatında mezheplere göre farklılık arz eden kutsal ayinler) gibi konularda teolojik farklılıklar bulunmaktadır (O'Shea, 2017, s. 4-7).

Yukarıda kısaca tanıttığımız okul öncesi din eğitimi yaklaşımlarından Gift to The Child Yaklaşımı farklı dinlerin bir arada bulunduğu toplumlarda erken çocukluk dönemi din eğitimi nasıl verilir konusunda güzel bir örnektir. Montessori temelli okul öncesi din eğitimi yaklaşımları olan Godly Play ve Catechesis of the Good Shepherd Yaklaşımları ise belirli bir dinin öğretilerinin ve kutsallığının, oyunla, sanatla, müzikle, hikâyelerle erken çocukluk döneminde nasıl verilebileceğine dair örneklik teşkil etmeleri bakımından önem arz etmektedir.

Erken çocukluk dönemi Hristiyan din eğitimi ile ilgili incelenen literatür bilgileri doğrultusunda, okul öncesi din eğitiminde en temel amacın, çocuklara din kültürünü, din dilini aktarmak ve bunu yaparken onların din temelli yaşam tarzını sevmelerini ve benimsemelerini hedeflemek olduğu tespit edilmiştir. Bu amaca ulaşabilmek için, okul öncesi sanat, müzik ve

oyun etkinlikleri ile din eğitiminin sentezlendiği programlar, materyaller ve eğitim ortamlarının hazırlandığı, bu ortamların, materyallerin ve yöntemlerin çocukların gelişim özelliklerine göre seviyelere ayrıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Erken çocukluk dönemi Hristiyan din eğitimi ile ilgili incelenen eğitim yaklaşımları, 3 yaşından itibaren çocuklara gelişimlerine uygun düzeyde din eğitiminin nasıl verileceğini ortaya koymaları bakımından önem arz etmektedir. Erken çocukluk dönemi İslam din eğitimi söz konusu olduğunda ise, gelişimsel özellikleri dikkate alan, bilimsel temeli olan, yaş gruplarına özel içerik, yöntem, sınıf tasarımı olan bir eğitim yaklaşımından söz etmek henüz mümkün değildir.

2.5. OKUL ÖNCESİ İSLAM DİN EĞİTİMİ PROGRAMLARI

Okul öncesi İslam din eğitimi söz konusu olduğunda, genel kabul gören ve yaygın kullanılan belirli bir eğitim yaklaşımından şu an için söz etmek mümkün olmasa da, ülkelere göre farklılık arz eden okul öncesi İslam din eğitimi programları mevcuttur. Bu programların Avrupa ve Amerika’da İslamic School isimli Müslüman okullarında uygulandığı ve vakıflar ya da sivil toplum kuruluşları tarafından geliştirildikleri tespit edilmiştir. Bizim ülkemizde ise Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından geliştirilen ve uygulanan 4-6 yaş Kur’an kursu eğitim programı bulunmaktadır.

Bu bölümde, yurtdışında ve ülkemizde uygulanan erken çocukluk dönemi din eğitimi program örneklerinden olan Amerika’da IQRA Vakfı, Tarbiyah Vakfı ve Noor Yayınları, İngiltere’de İslamic Shahsiyah Vakfı tarafından uygulanan erken çocukluk dönemi din eğitimi programları ile Türkiye’de Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur’an kursu Öğretim Programı incelenecektir.

2.5.1. IQRA Vakfı Okul Öncesi Din Eğitimi Programı

1981 yılında Amerika Chicago’da kurulan IQRA Vakfı’nın kurucusu Dr. Tasneema Ghazi eğitimde program geliştirme alanında Minnesota Üniversitesi’nde doktora yaptıktan sonra, akademik kariyerini yarıda bırakarak eşi Abdullah Ghazi ile birlikte IQRA Vakfı’nı kurmuştur. Vakfın en temel kuruluş amacı, İslami ilimler ile modern bilimleri bünyesinde eşit oranda barındıran, modern pedagojinin verilerinden istifade edilerek hazırlanmış, bütünleştirilmiş eğitim programları (integrated curriculum) hazırlamaktır. Vakfın hazırladığı

eğitim programları ve materyaller 39 yıldır Amerika, Avrupa ve Güney Asya'daki İslam okullarında yaygın olarak kullanılmaktadır (Uzun, 2016, s. 44).

Vakıf, okul öncesi eğitim programı için; Sosyal Bilimler, Bilim, Matematik, Dil Sanatları (İngilizce), Sanat, Dil Sanatları (Arapça) ve İslami Deneyimler olmak üzere yedi temel öğrenme alanı belirlemiştir. İslami Deneyimler öğrenme alanı da ayrıca Kur'an'ın Öğretileri, Hz. Muhammed (S.A.V.)'in Hayatı, Akaid ve Fıkıh, İslam Tarihi başlıklarıyla dört kategoride ele alınmıştır (Uzun, 2016, s. 50).

Programda, programın genel amaçlarının yanında her öğrenme alanı için ayrı ayrı özel amaçlar ve kazanımlar belirlenmiştir. Vakıf tarafından okul öncesi öğretim programı için belirlenen *genel amaçlar* şunlardır: (Uzun, 2016, s. 50-51).

1. Çocuğa kendi kapasitesine ve gelişim seviyesine uygun, fiziksel, sosyal, duygusal, bilişsel ve ahlaki (manevi) gelişim fırsatları sunmak.
2. Çocuğun ahlaki ve dinî gelişimi için kendisine içinde Kur'an ve sünnetin öğretildiği İslami bir çevre sunmak.
3. Çocuğun yeni deneyimlerden korkmayacağı güvenli bir çevre oluşturmak.
4. Çocuğa gelişim evrelerini tamamlaması ve öğrenmesi için deneyim çeşitliliği sunmak.
5. Çocuklara uygun Müslüman rol modeller olan samimi ve destekleyici yetişkinlerin, çocukları bireysel ve grup aktivitelerine katılmaya teşvik etmesi ve onlara rehberlik etmek.
6. Çocukların yetişkinlere karşı saygı kazanmalarının yanında, onların bağımsızlık, oto kontrol ve sorumluluk geliştirmelerine özgürlük tanıyıp fırsat vererek destek olmak.
7. Öğrencilerin yaşam boyu eğitim hayatının temeli olacak olan, sevecen, açık ve anlaşılır başlangıç dersleri (Kur'an, hadis okuması ve ezberi) ile güne başlamalarını sağlamak.

Vakfın okul öncesi eğitim programı için İslami Deneyim öğrenme alanı özelinde belirlediği amaçlar ise şunlardır: (Uzun, 2016, s. 51-52).

1. Müslüman bir kimlik geliştirmek,

2. İman hakkında öğrenme deneyimleri sağlamak,
3. Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğu konusunda derin bir farkındalık kazandırmak,
4. Allah'ın tek yaratıcı olduğunu öğrenmek,
5. Allah'ın Rahman ve Rahim olduğunu görmek,
6. Allah'ın canlıların her türlüünü yarattığını öğrenmek,
7. Peygamberliğe inanmak,
8. Hz. Muhammed'in Allah'ın son peygamberi ve bizim peygamberimiz olduğuna inanmak,
9. Kur'an'ın Allah'ın kitabı ve Hz. Muhammed'e gönderilen kitap olduğu bilgisini kazanmak,
10. Kur'an'ın öğretilerine inanan insanlara "Müslüman" denildiğini anlamak,
11. Müslümanların günde beş kere namaz kılmaları gerektiğini anlamak,
12. Müslümanların Ramazan ayında oruç tuttuklarının farkına varmak ve ebeveynler, öğretmenler ve kardeşler beraber oruç tutmayı tecrübe etmek.
13. Bayram hazırlıklarını ve kutlamalarını tecrübe etmek.

Eğitim programlarının detaylarının yer aldığı beş tane öğretmen kitabı Vakıf tarafından yayınlanmıştır (Uzun, 2016, s. 66). Bu kitapların isimleri şu şekildedir:

- 1) IQRA Okul Öncesi Öğretim Programı (Curriculum-1: IQRA Preschool Curriculum)
- 2) Kur'an Çalışmaları Öğretim Programı (Curriculum-2: Quranic Studies)
- 3) Siyer Öğretim Programı (Curriculum-3: Sirah)
- 4) Fıkıh ve İbadetler Öğretim Programı (Curriculum-4: Fıqh & Ibadat)
- 5) İslam Tarihi Öğretim Programı (Curriculum-5: Islamic History)

Bu kitaplarda derslerin konuları, üniteleri, ünite isimleri, amaç ve kazanımlar, örnek etkinlikler ve değerlendirme süreçleri yer almaktadır. Bunun yanında öğrenciler için

programın içeriğini destekleyici mahiyette çalışma, boyama ve hikâye kitapları da Vakıf tarafından yayınlanmıştır.

Programı *içerik* açısından değerlendirdiğimizde, IQRA Vakfı'nın okul öncesi eğitim programında öğrencilerin tüm branşlarda akademik olarak desteklendiğini ve bir üst öğrenime hazırlandığını söylemek mümkündür. Kur'an Çalışmaları dersinde genel olarak Kur'an okumaya hazırlık çalışmalarına yer verilmiş, öğrencilere Kur'an farkındalığı kazandıracak etkinliklere yer ayrılmıştır. Bütün branşlarda okuma yazma eğitimi (Kur'an, İngilizce ve Arapça) IQRA Vakfı'nın programında ilkokul dönemine devredilmiştir. Okul öncesi dönemde bütün branşlar için sadece okuma yazmaya hazırlık etkinliklerine yer verilmiştir.

IQRA Vakfı Kur'an Çalışmaları dersinde temel olarak öğrencilere Kur'an dili, Kur'an'ın kitap olarak büyüklüğü, şekli, sayfa sayısı gibi fiziksel özellikleri, Kur'an adabı ve vahiy kavramlarının çeşitli grup ve sanat etkinlikleriyle öğretilmesi hedeflenmiştir (Uzun, 2016, s. 88).

Kur'an Çalışmaları dersinde, dersler İlk Vahiy konusu ile başlamakta ve öğrencilere ilk olarak, Allah'ın Hz. Muhammed'e ilk sözleri olan Alak suresinin ilk iki ayeti öğretilmektedir. Daha sonra ise sırasıyla Fatiha, İhlas, Nas, Felak ve Kafirun sureleri farklı etkinliklerle öğretilmektedir. Kur'an çalışmaları dersinde, okul öncesi için Kur'an okumayı öğretmek hedeflenmese de, belirlenen beş surenin ayetleri büyük fontlarla Arapça olarak yazılarak sure panoları ya da yapbozları oluşturma etkinliklerinin yapılması önerilmiştir. Ders için en çok tavsiye edilen eğitim metodu ise sanat aktiviteleridir. Ayet panosu ya da yapbozu oluşturma, ayet boyama gibi etkinliklerle öğrencilerin surelerin görselleri ile ilgili farkındalık kazanmaları hedeflenmiştir. İlk derslerde Hz. Peygamber'in dili Arapça konusu anlatılırken dünya ülkelerindeki çocukların konuştukları dillerden bahsedilmesi ve dünya ülkeleri ve dilleri etkinlik kartları hazırlanması tavsiye edilmektedir. Buradan hareketle, Kur'an dilinin de dünyada konuşulan farklı dillerden birisi olduğu kavramının öğretilmesi hedeflenmiştir (Uzun, 2016, s.88).

Programda Hz. Muhammed'in Hayatı öğrenme alanı, Peygamberimiz Hz. Muhammed ve Hz. Muhammed'in öğretileri olmak üzere iki üniteden oluşmaktadır. Birinci ünite Hz. Peygamber'in hayatından okul öncesi düzeyine uyarlanmış kısa hikâyelere ve bunlarla ilgili hikâye öncesi ve sonrası etkinliklerine yer verilmiştir. İkinci ünite ise ahlak ve ibadet ile ilgili mesajlar içeren hadisler, hadise uygun görsellerle çocukların ilgisine sunulmuştur. Okul

öncesi dönem siyer eğitiminde kronolojiden bağımsız, çocuk düzeyinde hikâyelere yer vermek ve görselli hadislerle siyer öğretmek bu alana IQRA Vakfı tarafından kazandırılan yeni uygulamalardandır.

Vakfın okul öncesi eğitim programının Fıkıh ve İbadetler öğrenme alanında, iman ve ibadetlerle ilgili konulara çocuk düzeyinde yer verilmiştir. Bunun yanında bu derste Müslüman Kimlik Gelişimi konusu da dersin temel giriş konusu olarak yer almaktadır.

İslam Tarihi öğrenme alanında ise Kur'an'daki nüzul sırasına göre sırasıyla, Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. Hud, Hz. Salih ve Hz. İbrahim peygamberlerin hayatlarının ve onların hayatlarıyla ilgili İslami kavramların anlatılması öngörülmüştür.

Vakfın okul öncesi programında, programın, çocuğun ya da öğretmenin değerlendirilmesine yönelik bir öneriye rastlanılmamıştır.

IQRA Vakfı okul öncesi eğitim programı, alanında dünyadaki ilk örneklerden olup son 40 yıldır okul öncesi eğitimi İslam din eğitimiyle beraber veren ve Avrupa ve Amerika'daki İslam okullarında yaygın kullanılan bir eğitim programı olduğu için önem arz etmektedir.

2.5.2. Tarbiyah Vakfı Okul Öncesi Din Eğitimi Programı

Terbiye Projesinin kurucusu Prof. Dr. Davud Tevhidi (1950-2010) Amerikan asıllı Müslüman bir eğitimcidir. Tevhidi, 1972 yılında Müslüman olduktan hemen sonra Leigh ve Pensilvanya Üniversiteleri'nde Arapça eğitimi alır. 1980 yılında Kahire'deki Ezher Üniversitesi'nde Usuli'd-Din tahsilini tamamlayarak, Philadelphia'da Müslümanların okullarında öğretmenlik yapmaya başlar. Michigan Üniversitesi'nde İslami Çalışmalar alanında 1983 yılında master, 1985 yılında doktora eğitimlerini tamamlayan Tevhidi bu süreçte, üniversitede öğretim görevlisi olarak görev yapar. Tevhidi'nin araştırma alanları ise şunlardır; İslam Eğitim Felsefesi Modeli, İlk Dönem İslam Eğitim Kurumları, Kur'an'ın Semantik Yapısı, Kur'an'ın Dünya Görüşü.

Kuzey Amerika'da İslam eğitiminin şekillenmesinde büyük emeği ve katkısı olan Davud Tevhidi'nin din eğitimi alanındaki en önemli çalışması ise Terbiye Projesidir. Vakıf tarafından, projenin temel felsefesini açıklayan 80 sayfalık “Tarbiyah Overview⁹” adlı bir çerçeve eğitim programı yayınlanmıştır. Terbiye Projesi başta Amerika'da Davud Tevhidi

⁹ Tauhidi, D. (2001). The Tarbiyah Project. A Holistic Vision of Islamic Education. Online Erişim: <https://www.yumpu.com/en/document/read/15570725/tarbiyah-project-iit-academy> Erişim Tarihi: 06.02.2022

tarafından kurulan Crescent Academy okulları olmak üzere özellikle Amerika, Endonezya ve Malezya’da yer alan Müslüman okulların takip ettiği, Tevhit kavramı çerçevesinde geliştirilmiş bir karakter eğitim programıdır.

Amerika Terbiye Projesi, eğitim programı hazırlanırken İslami bilgiyi ve İslami bakış açısını her düzeyde ve her branşta dikkate almayı gerekli gören bir çerçeve eğitim programıdır. Terbiye Projesinin *amacı*, İslami bilginin eğitim sistemine ya da eğitim programına yansıtılmasının esaslarını belirlemektir. Program nihai olarak, küresel perspektife dayanan, Tanrı merkezli, geniş tabanlı bir bakış açısı geliştirmeyi hedeflemektedir. Programın en önemli hedefi ise, insan fitratını tekâmüle erdirmektir. Terbiye Programı, öğrenmenin salt bilgilendirici bir süreç olmaktan ziyade dönüştürücü bir süreç olduğunu savunmaktadır.

Terbiye Projesi, Davud Tevhidi tarafından geliştirilen Birleştirilmiş Öğrenme Modeli (Integrated Learning Model – ILM) ne dayalı bir eğitim programı önermektedir. Bu program önerisi tevhid ve terbiye ilkelerine dayanan, eğitimin “ne öğretelim?” ve “nasıl öğretelim?” gibi temel sorularının cevaplarını bünyesinde barındıran, bütüncül bir İslami eğitim modeli sunmaktadır.

Terbiye Projesinde önemli olan *içeriğin ve içeriğe en uygun öğrenme ve öğretme metotlarının tespit edilmesine yardımcı çerçeve program*, Tanrı merkezli bakış açısından ortaya çıkan yedi temel konu üzerine kurulmuştur. Bu konular şunlardır: Tanrı bilinci, asil bir karakter, faydalı bilgi, sağlıklı yaşam, insan ilişkileri, iman temelli hareket ve kamusal hizmet.

Proje, bir eğitim öğretim yılını üç döneme ayırır ve her dönemde belirlediği temel alan konularından iki veya üç tanesini üst başlık olarak seçer. Örneğin, ilk dönemin ilk ayının konusu Manevi Okuryazarlık (Tanrı Bilinci – Tevhit) ise, öğretmenler her düzeyde ve her branşta, derslerinde ve sosyal etkinliklerde bu konuya değinmekle, müfredatlarında yer alan konuları Tevhit konusu ile sentezleyerek vermekle yükümlüdürler.

Projenin üst başlık olarak belirlediği konuların açıklaması şu şekildedir:

1) Manevi Okuryazarlık (Tanrı Bilinci – Tevhid): Tevhid temelli Allah inancı Terbiye eğitiminin ilk temel konusudur. Tevhid konusunun alt konuları, birlik, teklik ve düzendir (Tevhidi, 2001, s. 44). Bu çerçevede, Tanrı’nın yaşam döngüsünün ve varlığın başı ve sonu olduğu, üzerinde durulması gereken en önemli konulardan biridir. Bu konu İslam ve İslami

dünya görüşünün temel prensibi olduğu için önemli bulunmuş ve ilk konu olarak kabul edilmiştir.

Terbiye programı modern hayatın insanın kutsalla olan bağıni kestiğini ve günümüzde eğitimcilerin en önemli vazifesinin bu bağı yeniden inşa etmek olduğunu savunur. Bunun için bu üst başlık ile program öğrencilere Tanrı farkındalığı ve Tanrı'nın varlığına karşı saygı duyma davranışı (takva) kazandırmayı hedeflemektedir (Tevhidi, 2001, s. 44).

2) Ahlaki Okuryazarlık (Asil Bir Karakter – Tezkiye): Terbiye programının ikinci konusu ahlaki okuryazarlık konusudur. İnsanların diğer insanlara karşı davranış biçimi olan ahlak, insanların gerçek inancını ve değerlerini yansıttığı için önemlidir.

Bu konunun eğitimsel amacı, çocuklarda asil bir karakter oluşturmak ve onların duygu yönetimi geliştirmelerine destek olmaktır (Tevhidi, 2001, s. 45). Bu konunun bir diğer amacı da öğrencilere ahlaki davranışın ne olduğu bilgisini kazandırmak ve onlara ahlaki davranış temelli bir yaşam şeklini benimsemek noktasında yardımcı olmaktır.

3) Entelektüel Okuryazarlık (Faydalı Bilgi – Hikmet): Programın üçüncü konusu, çocuk gelişiminin entelektüel yönüne önem veren entelektüel okuryazarlık konusudur. Bu konunun amacı ise, öğrencilere faydalı bilgi kazandırmaktır. Terbiye Programı, insanları Allah'a yaklaştıran ve insanlığın ve yaratılışın faydasına kullanılabilecek her türlü bilgiyi faydalı bilgi olarak görür. Bu konu ayrıca öğrencilere öğrenmeyi sevdirmeyi, öğrenmeyi öğretmeyi ve akıl yürütmeyi öğretmeyi de amaçlamaktadır (Tevhidi, 2001, s. 46).

4) Fiziksel Okuryazarlık (Sağlıklı Yaşam – İstikamet): Programın dördüncü üst başlığı olan konu ise; çocuk gelişiminin fiziksel boyutuna değinen fiziksel okuryazarlık konusudur. Bu konu programın en önemli konularından biri olarak kabul edilmektedir, zira bundan önceki konuların temeli olan manevi, ahlaki ve entelektüel gelişim için sağlıklı vücut olmazsa olmazdır. (Tevhidi, 2001, s. 48).

Fiziksel Okuryazarlık konusu, sağlıklı yaşam kavramı çerçevesinde vücudun insanlara Allah tarafından emanet edilen mükemmel bir yapıya sahip olduğu ve bunu korumanın önemli bir görev olduğu bilgisini öğrencilere kazandırmayı hedefler.

5) Kişilerarası Okuryazarlık (İnsan İlişkileri – İhsan): Programın beşinci konusu fıkhıta “muamelat” olarak bilinen insan ilişkileridir (Tevhidi, 2001, s. 48). Bu konuya eğitim

programında yer vererek Terbiye Projesi, öğrencilere iyi insan ilişkileri davranışı (Hüsnü'l-Muamalat) kazandırmayı hedeflemektedir.

6) Kültürel Okuryazarlık (Günlük Yaşam – Din): Programın altıncı konusu olan kültürel okuryazarlık, insanın gelişiminin bir parçası olarak yaşam biçimi ve kültür konularını ele almaktadır. Terbiye Projesine göre, yaşam biçimimiz bireysel ve toplumsal olarak nerede durduğumuzu ve inancımızı gösterir. Bütünsel eğitimin önemli hedeflerinden birisi de insanın hayatını inandığı değerler ve ilkelerle kuşatmaktır.

Odak noktası davranışa yansıyan inanç (belief in action) olan bu konunun eğitimsel amacı ise öğrencilere değerlerini yaşam tarzına dönüştürmeleri konusunda yardımcı olmaktır. (Tevhidi, 2001, s. 49).

7) Sosyal Okuryazarlık (Kamu Hizmeti – Emanet): Terbiye programının yedinci konusu olan sosyal okuryazarlık, öğrenilen değerlerin sosyal hayata aktarımı üzerinde durur. Bu konuya göre, yetişkinler ve çocuklar ahlaki ve manevi gelişimde ilerledikçe insanlara hizmet etmenin Allah'a hizmet etmekle eşdeğer olduğunu idrak edebilirler (Tevhidi, 2001, s. 50).

Terbiye Vakfı tarafından geliştirilen eğitim program taslağı, İslam eğitiminin modern eğitim programına her düzeyde ve her branşta nasıl entegre edilebileceğine rehberlik etmesi bakımından önem arz etmektedir. Terbiye projesi ile ilgili detaylı bilgi için 2018 yılında Uluslararası bir sempozyumda tarafımızdan hazırlanıp, sunulan “İslam Eğitiminde Program Geliştirmede

Yeni Bir Metodoloji: Amerika Terbiye Projesi Örneği” başlıklı tebliğe bakılabilir.¹⁰

2.5.3. İslamic Shakhshiyah Vakfı Okul Öncesi Din Eğitimi Programı

İngiltere’de bulunan İslami Şahsiyet Vakfı, çocuklarını seküler devlet okullarına emanet etmek istemeyen Müslüman anneler tarafından kurulmuştur. (Ahmed, Sabir, 2019, s.119). Şahsiyet Vakfı Okulları, insanı fiziksel, entelektüel, duygusal ve manevi yönleriyle bütün olarak eğitmeyi hedeflemektedir.

Vakfın okullarında ayrı bir branş olarak İslam Din dersi ve öğretmeni bulunmamaktadır (Ahmed, Sabir, 2019 s. 120). Bunun yerine, ilkokullarda sınıf öğretmenleri Kur’an tilaveti ile başlayıp dua ile biten, genellikle müfredatla belirlenmiş ve İslam ile bağlantısı olan bir üst

¹⁰ Uzun, S. (2018). İslam Eğitiminde Program Geliştirmede Yeni Bir Metodoloji: Amerika Terbiye Projesi Örneği. Uluslararası İslam Eğitimi Kongresi 2018 Bildiriler Kitabı. S. 555-567.

başlığı içeren halka saatlerine liderlik etmektedir (Ahmed, Sabir, s. 120). Soru sormanın teşvik edildiği halka saatlerinde çocuklara İslami bakış açısı ve eleştirel düşünme becerisi kazandırmak hedeflenir. Halka saatlerinin amacı, çocukların günlük hayat deneyimleriyle bağlantı kurarak, onlara İslam'ı anlatmaktır. Müslüman olmayan bir toplumda yaşayan Müslüman çocuklar için halka saatlerinin, gayri Müslimlerin Müslümanların ibadetlerini ve yaşam tarzını nasıl gördüklerini ve hangi noktalarda Müslümanlardan farklı olduklarını anlamak ve tartışmak için de güvenli bir alan oluşturduğu düşünülmektedir (Ahmed, Sabir, 2019, s. 121).

Günlük olarak gerçekleştirilen halka sohbetleri, Şahsiyet Okulları'nın din eğitimi müfredatının temelini oluşturmaktadır. Halka müfredatı olarak isimlendirilen din eğitimi programı, Şahsiyet Vakfı Anaokullarında ezber, terbiye, talim ve tedip konularını içermektedir. Ezber konusu okul öncesi düzeyde, kısa süre, hadis ve duaların ezberini kapsamaktadır. Terbiye kavramı ile anlatılmak istenen; çocukların günlük yaşam deneyimleri ile İslami öğretilerin bağlantısını kavramsallaştırmaktır. İslam inancı ve öğretileri ile ilgili temel düzey bilgiler talim üst başlığı altında verilirken, çocukların kendileri, Allah'la olan ilişkileri ve kulluk bilinci konuları ile ilgili bilgiler de tedip üst başlığı altında verilmektedir (Ahmed, Sabir, 2019, s. 120-122).

Vakfın Londra'da Tıfli Daycare adıyla 3-5 yaş arasındaki çocuklara eğitim veren bir anaokulu bulunmaktadır. Vakfın Anaokulu'nda günlük programda her gün yer verilen temel aktiviteler ise şunlardır;

- Sabah Duası, Hadis Okuma ve Ezber
- Halka Saati (Akide, İbadet, Sünnet, Adap ve Ahlak konularını içerir)
- Arapça Okuma ve Yazma Öğretimi
- Kur'an Okuma ve Ezber
- İslami Çocuk Şarkıları ve Müzik Eğitimi

Bunların dışında, günlük programda dönüşümlü olarak yer verilen aktiviteler ise, hikâye okuma ve anlatma, drama, sanat, lego ve yapı oyunları, kum ve su aktiviteleri, bahçe oyunları, teknoloji ve medya gibi diğer anaokullarında da kullanılan okul öncesi etkinlikleridir ([Tıfli Daycare Web Sayfası](#), Erişim Tarihi: 08.02.2021).

İslami Şahsiyet Vakfı'nın eğitim programı, ayrı bir İslam din dersi olmadan, müfredat ile sentezlenmiş ve kurum kültürünün bir parçası haline getirilmiş İslam din eğitiminin nasıl verileceğine örnek teşkil etmesi bakımından önem arz etmektedir.

2.5.4. Noor Kids Yayınları Karakter Gelişim Programı

Bu programların yanında Amerika'da Noor Kids ismiyle geliştirilmiş, ev okullarında ve okullarda kullanılmaya müsait, çevrimiçi eğitim alt yapısı da olan bir İslam eğitim program örneği bulunmaktadır. Noor Kids erken çocukluk dönemi İslam din eğitimi alanında program geliştiren, dijital ve basılı kaynak üreten bir eğitim kurumudur. 2016 yılında Amerika'da kurulmuştur ve eğitim danışmanlığını Harvard Üniversitesi'nden almaktadır (Aaser, t.y., s. 2).

Harvard, Berkeley ve San Fransisco Devlet Üniversiteleri'nde gerçekleştirilen araştırmalar neticesinde, Noor Kids Karakter İnşa Programı hazırlamıştır. Program 25 ülkeden 25.000 aile tarafından kullanılmaktadır. Programa katılan ailelere aylık 4-9 yaş grubu çocuklar için hazırlanmış iki eğitici hikâye kitabı gönderilmektedir. Bunun yanında, programda çocuklar için hazırlanmış haftalık çevrimiçi çocuk hutbeleri yer almaktadır. Çocuk hutbelerinde haftanın konusu, hikâyelerle, sanat etkinlikleri ile esprili bir üslup seçilerek anlatılmaktadır. Hikâye kitaplarında yer alan rozetleri, çocuklar program tarafından kendilerine verilen, Global Müslüman Vatandaşları Pasaportlarında biriktirmektedirler. Bunun yanında, tema ile ilgili çizim ve seslendirmesi profesyonelce yapılan animasyon filmler de çocuklar için üretilip, programın katılımcıları ile paylaşılmaktadır (Aaser, t.y., s.3). Programda karakter, vatandaşlık ve inanç konularını kapsayan 36 adet tema yer almaktadır. Her ay bir tema ile ilgili dokümanlar (İki hikâye kitabı, animasyon film ve haftalık online çocuk hutbesi) programa katılan çocuklara gönderilmektedir. Noor Kids ev okulu programının yanında, İslam okullarına da eğitim programı, materyal ve öğretmen eğitimi konularında danışmanlık vermektedir.

Hikâye kitaplarının ana karakterleri olan, Emin, Şirin, Amira ve Esed karakterleri, Müslüman olmayan bir toplumda, devlet okulunda okuyan dört Müslüman çocuktur. Çizgi filmin karakterleri, farklı etnik kökenlere sahip olan çocuklara eşit mesafede olmak adına, hayvan figürleriyle temsil edilmiştir. Her hikâye kitabında iki hikâye yer almaktadır. Hikâyelerde, çocukların günlük hayatlarında karşılaşılabilecekleri örnek olaylara ve problemlere yer verilmekte, problemlerin çözümü için eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesini teşvik edici sorular sorulmaktadır (Aaser, t.y., s. 5).

2.5.5. Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur'an kursu Programı

Türkiye’de 2013 yılından beri Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde 4-6 yaş Kur'an kursu eğitimi verilmektedir. Söz konusu kurslar Türkiye’de erken çocukluk dönemi din eğitiminin ilk örnekleri olması bakımından önem arz etmektedir. Kursların eğitim programı akademisyenler, din eğitimi ve okul öncesi eğitimi uzmanlarından oluşan bir komisyon tarafından hazırlanmıştır.

Başkanlık Eğitim Hizmetleri Daire Başkanlığı’nın verilerine göre, 2020 yılı itibariyle Türkiye genelinde 5705 tane 4-6 yaş Kur'an kursunda 10.096 Kur'an kursu öğreticisi, 181.108 öğrenciye eğitim vermek suretiyle görev almıştır.

Kur'an-ı Kerim-1, Kur'an-ı Kerim-2, Temel Dini Bilgiler-1, Temel Dini Bilgiler-2 olmak üzere dört adet öğrenme alanı bulunan programda, programın genel amaçları şu şekilde ifade edilmektedir:

“Çocukların;

1. İslam dininin değerlerini, kendi seviyesinde, insan hayatına anlam kazandıran unsurlardan biri olarak fark etmelerini,
2. Kazanacağı değerleri gündelik hayatta kullanmalarını,
3. İslam’ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim’i içerik, ses ve şekil olarak kendi seviyesinde tanımalarını,
4. Kendi seviyesine uygun olarak Allah’ı sevgi temelinde tanımalarını ve yaratılıştaki düzeni fark etmelerini,
5. Kendi seviyesinde Peygamber Efendimizin kişiliğini ve karakterini tanımalarını, sevmelerini ve model almalarını,
6. Sağlıklı bir din ve ahlak gelişimi göstermelerini,
7. Din ve ahlak gelişiminin yanı sıra diğer gelişim alanlarına da katkısı olacak şekilde bir ortam sağlamaktır.” (D.İ.B., 2014: 35).

Programda öğretici ve öğrencilere yönelik kaynak kitap önerileri yer almaktadır. Kitaplar Başkanlık tarafından yayınlanmıştır. Bunun yanında Diyanet Vakfı Yayınları’nın da okul

öncesi din eğitimine yönelik destekleyici nitelikte yayınlarında da son yıllarda nitelik ve nicelik açısından bir artış mevcuttur. Programda etkinliklerin uygulaması son derece detaylı olarak yer almaktadır. Etkinlikler için sıklıkla tavsiye edilen *öğretim yöntemleri* ise, hikâye, drama, soru-cevap, müzik, oyun ve tartışma yöntemleridir.

Kurslarda haftada 18 saat eğitim verilmesi planlanmıştır. Haftalık ders saatinin 12 saati Dinî Bilgiler, 6 saati de Kur'an-ı Kerim dersine ayrılmıştır. Dinî Bilgiler-1 dersinde sevgi, saygı, merhamet, görev ve sorumluluk, adalet, yardımlaşma ve paylaşma, sabır, güvenilirlik ve doğruluk, iyilik, dua, şükür, özür dileme gibi konularla değerler eğitimine yer verilmiştir. Dinî Bilgiler-2 dersinde ise, Allah'ı Seviyorum, Peygamberimi Seviyorum, Dinimi Seviyorum, Kitabımı Seviyorum, Kâinatı Seviyorum, İnsanları Seviyorum, Vatanımı Seviyorum, Bayramlarımızı Seviyorum, Dinî Mekânlarımızı Seviyorum konularıyla temel düzeyde dinî bilgiler dersi verilmesi planlanmıştır.

Kur'an-ı Kerim 1 ve 2 dersleri dokuzar üniteden oluşmaktadır. Bu derslerde 32 haftalık sürece yayılmış bir Elif Ba öğretim programı yer almaktadır. Okul öncesi dönemde okuma yazma eğitimi vermek, özellikle de yabancı bir dilde ses ve okuma yazma eğitimi vermek zaman zaman öğrenciler ve öğretmenler için oldukça zorlayıcı olabilmektedir. Bu zorluğu minimum düzeye indirmek için, okul öncesi çocuklarına uygun bir Kur'an öğretim yöntemi geliştirilmeye çalışılmıştır. Programın büyük bir kısmı oyunlarla, dramalarla, sanat etkinlikleriyle Kur'an harflerini tanıma etkinliklerine ayrılmıştır.

Programda öğretmenlerin ve programın değerlendirilmesine yönelik bir öneri yer almazken, her etkinlik sonunda etkinlik değerlendirilmesine yer verilmiştir. Etkinlik değerlendirmeleri için tavsiye edilen tek yöntem de soru-cevap yöntemidir (Uzun, 2016, s. 109).

Diyanet İşleri Başkanlığı 2018 yılında 4-6 yaş Kur'an kursu Programında birtakım değişiklikler yapmıştır. Programda yapılan değişikliklerin en belirgin olanı, amaç ve kazanım ifadelerinin değiştirilmesidir. 2013 programında yer alan ve bilgi odaklı kazanımların ağırlıkta olması sebebiyle eleştiri alan “söyler”, “tanımlar” şeklindeki pek çok kazanım ifadesinin duyuşsal düzeye uygun olarak “fark eder” şekline dönüştürüldüğü saptanmıştır. Böylelikle programın kazanımlarının bilişsel alanın bilgi düzeyinden, duyuşsal alana kaydırılmasına yönelik bir müdahale yapılmıştır.

Programın içeriğine yeni düzenlemede bir müdahale yapılmamıştır. Bu doğrultuda öğretim yöntemleri noktasında da programda bir değişikliğe gidilmemiştir. Yeni programda çocuğun değerlendirilmesi için bir değerlendirme formu oluşturulmuş ve programın sonuna eklenmiştir. “Ek-1 Değerlendirme Formu” olarak isimlendirilen formda, Dinî Bilgiler-1, Kur’an-ı Kerim-1, Dinî Bilgiler-2 ve Kur’an-ı Kerim-2 öğrenme alanlarının, ünitelerin ve kazanımların yer aldığı ve “ulaşıldı, kısmen ulaşıldı, ulaşılmadı” şeklinde seçeneklerin olduğu tablolar yer almaktadır (DİB, 2018: 39). Bu durum da sonuç odaklı bir değerlendirme sürecinin programda tercih edildiğini göstermektedir. Okul öncesi eğitim için tavsiye edilen değerlendirme yöntemi ise, portfolyoların, gelişim gözlem formlarının süreç içerisinde aktif kullanıldığı, süreç odaklı değerlendirmedir.

2013 yılından bu yana ülkemizde uygulanan 4-6 yaş Kur’an kursları Eğitim Programı, ülkemizde erken çocukluk döneminde din eğitiminin ilk resmi örneğidir. Bu bakımdan çok önemlidir. Programın Türkiye’deki ilk örnek olması geliştirilmesi gereken yönleri de beraberinde getirmektedir. Program 2018 yılındaki kısmi düzenleme ile bir nebze geliştirilerek, öğrencinin değerlendirilmesi özelliği programa eklenmiş ve kazanımlar bütün gelişim alanlarını kapsayacak şekilde revize edilmiştir. Program bu haliyle bir “Okul Öncesi Kur’an Kursu ve Din Eğitimi” programıdır. Programın okul öncesi eğitimdeki bütün branşları ve bütün gelişim alanlarını eşit oranda kapsayacak şekilde revize edilmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir.

3. BULGULAR

Okul öncesi dönem din eğitiminde, nitelikli bir eğitim programının sahip olması gereken özelliklerin neler olduğunu program geliştirme biliminin unsurları çerçevesinde tespit etmeye çalıştığımız araştırmamızın bu bölümünde, mülakat ve doküman incelemesi süreçlerinde elde edilen veriler betimsel yöntemle analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler yedi tema altında analiz edilmiştir: (1) Din eğitiminin okul öncesi eğitim programındaki yeri, (2) Okul öncesi eğitim yaklaşımları ve din eğitimi, (3) İlkeler, (4) Amaç ve kazanımlar, (5) İçerik, (6) Eğitim durumu, (7) Değerlendirme. Aşağıda, bu yedi tema çerçevesinde gerçekleştirilen mülakatların analizlerine yer verilecektir.

3.1. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMINDA DİN EĞİTİMİNİN YERİNE YÖNELİK BULGULAR

Okul öncesi dönemde din eğitiminde program geliştirme konusunda cevaplanması gereken ilk soru, “Din eğitimi, eğitim programının neresinde, ne şekilde yer almalıdır?” sorusudur. Katılımcılarımızın bu soruya verdikleri cevaplar doğrultusunda üç hususun ön plana çıktığı görülmektedir: “Din eğitiminin okul öncesi eğitim programıyla bütünleşik olarak verilmesi; din eğitiminin ayrı bir öğrenme alanı olarak seçmeli verilmesi ve din eğitiminin fen ve doğa çalışmalarıyla desteklenmesi.”

3.1.1. Din Eğitiminin Okul Öncesi Eğitim Programıyla Bütünleşik Olarak Verilmesi

Mülakatlarımıza katılan uzmanlar ve öğretmenler din eğitiminin programla bütünleştirilmiş bir şekilde programda yer alması gerektiği konusunda büyük oranda hemfikirdirler. Araştırmamıza katılan 12 katılımcıdan 11’i benzer görüşler beyan etmiştir. Bu yönde belirtilen görüşlerden bazıları şu şekildedir:

“Din eğitimi programın tamamını kapsamalıdır. Din eğitimi ve akademik eğitim ayrımı yapmak yerine, ikisi bir program olarak sunulmalıdır. Çünkü İslamiyet insanıdır. Çocuğun dünyasında anlamı olan, onun ruhuna duygularına hitap eden her konuda dinin de söyleyeceği bir söz vardır, bunu fırsat eğitimi gibi görüp, çok da abartmadan, güzel bağlantılar kurarak din eğitimi ile çocuğun dünyasının bir bütün olarak görülüp sentezlenmesi gerekir. Bunu zorlama yapmaya gerek yok, ben buradan çocuğa ne verebilirim diye kafa

patlatmaya gerek yok. (...) Zaten Allah'ın esması, sanatı her yerde, bunu sürekli zorlama olarak göstermek değil de mesela bir hikâye anlatıyorsun orada arada bir kelimeyle Allah'a değiniyorsun, bir kelime yeter orada zaten. Mesela hikâye arasında, Çocuk çok mutlu olmuş "Allah'ım sana çok şükür" demiş filan dediğinizde bitti. Ama din eğitiminin programdaki yeri nerededir dediğiniz zaman her tarafındadır, sadece şurasında burasındadır diyemeyiz. Günde bir saat din eğitimi verilmeli cümlesi bana o kadar komik geliyor ki!" (03, A.K., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

"Program din eğitimi de içerecek şekilde bütün olarak planlanmalıdır. Okul öncesine ait aktiviteler, etkinlikler dine uygun şekillendirilmelidir." (06, T.K., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici)

Bu görüşlerin yanı sıra, üç katılımcımız din eğitiminin ayrı bir ders olarak okul öncesi eğitim programında yer almasının uzun vadede çocuklar için faydalı olmayacağını savunmaktadır. Bu görüşe göre, din eğitimi ayrı bir ders olarak programa konulduğunda, çocukların zihninde de benzer bir ayırım oluşma ihtimali artmaktadır. Bunun yanında, din eğitimi programdan ayırmak din eğitimi ile diğer branşlar arasında bağlantı kurulma ihtimalini azaltmakta ve din eğitimi salt bilgi verilen bir ders haline dönüştürebilmektedir. Bir katılımcımız da din eğitimi veren öğretmenler ile okul öncesi branş öğretmenleri arasında görüş ayrılığı olması halinde çocukların zihinlerinde çatışma yaşama ihtimallerinin artabileceğine işaret etmiştir. Bu konuda belirtilen görüşler ve gerekçeleri şu şekildedir:

"Bence din eğitimi programın her yerinde arka planda olmalıdır. Çocuklar matematik etkinliği yaparken de, fen deneyi yaparken de tefekkür etmeyi öğrenmeli ve Allah sevgisini, Allah'ın varlığını hissetmelidir. Program bir bütün olarak planlanmalıdır. Ayrı bir derste verilen din eğitiminin uzun vadede verimli olduğunu düşünmüyorum." (05, F.A.D., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

"Okul öncesi eğitim programı din eğitimi de içerecek şekilde bütün olarak planlanmalıdır. Evren; ilim fen ve bilimden oluşmaktadır. Bunlar bir düzen içerisinde yaratılmış bir sanat yapıtıdır. Din-İlim-Bilim birbirinden ayrılmaz bileşenlerdir. Örneğin; Okul öncesi programı içerisinde etkinlikler yapılırken (fen doğa-sanat vs.) Allah'ın evreni yaratması ile ilgili bir araştırma ve keşif yaparken, Allah'ın insana değer verdiği ve insanı sevdiği vurgusu yapılabilir. İki program birbirinden kesin çizgilerle ayrılarak verildiğinde din eğitimi alanı salt bilgi aktarımına dönüşebilir. Oysa ben bütün derslerde çocuğun zihninde

dinimiz ile bağlantı kurabilirim. Tabi bu çocuğu sıkmadan dozunda olmalıdır.” (09, R.A., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici, Okul Öncesi Eğitimci)

“Bunu özellikle çalıştığım bir projede net olarak gördüm, ayrı bir ders olarak alındığında, çocuklar bunun hayatın sadece bir alanına konulması gerektiğini düşünüyorlar, bunu fark ettim. Bir de eğer okul öncesi sınıf öğretmenliği yapan hoca hanım sizden farklı bir görüşseyse, farklı bir dünya görüşü varsa, çocukların zihninde çatışma oluşturup, çok ciddi problemlere yol açabiliyor. O yüzden bence din eğitimi ayrı bir eğitim programı olarak eklenmemeli bir bütün olarak planlanmalı. Zaten biz din eğitiminde hep diyoruz ki rol model olalım. Bizim çocuklara 32 farzı, Kuran hatmini öğretmek gibi bir lüksümüz yok çocuk zaten bunu öğrenmeyecek, ha çok süper bir çocuk olur da öğrenir, o zaman da hayatında bir süre sonra unutacak öyle söyleyelim. O yüzden mutlaka din eğitimini de içerecek şekilde bütün olarak planlanmalı. Ama bu dünya şartlarında bu ne kadar mümkün onu da bilmiyorum.” (11, Ş.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

Burada programın din eğitimini de içerecek şekilde bir bütün olarak planlanmasının ideal olduğu ifade edilirken “*bu dünya şartlarında bu ne kadar mümkün onu da bilmiyorum*” şeklindeki son cümleyle, realite ile olması gereken arasında bir ayrım olduğuna, olması gereken ile var olanın her zaman birbiri ile uyumlu olamayabileceğine işaret edilmektedir.

Bir diğer katılımcımızın bu konu hakkındaki görüşü ise şu şekildedir:

“Bence din eğitiminin programda ayrı bir programla, ayrı bir öğreticiyle asla yer almaması gerekir. Yani biz günlük hayatımızda dinimizi yaşarken bunlar bizim dini yaşantımız öbürleri de buna uymayacak şeklinde ayırmadığımıza göre, eğitim programı içerisinde de bunu asla ayıramayız. Fakat eğitim etkinlikleri içerisinde şimdiki dönemde kazanımlar, göstergeler şeklinde ne söylüyorsak, dindar kişide ne gibi kazanımlar ne gibi göstergeler beklediğimizi programın kazanımları içerisine serpmemiz gerekiyor. Yoksa din veya değerler eğitimi dersinin ayrı, bizim okul öncesi eğitim programımızda uygulayacağımız şeylerin de ayrı bir derste verilmesini doğru bulmuyorum. Eğitimcilerin buna kafa yorması ve din eğitimini okul öncesi eğitim programının içine dâhil etmesi gerekiyor.” (01, Z.N.C., Pedagog)

Burada din eğitiminin okul öncesi programı ile bütünleşik halde verilmesinin gerekçesi olarak dinin hayatımızdan ayrı bir konumda bulunmuyor olması gösterilmiştir.

Bir diğerkatılımcı, bu konuyu kimya alanı üzerinden örnek vererek şu şekilde açıklamıştır:

“Bence bir bütün olmalı, yani buna homojen karışım diyoruz. Kimyada da bu böyledir. Siz bardağın içerisine azıcık şeker atıp, onu karıştırmadığınız zaman o suyun tadı her yerde farklı gelir, dibine gittiğiniz zaman daha bal gibi olur. Ama eğitimde homojen bir karışım verdiğiniz zaman çocuğun kimyasıyla oynamamış olursunuz.” (04, H. Ü., Eğitim Kurumu ve Yayınevi Kurucusu)

Başka bir katılımcı da bu konuda şunları söylemektedir:

“Din eğitimi programın her yerinde olmalıdır, çünkü okul öncesi eğitimde branşlar bütünleştirilmiştir” (02, N.G., Öğretim Üyesi, Okul Öncesi Eğitimci)

Görüldüğü gibi, burada gerekçe olarak okul öncesi eğitimde branşların bütünleştirilmiş olması söylenmiştir. Okul öncesi eğitim programında matematik, fen, sanat, müzik, spor, okuma yazmaya hazırlık gibi birçok farklı alan bir arada birbirini tamamlayacak şekilde yer almaktadır. Bu görüşe göre, din eğitimi de bu branşlarla bütünleşik ve onları tamamlayıcı bir unsur olarak programda yer alabilmelidir.

Katılımcılarımızın verdikleri cevapları incelediğimizde, din eğitiminin özellikle okul öncesi dönemde eğitim programının her alanında, diğer branşlarla bütünleşik halde, çocuğa uygun bir formatta yer almasının gerektiği yönünde bir fikir birliği olduğunu söylememiz mümkündür. Fakat katılımcılarımızın cevaplarının gerekçelerine baktığımızda gerekçeler arasında çeşitli nüansların olduğu görülmektedir. Örneğin, okul öncesi eğitim alanında akademisyen olan bir katılımcımız okul öncesinde branşların bütünleşik olmasından dolayı din eğitiminin programdan ayrı tutulmaması gerektiğini savunurken, medrese temelli din eğitimi alan ve aynı zamanda okul öncesi eğitimcisi olan bir başka katılımcımızın gerekçesi; *“İslam din eğitimi bir derse hapsedilmemeli, İslam’ın hayatın her alanında söylediği bir söz vardır, dolayısıyla programda da her yerde din olmalıdır”* şeklindedir. Benzer bir şekilde, okul öncesi din eğitiminde program geliştirme konusunda akademik çalışmaları bulunan ve pedagog olan bir katılımcımız da bu konudaki görüşünü *“İslam dini bizim hayatımızda ayrı bir yerde değil, programda neden ayrı olsun?”* sorusu üzerinden gerekçelendirmektedir.

Netice itibariyle, araştırmamıza katılan 12 katılımcının 11’i gerekçeleri arasında ince ayrımlar olmakla beraber, okul öncesi eğitim programının din eğitimi de içerecek şekilde bir

bütün olarak planlanması gerektiğini, din eğitiminin okul öncesi eğitim programında ayrı bir ders ve ayrı bir öğretmen ile verilmemesi gerektiğini savunmaktadırlar.

3.1.2. Din Eğitiminin Ayrı Bir Öğrenme Alanı ile Seçmeli Ders Olması

Her ne kadar katılımcılarımızın nerdeyse tamamı okul öncesinde din eğitiminin programla bütünleşik olarak verilmesi gerektiğini savunsa da bazı çekincelerle din eğitiminin erken çocukluk dönemi eğitim programında ayrı bir alan olması gerektiğini savunan katılımcımızın söyledikleri de dikkate değerdir:

“Genel veli profiline baktığımızda, veli ‘çocuğum Kur’an-ı Kerim okusun’ diyor. Din eğitiminden toplumun anladığı bu. Bizler değerler eğitimi ve din eğitimi alanından, bu alanının ders saatinin daha fazla olduğundan bahsettiğimizde, tabi o da önemli diye cevap veriyor. Din eğitimi verirken ne kastettiğimiz önemli. Elif ba öğretimi mi, din ve değerler eğitimi mi? Din eğitimi bilhassa anaokullarında ayrı bir ders olarak verilirse velilerin çoğu bunu Kur’an-ı Kerim öğretme olarak algılayacak ve idareye, öğreticiye bu yönde baskı yapacaktır. (Konya’da bu hususta bir yarış var. Anaokulu döneminde çocuklarının sınıflarındaki yaklaşımlardan da gördüklerim buydu). Program din eğitimi içerecek şekilde vermeye çalışıldığında, belirli gruplar buna karşı çıkacak, hatta bazı öğretmenler bu dersleri vermeyecektir öğrencilerine. O nedenle biraz elif ba, daha çok dini öğrenme alanı olmak üzere ayrı bir ders olarak planlanmalı ve “istekli” veliler ve çocuklar için ayrı bir elif ba dersi ile program din eğitimi temelli yürütülmelidir. Belki ücretli bir ek ders olarak, ama mutlaka din eğitimi öğrenme alanı olmalıdır okul öncesi eğitim programında.” (08, F.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

Bu durumda erken çocukluk döneminde bütün branşlar ve program ile bütünleşmiş bir din eğitimi planlanması konusunda genel bir kabul söz konusu olsa da şartlar doğrultusunda din eğitimi için ayrı bir öğrenme alanının belirlenmesi fikri de göz önünde bulundurulmalıdır. Devlet okullarında verilecek erken çocukluk dönemi din eğitimi için seçmeli din dersi bir alternatif olarak düşünülebilir.

3.1.3. Din Eğitiminin Fen ve Doğa Çalışmalarıyla Desteklenmesi

Araştırmamızda, okul öncesi dönemde din eğitiminin fen eğitimi ile birlikte verilmesinin önemine özel bir vurgu yapıldığı tespit edilmiştir. Katılımcılarımızın bir kısmı

din eğitiminin programda fen ve doğa etkinlikleri ile sentezlenmesi gerektiği görüşünü dile getirmişlerdir:

“Çocuğu karşınıza alıp “Allah vardır, güzeldir, her şeyi güzel yaratmıştır, her şeyi senin için yaratmıştır” demeyeceksiniz. Çocuğa Allah’ın yarattıklarını göstereceksiniz “bu nasıl böyle olmuş acaba?” diye sorarak kendisinin bulmasını sağlayacaksınız. Benim eğitimde hocalara hep söylediğim bir şey de şu; “Sınıfınızda fen ve doğa merkezi olacak. Neden? Çünkü sen diyorsun ki Allah var, bir, güzel, bizim için her şeyi yarattı, ne kadar özellikli yarattı. Bu söylediklerinin çocuk için bir anlamı yok. O zaman al, doğayı, kâinatı çocuğun önüne koy ve göster.” (02, N.G., Öğretim Üyesi, Okul Öncesi Eğitimci)

Din eğitimi konularını fen deneyleri ile anlatmak, okul öncesi dönemde din eğitimi konularının somutlaştırılmasını sağlamanın yanında, fen eğitimi konularına da disiplinler arası bir bakış ve yöntem zenginliği kazandırmaktadır. Bu doğrultuda görüş beyan eden bir katılımcının fikirleri şu şekildedir:

“Fen Programında din eğitiminin unsurları olmalı. Nasıl olabilir? Fasulye çimlendirme deneyi yapıyoruz, fasulyelerimiz var, pamuğumuz var, suyumuz var. Çocuğa bunun bir mucize olduğunu, Cenab-ı Hakk’ın ol emriyle o fasulyenin çatladığını, kupkuru bir şeyden yepyeni, capcanlı bir filizin yükseldiğini, Allah ü Teâlâ’nın yaratma konusunda ne kadar mahir olduğunu bu gözlemlerle çocuğa daha güzel aktarıyoruz.” (10, F.Ö., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

Bunun yanında, aynı katılımcı fen ve doğa etkinlikleri ile din eğitimi arasında nasıl bağ kurulabileceğini kendi görev yaptığı 4-6 yaş Kur’an kursundan örnek vererek şu şekilde açıklamıştır:

“Mesela benim şu anki kursumda bahçemiz var ve bahçeye hep çıkıyoruz çocuklarla hava güzel olduğunda. Hatta bana kalsa yağmurda filan da çıkartmak istiyorum ama veliler itiraz ediyorlar hasta olurlar diye. Bu da var mesela, velilerden de birçok dönüş alacaksınız, neden çıktınız, çocuk hasta olmuş, yok öksürdü, yok sırtı terledi falan diye. Toplum da bu alanda eğitilmeli. Ama bunu aşacağız diye düşünüyorum. Faydalarını gördükçe insanlar, ufak tefek pürüzlerini dikkate almayacaklardır. Bahçeye çıkıyoruz çocuklarla, orada mesela, herkes diyor bir şey toplasın. İşte sümüklü böcekkabuğu topluyorlar, yaprak buluyorlar yerlerden kuru yaprakları vs. İnceliyoruz hep beraber, işte Allah bunu nasıl yaratmış, aaa şu şekle

bakın, altı oran filan diyorum alttan alta, çok fazla açıklamıyorum ama en azından kulaklarına bir atıyorum kavramların ne olabileceği ile ilgili. Güneş çıkıyor, güneşten bahsediyoruz. “Bakar mısınız?” diyorum, “Allah ü Teâla güneşi dünyamızı ısıtması için, aydınlatması için kocaman bir lamba gibi yaratmış. Açın bileklerinizi güneşten vitamin alın. D Vitamininiz güneşin ışınlarıyla aktif oluyor vücudunuzda diyorum. İşte şu anda D Vitamini alıyoruz filan diye oyunlaştırıyorum. Rabbimiz ne kadar merhametli, güneşi bize göndermiş, ağaçlar meyve veriyor güneşin ışınlarıyla, domatesler olgunlaşıyor filan diye böyle bunu bunun içerisine katıyoruz ve çok faydalı oluyor, çok güzel oluyor. Ben bununla ilgili aslında Hz. Hamza’nın sözüne çok inanıyorum, Hz. Hamza biliyorsunuz Müslüman olduktan sonra demişti ki, “Çölde yalnız kaldığım gecelerde çok düşündüm, Allah’tan başka ilah olmayacağına kanaat ettim.” Doğayla iç içe olmak, doğayla baş başa olmak yaratıcıyı derinden hissetmenizi sağlıyor. Bu yüzden ne kadar çok doğayla iç içe olursak, çocuklar için de biz yetişkinler için de Rabbimizi, O’nun Sünnetullah’ını daha iyi hissederiz.” (10, F.Ö., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

Bir diğer katılımcı da kendi ifadesi ile “fen eğitimi görünümlü din eğitiminin” okul öncesi eğitimde nasıl verilebileceğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Özel olarak konu aramaya da gerek yok aslında, zaten program kazanım odaklı. Mesela kazanımlarımıza uygun bir konu işlerken, örneğin vücudumuz konusu, organları sistemleri anlatırken de arada çok zorlama olmadan “Allah bu sistemleri bizim için bu kadar düzenli ve mükemmel yaratmıştır” şeklinde bir ifade olması gerekiyor. Bu da aslında fen eğitimi görünümlü bir din eğitimi konusudur. Yani konu değil de asıl olan tefekkür temelli bir bakış açısını her konuda verebilmek olmalı. Mesela sebzeleri anlatıyorsanız toprağın altında yetişen sebzeler, toprağın üstünde yetişen sebzeler, ağaçlardaki meyveler vs. nasıl yetiştiklerini çocuğa anlattıktan, gerekli duyu çalışmasını, ilgili etkinliği yaptıktan sonra çocuğa Allah bu sebzeyi toprağın altında bu kadar besleyici, lezzetli bir şekilde yetiştiriyor demek lazım. Dediğim gibi burada tek bir konu adı söyleyemiyorum ama bakış açısı diyebiliyorum, yani her konunun içerisindeki Allah’ın tasarrufunu görmek, göstermek önemli. Ama olmazsa olmaz bizzat konu olarak işlenmeli dediğiniz şeyler de Allah’ın kâinattaki esma-i ilahisi. Bu esmalardan da en çok kullanmamız gerekenler Rahmet ve Rahmet tecellisi olan şeyler, Rahim, Vedud, Rahman isminin tecellisi olan konular. Amaç burada ismi ezberletmek değil de, bunların yansımaları olan şeyleri göstermek. Çocuklar Allah Rahman’dır demek

yerine, çocuklara Allah'ın rahmetinin, merhametinin canlılardaki tezahürünü, annelerdeki merhamet üzerinden göstermek mesela.” (03, A.K., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

Araştırmamızda önceki bölümlerde okul öncesi eğitim programında branşların birbiri ile bütünleşik bir şekilde yer almasından, bunun bu yaş grubu için faydalarından bahsedilmişti. Katılımcıların da, fen ve doğa etkinlikleri ile din eğitimi birbirini tamamlayıcı iki branş olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcılarımızın erken çocukluk döneminde fen ve doğa etkinlikleri ile din eğitimi bir arada vermek gerekliliği yönündeki fikirleri, Kur'an-ı Kerim'de yer alan yaratılışı, Allah'ın kudretini anlatan ayetlerin üslubu ile benzerlik arz etmektedir. Kur'an-ı Kerim'deki yaratılış ayetlerine baktığımızda da, Allah ü Teâlâ'nın kendi kudretini göstermek için güneşi, ayı, geceyi, gündüzü, yağmuru, meyvelerin oluşumunu, ağaçların yeşermesini, arıların bal yapmasını vs. örnek verdiğini görüyoruz. Okul öncesi din eğitimi planlanırken fen ve doğa etkinlikleri ile yaratılışı anlatan ayetlerdeki örneklerin bir arada kullanılması ile yaratılış gibi, Allah'ın kudreti gibi soyut konular somutlaştırılarak çocuğa sunulabilir. Bu durum, aynı zamanda, eğitimde somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene doğru anlatım ilkesini de destekleyici bir nitelik taşımaktadır.

Öte yandan, dünyada yaygın kullanılan okul öncesi eğitim yaklaşımlarında da fen ve doğa etkinliklerinin okul öncesi dönemde aktif kullanıldığı görülmektedir. Örneğin; daha önce açıkladığımız gibi, Waldorf yaklaşımında bireyin doğa ile irtibatının erken yaşlardan itibaren çok kuvvetli olması, onun içerisinde var olan ahlakî doğruya ulaşması için önemli bir ön koşul olarak görülmektedir. Bu yaklaşımda, okul öncesi eğitimin büyük bir bölümü doğa içerisinde, bahçede, ormanda veya okulun tarım alanında verilmekte, sınıfta da öğretmenlerin ve öğrencilerin aktif katılım sağladığı, mevsime göre doğada yer alan materyallerin sergilendiği bir doğa masası yer almaktadır. Montessori yaklaşımında da bahçe etkinliklerine, fen ve doğa etkinliklerine ve sınıf içerisinde bitki yetiştirilmesine, onların bakımının öğrencilerin sorumluluğunda olmasına ayrı bir önem verildiği bilinmektedir. Görüldüğü gibi, araştırmamızda katılımcıların önem verdiği hususlar, dünyada yaygın kullanılan eğitim yaklaşımları ile benzerlik arz etmektedir.

3.2. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM YAKLAŞIMLARI VE DİN EĞİTİMİ İLİŞKİSİNE DAİR BULGULAR

Erken çocukluk dönemi eğitim yaklaşımları, hazırlanmak istenen eğitim programının amaçları ve felsefesi doğrultusunda programa uygun olan özelliklerinin seçilmesi kaydıyla, bu alanda program geliştirme konusunda önemli bir kaynaktırlar. Katılımcılarımızın teorik çerçevede yer verdiğimiz Montessori, Waldorf, High Scope, Reggio Emilia vb. gibi okul öncesi eğitim yaklaşımlarından ne derece haberdar olduklarını ve bu yaklaşımlar ile ilgili düşüncelerini öğrenmek amacıyla sorduğumuz soruya verdikleri cevaplar doğrultusunda, tamamının okul öncesi eğitim yaklaşımlarından okul öncesi din eğitimi planlanırken faydalanılabileceği konusunda hemfikir olduğu saptanmıştır. Katılımcılarımızın hemfikir olduğu ve önemli bulduğu bir diğer husus da, Montessori veya Waldorf temelli din eğitimi programı hazırlamak yerine, her yaklaşımdan amaca uygun olan özelliklerin seçilerek, farklı yaklaşımların farklı özelliklerini uyum içerisinde bünyesinde barındıran bir program hazırlanmasıdır. Konuyla ilgili görüşlerden bazıları şu şekildedir:

“Bana göre en güzeli eklektik yaklaşım, yani ben bütün yaklaşımları kullanabilirim. Önemli olan eğer benim bir hedefim varsa, o hedefi gerçekleştirmeye yönelik olarak ben orman pedagojisinden de yararlanabilirim, oradan Allah’ın varlığı, birliğini de güzel anlatabilirim veya başka bir yöntemden de başka bir şeyi alabilirim. Karışık kullanabilirim, bir tanesi odaklı düşünmüyorum. Bana göre eğer benim bir hedefim varsa o hedefe ulaşmak için her türlü yöntemi kullanabilmeliyim.” (01, Z.N.C., Pedagog)

“Sadece bir yaklaşımı alıp, kopyalayıp yapıştırıp bir din eğitimi modeli geliştiremezsiniz, uymaz. Ama bunların hepsine, felsefesine, yöntemlerine hâkim olup, din eğitimi modeli geliştirirken kullanabilirsiniz. Zaten bunların da birçoğunun orijinalinde din eğitimi var. Doğayı, kâinatı eğitime dâhil etme noktasında da birleşen yaklaşımlar bunlar, özellikle Waldorf, Orman okulları vs. onların bu özelliklerini alıp, kendi kültürümüzle sentezleyip kullanabiliriz. Sentez yapmadan, alıp, yapıştırıp, kullanamayız. Ben mesela sınıf yönetimi dersini high scope temelli anlatıyorum ve oto kontrole, adalete, işbirliğine çocuğu sevk etme noktasında High Scope yaklaşımını çok başarılı buluyorum.” (02, N.G., Öğretim Üyesi, Okul Öncesi Eğitmeni)

“Bunlardan birini alıp sırf onu uygulamak yerine her yaklaşımın güzel ve muhatap olduğumuz çocuğa göre bazı yönleri alınıp uygulayabiliriz. Bir de eğer bu yaklaşımlar

uygulanacaksa malzeme, materyal ve sınıflar da bunlara göre düzenlenmeli sadece bu yaklaşımlara göre anlatmak işe yaramaz. Ortam da bu yaklaşımlara göre hazırlanmalı.” (06, T.K., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

Bir katılımcımız da bu yaklaşımların Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur’an kurslarında yeterli düzeyde uygulanabilmesi için, Başkanlığın görevlendirdiği öğretmenlerin, belirli süreler dâhilinde yurtdışında bu yaklaşımların uygulandığı kurumlarda gözlem yapmasının gerekli olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Mümkünse nasıl diyorsunuz zaten ve bu sentezi faydalı bulur musunuz? Tabi ki faydalı bulurum. Olsa da yapsak değerli hocam, keşke olsa. Ama bunun olması için öncelikle kurumların bununla ilgili fiziksel şartları oluşturması gerekiyor. Ardından bu eğitimi verebilecek nitelikte personelinizin olması gerekiyor. Peki, buna nasıl ulaşacağız? Fiziksel şartlar hadi maddiyata bakar, bir şekilde sağlanabilir. Bağışlar toplarsınız, zaten biz genelde bağışlar üzerinden yürütüyoruz işlerimizi, devletten bize maddi bir katkı gelmiyor o noktada. Bağışlarla, aidatlarla bir şekilde diyelim o fiziksel ortamı oluşturdunuz. Fakat Reggio Emilia’yu bilen bir eğitimcinin bunu okul öncesi din eğitimiyle sentezleyip uygulamaya koyması gerekiyor. Bu nasıl olacak? Burada ben Diyanet İşleri Başkanlığı’nın devreye girmesi gerektiğini düşünüyorum. Şu yapılabilir, mesela Türkiye’nin her yerinde rehber öğretmenler var, bu alanda tecrübe elde etmiş, kendini yetiştirmiş öğretmenler var. Bu kişiler yurtdışında bu tarz eğitim yapan Waldorf, Reggio Emilia eğitimi veren kurumlara gözlemci olarak, böyle statüler vardır eminim diye düşünüyorum, 3 ay, 6 ay, görev amacıyla, araştırma yapmak amacıyla bulunup, buralarda neler yapıldığını önce görerek, sonra bizim bunu nasıl din eğitimine, kendimize uyarlayabileceğimizi, araştırıp bununla ilgili veriler hazırlayıp, Başkanlığı bilgilendirerek, belki daha sonra alt gruplarına yeni başlayanlara, bu alanda eğitimler vererek bunun yayılmasını ve oturmasını sağlayabiliriz diye düşünüyorum. Ama burada işte kişisel olarak yapabileceğimiz çok fazla bir şey yok, kitaptan okuyarak Waldorf’u, High Scope’u tam anlamıyla öğrenebileceğini düşünmüyorum kimsenin. Ancak uygulamasını gördüğümüzde ve kendimiz yaptığımızda tam olarak anlarız ve uygulamaya çalışırız diye düşünüyorum. O nedenle de burada devletin, Başkanlığın devreye girip, bu alanı önemseyip, bu alanda nitelikli personel yetiştirmesi gerektiğine inanıyorum.” (11, Ş.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

İki katılımcı “Kâinatı Seviyorum” ünitesinin doğada işlenmesi gerektiğini, bu noktada okul öncesi eğitim yaklaşımlarından özellikle Waldorf Yaklaşımından destek alınabileceğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Bilhassa “Kâinatı Seviyorum” ünitesi tabiatla iç içe işlenmelidir. Zaman zemin ve gerekli prosedürler halledilerek. “Allah’ı Seviyorum” ünitesi de keza somutlaştırarak, kâinatla iç içe verilmeli, tefekkür ufku kazandırılmalıdır. Montessori yaklaşımını bizim programımıza uyumlu buluyorum. Çok da güzel olur. Kendileriyle ufak bir tanışıklıktan öte bir yakınlığım bulunmayan Multibem yaklaşımını bu yönüyle beğeniyorum. Doğada öğreniyorum temalı yaklaşımlar da tam bize göre aslında, ama parka bile çıkaramıyoruz çocukları, güvenlik gerekçesi ya da binaların arasında sıkışıp kalmış olmaktan, Belediyeler ya da STK’lardan destekle bir proje geliştirilebilir.” (08, F.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“Waldorf yöntemi de bizim “Kâinatı Seviyorum” ünitemize ve tefekkür anlayışımıza çok uyan bir sistem. Kâinatın yaratılışını gözlemleyip, buradan fiziksel, kimyasal kurallar çıkartarak çocuğa sunmamız çocukta Allah inancı gelişimine destek oluyor. High Scope’u çok iyi bilmiyorum ama Orman Pedagojisi ve Reggio Emilia da yine bana tefekkür, kâinat, yaratılış kavramlarını pekiştiren yöntemler gibi geliyor. Öyle olunca da bunlardan seçerek bir sentez yapmak lazım.” (11, Ş.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu formatör öğretici)

Öte yandan, mevcut yaklaşımlar erken çocukluk dönemi din eğitiminin planlanmasında ilham kaynağı olarak kullanılabilse de, ülkemizde bize özgü, dini ve kültürel değerlerimizi de bünyesinde barındıran bir erken çocukluk eğitim yaklaşımı geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğunu söyleyen katılımcılar da mevcuttur. Bu konudaki katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Evet, bu eğitim yaklaşımları tabii ki din eğitimi ile birleştirilebilir. Waldorf ve orman okulları doğa ile iç içe oldukları için özellikle çocukların tefekkür sohbetleri yapabilmeleri için ortam oluşturmaktadır. Montessori yaklaşımında kullanılan yapılandırılmış materyaller de rahatlıkla dinî değerlere göre yapılandırılabilir ki bunun örnekleri mevcut. Ahşap Kur’an harfleri vs olan Montessori okulları var. Elbette şimdiye kadar uygulanan ve olumlu etkilerinin uzun zamandır gözlemlendiği bu yaklaşımlar ile oluşturulacak sentezler faydalı olacaktır ama açıkçası bu yaklaşımlardansa bizim de bir yaklaşım geliştirebileceğimizi düşünüyorum.” (05, F.A.D., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

“Özellikle aldığımız seminerlerde Waldorf, Montessori ile ilgili bilgiler aktarıldı bize. Özellikle Montessoriyi inceleme fırsatım oldu. Diğerleriyle ilgili internetten araştırdığımız daha yüzeysel bilgilere sahip olduk. Ama şöyle bir şey var hepsinin çocuğa bakışı aynı ve kendilerine göre bir sentez oluşturmuşlar. Bunları gördükten sonra ben şöyle dedim, bir kilisenin altında Maria Montessori bir eğitim sistemi oluşturduysa bu Türkiye’de de diğer İslam ülkelerinde de makbul bir eğitim programına dönüştüyse burada bizim kendimize dönüp bir şeyleri sormamız gerekiyor. Bu sisteme bir alternatif bulmamız gerekiyor. Çünkü bizim bize özgü, bizim kendi motiflerimizle birleştirilmiş dinî değerlerimizi içerisine almış bir eğitim programına ihtiyacımız var. O yönüyle bu alanda mutlaka çalışılması gerektiğini düşünüyorum. Bu eğitim programlarının hepsi çok kıymetli, hepsinde çocuğa özgün, çocuğu güzelleştiren çalışmalar var ama bizim dini ve milli değerlerimizle birleşmediğini düşünüyorum.” (07, P.R., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

Bir katılımcı da kendi kurumlarında okul öncesi eğitimi planlarken, bütün model ve yaklaşımlardan nasıl istifade ettiklerini şu şekilde açıklamıştır:

“Tabi ki mümkündür. Biz bunu Montessori’de gerçekleştiriyoruz, Waldorf da zaten hayli hayli mümkün. Bu modellerin doğru anlaşılması ayrı bir olay, olduğu gibi getirip aynen uygulamaya çalışmak ayrı bir handikap. Alman Montessorisini, Amerikan Montessorisini alıp aynen burada uygulamaya çalışmak çok saçma. Adı üstünde Alman Montessorisi, o Almanların kültürüne göre hazırlanmış bir sistem. Ben onu alıp burada aynen uygulamamalıyım. Uygulayabilir miyim? Uygularım, ama uygulamamalıyım. Çünkü okul öncesi o kadar önemli bir dönem ki çocuğun bütün hayatını etkileyecek, bütün hayat serüveni içerisinde çocuğun beceri, davranış, kişilik, karakter gelişimini etkileyen bir dönemde, kültürüne zıt olguların var olduğu ya da kültürünü tam desteklemeyen, bir sonraki eğitim hayatında süreğenliği olmayacak şeyleri çocuğa vermenin bir anlamı yok. Hatta bunların zarar verdiğini düşünüyorum. O yüzden ben din eğitimi için Enderun Eğitim Modelini tavsiye ediyorum. Üç yıldır uyguladığımız, kendi içerisinde planı, programı, etkinlik planı olan, alternatif eğitim modellerinden güzel tarafları alıp sentez yaptığımız bir program. Mesela Reggio Emilia’nın günlük akışını alabiliriz, güzel bir şey çocuğun o gün neler yapacağını bilmesi, biz bunu halka saatinde yapıyoruz.” (03, A.K., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

Genel itibariyle yaklaşımların hangi özelliklerinin erken çocukluk dönemi din eğitiminin planlanmasında ön plana çıkarılabileceği konusunda ise, bütün katılımcıların farklı bir özelliği kayda değer bulduğu tespit edilmiştir. Örneğin bir katılımcımız, High Scope yaklaşımını sınıf yönetiminde kullanırken ve bu sayede çocukların oto kontrol kazanma ve işbirliğine dayalı çalışmalarda beceri geliştirme noktasında daha hızlı yol aldıklarını savunurken, bir diğer katılımcımız Montessori yaklaşımının çocuklara başladığı işi sabırla bitirme konusunda iç motivasyon sağladığına ve yaklaşımın bu özelliğini önemli bulduğuna değinmiştir.

High Scope yaklaşımının kurucusu Profesör David Weikart bu konuyu şu şekilde özetlemektedir; “İyi bir okul öncesi öğretmeni bütün model ve yaklaşımları çok iyi bilmeli, sonra onlardan kendi kültürüne, çocuklarının durumuna, programının amaçlarına uygun olanları seçerek uygulayabilmelidir.” (Aktan Acar, 2017 s. 8).

Bütün model ve yaklaşımlarda, okul öncesi dönemde verilecek her türlü eğitime kaynak teşkil edecek, ilham verecek unsurlar bulunmaktadır. Okul Öncesi Dönemde İslam Din Eğitimi’nin planlanmasında da bu yaklaşımlardan ilham alınabilir. Fakat Avrupa ve Amerika’da geliştirilen erken çocukluk dönemi eğitim yaklaşımları içerisinde Müslüman eğitimciler tarafından geliştirilen bir eğitim yaklaşımı bulunmamaktadır. Ülkemizde de bizim dinî ve kültürel normlarımızı dikkate alarak, bize özel olarak geliştirilen bir eğitim yaklaşımı henüz mevcut değildir. Katılımcıların neredeyse hepsinin üzerinde durduğu “bize özgü” bir okul öncesi eğitim yaklaşımının eksikliği ve böyle bir yaklaşıma duyulan ihtiyaç sahada çok net bir şekilde hissedilmektedir.

3.3. İLKELERE YÖNELİK BULGULAR

Okul öncesi eğitimde çocuk merkezli, akademik bilgi merkezli, oyun temelli, bilişsel gelişimi önceleyen, duyuşsal gelişimi önceleyen programlar/ yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu noktada, oyun temelli veya akademik bilgi merkezli okul öncesi eğitim programlarının çocukların bilişsel, sosyal duygusal gelişimleri üzerinde uzun vadeli etkilerini araştıran boylamsal araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmalar, akademi odaklı erken çocukluk eğitiminin, kısa vadede çocukların akademik testlerden yüksek puan almalarını sağladığını, fakat bu kazanımların 1-3 yıl içerisinde kaybolduğunu ortaya koymaktadır (Carlsson-Paige, McLaughlin, Almon, 2015, s.3).

Katılımcılarımızın cevaplarından hareketle okul öncesi din eğitimi programının öncelikli olarak sahip olması gereken ilkeler şunlardır:

- Çocuk merkezli olmak,
- Oyun temelli olmak,
- Duygu ve duyuşsal becerileri öncelemek,
- Akademik bilgiyi merkeze almamak.

3.3.1. Çocuk Merkezli Olmak

Son yüzyılda ortaya çıkan modern eğitim yaklaşımları, bireylerin kendi bilgilerini deneyimleyerek inşa edebileceği temeline dayanmaktadır. Öğrenci merkezli olarak da isimlendirilen söz konusu eğitim yaklaşımlarına okul öncesi eğitimde çocuk merkezli eğitim yaklaşımları denilmektedir. Son yüzyılda ortaya çıkan okul öncesi eğitim yaklaşımlarının hepsi çocuk merkezlidir ve çocukların deneyimle, yetişkin ve akran desteği ile onlara uygun hazırlanmış çevrede kendi kendilerine öğrenebileceklerini savunmaktadır.

Bizim araştırmamızda da katılımcılarımızın tamamı okul öncesi din eğitimi programının çocuk merkezli olması gerektiği konusunda hemfikirdir. Bu görüşlerden bazıları şöyledir:

“Tamamen çocuk merkezli olmalı, kesinlikle öğretmen merkezli olmamalı, tabi ki bütün gelişim alanlarına hitap etmeli. Çünkü bu yıllara “sihirli yıllar” diyoruz ve burada amacımız sadece belirli beceriler kazandırmak değil, bütün gelişim alanlarını eşit oranda desteklemek olmalı. Bilginin programın içerisine yedirilmesi ve didaktik bir şekilde çocuğa verilmemesini de ben önemsiyorum. Çocuğa gösterilen, onu sorgulamaya sevk eden, bilgiye kendisinin ulaşmasını sağlayan, ona deneyimleme imkânı tanıyan programlar hazırlamalıyız. Çocuğun her şeyi öğrenmesine gerek yok ama öğrendiği şeyi kendi bulsun, öğrensin, kendi keşfetsin. Zaten temel amaç şu değil mi; çocuğa öğrenmeyi öğretmek. Her şeyi öğretemeyiz, öğrenmeyi öğrettiğimiz zaman her şeyi öğretmiş oluruz.” (02, N.G., Öğretim Üyesi, Okul Öncesi Eğitimci)

“Çocuğun gelişimi ve psikolojisi çok önemli, bu çocuklar akademik bilgi aktaracağımız yetişkinler değiller. Ama bizim çocuğun gelişimine uygun hedefleri olan bir programımız da var, programdaki hedefimiz çocuğumuzda dinî kültürün oluşturulması ise

eğer, burada da onların gelişimine, düzeyine, psikolojisine, uygun olan programı oluşturacak kazanımları, göstergeleri tespit edip o programın içerisine yerleştirmemiz gerekir.” (01, Z.N.C., Pedagog)

“Yani tabi ki çocuk merkezli olmalı. Bizim programlarımızın adı çocuk merkezli ama %90’ı yine öğretmen merkezli. Klasik sistemde çocukların hepsine hep ortak etkinlik yaptırılıyor ya, hangisinin hangi konuda ileride ya da geride olduğunu anlamak pek mümkün de olmuyor. Çocuk merkezli olabilmesi için bireyselleştirilmiş ve farklılaştırılmış eğitim modellerinden uygulamalıyız. Hepsine ortak etkinlik yapıyoruz ama çocuk merkezli diyoruz. Burada bir çelişki var. Okul öncesi eğitim devlet okullarında öğretmen merkezlidir. Özel okullarda da veli merkezlidir.” (03, A.K., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

“Okul öncesinde çocuk merkezli ve oyun temelli programlar uygun diye düşünüyorum. Gözlemlediğim kadarıyla her çocuk oyun seviyor. Ama program da çocuğa göre hazırlanmalıdır. Çünkü program çocuğa uygulanıyor.” (06, T.K., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“Çocuk merkezli din eğitim programı olmalıdır. Çocukların ilgi ve ihtiyaçları merkeze alınarak hazırlanmış bir din eğitimi programı olmalıdır. Program çocukların yaş grubuna, gelişimsel özelliklerine, gelişim düzeylerine ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik hazırlanmalıdır. Din eğitimi programı çocukların bireysel farklılıklarına cevap verecek nitelikte olmalıdır. Her çocuk farklı öğrenir. Bazıları dokunarak bazıları görerek bazıları duyarak öğrenir. Program bütün çocukların bireysel farklılıklarına cevap verecek nitelikte hazırlanmalıdır.” (09, R.A., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici, Okul Öncesi Eğitimci)

“İyi bir okul öncesi programının en temel özelliği tabi ki çocuk merkezli olması ve öğreticinin rol modelliğidir. Maalesef bizde şöyle bir sıkıntı var, herkes kendini ispatlamak adına çocukları reklam olarak kullanıyor, özellikle resmi olmayan kurumlara bakıyorsunuz hatim programları, gösteriler vs. için koşturacağız derken çocukların hasatını çıkarıyorlar. Aslında uzun vadede çocuklara zarar verdiklerinin de farkında değiller. O yüzden ben diyorum ki program çocukları, onların ihtiyaçlarını, farklılıklarını, farkındalıklarını, yapabileceklerini merkeze almalı. Ben mezun olduğum dönemde Nurten Ceceli Alkan hocamın kitapları vardı, çoklu zekâ kuramını temel alan, balık kılçığından kavram haritaları oluşturan yöntemler vardı. Şimdi de malum biliyorsunuz Milli Eğitim Bakanımız Ziya Selçuk’un 9 tip mizaç modeli var. Mizaçlar, zekâ türleri, eğitimsel kavramlar hep değişiyor fakat değişmeyen

şey çocuk. Biz o kadar berrak bir varlığa bir şeyler anlatmaya çalışıyoruz ki, ona verdiğimiz herşey kalıcı bir şekil alıyor. Fakat okul öncesinde şöyle bir dezavantaj var siz ona anlattıklarınızı veya verdiklerinizi onun üzerinde hemen göremiyorsunuz. Bundan yıllar sonra karşınıza çıkıyor. O yüzden öncelikli olarak çocuğu merkeze almamız gerekiyor. Çocuk merkezli din eğitim programı olmalıdır. Çocukların ilgi ve ihtiyaçları merkeze alınarak hazırlanmış bir din eğitimi programı olmalıdır(11, Ş.Ç., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici)

Görüldüğü gibi, katılımcılar okul öncesi eğitim programının çocuk merkezli olması gerektiğini söylemektedirler. Onlara göre, programı çocuk merkezli yapan en önemli özellikler ise, çocukların bireysel farklılıklarını, mizaç tiplerini, zekâ türlerini dikkate alan, çocuğa özel olarak esneyebilecek nitelikte olmasıdır.

Çocuğu merkeze alan erken çocukluk dönemi din eğitiminin planlamasında en çok dikkat edilmesi gereken nokta, anlatılanlardan çocukların ne anlayacağı konusudur. Bu noktada katılımcılar, çocukların zihinlerinin yetişkin zihninden farklı özelliklere sahip olduğunun, çocukların yetişkinlerden farklı öğrenme becerilerine sahip olduklarının göz ardı edilmemesi gerektiğini savunmaktadırlar.

3.3.2. Oyun Temelli Olmak

Erken çocukluk dönemi dikkate alındığında oyun şu şekilde tanımlanmaktadır: “Çocuğun tüm gelişim alanlarına doğrudan veya dolaylı olarak katkı sağlayan; amaçlı veya amaçsız, kurallı veya kuralsız, gerçek veya model materyallerle olduğu gibi materyalsiz de gerçekleştirilebilen, serbest veya yapılandırılmış bir ortam ve süreye sahip olabilecek, her şartta gönüllü katılım ve eğlencenin olduğu öğrenmeye dayalı yaşam biçimidir” (Bardak, 2018, s.209). MEB Okul Öncesi Eğitim Programının da temel özelliklerinden biri olan oyun temelli öğrenmede, eğitim alacak çocukların ilgi, istek ve ihtiyaçları öğrenme sürecinin merkezinde yer alır, böylelikle çocukların süreçlerde etkileşimleri, öğrenmekten keyif almaları ve tüm duyularının kullanımı sağlanır (Bardak, 2018, s.211).

Araştırmamızda, katılımcılardan oyunun programı çocuk merkezli hale getiren en önemli unsur olduğuna vurgu yapanlar çoğunluktadır. Bunun yanında araştırmamızın öğretim yöntemleri bölümünde belirtileceği üzere, din eğitimi ile oyunun nasıl birleştirileceği

konusunda birtakım belirsizliklerin ve adı konulmamış yöntemlerin olduğu da tespit edilmiştir. Programın oyun temelli olması gerektiğine değinen katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Oyun temelli deyince çocuklar sadece oyun oynasınlar demek değildir. Verilen her türlü kazanımın oyun aracılığıyla verilmesidir. Bu anlamda oyun temelli olması gerekir.” (03, A.K., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

“Okul öncesi düzeydeki akademik bilgiler, hiçbir okula gitmese dahi çocuğun öğrenebileceği bilgiler ama bizim burada ahlaki değerleri çocuklara vermemiz gerekiyor. Bunun da normal hayatın içerisinde çok da fazla sıkıştırmadan öğreten bir programının olması lazım. Bunun için çocuğun neye ihtiyacı var diye bakabiliriz. Çocuğun hareket etmesi gerekiyor. Çocuk hareket ederek, hayal kurarak, iletişim kurarak öğrenir. Sosyal öğrenmesi gerekiyor. Çocuk arkadaşlarından daha çok öğrenir. Biz zannediyoruz ki, öğretmenler olarak biz çocuklara bir şeyler öğretiyoruz, aslında çocuklar en çok birbirlerinden öğreniyorlar. Bu bağlamda arkadaşlarıyla sağlıklı iletişim kurmalarını sağlayacak ortam oluşturmamız gerekiyor. Bunu sağlamak için oyun merkezli ve sosyal öğrenmeyi sağlayan eğitim ortamları oluşturmayı hedefliyoruz. Birbirlerinden öğrenmeleri gerekiyor. Zaten saygı, sevgi, sorumluluk, paylaşmak, yardımlaşmak gibi ahlaki değerlerin hepsini oyun içerisinde öğrendiklerinde kalıcı bir öğrenme elde etmiş oluyoruz.” (07, P.R., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“Ben çocukken sokak oyunları çok oynadığımdan, sınıfımda da çok grup oyunu oynatırım. Oyunla birbirleriyle etkileşim, iletişim, takım ruhu, biz bilinci, eğlenmeye odaklanma gibi hususların geliştiğini gözlemledim. Oyun ve duyuşsal temelli bir yaklaşım hiç fena olmaz. Bilişsel ve akademik öğrenmeyle dolu bir ilkokul ve sonrası eğitime sahibiz zaten...” (08, F.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“Çocuğun dünyası aslında sadece oyun. Antalya’da seminerde bir hocamız dedi ki; “Çocuk sevgisini, üzüntüsünü, kederini iç dünyasında ne varsa sadece oyunla yansıtabilir”. Okul öncesi eğitimin temeline oyunu koymadığımız zaman biz bu çocuklara ister istemez çok büyük bir haksızlık yapmış oluyoruz. O zaman şöyle diyeceğiz; iyi bir okul öncesi eğitim programı çocuğu ve oyunu merkeze almalı, bunun yanında da akademik bilgiyi çocuğa yaşlıtlarından geri kalmayacak düzeyde verebilmeli.” (11, Ş.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“Sadece din eğitimi değil, okul öncesi dönemde bütün konular anlatılırken, okul öncesi eğitimcisinin çok iyi bir drama bilgisine sahip olması gerekiyor. Her şeyi oyunlaştırarak anlatması gerekiyor. Oyunlaştırarak, çocuğu sürece dâhil ederek ve çocuğa yaptırarak öğrettiğimiz her bilgi kalıcı olacaktır.” (09, R.A., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici, Okul Öncesi Eğitimci)

Katılımcılar çocukların oyunla kendilerini en güzel şekilde ifade edebildiklerini, bunun da yetişkinler için çocuğu tanıma ve anlama noktasında çok büyük bir fırsat olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılarımız, bir öğretim yöntemi olarak oyunu, akran etkileşimini, sosyal öğrenmeyi arttırması açısından çocuklar için oldukça faydalı bulmanın yanısıra oyunun öğretim yöntemi olarak kullanılmasının, çocukların eğlenerek sıkılmadan öğrenmelerine destek olduğunu belirtmişlerdir.

3.3.3. Duygu ve Duyuşsal Becerileri Öncelemek

Erken yaş grubunda inanç eğitimi, büyük oranda duygu ve ruh aktarımı olarak isimlendirilmektedir. Okul öncesi din eğitimi yaklaşımlarına baktığımızda hepsinin öncelikli olarak duyguları merkeze aldığını görmek mümkündür. Örneğin, Gift to the Child Yaklaşımında önemli olan, çocuğun kendi kendini çocuğa sunabilen dinî materyalle etkileşim kurabilmesidir. Godly Play Yaklaşımının temel felsefesi, çocuğa Hristiyan din dilini aktarma sanatıdır ve bu noktada çocuğun duygularına odaklanmak, yaklaşım için çok önemli bir eğitim yöntemidir.

Bizim araştırmamızda da, literatürü destekler nitelikte, okul öncesi din eğitiminin duygulara hitap etmesi ve duyuşsal becerilere odaklanması gerektiği yönünde bir genel kanaat olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılardan birinin görüşü şu şekildedir:

“Okul öncesinde bilgi merkezli eğitimi kesinlikle öncelemiyorum. Çocukların duygusal gelişimlerini desteklememiz gerekiyor. Çünkü çocuklar öğrendikleri her şeyi duygularıyla öğreniyorlar. Onların duygusal hafızalarında olumlu iz bırakmak bizim için çok kıymetli. Yaptığımız şey din eğitimi ise, din eğitiminde çocukların olumlu duygular hissetmeleri gerekiyor. Çocuk ne zaman olumlu duygu hisseder? Olumlu duyguyu karşıdaki öğretmen ona yansıttığı zaman olumlu duygu hisseder.” (07, P.R., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

Atrium olarak isimlendirilen çocuk kilisesi olarak hazırlanmış özel din eğitimi sınıflarının Montessori, Godly Play ve Catechesis of the Good Shepherd yaklaşımlarında

oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Atrium, çocuğun gelişimsel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, çocukları Hristiyan toplumunda yaşamaya hazırlayan ve onların kutsal metinler aracılığıyla yavaş yavaş Tanrı'ya ve Hz. İsa'ya âşık olmalarını sağlayan bir inanç eğitim sınıfıdır (Selvam, Munyiva, s.227). Erken çocukluk dönemi Hristiyan din eğitiminde önemli olan din eğitiminin öncelikli olarak duyuşsal gelişimi hedefleme özelliği, aynı dönemde verilen İslam din eğitimi için de geçerlidir. Okul öncesi din eğitimi konusunu “duygu ve ruh aktarımı” olarak gören bir başka katılımcı şunları söylemiştir:

“Duygusal, duyuşsal gelişim önemli, çünkü din eğitimi haddi zatında bir ruh aktarımıdır, duygu aktarımıdır. Elle tutulan, gözle görülen bir şeyi anlatmıyorsunuz çocuğa, elle tutulmayan, gözle görülmeyen metafizik gerçeklerden bahsediyorsunuz. Bazılarının gerçek olup olmadığı konusunda hala tartıştıkları bir konudan bahsediyorsunuz. Dolayısıyla nasıl vereceksiniz bunu? Duygusal vereceksiniz, duygularla vereceksiniz. Çocuğun ruh dünyasına hitap ederek vereceksiniz. Aslında orada bir ruh biçimlendirme eğitimi olarak bakıyorum ben okul öncesi din eğitimine, çünkü bizden mezun olan çocukların beş vakit namaza başlamasını beklemiyoruz ama ileride Cenab-ı Hakk'ın emirleriyle muhatap olduğunda ona ram olacak, o emirleri yerine getirme konusunda istekli olacak bir ruh inşa etmeyi amaçlıyoruz. Okul öncesinde de bu ruhun temelleri atılıyor diye düşünüyorum. O yüzden duygular çok önemli.” (10, F.Ö., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici)

Katılımcılardan ikisi de okul öncesi din eğitiminde öncelikli olarak duyuşsal gelişimin hedeflenmesi gerektiğini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Biz eğitim programımızda çocuk merkezli bir yaklaşımı benimsedik. Çünkü çocukların duyguları çok önemli okul öncesi eğitimde, o duyguları öğrenmediğiniz zaman hiçbir şey yapamazsınız.” (04, H. Ü., Eğitim Kurumu ve Yayınevi Kurucusu)

“Din eğitimi dediğimizde akademik öğretilerden çok çocukların duygularının öncelenmesi ve dinî değerlerin sevdirmesi önceliğimiz olmalıdır. Oyun temelli, çocuk merkezli yaptığımız etkinliklere bilişsel düzeylerine uygun şekilde dinî değerler eklenmelidir.” (05, F.A.D., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

Din eğitiminde öncelikli hedefin sevdirmek olması gerektiğini savunan diğer iki katılımcının görüşü ise şu şekildedir:

“Çocuklara bilgi yükleyeceğiz diye dinden soğutmamak gerekir. Asıl amaç çocuklara dini sevdirmek olmalıdır; çünkü severse zaten öğrenir.” (06, T.K., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“Çocukların duygu gelişimini, mutlu olmasını akademik başarıdan önde tutmalıdır. Çünkü çocukta eğitime karşı olumlu kanaat oluşturmaları bilgiden daha önemlidir (...) Fitrat henüz açıkken kararmamış kirlenmemişken karakterini davranışlarını etkileyecek Allah inancının yerleşmesi önemlidir. Bu inancın yerleşmesi dinimize ait salt bilgilerin aktarılması şeklinde değil duygu odaklı bir din eğitimi ile mümkündür. (...) Allah sevgisi ve Peygamber sevgisi ezberletilerek değil de rol model üzerinden ve duygu odaklı etkinlikler amaç ve kazanımlarda yer almalıdır. Allah ve peygamber sevgisi erken çocukluk döneminde duygu odaklı etkinlikler ile verildiğinde ileri dönemdeki hayatında bir vicdan oluşuyor ve bu vicdan doğrultusunda hayatını şekillendiriyor.” (09, R.A., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici, Okul Öncesi Eğitimci)

Katılımcı görüşlerine baktığımızda yaygın kanaat; çocuğun duygularına hitap eden, önce sevdirmeyi hedefleyen bir erken çocukluk dönemi din eğitiminin olması gerektiği yönündedir. Bununla birlikte, erken çocukluk dönemi İslam din eğitiminde, Hristiyan din eğitiminde olduğu gibi bilimsel gerçeklere dayanan, ismi ve felsefesi olan bir eğitim yaklaşımı henüz ortaya konulabilmiş değildir. Bu konu ile ilgili Hristiyan din eğitiminde duygulara nasıl hitap ettiklerini gösteren somut örneklerin sayısı oldukça çeşitli iken, (örneğin Atrium, Godly Play ve Catechesis of the Good Shepherd Yaklaşımları vs.) İslam din eğitimi için böyle bir örneklem çeşitliliğinden söz etmek şu an için mümkün değildir. Bu noktada, erken çocukluk döneminde İslam din eğitiminde duygulara nasıl hitap edilir konusunda sahaya yön verecek nitelikli araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

3.3.4. Akademik Bilgiyi Merkeze Almamak

Okul öncesi dönem din eğitiminde akademik dinî bilgi veya ezbere dayalı dinî bilgi diğer branşlarda olduğu gibi, çocuklar için kolay öğrenilen ve kolay unutilan bilgilerdendir. Katılımcılar ezbere dayalı, bilgi ağırlıklı olarak verilen erken çocukluk dönemi din eğitiminin uzun vadede çocukların olumlu dinî tutum ve davranış geliştirmelerine bir katkı sağlamadığını düşüncesindedirler. Bunun yerine, programın satır arasına yerleştirilmiş, oyun, sanat, fen ve drama etkinlikleriyle desteklenen, çocukları düşünmeye sevk eden, onların merak duygularını

besleyen bir din eğitiminin uzun vadede daha kalıcı izli davranış ve tutum değişikliğine sebep olacağı görüşündedirler. Bu konu hakkında fikir beyan eden katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Din eğitimi dediğimizde akademik öğretilerden çok çocukların duygularının öncelenmesi ve dinî değerlerin sevdinilmesi önceliğimiz olmalıdır. Oyun temelli, çocuk merkezli yaptığımız etkinliklere bilişsel düzeylerine uygun şekilde dinî değerler eklenmelidir. Örneğin bahçede yağmur altında koşup, yağmuru hissedip izleyip içeri girip yağmuru sanat etkinliğinde resmederken, Allah ne güzel yaratmış değil mi? Ya yağmur taneleri minicik değil de elimiz büyüklüğünde olsaydı? Bu yağmur ile tüm doğa besleniyor, Allah herkese rızkını nasıl veriyor değil mi gibi tefekkür cümleleri ile bütünleştirilmelidir. Akademik öğretiler, sonrasında bilişsel düzeyi uygun çocuklar için eklenebilir. Ama genel olarak sonuç değil süreç odaklı bir eğitim anlayışına sahip olmak gerekir diye düşünüyorum. Sene sonunda hatim indirmiş bir sınıfımın olmasındansa baktığında Allah ne güzel yaratmış değil mi öğretmenim tepkisini veren Allah'ı seven, peygamberine muhabbet ve hasret duyan sınıfımın olmasını tercih ederim.” (05, F.A.D., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

“Okul öncesi dönem gelecekte akademik başarıların temellerinin atıldığı bir dönemdir. Fakat programda akademik bilgiye yer verilirken temelde çocukta bilgiye karşı olumlu kanaat geliştirebilmesi için oyun temelli ve duyuşsal gelişimi önceleyen gelişimsel program odaklı olmalıdır. Araştıran, merak eden, sorgulayan ve bilgiye çocuğun kendisinin ulaşmasını destekleyen hedef ve kazanımlar programa yerleştirilmelidir. Salt bilgi aktarımı olmamalıdır.” (09, R.A., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici, Okul Öncesi Eğitimci)

“Akademik bilgi merkezli bir okul öncesi eğitim programını gerekli görmüyorum. Çünkü okul öncesi dönemden bahsediyoruz, tabi ki öğreticinin akademik bilgiye sahip olması önemli, eğitim felsefesi bilmesi önemli. Çocuklara neyi, ne kadar ve nasıl öğretebilirim konusunda uzman olması önemli. Ben bunu önemsiyorum muhatap olduğumuz kitleyi nasıl eğitebilirim konusunda uzman olmamız gerekiyor. Çünkü her şeyi veremiyorsunuz, her konuyu anlatamıyorsunuz, dinle alakalı her konuda bilgi veremiyorsunuz. Dolayısıyla neyi vermeliyim? Ne kadar vermeliyim? Konuları önem kazanıyor. Peygamber hayatlarını bile anlatırken bazı sınırlarda durmanız gerekiyor, çünkü çocuğun algılayamayacağı olaylar var içerisinde.” (10, F.Ö., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici)

“Özel okullarda çocuklara fazlasıyla akademik bilgi yüklemesi yapılıyor. Biz de mecburen bu çocukların yanında bizim yetiştirdiğimiz çocuklar geri kalmasın diye çocuklara

akademik bilgi vermek durumunda kalıyoruz.” (11, Ş.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“Bu bağlamda, akademik bilgi merkezli ve bilişsel gelişimi önceleyen ve çocukların ahlaki ve değerler eğitimlerini ikinci plana atan veya önemsemeyen eğitim programlarının çocuğun gelişimini eksik bıraktığını düşünüyorum. Bence okul öncesi din eğitimi programının merkezinde ahlaki değerler eğitimi olmalıdır. Ahlaki değerleri önceleyen programlar çocuğa iyi insan olma yönünde rehberlik edeceği gibi çocuğun akademik başarısını da olumlu etkileyecektir. Ben bu konuda çocuğu bir şeye zorlamayan doğal ve fıtratına uygun olarak her alandan besleyen bütüncül bir eğitim programı olmasından yanayım. Ailenin beklentilerine cevap veren değil de çocuğun gelişimini önceleyen eğitim programları olmalıdır. Özellikle din eğitimi için böyle olmalıdır.” (12, D. K., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“Çocuğun gelişimi ve psikolojisi çok önemli, bu çocuklar akademik bilgi aktaracağımız yetişkinler değiller.” (01, Z.N.C., Pedagog)

“Akademik bilgi tamamen bir argüman olmalı, amaç olmamalı.” (03, A.K., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

“Çocuk merkezli olmalı tabi ki, akademik bilgi merkezli olmamalı. Çocuğun gelişim özellikleri dikkate alınarak hazırlanmalı.” (10, F.Ö., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

Ülkemizde okul öncesi din eğitimi denilince bazı kurumların ve velilerin ilk aklına gelen öğretim yöntemi, ezbere dayalı dini bilgiler, sure, dua eğitimi ile elifba eğitimi ve hatim amaçlı Kur’an okuma eğitimidir. Bu alanda çocuğun gelişim özelliklerini merkeze alarak, çocuklara Allah ve Peygamber sevgisine dayanan ahlaki davranış kazandırmanın önemine inanan konunun uzmanları ve öğreticiler, veli beklentisine dayanan, çocuğu merkeze almayan, akademik dini bilgi öğretimine odaklanan erken çocukluk dönemi din eğitiminin uzun vadede fayda sağlamayacağını savunmaktadırlar.

Bu alanda, erken çocukluk döneminde İslam din eğitiminde akademik temelli veya oyun temelli öğretim yöntemlerinin uzun vadeli etkileri konusunda gerçekleştirilmiş bir araştırma henüz mevcut değildir. Bu nedenle, bu konu hakkında elde ettiğimiz bilgiler, uzmanların saha tecrübelerine dayanmaktadır.

3.4. PROGRAMIN AMAÇ VE KAZANIMLARINA YÖNELİK BULGULAR

Araştırmamızın amaç ve kazanımlar temasında “öncelikli amaç ve kazanım çocuğa dini sevdirmek olmalıdır” düşüncesinin öne çıktığı görülmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların cevaplarında karşımıza çıkan iki temel özellik şunlardır:

- Amaç ve kazanımların, çocuğun ruhuna, duygularına hitap etmesi
- Kazanımların çocukta davranış değişikliğini hedeflemesi

3.4.1. Amaç ve Kazanımların Çocuğun Ruhuna, Duygularına Hitap Etmesi

Dünyada yaygın kullanılan okul öncesi din eğitimi yaklaşımları, çocuğun bütün benliğine hitap etmek, çocuklara oyunla, sanatla, şiirle, kutsal hikâyelerle din dilini aktarmak ve onlara Tanrı ve Peygamber sevgisi kazandırmak amaçları üzerine temellendirilmiştir. Bizim araştırmamızda da, bu açıdan literatürü destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır. Bu konuda fikir beyan eden katılımcılar “kazanımlar çocuğun ruh ve duygu dünyasına hitap etmelidir” görüşünü dile getirmişlerdir. Bu yöndeki görüşlerden bazıları şu şekildedir:

“Tek amaç ve tek kazanım sevdirmek olmalı. Eğer biz o yaştaki çocuklara sevdiresek, emin olun öğrettiğiniz her şey bir anda büyüklere verdiğiniz gibi karşınıza çıkmıyor, ama seven çocuk onu asla unutmuyor ve takip ediyor o izi. O yüzden en önemli amaç ve kazanım kesinlikle sevdirmek olmalı.” (11, Ş.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“Kazanımlarımız bence daha çok çocuğun ruh dünyasıyla, duygu dünyasıyla ve ufak tefek davranışa yansıyan yönlerin yakalanmasıyla elde edilir diye düşünüyorum.” (10, F.Ö., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“İşin başka bir boyutu da bu şekilde, burada öncelikli olarak dikkate alınması gereken unsur bir defa sevdirmektir. Benim planımda şu şekilde Ekim ayına kadar Kur’an öğretmeni sadece çocuklarla oyun oynar, onları sever, kendini sevdirebilir, onlara hediyeler getirir. Çünkü öğretmenini seven çocuk dersi de sever. Ekim ayında da şenlik havasında heyecan duygusunu yansıtarak derse Kur’an getirir ve “çocuklaar size bir hediye getirdim, bu Kur’an-ı Kerim. İçinde neler yazıyor biliyor musunuz diye çocukların anlayabileceği şekilde Kur’an’da geçen hayvan isimlerini, bitki isimlerini, birkaç kısa hikâyeyi çocuklara anlatıp, bunların hepsini öğrenebilmemiz için okumayı öğrenmemiz gerekiyor diye derse giriş yapar. İlk dersinde ilk harfini vererek çocuğa öğretebilir. Kişilerin öncelikli olarak dikkat etmesi gerekenlere gelecek olursak, önce kendilerini sevdirmeleri, asla ve asla çocuklara ceza vermemeleri. Ödül ve

cezaya karşı değilim. Orantısız olmadığı sürece çocuk yaptığı hareketin sonucunu görmeli. Ama bu tarz sonuçları Kur'an öğretmeni değil de, sınıf öğretmeni çocuğa göstermeli. Kur'an öğretmeni çocuklara kızmayacak. Sınıf öğretmeni kızabilir.” (03, A.K., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

“Asıl amaç çocuklara dini sevdirmek olmalıdır, çünkü severse zaten öğrenir. Ailelerin de bu konuda bilgilendirilip, çocuklara ve öğreticilere baskı yapmamaları gerekir. Her gün öğreticiye “bugün nereye geçti hocası?” sorusu ya da “ne zaman Kuran'a geçecek?” sorusu hem çocuğu hem öğreticiyi olumsuz etkiliyor.” (06, T.K., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici)

“Öncelikli amaç sevdirmek olmalıdır. Çocuk sevdikçe merak edecektir ve süreç içinde merakını doğru şekilde gidermek gerekir.” (05, F.A.D., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

“Müfredatla vereceğiniz her şeyden çok daha değerli bir konu var, o da güzel ahlak. Yani çocuk orada Allah'ın Peygamber'in adını duyuyorsa, orada bulunmaktan dolayı mutluyorsa hiç bir şey öğrenmese de yeterli olur. Çocuk orada mutlu olsun, oraya gelmek istesin ve hafızasında küçükken bulunduğu ve Allah adı anılan o mekâna dair güzel izler olsun. O sevgiyi çocuğa verebildiyseniz müfredattaki bütün bilişsel kazanımlar Kuran öğretmek, dua ezberletmek vs. her neyse sonradan kendiliğinden gelir.” (02, N.G., Öğretim Üyesi, Okul Öncesi Eğitimci)

“Kur'an-ı Kerim öğretiminde müfredattaki içerik çocuğa Kur'an-ı Kerimi öğretme odaklı. Bu öğretim çocukta bilmediği bir dile karşı zorlandığı için olumsuz duygu geliştiriyor. Bunun yerine amaç çocuğa Kur'an-ı Kerim'i sevdirmek olmalı. Kur'an ı Kerim alanı ile ilgili amaç kazanımlar değiştirilmelidir. Öğretim odaklı değil duygu odaklı olmalıdır.” (09, R.A., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici, Okul Öncesi Eğitimci)

İnsan doğasında çocukluktan itibaren var olan bazı temel özellikler vardır. Örneğin; insan sevdiği şeyi merak eder. Bunun yanında, çocuklarda doğuştan gelen, sağlıklı bir şekilde beslenmesi gereken bir merak duygusu bulunmaktadır. Bu özellikler, din eğitimi ekseninde bir arada düşünüldüğünde, katılımcılar din eğitiminin özellikle erken çocukluk döneminde çocukların seveceği ve merak duygularını besleyecek şekilde planlanması gerektiğini söylemektedirler.

3.4.2. Kazanımların Çocukta Davranış Değişikliğini Hedeflemesi

Öğrenme kavramının bilinen en genel tanımında, öğrenme yaşantı yoluyla kalıcı izli davranışlar edinme süreci olarak tanımlanır (Demirel, Ün (1987) s.124-125). Araştırmamızın amaç ve kazanımlar temasında, okul öncesi din eğitimi programında kazanımlar planlanırken, öğrenme kavramının bu özelliğinin dikkate alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Kazanımların kalıcı davranış değişikliğine vesile olması gerektiğini bunun da ancak iç disiplin yoluyla edinilebileceğini bir katılımcı şu şekilde ifade etmiştir;

“Öncelikli hedef, davranış eğitimi ve iç disiplinle sorumluluk duygusu kazandırmak olmalıdır. Yani yanında öğretmen olsa da olmasa da, anne olsa da olmasa da, doğru olanı olması gerekeni kendiliğinden yapabilen, iç disiplini yerleşmiş çocuk yetiştirmek olmalıdır öncelikli hedef. Eğitimin bütün kademelerinde bu hedef gerçekleştiğinde diğer hedefler kendiliğinden gerçekleşecektir. Bunu sağlayabilmek için hazırlanmış çevre kavramını ortamın ikincil öğretmen olma özelliğini etkin kullanmak işimizi kolaylaştıracaktır. Böyle bir ortamda öğretmenin uyarmasına gerek kalmadan çocuk doğruyu yapar hale geliyor.” (03, A.K., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

Konuyla ilgili sorumluluk bilinci ve kalıcı davranış değişikliğine vurgu yapan iki katılımcı görüşü de şu şekildedir:

“Mesela işte diyelim ki; yatarken okunacak duayı öğrettiniz, anne demeden, baba demeden, bunu kendi kendine, kendi isteğiyle yapıyor olması bence çok önemli bir kazanım. Veya işte su içerken oturarak içmesi ve bunu öğretmenim öğretti diye etrafına anlatması. Veya ailesini uyaran çocuklar var mesela bu konuda oturarak içmen gerekiyor diye. Bu bir kazanım diye düşünüyorum, çocuğun ruhuna hitap etmişsiniz ve kalıcı davranış değişikliğine neden olmuşsunuz. Zaten eğitimin amacı bu, kalıcı davranış değişiklikleri hedefleniyor. Dolayısıyla burada hedefe ulaşılmış diye düşünüyorum. Ama bunun haricinde dinin emirlerini mükemmelen yerine getirmesi gibi bir beklenti kesinlikle olmamalı.” (10, F.Ö., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici)

“Bununla birlikte, çocuğun kendisiyle anne babasıyla, arkadaşlarıyla, büyüklerle, yakınlarıyla ve canlı cansız bütün varlıklarla olan ilişkilerindeki sınırlarını ve sorumluluklarını ona öğretecek edecek şekilde hedef ve kazanımlar da yerini almalıdır.” (12, D. K., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici)

Başka bir katılımcı da kazanımların kalıcı davranış değişikliğine vesile olması gerektiğini ve bunun öncesinde çocuğun okula seyerek gelmesinin de en büyük kazanım olduğunu şu şekilde ifade etmiştir;

“Az önce de belirttiğim gibi beş vakit namaz kılmak bizim için bir kazanım değil. Bence bizim için kazanım şu, çocuğun okula, kursa seyerek gelmesi, bizden bahsederken gözlerinin içinin gülmesi, bizim olmadığımız yerlerde de bizim öğrettiğimiz ufak tefek nüansları hayatına uyguladığını velilerden duymamız.” (10, F.Ö., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici)

Bir diğer katılımcı, din eğitiminin davranışa tesir eden bir yönünün olması gerektiğine dair şunları söylemiştir:

“Benim yaşadığım bir örnek var yine, üniversitede öğrenciyken anaokullarında İngilizce öğretmenliği yapıyordum, değerler eğitimi veren bir kurumda çocuklarda müthiş davranış sorunları yaşıyorduk. Bir arkadaşım ile dertleşirken bu konuyu açtım, “yaa dedim çocuklar şöyle şöyle davranıyorlar, çok zorlanıyorum” filan. Arkadaşım dedi ki “yaa senin o çalıştığın kurum değerler eğitimi veren bir kurum değil mi?” dedi. Değerler eğitimi verme konusunda da gayet popüler marka olmuş bir kurum. “eveet” dedim ve sustum. Din eğitiminin çocuğun ahlakına ve davranışlarına bir tesirinin olması gerekiyor, o zaman anlamlı oluyor. Oto kontrol dediğimiz kendi kendine hâkim olma mekanizmasının geliştirilmesi din ve değerler eğitimi destekleyecek bir şey aslında. Biz toplumsal olarak hep dışardan kontrol edilmeye alıştığımız için, sevgi, saygı, hoşgörü gibi kavramları da karşılığında bir şey varsa ya da birinden takdir göreceksen yapıp, içselleştirmiyoruz. İçselleştirebildiğimiz sürece aslında bizler iyi birer bireyler oluyoruz. Okulda bunları anlatırken değerler ağacı yapıyorlar, paylaştıkça bir ödül kazanıyorsun filan. Bunları yaptığımız zaman bu değerlerin içselleştirilmesine katkı sağlamıyoruz. Din ve değerler eğitiminin davranışa ve içselleştirmeye yönelik olması gerekiyor ki anlamı olsun, bunun bir karşılığını bulabilelim ve ahlaki olarak Müslüman bir toplum olabilelim.” (02, N.G., Öğretim Üyesi, Okul Öncesi Eğitici)

Bu görüş, erken çocukluk döneminde çocuklara dini öğretiler sevdendirilirse, çocukların büyüdüklerinde dini emirleri seyerek yerine getirme ihtimallerinin yükseleceği hipotezine dayanmaktadır. Bu görüşün tam tersi bir durumda ise, yani sevdirmeden, ezbere dayalı bir şekilde dini öğretilerin çocuğa sunulduğu durumlarda, o bilgiler kısa vadede unutulacak ve bu şekilde yapılan bir eğitimin uzun vadede bir etkisi olmayacaktır.

3.4.3. Okul Öncesi Din Eğitiminde Öncelikli Kazanımlar

Kazanımların genel özelliklerinin yanında, “Okul öncesi din eğitiminde öncelikli kazanımlar neler olmalıdır?” sorusuna verilen cevaplar ise genel itibarıyla şu şekildedir:

- Allah’ı, Peygamberi, Kitabı Tanımak ve Sevmek
- Adab-ı Muaşeret Kurallarını Öğrenmek

3.4.3.1. Allah’ı, Peygamberi, Kitabı Tanımak ve Sevmek

Katılımcılarımızın büyük çoğunluğuna göre, okul öncesi din eğitiminde öncelikli olarak dikkate alınması gereken kazanımlar çocuğun Allah’ı, Peygamberi, Kitabı tanınması ve sevmesidir. Bir katılımcı bu soruya cevap olarak şunları söylemiştir;

“Çocuğun Allah’ı tanınması, bilmesi, O’na kendini yakın hissedebilmesi,

-Çocuğun Peygamber Efendimiz’i tanınması, bilmesi, O’nu örnek alabilmesi,

-Kur’an-ı Kerim’i tanınması, niçin okunduğunu bilmesi ve öğrenmeye hevesli olması”

(08, F.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

Diğer katılımcıların da söyledikleri bu minval üzeredir;

“Ben okul öncesi din eğitimine üç bağlamda önem veriyorum. Okul öncesi din eğitiminin öncelikli kazanımları; Allah’ın varlığı, birliği, özellikleri, kâinattaki ayetleri, O’na şükürümüz, sonra; Peygamberimiz, Peygamberin sevgisi, Peygamberimizin uyguladıklarından çocuğa uygun olanların seçilerek çocuğa verilmesi, artı kitabımız Kur’an-ı Kerim’in de mahiyetinin ne olduğu, içerisinden çocuklara uygun olanların da seçilerek okul öncesi çocuklara öğretilmesi, verilmesi ve sevdirmesidir.” (01, Z.N.C., Pedagog)

“Allah sevgisi ve Peygamber sevgisi ezberletilerek değil de rol model üzerinden ve duygu odaklı etkinlikler amaç ve kazanımlarda yer almalıdır.” (09, R.A., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici, Okul Öncesi Eğitimci)

“Din eğitimi derken özellikle okul öncesi dönemde zaten dinin sevdirmesi ve çocuğun Allah ile sevgi temelinde bir bağ kurması esastır. Mesela; bir fen ve doğa köşesinde organları incelerken Allah’ın organlarımızı ne güzel yarattığı söylendiğinde, ara öğüne besmeleyle başlanıp, elhamdülillah ile bitirildiğinde, masalların sonunda Allah iyilik yapanları, paylaşanları, yardım edenleri sever denildiğinde çocuk diğer gelişim alanlarıyla birlikte dini

açıdan da besleniyor ve kendisini çok seven bir Allah ile de bağ kurmuş oluyor.” (12, D. K., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“Zaten din eğitimi dediğimizde bu dönemde çocuğa bir şeylerin ezberlettirilmesi değil, bu dönemde din eğitiminin özü, “Allah’ı, Peygamberini tanımak, sevmek, onlara saygı duymak” olmalıdır. Meselenin çocuğa görelilik kısmı din eğitimi kısmından çok ayrı. Bunu bir pamuk şekeri gibi düşünün, çocuğa göre olan kısmı, yumuşak, tatlı, güzel olan kısmı. Çocuğun o kısmı görüp, onu hissetmesi gerekiyor. Bunu da çocuğu karşınıza oturtup din dersi yapıyoruz diyerek değil, programın tamamına yedirerek, yaparak yaşayarak öğreterek sağlayabilirsiniz.” (02, N.G., Öğretim Üyesi, Okul Öncesi Eğitimci)

“Kazanımlara gelecek olursak, Allah’ı peygamberini tanınması, temel özelliklerini bilmesi, hadisler içinde geçenleri uygulaması gibi şeyler söyleyebiliriz.” (05, F.A.D., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

Verilen cevaplardan anlaşıldığı üzere, okul öncesi dönem din eğitiminin planlanmasında katılımcıların öncelikli olarak dikkate alınmalı dediği kazanımlar; Allah’la, Peygamberle ve Kur’an-ı Kerim ile çocukların bağ kurabilmesini sağlamak ve bu konuları çocukların zihninde sevgi çerçevesinde temellendirebilmektir.

3.4.3.2. Adab-ı Muaşeret Kurallarını Öğrenmek

Araştırmamızda katılımcıların okul öncesi dönemde çocuklara adab-ı muaşeret kurallarını ve nezaketi öğretmeyi önemli buldukları tespit edilmiştir. Adab-ı Muaşeret konusuna değinen katılımcılar bu konudaki fikirlerini şu şekilde ifade etmişlerdir;

“Okul öncesi dönemde çocuklar adab-ı muaşeret dediğimiz, pek çok görgü ve nezaket kurallarını çocuk daha erken yaşlardayken aile ortamında görüp öğrenmelidir. Günümüzde çocukların erken yaşta kreş ve anaokullarına başladığı göz önüne alındığında okul öncesi eğitim kurumlarının programlarında adab-ı muaşeret eğitime yönelik kazanımlara daha geniş yer verilmesi gerekmektedir.” (12, D.K., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“Adab-ı Muaşereti uygulamalı olarak öğrenip hayatına geçirmesi, devamlı olarak hayatında icra etmesi, bir tefekkür ufku geliştirebilmesi...” (08, F.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“Öncelikli olarak somut düşünebilecekleri şeyler vermeleri gerekiyor çocuklara. Mesela, çocuklar sevmeyi biliyorlar, nerden biliyor, etrafında sevdiği şeyler var, annesi,

babası, öğretmeni, oyuncakları vs. Yine saygı, adab-ı muaşeret öğretilmesi gerekiyor, mesela içeri girerken selam vermek, teşekkür etmek, söz almadan konuşmamak gibi.” (11, Ş.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

Katılımcıların öncelikli amaç ve kazanımlar ile ilgili verdikleri cevaplar birlikte değerlendirildiğinde okul öncesi dönemde din eğitimi,

- Çocukların duygu ve ruh dünyasına hitap etmelidir,
- Öncelikli amaç da bu doğrultuda çocuğa dini, Allah’ı, peygamberi ve kitabı sevdirmek ve tanıtmak olmalıdır.
- Çocukta, onu doğru davranışa yönlendirecek iç disiplin gelişmesini sağlamak önemlidir.
- Kazanımlar, çocukta kalıcı izli davranış değişikliğine sebep olacak şekilde davranış geliştirmeye yönelik seçilmelidir.
- Bunların yanında, adab-ı muaşeret kurallarına da bu dönemde çocuğun seviyesine uygun şekilde giriş yapılabilir.

3.5. PROGRAMIN İÇERİK KISMINA YÖNELİK BULGULAR

Katılımcılarımıza göre okul öncesi din eğitimi programının içeriğinde öncelikli olarak yer alması gereken konular Allah sevgisi, peygamber sevgisi, Kur’an sevgisi ve dinî değerler eğitimidir. Bu konudaki katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Allah sevgisi, peygamber sevgisi, insan sevgisi, hayvan sevgisi, özetle sevgi. Sevgi ve hoşgörü temelli olması gerekiyor.” (02, N.G., Öğretim Üyesi, Okul Öncesi Eğitimci)

“Bana göre; Allah sevgisi, Allah’ın varlığı ve özellikleri, kâinat içerisinde insanlara verdikleri, kâinatın düzeni, yani bunu çeşitlendirebiliriz. Daha sonra, dinin öğreticisi peygamberimizin sevgisi, onun yaptıkları, davranışları ve bizim dinimizin rehberi Kur’an-ı Kerim de olmazsa olmazlardan. Yani onun mahiyetinin kazandırılması ve çocukların öğrenebileceği ayetlerden yola çıkarak da Kur’an sevgisinin oluşturulması gerekiyor.” (01, Z.N.C., Pedagog)

“Allah’ın kâinattaki varlığı ve bunun nasıl hissedilebileceği. Hayvanların, bitkilerin nasıl tefekkür edilebileceği, tefekkür konusu, şükür konusu, varlıkların farklı özelliklerinde Allah’ın esmasını görebilme konusu, Allah’ın her an her yerde olduğunu çocukların

anlayabilmesi için, Allah her an ne ile her yerde? Tasarrufuyla her yerde, varlığıyla her yerde. Yani Allah'ın rububiyetini, terbiye edicilik hakikatini anlayabilmesi için her olayın içerisindeki Allah'a açılan pencereyi gösterebilmek en önemli konudur bence. Bu da her an, her saniye, her gün, her etkinlikte gerçekleşebilecek bir bakış açısıdır. Bizzat konu olarak da peygamberimizin çocuk sevgisi, peygamberimizin ağaç sevgisi, peygamberimizin güzel ahlakıyla ilgili, güzel hareketleriyle ilgili ön bilgiler, peygamberimizin çocuk arkadaşları, peygamberimizin zamanında yaşayan çocuklar, onların peygamberimizle yaşadığı güzel hatıralar, başlarını okşamaları, onları takdir etmesi gibi.” (03, A.K., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

“Olmazsa olmaz dediğim konu başlıkları, değerler eğitimi ve çocuğun Allah ve peygamberi tanımasıdır. En başta değerler eğitimi, ahlaki erdemler, faziletler diye düşünüyorum. Ondan sonra da Allah'ı tanıma, peygamberi tanıma. Tanımadığınızı sevemezsiniz. Tanımanız gerekiyor. Yanlış tanımanın önüne geçmek için sağlıklı bir tanıma gerekiyor okul öncesi dönemde.” (10, F.Ö., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici)

“Allah sevgisi, Peygamberimizin hayatı (Siyer şeklinde kronolojik değil ama kısa olaylar, Peygamberimizin ahlakı vs. şeklinde), yaş gruplarına uygun hadisler, peygamber hayatları, kısa ezberler” (05, F.A.D., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

“Özellikle ikinci kitabımızdaki konu başlıkları (Allah'ı Seviyorum, Peygamberimi Seviyorum, Kâinatı Seviyorum, Vatanımı Seviyorum) olmazsa olmaz. Adalet konu başlığı yine çok kıymetli, çok önemli bir değer. Dua, şükür, özür dileme konu başlıklarımızın hepsi benim için olmazsa olmaz ve çok güzel.” (07, P.R., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici)

“Ünite olarak ifade edersem; Allah'a İman, Peygamberlere İman, Kitapları Kur'an-ı Kerim'i seviyorum, İnsanları Seviyorum, Hayvanları Seviyorum, Kâinatı Seviyorum, Vatanımı Seviyorum üniteleri...” (08, F.Ç., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici)

“Programın olmazsa olmaz dediğim konu başlıkları sevgi, saygı, vatan sevgisi, bayrak sevgisi. Çocuklara örnek olarak anlatılabilecek Müslüman âlimler, insanlar var. Peygamberlerden de anlatılabilecek örnekler var” (11, Ş.Ç., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici)

“Bir eğitim programının felsefi temeli mutlaka olmalıdır. Siz nasıl bir çocuk yetiştirmek istiyorsunuz? Bu soruya verilecek cevaplar konu başlıklarını zaten belirleyecektir.

Ben bu soruya “iyi bir insan” olarak cevap veriyorum. Bu bağlamda din eğitimi programının olmazsa olmazı Kur’an-ı Kerim’in öne çıkardığı ahlaki değerler ve görgü ve nezaket kuralları olmalıdır.” (12, D. K., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

Katılımcılarımız, okul öncesi din eğitimi programında öncelikli olarak Allah Sevgisi, Peygamber ve Kitap Sevgisi konularının, didaktik olmayan bir şekilde, programdaki diğer branşlarla irtibatlı olarak, çocukların duygularına hitap edecek şekilde programda yer almasını gerekli bulmaktadırlar. Burada, Allah sevgisi konusu ele alınırken; Allah’ın çocukları ve yarattığı insanları ne kadar sevdiği, onlar için neleri, nasıl yarattığı konusu üzerinden gidilmesi, Peygamber sevgisi anlatılırken ise; Hz. Peygamber’in güzel ahlakı, çocuk sevgisi, çocuk sahabilerle olan diyalogları ve hatıraları üzerinden anlatılması tavsiye edilmektedir. Kur’an sevgisi konusunda da çocuklara Kur’an’ın kutsiyeti ve insanlara Allah tarafından gönderilen bir rehber olması hususu üzerinde durulması tavsiye edilmektedir. Bunun yanında din kaynaklı ahlak ve değerler eğitimi konularının da bu dönemde din eğitimi programının içeriğinde yer alması tavsiye edilmektedir.

Öte yandan, katılımcıların okul öncesi din eğitiminde yer almasını doğru bulmadıkları konular da bulunmaktadır. Bu konulara değinen katılımcı görüşleri ise şu şekildedir:

“Öncelikle ahiret kavramı ve ahirete bağlı olarak cennet, cehennem, şeytan, artı kader ve kaza konularının programda yer almaması gerekir. Ama bildiğimiz klasik din eğitimi içerisinde de çocuk soru sorduğu zaman onu tatmin edici, onun seviyesine uygun cevapların verilmesi de önemli. Çocuk soru sorduğunda da cevap verecek yetkinliğe de sahip olmamız lazım.” (01, Z.N.C., Pedagog)

“Programlara çok hâkim değilim ama Diyanet’in programındaki bazı konular biraz fazla soyut kalıyor. Çocuklaştırılmaya çalışılmış ama çok fazla soyutluk olan ve çok fazla detaya girilen konular var. Çocuğun hayatına temas etmeyen, çocuk için soyut kalan konuların programda yer almaması gerekiyor.” (02, N.G., Öğretim Üyesi, Okul Öncesi Eğitimci)

“İmanın şartları, İslam’ın şartları, 52 farz bunlar kesinlikle ve kesinlikle olmamalı. Abdestin farzları, subuti sıfatlar, zati sıfatlar bunlar niye veriliyor anlamıyorum. Ben bunu çok sorguladım, bunu yapan arkadaşlarım da var, sebebi şu, böyle bir eğitim almışlar. Şimdi ben kalkıp çocuklara kimya anlattığım zaman formüllerden başlamam. Ben elementlerden

başlarım. “Acaba yerin altında hangi elementler bir araya gelince kayısı oluyor?” derim. Çocuğa somut göstereceğim bir şey var. İslam’ın şartı, İmanın şartı, çocuk hızlı öğrensin diye bunu şarkıya dönüştürelim, bana göre çok gereksiz. Olmaması gerekiyor ve çocuklarıma hiç öğretmedim.” (04, H. Ü., Eğitim Kurumu ve Yayınevi Kurucusu)

Dört katılımcı Kur’an-ı Kerim okumayı öğretmenin okul öncesinden sonraki yıllara bırakılması gerektiğini, okul öncesi dönemde Kur’an’la tanışma ve okumaya hazırlık etkinliklerine yer verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Kur’an harflerinin öğrenilmesi ilkökul yıllarına bırakılabilir, diye düşünüyorum. Erken çocuklukta başladığında süreci uzatıyor ve çocukları yoruyor gibi geliyor. Veya üstüne çok düşülüp öğretilirse de çocukların oyun zamanlarından aldığımız için ve yaş gruplarına uygun olmadığı için doğru olmuyor diye düşünüyorum.” (05, F.A.D., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

“Okul öncesinde din eğitimi adına çocukları zorlayan Kur’an eğitimi olmamalıdır. Kur’an-ı Kerim okumayı öğretmek harflerle sınırlanabilir. Veya 6 yaştan sonra başlanabilir. Uzun süre ve duaların ezberletilmesi programda yer almamalıdır. Mesela Waldorf’un eğitim programında okul öncesinde akademik bilgiye hiç yer verilmez ve çocukların bu dönemde doğayla iç içe hareket halinde olmalarının onların gelişimleri için en önemli unsur olduğu savunulur.” (12, D. K., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“Okul öncesi, çocuğa Kur’an-ı Kerim öğretim odaklı değil Kur’an-ı Kerim ile tanışma, Kur’an-ı Kerim’e karşı olumlu duygu geliştirme ve Kur’an-ı Kerim’i okumaya yönelik merak uyandırma odaklı olmalıdır. DİB 04-06 Yaş Müfredatı içerisinde yer alan Kur’an-ı Kerim alanı öğretim merkezli olmaktan çıkıp çocukta Kur’an-ı Kerime karşı olumlu tutum kazandırmaya yönelik olarak tekrar gözden geçirilmelidir.” (09, R.A., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici, Okul Öncesi Eğitimci)

“İlk başta da söylediğim gibi din eğitiminin hedefi içerisinde, yani direkt sırf sadece din eğitiminden Kur’an-ı Kerim öğretimini, surelerin ezberletilmesinin bana göre kastedilmemesi gerekiyor. Çünkü din hani bu bildiğimiz gibi iman, ibadet ve ahlak boyutundan oluşan bir temel. Üç tane sacayağı var, bu sacayakları üzerine oturuyor din eğitimi. Biz de bunları okul öncesinde temellerini oluşturacağız. Daha sonra Kur’an-ı Kerim’in öğretilmesi

özellikle 1. sınıftan sonra çünkü diğer alt yaşlarda belki tanıtımı şeklinde olabilir belli bir ölçüde ama öğretilmesi konusuna ben karşıyım. 1. sınıftan sonra kendi dilimizin kullanıldığı harflerle okumayı öğrendikten sonra, çünkü tezat oluşuyor çocuklarda, sonra bazen sorunlar çıkartabiliyor, yön farkından dolayı sağdan sola, soldan sağa şeklinde. Öğreniyorlar mı? Öğreniyorlar. Bizim hep yıllardır bu işin içerisindeyken hep karşılaştığımız tepki şudur; 4 yaşında 4 aylık 4 günlük sıbyanlarda uygulanmıştır. E bunu niye biz uygulamıyoruz diye hep itiraz aldığımız ve tartıştığımız bir konuydu. Fakat tabi ki o dönemde zaten Osmanlıca kullanılan bir dil, bizde ise Latin harfleriyle yazıyoruz, hayatımızda bu yok, günlük hayatımız içerisinde çocukta bazen karışıklıklar meydana gelebiliyor. Artı mekanik öğrenme dediğimiz pedagojik bir unsurla öğretebilirsiniz ben ona karşı değilim, öğrenemeyeceği konusunda benim bir düşüncem yok, öğretebilirsiniz, her şeyi öğretebilirsiniz ezber yöntemiyle fakat buna harcadığınız zaman bana göre boşa zamandır. Onun yerine çocuk oyun oynasın, işte sevmeyi, koşmayı, arkadaşlarıyla paylaşmayı, sosyal becerileri, onları öğrensin. Siz zaten 1. sınıfta okuma yazmayı söktükten sonra çok az bir gayretle bunu öğretirsiniz. Öbür türlü de okul öncesinde şu da var, hep bunu yaşıyoruz yani birçok insan yaşıyor, tekrar etmediğimiz zaman kalıcılığı yok. Yani en küçük tekrar, bu on beş gün ya da bir ay bile siz Kur'an-ı Kerim öğrettiğiniz çocuğa tekrar etmezseniz, bir anda bütün bilgileri silinebiliyor. Tamam, kolay öğreniyorlar belki ama kalıcılığı olmuyor. Yani biz buna mekanik öğrenme diyoruz. Mekanik olarak öğretirsiniz fakat tekrar etmezseniz kalıcılığı yok. Bir de çocuğun oyun zamanından çaldığınız için bana göre yanlış yapmış olursunuz.” (01, Z.N.C., Pedagog)

Bunun yanında, iki katılımcı da adalet konusunun çocuklara uygunluğunun yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir.

“Bazı konularda daha çocuklara hitap eden konu başlıkları ve içerikler geliştirilmeli... Sabır, Adalet gibi ünitelerde.” (08, F.Ç., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici)

“Erken çocukluk döneminde yer almasa daha iyi olur dediğim konulardan birincisi adalet. SHÇEK'deki çocuklarda, az önce de dediğim gibi, çok farklı sorgulamalara sebep oluyor bu konular. Adalet çok ağır bir konu bu çocuklar için. Peygamber Hayatları konusunda en büyük sıkıntı şurada yaşanıyor, DİB'in çıkardığı, Özkan Öze'nin yazdığı üzerinde 4-6 yaş yazan “Peygamberler Tarihi” kitabı var. Cinlerden bahsediyor, şeytanlardan bahsediyor, hatta şeytanın suretini gölge olarak çizmiş vs. gibi çok enteresan. Burada şunun dengesini sağlamak gerekiyor çocuklarda, çocuk Yusuf Peygamber'i bilsin, sevsin, ne kadar

ahlaklı bir insan olduğunu da bilsin ama Züleyha tarafından nasıl sıkıntıya sokulduğunu, ya da kardeşleri tarafından nasıl kuyuya atıldığını bilmesin. Hz. Nuh'u bilsin ve insanları çok sevdiğini, onları sürekli gemiye çağırdığını fakat onların onu dinlemediğini bilsin. Fakat evladına dua ederken Hz. Allah'ın o senin artık akrabaları değil dediğini bilmek zorunda değil, onları zaten ilerde öğrenecek.” (11, Ş.Ç., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici)

Katılımcıların okul öncesi dönem din eğitiminde yer verilmemesi gerektiğini düşündüğü konular özetle şunlardır:

- Çocuğun mahiyetini anlamakta zorlanacağı soyut konular; ahiret, cennet, cehennem, melek, şeytan, günah, sevap vb.
- Çocuğun mahiyetini anladığı takdirde korku veya kaygı hissedeceği dini konular;
- Çocuğun özel durumuna göre Allah ve din hakkında şüpheye düşmesine sebep olacak konular;
- Maddeli, sıralı, ezbere dayalı ilmiyal bilgisi içeren dini konular; 32 farz, 54 farz vb.
- Peygamber hikâyelerinde veya kısa sure meallerinde geçen Allah'ın azabının anlatıldığı, kötülerin nasıl cezalandırıldığının anlatıldığı olaylar;
- Mekanik olarak öğrenebilecekleri ama tekrar etmezlerse unutabilecekleri ve oyun zamanından alınarak öğretim yapılması gereken konular; Kur'an okuma öğretimi vb.

3.6. EĞİTİM DURUMUNA YÖNELİK BULGULAR

Okul öncesi dönemde din eğitimi verilirken sahada bu alan için özel olarak geliştirilmesi gereken öğretim yöntemlerine ihtiyaç olup olmadığı konusunda katılımcılarımızın iki farklı görüşe sahip oldukları tespit edilmiştir. Birinci grup, okul öncesi öğretim yöntemlerinin okul öncesi din eğitimi için yeterli olduğunu söylerken ikinci gruptakiler, okul öncesi din eğitimi için özel öğretim yöntemleri geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bunun yanında, katılımcıların hali hazırda kullanılan okul öncesi din eğitimi yöntemlerine eleştirel baktıkları ve bu konuda da mevcut uygulamaya kıyasla, daha çocuk merkezli okul öncesi din eğitimi yöntemi önerileri getirdikleri saptanmıştır.

Okul öncesi din eğitiminde okul öncesi öğretim yöntemlerinin kullanılmasının yeterli olduğunu düşünen katılımcılar, okul öncesi öğretim yöntemlerinin zaten çocuğa uygun olan

öğretim yöntemleri olduğunu, içeriğin dinî olmasının yöntemi değişikliğini gerektirmeyeceğini savunmaktadırlar. Böyle düşünen katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Bence okul öncesi öğretim yöntemleri yeterli olur, ekstra bir yönetime gerek yok. Yani sadece içeriğini değiştirebilirsiniz, kullandığınız malzeme biraz daha farklılaşabilir belki, ama orada önemli olan, çünkü ideal boyutta da okul öncesinde kullanılan yöntemler o yaş çocuğunun gelişimine uygun yöntemlerdir, benim kullanacağım yöntemler de bunlardır. Ancak, yapılan etkinlikler içerisinde kullanılacak olan dinî figürler, materyaller çeşitlendirilebilir.” (01, Z.N.C., Pedagog)

“Okul öncesi öğretim yöntemleri yeterli olur.” (02, N.G., Öğretim Üyesi, Okul Öncesi Eğitimci)

“Şöyle okul öncesinde fen ayrılmış, Türkçe ayrılmış, matematik ayrılmış ya bence onların da ayrışması doğru değil. Hepsi iç içe çünkü fen dediğiniz zaman Türkçeyi ben orada yapabiliyorum matematiği de yapabiliyorum. Okul öncesinde din eğitiminde özel bir yöntem olmalı mı? Bir soru işareti bende. Din eğitimi okul öncesinde bu kadar branşlaşmamalı. Okul öncesi öğretim yöntemleri genel anlamda bütün branşlara yeterli olur.” (04, H.Ü., Eğitim Kurumu ve Yayınevi Kurucusu)

Bunun yanında, okul öncesi din eğitiminin okul öncesi eğitim programına entegre edilebilmesi için, “Nasıl bir entegrasyon?” sorusuna cevap olabilecek bir özel öğretim yöntemine sahanın ihtiyacı olduğunu savunan katılımcılar da bulunmaktadır. Bu görüşü savunanlardan biri şunları söylemiştir:

“Yani şöyle ikisinin nasıl entegre edileceği ile ilgili özel bir eğitime ihtiyaç var bence. İkisinin entegre olmuş şekilde nasıl çocuğa verileceği konusunda yöntem geliştirilmeli ve eğitim verilmeli. Dini eğitimi akademik eğitimden farklı ve bambaşka bir eğitim değildir konusu çok önemli bir konu. Bu entegrasyon sürecinin nasıl olacağına dair bir yöntem ve eğitim gerekli.” (03, A.K., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

Bir başka katılımcı özel bir öğretim yöntemine ihtiyaç olduğunu şu şekilde temellendirmiştir:

“Okul öncesi farklı bir âlem. Çocuklar çok farklı düşünüyorlar, her konuştuğunuz kelimeyi özenle seçmeniz gerekiyor. Her davranışınıza, her giydiğinizize, her şeye dikkat etmeniz gerekiyor. Bu nedenle de özel bir öğretim yöntemine ihtiyaç var. Sürekli öğretici

günceli takip edip, dersin konusuna hâkim olmalıdır. Her zaman malzeme ve materyalleri hazır olmalıdır. İşleyeceği konuyu iyi bilirse; ders esnasında hangi yöntemin uygulanacağı çocukların hazır bulunuşluğuna göre şekilleniyor. Çünkü hareketli bir yöntem uygulayacakken çocuklar çok sakin duruyorlarsa hikâye yöntemine geçilebiliyor. Teknikler tamamen sınıfın durumuna göre değişkenlik gösteriyor.” (06, T.K., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

Bir diğer katılımcının bu konudaki görüşü ise şu şekildedir:

“Yaşayarak ve yaşatarak öğretme, drama, masal anlatımı, müzik orff önemli. Bunların çoğu dramanın içerisinde zaten var olan unsurlar. Orff ritim önemli çocuklar için. Bu alanlarda mutlaka öğreticinin iyi eğitim alması ve bunu aktarabildiğinin gözlenmesi gerekiyor. Çünkü drama öyle bir şey ki oynadıkça öğreniyorsun. Yani böyle anlatarak tarif ederek çocuklara yaptırılacak bir şey değil, öğretmenin mutlaka oyunun içerisine dâhil olması, sesini, mimiklerini, hareketlerini öğrenciye çok güzel bir şekilde duygu vererek aktarması gerekiyor. Bu bağlamda öğretmenin masal anlatıcılığı eğitimi alması, ses kullanımı eğitimi alması, diksiyon eğitimi ve drama eğitimi almış olması gerektiğini düşünüyorum mutlaka.” (07, P.R., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

Okul öncesi din eğitimi konusunda, dini konulara hâkim ve okul öncesi formasyonuna sahip nitelikli öğretici noktasında sahada eksiklikler olduğunu, bunlar tamamlanmadan ne kadar özel yöntemler geliştirilirse geliştirilsin sahaya doğrudan bir yansıması olamayacağını, bu sebeple yöntemden önce öğretici niteliğinin konuşulması gerektiğini savunanlar da bulunmaktadır. Bu konudaki bir katılımcı görüşü şu şekildedir:

“Bence özel yöntemden önce eğitimi verebilecek öğretmenler konusunda yoğunlaştırılması gerekiyor. Ehil öğretmenler olduktan sonra her yöntem uyarlanabilir. Ama özel bir yöntem de geliştirilebilir tabii.” (05, F.A.D., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

Aynı konuya değinen benzer bir yorum da şu şekildedir;

“Elbette. Yalnız, eğitim de yeterli gelmiyor. Burada öğreticinin kişilik ve karakteri daha çok belirleyici oluyor kimi zaman. Bilhassa çocuk seven, tahammül gücü yüksek, farklılıklara yeniliklere açık olmak diyelim...sahadaki tecrübelerim buna işaret ediyor” (08, F.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

Din eğitimine özel bir yöntemin sınırlayıcı olacağını düşünen bir katılımcının görüşü ise şu şekildedir:

“Özel bir yöntemden ziyade birçok yöntemin kullanılması taraftarıyım. Bunun sınırlandırıcı olacağını düşünüyorum. Mesela, bir ahlaki değerle ilgili kıssayı hiç görsel kullanmadan sadece hikâye olarak da çok etkileyici biçimde anlatabilirsiniz. Kıssayı çocuklarla drama yaparak oynayabilirsiniz. Aynı kıssayı kuklaları kullanarak da anlatabilirsiniz. Bununla ilgili pek çok yöntem sayılabilir.” (12, D. K., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici)

Ülkemizde okul öncesi eğitim formasyonuna sahip ve din eğitimini okul öncesi düzeyde verebilecek öğretici yetiştiren yükseköğretim kurumları bulunmamaktadır. Bu alanda genellikle ilahiyat fakültesi, imam hatip lisesi, okul öncesi öğretmenliği veya çocuk gelişimi lise veya ön lisans programlarından mezun olan öğretmenler görev almaktadır. Bahsi geçen öğretim programları ise müstakil düşünüldüğünde, okul öncesi din eğitimi alanında nitelikli öğretmenler yetiştirme noktasında yetersiz kalmaktadırlar. Okul öncesi din eğitimi alanında, ülkemizde hem ilahiyat hem de okul öncesi öğretmenliği formasyonuna sahip nitelikli öğretmenlere duyulan ihtiyaç, katılımcılarımıza göre bu alanda geliştirilecek öğretim yöntemlerinden daha önemli bir konudur. Zira teoride mükemmel görülen bir öğretim yöntemi bile geliştirilse, yöntemin uygulamadaki başarısını doğrudan etkileyen unsur öğreticinin yeterliğidir.

Bir diğer katılımcı, okul öncesi din eğitimine özel yöntemleri hali hazırda sahada kullandıklarını fakat bunların henüz isimlerinin konulmadığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Adı konulmamış özel öğretim yöntemleri kullanıyoruz diye düşünüyorum zaten hali hazırda. Mesela belki ilerde bunlar literatüre girecek bilemiyorum. Bizim zaten şu anda yaptığımız bir ruh aktarımı yöntemi mi diyeyim, duygusal öğrenmeye giriyor bir yerde, tamamen onunla da kısıtlamak istemiyorum. Ruh hali kazandırma yöntemi belki, bu da nasıl oluyor? Gerçekten o ruh halini yaşayan birinin yanında, çocuk o ruhu kopyalayarak, kendisi de o ruha bürünüyor ve yaşamaya başlıyor. Belki bunun bir adı yok, ama bence özel bir öğretim yöntemi. İhtiyacı var mı? Şu an elimizde olan öğretim yöntemlerini zaten kullanıyoruz. Ama dediğim gibi ekstra olarak erken çocukluk dönemi din eğitimi dediğinizde bu öğretim yöntemlerinin yetişemediği, devam etmediği, kısır kaldığı yerlerde kendimize özel

öğretim yöntemlerine ihtiyaç duyuyoruz. Ama bunun bir adı konmamıştır diye düşünüyorum şu anda.” (10, F.Ö., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

Okul öncesi din eğitimine özel bir öğretim yöntemi geliştirilmesi konusunda katılımcılarımızın muhtelif fikirlere sahip oldukları saptanmıştır. Katılımcıların bir kısmı, okul öncesi öğretim yöntemlerinin okul öncesi din eğitimi için yeterli olacağını savunurken, bir kısmı da okul öncesi eğitim programına din eğitimini entegre edebilmek için bir yöntem geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bunun yanında, hâlihazırda 4-6 yaş Kur’an kurslarında kullanılan okul öncesi din eğitimi yöntemlerinin literatüre henüz geçmemiş, adı konulmamış yöntemler olduğunu savunan bir katılımcımızın yanında, bir kısım katılımcılar da yöntemden önce öğretici yeterliklerinin geliştirilmesini elzem bulmaktadır.

Araştırmamızda, özel olarak yöntem sorusuna verilen cevapların dışında, okul öncesi din eğitimi konusunda hali hazırda uygulanan yöntemleri eleştiren ve öneriler getiren katılımcılar da olmuştur. Okul öncesi dönem din eğitiminde öğretim yöntemi belirlerken dikkat edilmesi gereken unsurlar hakkında araştırmamızda ortaya çıkan sonuçlar şu şekildedir;

- Okul öncesi din eğitiminde Kur’an öğretimi yöntemleri revize edilmelidir.
- Yöntem belirlenirken, veli beklentisinden önce, çocuğa görelilik ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır.
- Okul Öncesi din eğitimi bilgi odaklı ve didaktik olmamalıdır.
- Kıssa ve siyer öğretim yöntemi revize edilmelidir.
- Okul öncesi din eğitiminde müzik konusunda, müziğin içeriğine ve çocuğa uygunluğuna dikkat edilmelidir.

3.6.1. Kur’an Öğretimi Yöntemlerinin Revize Edilmesi

Katılımcılarımızın önemli bir kısmının (12 kişide 10 kişi) okul öncesi dönemde Kur’an okuma öğretilmesini gelişimsel olarak doğru bulmadıkları, bunun yerine bu dönem Kur’an farkındalığı ve Kur’an okumaya hazırlık etkinliklerinin yapılmasını tavsiye ettikleri saptanmıştır. Bu doğrultuda görüş bildiren katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“İlk başta da söylediğim gibi din eğitiminde hedef denilince, sadece Kur’an-ı Kerim öğretiminin ve surelerin ezberletilmesinin kastedilmemesi gerekiyor. Çünkü din, iman, ibadet

ve ahlak boyutundan oluşan bir temel. Üç tane sacayağı var, bu sacayakları üzerine oturuyor din eğitimi.” (01, Z.N.C., Pedagog)

Burada da belirtildiği gibi okul öncesi din eğitimi denilince mevzunun sadece Kur'an okuma öğretimi ve dua ezberletilmesi olarak algılanması konunun uzmanları tarafından yetersiz bulunmakta ve bu durumun uzun vadede çocuğun gelişimine ve din algısına zarar vereceği savunulmaktadır. Bir diğer katılımcı da şu şekilde görüş bildirmiştir:

“Çocuğun bir şeyleri ezberlemesi, Kur'an'a geçmesi, Kur'an'ı hatmetmesi, hafız olması vs. bekleniyor. Belki bir çocuğun ruhu, karakteri buna çok uygun olabilir. Eğer çocuk bunu sana gösteriyorsa, bu durumdan zevk aldığını, burada kendini bulduğunu ve ilerlemek istediğini sana hissettiriyorsa, çok küçük bir olasılık da olsa kabul edilebilir o zaman. Ama hedefler bunlar olmamalı. Yani genel hedefler bunlar olmamalı. “Filanca Kur'an kursundaki çocukların hepsi dönem sonuna kadar hatim ediyor” böyle bir hedef yok. Her çocuğun zaten kendi bireysel hızı var. Biri sanattan hoşlanırken, biri hareketten hoşlanabiliyor çocukların. Hepsine aynı şekilde aynı müfredatı dayatamazsınız.” (02, N.G., Öğretim Üyesi, Okul Öncesi Eğitimi)

Görüldüğü üzere sahada var olan okul öncesi din eğitimi algısı ve mevcut uygulamalar eleştirildikten sonra, yetişkinlerin hedeflerinden ziyade, çocukların gelişim özelliklerine ve bireysel farklılıklarına uygun olan içerik seçilmesinin önemine vurgu yapılmaktadır. Diğer iki katılımcının konu hakkındaki görüşü ise şu şekildedir:

“Kur'an-ı Kerim öğretimi. Çünkü Kur'an-ı Kerim öğretiminde müfredattaki içerik çocuğa Kur'an-ı Kerim'i öğretme odaklı. Bu öğretim çocukta bilmediği bir dile karşı zorlandığı için olumsuz duygu geliştiriyor. Bunun yerine amaç, çocuğa Kur'an-ı Kerim'i sevdirmek olmalı. Kur'an ı Kerim alanı ile ilgili amaç ve kazanımlar değiştirilmelidir. Öğretim odaklı değil duygu odaklı olmalıdır. Sure ve duaların Arapça metni çocukta Kur'an kulağı oluşması açısından dinletilebilir. Zaten kısa süreleri zamanla dinleyerek kendiliğinden öğrenebiliyorlar. Öğrendikleri sure ve dualar ile ilgili çocuklardan dönüt alınmamalıdır. Surelerin anlamları verilmemelidir. Çünkü surelerin anlamlarını çocuklar anlamakta zorlanıyorlar. Bunun yerine çocukların kendi dilleri ile yaptıkları dualara yer verilerek dua etme alışkanlığı kazandırılabilir. Değerler eğitiminde ise dinin temel kavramları dediğimiz kavramlar soyut kavramlar olduğu için bu kavramların yerine çocukta karşılığı olan çocuğun anlayabileceği örnekler üzerinden anlatılmalıdır. Salt ezbere dayalı dinî bilgiler olmamalı.

Çocuk için hiçbir şey ifade etmediğini çocuklarda gözlemliyoruz.” (09, R.A., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici, Okul Öncesi Eğitimci)

“Konya’da 2000’li yılların başından bu yana halk arasında “dinî kreş” olarak bilinen okul öncesi kurumlar var. Bunlar şu an kendilerini güncellemiş olsalar da, hala Kur’an-ı Kerim törenleri yapan, çocuklara hatim indirten, ezberler yaptıran, kurum reklamı ve veli memnuniyeti ile yavruları hiçe sayan bir yapıdalar... din eğitimi alanında çalışanların eğitim durumu da lisans düzeyinde değil çoğunlukla asgari ücret bile verilmeden, belki sigortasız ve fakat yoğun çalıştırılan genç kızlar var bu okullarda din eğitimi öğretmeni olarak. Çünkü “halkın talebi” bu yönde!” (08, F.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

Burada katılımcılar, okul öncesi din eğitimi denilince öncelikli olarak elif-bâ öğretiminin algılanıyor olmasından, Kur’an öğretiminin, hatim etmenin ve hafızlığın okul öncesi din eğitiminin nihai hedefi olarak görülmesinden rahatsızlık duyduklarını açıkça ifade etmişlerdir. Bu algının bazı özel kurumlar ve veliler arasında “benim çocuğum daha önce Kur’an’a geçti, biz daha çok çocuğa hatim ettirdik vs.” gibi çocuklara hiçbir faydası olmayan, aksine uzun vadede çocukların din algısına zarar verme ihtimali yüksek olan bir yarışa dönüştüğünü belirtmişlerdir. Katılımcıların Kur’an öğretimine okul öncesi dönemde karşı olmalarının bir sebebi de, sahada karşılaştıkları ve çocuklara zarar verdiğini düşündükleri bu uygulamalardır. Bu şekilde “yarışa dönüşmüş” bir Kur’an öğretiminden, katılımcıların tavsiye ettikleri öğretim yöntemi, Kur’an okumaya hazırlık, Kur’an sevgisi, Kur’an farkındalığı konuları çerçevesinde şekillenen ve kısa surelere kulak aşinalığı olması için sure dinletilmesini içeren bir hazırlık eğitimidir.

Bunun yanında bir katılımcımız okul öncesi dönemde fonolojik duyarlılık eğitimi ile beraber verilen Kur’an eğitiminin ileriye dönük okuma yazma becerilerine olumlu katkılar sağlayacağını savunmaktadır. Katılımcının bu konudaki görüşü ve gerekçesi şu şekildedir:

“Ben şunu da destekliyorum, Kur’an okuma yazma eğitimi bu dönemde doğru şekilde verilirse okuma yazma becerilerine müthiş katkı sağlıyor. Ama doğru şekilde, doğru taktiklerle, ses temelli, Türkçe kelimeler üzerinden “bebeğin be’si” şeklinde değil, o harf bebeğin be’si değil çünkü. Kur’an eğitiminde doğru taktikler kullanılırsa ve çocukla aynı zamanda fonolojik duyarlılıkla ilgili çalışmalar yapılırsa çocuklar hiçbir şekilde anlamadan kendi kendilerine okuma yazmaya başlayabilirler. Bunun örneklerini çok gördüm. Ama doğru bir fonolojik farkındalık eğitimi çok önemli. Eski çalıştığım kurumda Kur’an eğitimi

desteklemek için fonolojik duyarlılık paketi hazırlamıştım, çocuklara seslerle oynamayı öğretiyordum. Çocuklar fonolojik duyarlılık kısmında sadece oyun oynuyorlar, oturup bir temel eğitim almıyorlar. Dönemin sonunda çocuklar kendi kendine okumaya başlıyordu. Fonolojik duyarlılık eğitimi ile birlikte Kur'an eğitimi alan çocukta Arapça ve Türkçe farklılığı oluyor, ikisi birbirine karışmıyor. Yani okul öncesi dönemde, doğru verilen Kur'an eğitimi bu dönemde fonolojik farkındalık etkinlikleri ile desteklenirse uzun vadede okuma yazma becerilerine müthiş katkı sağlayacaktır.” (02, N.G., Öğretim Üyesi, Okul Öncesi Eğitimci)

Öte yandan bir katılımcı da Kur'an-ı Kerim eğitimini okul öncesi din eğitiminde olmazsa olmaz bulduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Olmazsa olmaz dediğim konular... Kur'an-ı Kerim eğitimi olmalı.” (04, H. Ü., Eğitim Kurumu ve Yayınevi Kurucusu)

Araştırma neticesinde, okul öncesi Kur'an öğretim yöntemleri hakkında katılımcılarımızın sahada var olan farklı problemlere değindikleri saptanmıştır. Okul öncesi dönemde Kur'an öğretimine yer verilmemesi gerektiğini savunanların en önemli gerekçeleri, çocukların bilmedikleri bir dilde okuma yazma öğrenmekte zorlanacakları, çocuğa öğretim yapmak için oyun zamanından alınıyor olması, velilerin talepleri öncelenirken çocukların gelişim özelliklerinin dikkate alınmıyor olması gibi gerekçelerdir. Bunun yanında, bu endişeleri ortadan kaldıran, çocukların gelişim özelliklerini merkeze alan, fonolojik gelişimlerini destekleyen bir okul öncesi elif-bâ öğretim yöntemi ile çocukların Kur'an öğretimine gelişimlerine uygun ve sıkılmadan giriş yapabileceklerini savunan bir katılımcı da mevcuttur.

3.6.2. Çocuğa Görelik İlkesinin Gözetilmesi

Katılımcılar okul öncesi din eğitiminin planlanmasında özellikle bazı özel anaokullarının çocukların gelişim özelliklerinden ziyade veli beklentisini öncelikli olarak dikkate aldıklarını ve bu durumun çocuklara ve onların dinî gelişimlerine zarar verdiğini ifade etmektedir. Bu konudaki bir katılımcı görüşü şu şekildedir:

“Özel okullarda çok sık karşılaştığımız durum mesela çocuğa zarar verme pahasına veli odaklı olmak ve okulun veliye şirin görünme çabası eğitimin hedefi olmamalı. Ya da Ekim Kasım ayına Kur'an partisi yetiştirmek okulun hedefi olmamalı. Her iki döneme müsamere

yetiştireceğiz diye 3 yaşındaki çocuklara baskı, sözel ve psikolojik şiddet uygulanmamalı.”
(03, A.K., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

Katılımcı görüşlerinden hareketle, çocuğunu din eğitimi veren özel anaokullarına gönderen velilerin din eğitimi beklentisi “Çocuğum Kur’an okumayı öğrensın ve hatim yapsın” düzeyinde olunca, özel okullar arasında da bu noktada müşteri olarak gördükleri veliyi memnun edebilmek, kendi kurumlarına çekebilmek ve orada tutabilmek için kıyasıya bir rekabet ortamı oluştuğu tahmin edilmektedir. Bu rekabet neticesinde, çocuğun ilgisi ve gelişim düzeyi dikkate alınmadan veli beklentisi çerçevesinde Kur’an öğretimi odaklı planlanan erken çocukluk dönemi din eğitiminin, bazı çocuklara travmatik boyutlarda zarar verdiği de sahanın araştırmamıza yansıyan problemlerindendir. Bu konudaki katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“İlk olarak şöyle örnek vereyim, bu hatim programlarını, bu sene sonu programlarını yapacağız diye din eğitimi kurumları maalesef çocukların önüne din eğitiminin tek hedefi olarak Kur’an-ı Kerim öğretmek ve hatim yaptırmayı koyuyorlar. Bize gelen bir çocuğumuz Kur’an-ı Kerim’den nefret ediyordu, hiçbir şekilde yüzünü açmak istemiyordu. Annesi diyordu ki “hocam bu çocuk bir sene içerisinde 5 tane hatim indirdi nasıl şimdi Kur’an-ı Kerim okumaz?!” Ben de diyorum ki anneye “Siz bu çocuğun yaşındayken Kur’an-ı Kerim okumayı biliyor muydunuz?” “Bilmiyordum”. “Bu çocuğa günde kaç sayfa Kur’an-ı Kerim okuttular?” “7 sayfa!” “Bir bana söyleyin 4 yaşında bir çocuk günde 7 sayfa Kur’an-ı Kerim okur mu? Günlük 20 sayfa Kur’an-ı Kerim’i bile bizim çoğu büyüğümüz Ramazan ayında dinlemek suretiyle okuyor yani, kendi başına bile okumuyor düşünün. Bu şekilde bir mantıkla, bu kurumlar kendi reklamlarını iyi yapmak ve velileri de memnun etmek için bu çocukları maalesef perişan ediyorlar.” (11, Ş.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“Öğrenciyi müşteri olarak gördükleri için, resmî kurumlar adına söylemiyorum ama resmi kurumlarda da yine bir veliyi memnun etme çabası var. Veli memnun olduğu zaman her şey yoluna girmiştir mantığıyla hareket ediliyor. Böyle olunca da çocukların farklılıkları görmezden geliniyor. Mesela bize gelen velilerin en büyük beklentisi, çocuğum hatim yapsın, çocuğum Kur’an-ı Kerim okusun. Niye? Çünkü onun kafasında süslü bir hatim programı var, çocuğa parti havasında bir program yapacak, bu beklentiyle geliyor bazı veliler. Ya da şunu diyorlar, “Biz öğrenemedik, onlar öğrensın”. Tamam, velilerin beklentileri, istekleri çok önemli ama bizim en başta dikkat etmemiz gereken şey, çocuğun farkındalıklarını fark ederek din eğitimi vermek. Hep söylüyorum bir öğretici veya bir okul öncesi öğretmeni rol model

olmadığı sürece hiçbir şey öğretmiyor çocuğumuza. Önce biz yaşayacağız, veli beklentisi bizim için ikinci ya da üçüncü sırada olacak, çocukların farkındalıkları çok çok önemli, çünkü çocuk bizimle problem yaşadığında dine mesafeli olma, dinden nefret etme durumu olabiliyor.” (11, Ş.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“Kur’an-ı Kerime geçme, hatim indirme odaklı yetiştirilen, biktırılan çocuklar. Bir kısmının ileriki hayatında Kur’an okumadığını biliyorum. Ya biktırılmış olmaktan yahut “ben zaten biliyorum, hatim de indirdim, görevimi tamamladım” düşüncesinden...” (08, F.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“Bu hatim yaptırılan çocuklarda şöyle bir şey de gözlemledim, çocuk hatim yapıyor o sene, sonra 1. Sınıfa başlıyor, yaz tatilinde sorduğunuz zaman, ayın harfini bile hatırlamıyor. İkinci olarak da çocuk tamamen nefret ediyor ve hiçbir şekilde Kur’an’la karşılaşmak istemiyor.” (11, Ş.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

Katılımcılar, erken yaşta yoğun bir şekilde Kur’an okuma öğretimi odaklı din eğitimi alan çocukların, büyüdüklerinde Kur’an okuma konusunda genelde iki farklı tutum içerisinde olduklarını; ya bıktıkları için uzak durduklarını ya da ‘Zaten çocukken hatim etmişim, bu konuda yapmam gereken başka bir şey kalmadı’ düşüncesiyle Kur’an’dan uzak durduklarını belirtmişlerdir. Her iki sonuç da din eğitiminde beklenen nihai hedef değildir, bu nedenle bu konuda içerik seçiminde çocuğun gelişim özelliklerine uygunluk ilkesi asla göz ardı edilmemelidir.

Bunun yanında, katılımcılar zorla dikte edilen din eğitimi yüzünden çocukların Kur’an’dan ve dinden nefret edebileceği endişesini taşımaktadır. Bu noktada, din eğitimi veren özel anaokulları ile Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı 4-6 yaş Kur’an kursları arasında bir ayrım olduğunu belirtmekte yarar var. Bizim araştırmamızda görüştüğümüz din eğitimi uzmanları, Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur’an kurslarında formatör öğretici olarak görev yapan, bu alanda ilahiyat lisans diplomasının yanında, okul öncesi veya çocuk gelişimi alanlarında ikinci lisans diplomasına ya da din eğitimi alanında lisansüstü uzmanlığına sahip olan isimlerdir. Sahada karşılaştıkları ve problemlili olarak niteledikleri durumlar ise genelde, çevrelerinde bulunan ve Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı olmayan özel veya farklı cemaatlere bağlı kurumlardan kendilerine yansıyan örneklerle dayanmaktadır.

Katılımcıların detaylı açıklamalarından anlaşıldığı gibi, burada veli beklentisine göre okul öncesi din eğitimi planlanmamalı derken katılımcılar şunu demek istiyorlar, “Veliler büyük oranda öğretim odaklı bir din eğitimi talep edebiliyorlar. Bunun çocuğa göre olmadığını veliye anlatarak, çocuk merkezli bir din eğitiminden taviz vermemek gerekir.” Bu konuda, görüşülen bütün uzmanların hemfikir olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada sahada var olan yanlış uygulamalardan hareketle, “Okul öncesi din eğitiminde öğretim yöntemleri tespit edilirken, veli beklentisinden önce, çocukların gelişim özellikleri ve hazır bulunuşlukları dikkate alınarak, çocuğa göre yöntem tespiti yapılmalıdır” ilkesine ulaşılmaktadır.

3.6.3. Bilgi Odaklı ve Didaktik Olmaması

Öğrenilmesi gereken bilgiyi kısa veya uzun vadeli hafızada tutabilmeyi ölçen ezberci öğretim yönteminde önemli olan öğretilen bilgilerin davranışa dönüşmesi değil, istenildiği zaman bilgi ile ilgili geri dönüş alınabilmesidir. Bu bağlamda, erken çocukluk dönemi din eğitiminde ezberci yöntem ile ilmiyal ve temel dinî bilgilerin çocuklara öğretilmesi, çocukların ileride o bilgilere uygun tutum ve davranışları sergilemelerine zemin hazırlamamaktadır. Bu konudaki bir katılımcı görüşü şu şekildedir:

“Erken çocukluk dönemi din eğitiminin temel hedefi çocuğa Kur’an okumasını öğretmek ve sure ezberletmek olmamalıdır. İman ve ibadetle ilgili bilgileri ezberletmek olmamalıdır. Bu dönemde çocuklara dini bilgiler konusunda yükleme yapmanın çocuğu zorlamaktan başka bir işe yaradığını düşünmüyorum. Bir veya iki yıl sonra kolayca öğrenebileceği bilgiyi ezberliyor diye onu zorlamak doğru değildir.” (12, D.K., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

Din eğitiminde ezberci öğretim yönteminin nerelerde kullanılıp nerelerde kullanılamayacağı konusunda sahada kafa karışıklığı olduğu tespit edilmiştir. Örneğin; Müslüman bir bireyin namazlarını kılabilmesi için belirli sure ve duaları ezberlemesi gerekmektedir, bu noktada ezberci öğretim yöntemi gereklidir. Fakat iman kavramı, özellikle okul öncesi yaş grubunda, imanın şartlarını ezberletmek suretiyle çocuklara kazandırılacak bir kavram değildir. Okul öncesi dönemde iman kavramının çocukların zihninde, yetişkinlerdeki gibi oturmuş olması zaten beklenemez. Fakat sanat, felsefe, fen ve doğa etkinlikleri ile beslenen, bunun yanında çocukların gelişim düzeylerini, ilgilerini, ihtiyaçlarını

dikkate alan ve duygulara hitap ederken, merak duygusunun ve düşünme becerilerinin gelişimini de destekleyen bir din eğitimi planlanıp, uygulanabilirse ancak o zaman bu yaş grubu için iman kavramına sağlıklı bir giriş yapılabilir. Bu konudaki bir diğer katılımcı görüşü de şu şekildedir:

“Ezberlenen sureler, çocuklarımızın Kur’an okumaya geçmesi, Kur’an’da belli surelerin okunmuş olması, harf çalışmalarının bitmiş olması, ezberlenen esma-i hüsnalar, ezberlenen hadis-i şerifler vs. bunların hepsi çok kıymetli ama din eğitimi bunlardan ibaret değil, bu ezberci tutumu mutlaka bırakmamız gerektiğini düşünüyorum.” (07, P.R., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“Erken çocukluk döneminde dinin ezber ve öğreticilik kısmından ziyade çocuğun karakter gelişiminde, Müslüman kimlik oluşturmak amacıyla ahlakın davranışa dönüştürülmesi ve çocukta bu davranışların devamının sağlanması programın temel felsefesi olmalıdır.” (09, R.A., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici, Okul Öncesi Eğitimci)

Çocukların dinî kuralları öğrenmeleri, ezberlemeleri onları daha dindar yapmadığı gibi, bu bilgileri sadece öğretmek ve ezberletmek çocukları dinî temelli ahlaki davranışa da yönlendirmemektedir. Bunu en net şekliyle görebilenler ise sahada çocuklara din eğitimi veren öğreticiler ve uzmanlardır. Onların önerileri doğrultusunda, okul öncesi din eğitiminde içerik seçiminde öğretim ve bilgi odaklı içerikten ziyade çocuklara dini temelli ahlaki davranış kazandırmaya yönelik içeriklerin tercih edilmesi daha doğru olacaktır.

3.6.4. Kıssa ve Siyer Öğretimi Yöntemlerinin Revize Edilmesi

Okul öncesi din eğitimi alanında sıkça yapılan hatalardan biri de, çocuklara Kur’an’da geçen dini hikâyeleri anlatarak din eğitimi verme konusunda yapılan hatalardır. Hikâye anlatım yöntemi din eğitimi için önemli ve değerli bir yöntemdir. Fakat hikâyelerin içeriği ve çocuğa uygunluğu noktasında tek kıstas hikâyenin Kur’an’da geçiyor olması olmamalıdır. Kur’an kıssaları genelde geçmiş Peygamberlerin kavimleri ile olan inanç mücadelelerini ve Peygamberlerini dinlemeyen ve inanmayan halkların ve kralların Allah tarafından nasıl cezalandırıldığını anlatmaktadırlar. Örneğin, Kur’an kıssalarında geçen Firavun’un Kızıldeniz’de nasıl boğulduğu, Nemrut’un nasıl öldüğü, Hz. İbrahim’in inanmayanlar tarafından nasıl ateşe atıldığı, eabil kuşlarının fillerin üzerindeki orduyu nasıl dağıttığı vs. gibi olaylar yetişkinler için son derece ibretlik ve üzerinde düşünülmesi gereken örneklerdir.

Fakat konunun muhatabı okul öncesi yaş grubundaki çocuklar olduğu zaman, yetişkinler için düşündürücü olan unsurlar, çocuklar için travmatik unsurlara çok kolay bir şekilde dönüşebilmektedir. Bu noktada, çocuğu din ile korkutmamak adına, azap ve cezalandırma unsurları barındıran ayetlere hikâye içerisinde bile olsa okul öncesi dönem din eğitiminde yer verilmemelidir. Bu konudaki katılımcı görüşleri şu şekildedir:

“Okul öncesi din eğitimi çocuğa bir sürü dini terimi öğretmekten ibaret olmamalı. Peygamberlerin hikâyeleri anlatılıyor bunların içinde çocuğa göre olmayan bir sürü şey var.” (02, N.G., Öğretim Üyesi, Okul Öncesi Eğitimci)

“Peygamberlerden de anlatılabilecek örnekler var mesela, Hz. Yusuf’un kardeşleri tarafından kuyuya atılması çocuklar için dehşet bir şey. Bunu anlatmadan Hz. Yusuf’un Allah’ı çok sevdiği için, hata yapmaktan ve O’nu üzmemekten korktuğu için hareketlerine dikkat etmesi gerektiği, Allah’ın da onu çok sevdiği için onu çok güzel şeylerle mükâfatlandığı üzerinde durulabilir. Yine Hz. Peygamber döneminde de mesela, Peygamber Efendimizin annesinin babasının hayatta olmayışı, yetim oluşu çocuklar için olumsuz bir durum. Ne öğretebiliriz? Hz. Peygamber’in Ebu Umeyr’e kuşu vefat ettiği için taziye gitmesi, ona kuş babası demesi, Hz. Zeyd’i sahiplenmesi kölelikten bahsetmeyerek, kölelik de yine orada çocuğa olumsuz geliyor ve Hz. Zeyd’in de onu çok sevmesi anlatılabilir. Mesela Hz. Zeyd’in babasının gelmesi fakat onun gitmemesi de çocuğa anlatılması sıkıntılı olan bir örnek. Basitten zora doğru ve çocuğa göre olan konular anlatılmalı. Peygamber hayatları, Müslüman âlimlerin hayatları, icatları çocuklara anlatılmalı, bunlarla ilgili problem çözme çalışmaları yapılabilir çocuklarla birlikte.” (11, Ş.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“Örneğin peygamber hikâyeleri anlatılacaksa yine yaş gruplarına uygun içerikler belirlenmelidir. Mesela Hz. İbrahim’i anlatıyorsak ateşe atılmasını değil güneşe aya bakarak Allah’ı aramasını anlatmalıyız. Velhasıl vereceğimiz dinî eğitimin yaş gruplarına uygun şekilde sevdirek verilmesi gerekmektedir.” (05, F.A.D., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

“Çocuklar rol model süper kahraman görmek isterler. Bu ihtiyacı medya olumsuz anlamda karşılıyor. Bizim dinimizin rol modeli olan Hz. Peygamberin örnek davranışları (Peygamberin arkadaşlarına karşı tutumu, Peygamberin komutan oluşu, Peygamberin hak yemeyişi, Peygamberin davasından asla vazgeçmeyişi, adil olması vs.) soyut kavramlarla değil Peygamber sevgisi üzerinden verilmelidir. Çünkü somut olarak örnek şahsiyet bir

Peygamber figürü var. Hz. Peygamberin örnek davranışları çocuğun seviyesine uygun hikâye drama ve etkinlikler ile duygu merkezli bir eğitim planlanmalıdır.” (09, R.A., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici, Okul Öncesi Eğitimi)

Peygamber hikâyelerinde geçen azap ayetleri yerine, Allah ü Teâla’nın kendi kudretini anlatırken kullandığı kevnî ayetlerdeki (yaratılış üzerinde düşünmeye sevk eden ayetler) örnekler bu yaş grubu için daha uygun olacaktır. Örneğin; gemilerin suda yüzmesi, gece ile gündüzün birbirinin peşi sıra gelmesi, baharda kurumuş dalların yeşermesi, bulutların hareket etmesi, arıların bal yapması vs. bu ayetlerde bahsedilen konulara örnektir. Bu noktada, Kur’an-ı Kerim ayetlerine çocukların seviyelerine göre yeniden bakan, hangi ayetin anlamı, hangi yaş grubunda çocuklara nasıl sunulabilir konusunda yapılacak akademik çalışmalara, bu çalışmalar rehberliğinde hazırlanacak çocuk tefsirlerine, belki de çocuk hutbelerine sahanın ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir.

3.6.5. Müzik Seçiminde Dikkatli Olunması

Okul öncesi eğitimde içerik belirlerken her aşamada “Çocuk bundan ne anlar?” veya “Çocuk bunu nasıl anlar?” sorularını kontrol sorusu olarak sormak oldukça önemlidir. Çünkü çocukların zihinleri yetişkinlerden oldukça farklıdır ve yetişkin zihni için sıradan olan bir kavram çocuk zihni için bazen problem, bazen stres, korku veya kaygı sebebi olabilmektedir.

Araştırmamızda müzik seçimi konusuna bir katılımcı değinmiştir. Sanatla, oyunla, müzikle ve dramayla sunulan çocukların gelişim özelliklerine uygun bir erken çocukluk dönemi din eğitiminin planlanması noktasında ülkemizdeki uygulamaların yetersiz kaldığı noktaları katılımcımız şu şekilde ifade etmektedir;

“Şarkı denilince çocuk ilahilerini kullanmak aklımıza geliyor bizim, “Mekke Mekke karanlık, Muhammed’in nuruyla aydınlandı insanlık”. Ondan sonra çocuk ne diyor “Mekke karanlık” Bizim şarkılarımızın da çok acil toparlanması gerekiyor, bir Onur Erol’umuzun çıkması gerekiyor, bir Ayşegül Dede’mizin çıkması gerekiyor. Diğer alanlarda bu konuda oldukça iyiler fakat bizde maalesef böyle bir problem var. Şarkıları, şiirleri yazarken biz hep muhabetimiz büyük gibi düşünüyoruz. Bunun için özel yeteneklerimizin olması gerekiyor diye düşünüyorum.” (11, Ş.Ç., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

Okul öncesi din eğitiminde müzik kullanımında da çocuğa görelilik ilkesinin göz ardı edilmemesi ve bu konuda çocuğa uygun, nitelikli ve özgün dini içerikli çocuk müziklerinin

yapılmasını önemli bulan katılımcımız, Türkiye’de bu konuda nitelikli müzik icra edilmemesini bir eksiklik olarak gördüğünü ifade etmektedir.

3.7. DEĞERLENDİRMEYE YÖNELİK BULGULAR

Eğitim programının en önemli unsurlarından değerlendirme unsurunun çocuğun, öğretmenin ve programın değerlendirilmesi olmak üzere üç tane alt başlığı bulunmaktadır. Çocuğun değerlendirilmesinde ileriki yaşlarda ölçme değerlendirme testleri yaygın kullanılırken, okul öncesi dönem için süreç odaklı değerlendirme yöntemi olan gözlem formları ve portfolyo kullanımı tavsiye edilmektedir. Öğretmenin değerlendirilmesinde yönetici gözlemi yapılabileceği gibi, öğretmenlerin öz değerlendirmeleri de dikkate alınmalıdır. Programın değerlendirilmesi ise öğretmen, veliler ve öğrencilerden alınacak geri dönüşleri ölçen değerlendirme formları ile yapılabilmektedir.

Araştırmamızda çocuğun değerlendirilmesi noktasında, süreç odaklı değerlendirmenin gerekliliği konusunda katılımcıların hemfikir olduğu görülmüştür. Bu konudaki bir katılımcı görüşü şu şekildedir:

“Kesinlikle değerlendirme yapılmalı ve süreç içerisinde bir değerlendirme olmalı. Yani çocuğu önüne alıp, şunu öğrendin mi, bunu öğrendin mi diye sorulmamalı. Öğretmen süreç içerisinde çocuğu iyi gözlemlemeli ve dökümantasyonunu düzgün tutmalı.” (04, H. Ü., Eğitim Kurumu ve Yayınevi Kurucusu)

Süreç odaklı değerlendirme yapabilmek için çocukların okula geldikleri ilk günden itibaren gözlemlenmeleri ve belirli kriterleri olan bireysel gözlem formlarının bu gözlemler doğrultusunda doldurulması önem arz etmektedir. Bir katılımcı bu konuda şunları söylemiştir:

“Öğrencilerin süreci ne kadar verimli geçirdiklerini gözlemlemek için de ilk günden itibaren her çocuk hakkında notlar tutulabilir. Böylece ilk gün ile sene sonundaki farklar rahatlıkla görülebilir ve tabii velilerden gelecek dönüşler de bu noktada önemlidir.” (05, F.A.D., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

Bunun yanında, okul öncesi din eğitimine özel bir değerlendirme kriteri olarak oto kontrol gelişiminin ölçülmesi de tavsiye edilmektedir. Oto kontrol becerisine sahip olan çocuklarda din eğitiminin davranış boyutunun daha yüksek düzeyde kazandırılabilceği ön görülmektedir. Bir katılımcının konu hakkındaki görüşü şu şekildedir:

“Din eğitimi için en büyük değerlendirme bence oto kontrol ve çocuğun davranışlarıdır. Onun dışında ezberledikleri, Kur'an okumayı öğrenmesi işin aslı değildir, sadece süsüdür. Ana malzeme burada çocuğun davranışlarıdır. Kendini kontrol etme, dışardan bir kontrol olmaksızın o davranışları gösterebilme becerisi olduğu zaman biz din eğitimine sahip bir toplum oluruz.” (02, N.G., Öğretim Üyesi, Okul Öncesi Eğitimci)

Gün sonu değerlendirmeleri de öğretmenlere anlattıklarının çocuk zihnindeki yansımalarını yakalama fırsatı sunduğu için tavsiye edilmektedir. Konu hakkında fikir beyan eden bir katılımcının görüşü şu şekildedir:

“Ben yazdığım setin içerisinde kazanım değerlendirme ölçeği de koydum. Gözlem formları, anekdot formları oyun gözlem formları var bu konularda, aynısı dinî eğitim kazanımları için de yapılabilir. Değerlendirme her etkinlik için ayrı ayrı değil de gün sonu değerlendirmesi şeklinde olabilir, gün sonu halkası yapılıp, o gün yapılanlar tekrar edilip, çocuklara da söz hakkı verilerek, ‘Çocuklar bugün neler yaptık? Siz neler hissettiniz? Bugünle ilgili söylemek istediğiniz bir şeyler var mı?’ şeklinde sohbet havasında bir değerlendirme yapılabileceğini düşünüyorum. Bu çok kıymetli bir uygulama olur, bana göre en güzel değerlendirme budur. Bu değerlendirmede çocukların söylediklerinden ortaya çok harika şeyler çıkıyor zaten. Bu da öğretmene anlattığı şeyin karşıda nasıl yansıması olduğunu gösterdiğinden ötürü çok ciddi ipuçları veriyor.” (03, A.K., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

Katılımcıların öğretmenin değerlendirilmesi ile ilgili görüşleri şöyledir:

“Kurslara habersizce gidip, hoca hanımın çocuklara yaklaşımını görmek gerekiyor. Çünkü siz bir sınavla hoca hanımın yeterliğini belirlersiniz, sınavlarında çok iyidir, fakat çocuk o kadar ayrı bir şey ki, ona sabır, ona tahammül vs. gibi konuların iyi gözlemlenmesi gerekiyor.” (11, Ş.Ç., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici)

“Öğreticilerin verimliliği için her hafta çocuklara uygulayacağımız program üzerinde mutlaka istişare yapıyoruz. Programın eksik yönleri olup olmadığını varsa bunların giderilmesi noktasında çalışıyoruz. Her sınıfın yaş aralığı farklı olduğu için kazanımların sınıflara uygun şekilde nasıl anlatılacağı konusunda istişare ediyoruz. Hafta boyunca yapılacak etkinlikler, oynanacak oyunlar, söylenecek ilahi ve şarkıları değerlendiriyoruz. Böylece bu konuda sıkıntı çeken öğretmen arkadaşlarımız sormak istedikleri soruları

sorabiliyor, tecrübeli arkadaşlarımız da bildiklerini paylaşıyorlar. Bununla birlikte hafta boyunca uygulanan programın olumlu ve olumsuz yönlerini konuşuyoruz. Çocukların hangi uygulamayı sevdiği hangisinden hoşlanmadığını değerlendirip gelecek haftaya ona göre etkinlik koyuyoruz. Böylece hem öğretmenler olarak birbirimizi değerlendiriyoruz hem de programı değerlendirmiş oluyoruz. Ayrıca öğretmenlerin ve programın verimliliğini değerlendirmesi için ayda bir yapılan veli toplantılarında ve dönem ortasında velilerle anket yapıyoruz.” (12, D. K., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici)

“Hocalara öğretici yeterliği konusunda hep şunu söylüyorum; eğer hiçbir şekilde paraya ihtiyacınız olmasaydı, maddi olarak her türlü imkâna sahip olsaydınız, içinizden kaç taneniz bu işi yapmaya devam ederdi? Bir kısmı el kaldırıyor. Bu el kaldıranlar diğerlerinden daha erdemli, daha üstün değil, bu el kaldıranlar yaptığı işte kendini daha başarılı hissedenler. Çünkü bir insanın yaptığı işte iç motivasyonu varsa, bilgi eksikliği de olsa kendini geliştirir, onu telafi eder. Ama iç motivasyonunuz yoksa verimliliğiniz oldukça azalır. Programın değerlendirilmesi de belirli ölçme testleriyle yapılabilir.” (02, N.G., Öğretim Üyesi, Okul Öncesi Eğitimci)

“Öğretici yeterliği için, sürpriz ziyaretler yapılabilir, çocuklara bakılarak yorumlanabilir, öğretmeni sevmeleri, adını duyunca heyecanlanmalarına bakılabilir. Günlük planın altında çocuklar şurada sıkıldılar, burada yorulduklar şeklinde değerlendirmelerle, bir sonraki etkinliklerde dikkatli olunabilir. Genel değerlendirme de çocukların genel havasına göre, çocuğun dünyasındaki yansımaya bakılabilir.” (03, A.K., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu)

Programın değerlendirilmesi ile ilgili bir katılımcı görüşü ise şu şekildedir:

“Din eğitimi programında ölçme ve değerlendirmeler yer almalıdır. Ölçme değerlendirme bireysel yapılmalıdır. Bir çocuğun gelişimi diğer çocuğun gelişimi ile karşılaştırılmadan ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Her çocuk için ayrı klasör bulundurulmalı ve bu klasörde çocuğun yıl içerisinde yaptığı çalışmalar bırakılmalıdır. Klasörde gelişim formları da yer almalıdır. Böylece çocuğun gelişimi yaptığı faaliyetlere ve gözlem formlarına bakılarak kendi gelişimi ilerlemesine göre değerlendirilebilmelidir. Yapılan bu değerlendirmelere göre program yeniden değiştirilebilir ve geliştirilebilir olmalıdır.” (09, R.A., 4-6 yaş Kur’an kursu Formatör öğretici, Okul Öncesi Eğitimci)

Okul öncesi eğitimde çocuğun değerlendirilmesinde, katılımcılarımızın sonuç odaklı değil, süreç odaklı, gözleme dayalı ve bireye özel bir değerlendirme yöntemi tavsiye ettikleri tespit edilmiştir. Bunun yanında okul öncesi din eğitimine özel bir değerlendirme yöntemi olarak, oto kontrol gelişiminin desteklenmesi ve değerlendirilmesini tavsiye eden bir katılımcı da mevcuttur. Öğretmenin değerlendirilmesi noktasında, ‘mesleki memnuniyeti ve mesleki motivasyonu esas almak gerekir’ görüşünü savunan katılımcıların yanında, öğretmenlerin sürpriz ziyaretlerle değerlendirilebileceğini savunan katılımcılar da mevcuttur. Programın değerlendirilmesi için de öğrenci açısından programın değerlendirilmesi noktasında, günlük halka saatlerinde yapılan değerlendirmeler, velilerden gelen geri bildirimlerin toplanması ve öğretmenler arasında haftalık yapılan değerlendirme toplantıları ile yıllık değerlendirme formları tavsiye edilen yöntemlerdendir.

4. SONUÇ, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın sonuçları sunulacak, sonuçlar ilgili literatür doğrultusunda değerlendirildikten sonra konu ile ilgili önerilere yer verilecektir. Akabinde, konu ile ilgili araştırma neticesinde ortaya çıkan ilke ve yaklaşımlar maddeler halinde listelenecektir.

4.1. SONUÇ

Dünyada çok farklı yaklaşımlar ve programlar çerçevesinde uzun yıllardır araştırılan ve geliştirilen bir çalışma alanı olan “Okul Öncesi Dönem Din Eğitimi”, ülkemizde 2013 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından pilot uygulama ile faaliyete geçirilen 4-6 yaş Kur'an kursları ile resmiyette var olmaya başlamış bir konudur. Araştırmamızın literatür kısmında gelişim teorileri, eğitim yaklaşımları, yurtdışında ve ülkemizde uygulanan okul öncesi din eğitimi programları çerçevesinde okul öncesi din eğitiminde program geliştirme bütün yönleriyle ele alınmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın uygulama kısmında ise, konuyla ilgili akademik çalışması bulunan akademisyenlerle, pedagoglarla, okul öncesi din eğitimi tecrübesi bulunan özel okul öncesi eğitim kurumu yöneticileriyle ve Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur'an kurslarında açılışından beri görev yapan formatör öğretmenler ile birebir mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatlar çerçevesinde, okul öncesi din eğitiminde program geliştirme konusunda ilke ve yaklaşımların neler olacağı sorusunun cevabı ortaya konulmaya çalışılırken sahada var olan birtakım problemlerin de tespit edilmesi mümkün olmuştur. Ülkemizde okul öncesi dönemde din eğitimi tecrübesi resmiyette 2013 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde faaliyete başlayan 4-6 yaş Kur'an kursları ile başlamıştır. Bu alanda 2022 yılı itibariyle, dokuz yıllık bir saha tecrübesi mevcuttur. Bu tecrübeye değinmeden sadece literatür üzerinden gidilerek yapılacak bir araştırmanın eksik kalacağı düşüncesiyle, araştırmanın uygulama kısmında sahanın en tecrübeli isimlerine ulaşılmaya çalışılarak, onların bu alandaki görüş ve önerileri, karşılaştıkları problemler ve çözüm önerileri de araştırmaya dahil edilmiştir.

Araştırmanın literatür kısmında detaylı açıklandığı üzere, okul öncesi din eğitimi, dünyada okul öncesi eğitim yaklaşımlarının uygulamaya konulması ile öncelikle kilise anaokullarında uygulanan ve geliştirilen bir alan olmuştur. Bu nedenle, okul öncesi din eğitimi konusunun yurtdışındaki tarihçesi 1900'li yılların başlarında okul öncesi eğitim

yaklaşımlarının ilk uygulamalarının geliştirildiği yıllara uzanmaktadır. Ülkemizde ise devlet ve özel anaokullarında okul öncesi eğitim, din eğitimi kapsayacak şekilde yapılandırılmamıştır. Dolayısıyla, 2013 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde açılan 4-6 yaş Kur'an kursları ile başlayan okul öncesi din eğitiminin bizim ülkemizdeki uygulama tarihçesi yurtdışına kıyasla oldukça kısadır. Konunun bizim ülkemizde köklü bir uygulama geçmişinin olmayışı, velilerin din algısı ve din eğitiminden beklentilerinin çocukların gelişim özelliklerine uymaması, ülkemizde eğitim fakültelerinde okul öncesi din eğitimi alanına yer verilmemesi, ilahiyat fakültesi mezunlarının okul öncesi eğitim formasyonu noktasında yetersiz kalması gibi sebeplerle, sahada çok yeni olan ülkemizdeki okul öncesi din eğitimi uygulamalarının farklı problemleri ve geliştirilmesi gereken yönleri bulunmaktadır. Bu araştırma, literatürde var olan farklı din eğitimi yaklaşımları ve uygulamaları ile ülkemizde bu alanda saha tecrübesi bulunan öğretici ve uzmanların görüşlerini tespit ederek okul öncesi din eğitiminde program geliştirme konusunda ilke ve yaklaşımların neler olacağını tespit etmeyi amaç edinmiştir. Bu bölümde, araştırmanın sonuçları literatür bilgisi doğrultusunda yorumlanacak, uzmanların ve öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda Türkiye'nin 2021 yılı itibarıyla resmiyette 8 yılını dolduran okul öncesi din eğitimi tecrübesi değerlendirilecek, bu alanda sahada var olan problemler tartışıldıktan sonra, katılımcı tavsiyeleri ve literatür bilgisi doğrultusunda sahadaki problemlere çözüm önerileri sunulmaya çalışılacaktır.

Araştırmamızda, katılımcılarımıza ilk yönelttiğimiz sorular okul öncesi dönemde din eğitiminin programda ne şekilde yer alabileceği ile ilgili sorulardı. Mülakatlar neticesinde, okul öncesi din eğitiminin diğer branşlarla bütünleşik halde, eğitim programının her yerinde, satır arasında veya arka fonda yer alması gerektiği konusunda katılımcılar arasında fikir birliği olduğu tespit edilmiştir. Bunun gerekçeleri katılımcılar arasında farklılık arz etmekle beraber şunlardır; okul öncesi eğitimde branşların bütünleştirilmiş olması, din eğitiminin okul öncesi programından ayrı yer alması halinde çocuğun zihninde de ayrı kalması endişesi ve benzer şekilde dinin, hayatımızın ne kadar içindeyse okul öncesi müfredatının da o kadar içinde olması gerektiği düşüncesidir.

Ülkemizde modernleşmeyle birlikte Osmanlı Devleti'nin son yüzyılından itibaren açılan ve medreselerin yerini almaya başlayan mekteplerde 'modern pedagojiye göre din eğitimi nasıl verilir?' sorusunun eğitimin bütün kademeleri için tam olarak cevaplandığı söylenemez. Avrupa ve Amerika'da yaşayan Müslümanların bu soruna buldukları çözüm ise "integrated

curriculum” yani “bütünleştirilmiş eğitim programı”dır. Bütünleştirilmiş eğitim programı, medrese programında yer alan din eğitimi dersleri ile modern okullarda yer alan branş derslerini aynı okul bünyesinde bir arada vermeyi hedefleyen eğitim programlarına verilen isimdir. Bu programlar, son 40 yıldır Avrupa ve Amerika’da bulunan İslamic School isimli Müslüman okullarında yaygın kullanılmaktadır. Bütünleştirilmiş eğitim programları da süreç içerisinde iki farklı şekilde geliştirilmiştir. İlk ortaya çıkan bütünleştirme şekline göre din eğitimi dersleri, diğer branş dersleri ile aynı kurumda farklı branşlar olarak programda yer almaktadır. Amerika IQRA Vakfı’nın okulları ile Türkiye İmam Hatip Okulları programı buna örnektir. Bir diğer bütünleştirme yöntemi ise, birinci yöntemin branşları bütünleştirme noktasında yetersiz kaldığını savunmakta ve kurumdaki bütün derslerin içerisinde ders ile irtibatlı bir İslam din eğitimi programının geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Amerika’da Prof. Dr. Davud Tevhidi tarafından geliştirilen Terbiye Programı bu bütünleştirme yönteminin bilinen tek örneğidir (Yaacob, Embong, 2014. s. 555).

1970’lerde ortaya çıkan Bilginin İslamileştirilmesi (Islamization of Knowledge) ve akabinde gelen Bilginin Bütünleştirilmesi (Integration of Knowledge) kavramlarıyla doğrudan bağlantılı olmasa da, bizim araştırmamızda da okul öncesi din eğitiminin eğitim programındaki yeri konusunda branşların bütünleştirilmesi konusu 12 katılımcıdan 11’inin birbirlerinden bağımsız olarak sundukları bir öneri olmuştur. Bu doğrultuda nitelikli bir okul öncesi din eğitimi için, din eğitimini diğer branşlar ile bütünleştiren eğitim programları geliştirilmesine sahada ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir. Ülkemizde bunun pratikte ne kadar mümkün olduğunun sorgulanması, “okul öncesi eğitim programını din eğitimini de içerecek şekilde planlamak, öğretici yeterliliği ve MEB Okul Öncesi Eğitim Programı açısından ne kadar mümkündür?” sorusunun üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Türkiye’de Okul Öncesi Öğretmenliği Lisans Programlarında Din Eğitimi, Dinî Gelişim, Okul Öncesi Din Eğitimi Yaklaşımları ile ilgili zorunlu veya seçmeli bir ders yer almamaktadır. Dolayısıyla, programın din eğitimini de içerecek şekilde yeniden planlanması için, öncelikle öğretmen eğitimi konusunda, mevcut öğretmenler için hizmet içi eğitim, öğretmen adayları için lisans programlarının revize edilmesi gibi çözümler değerlendirmeye alınmalıdır.

Program açısından konuya bakacak olursak, MEB okul Öncesi Eğitim Programı’nda kazanım göstergeleri ve gelişim alanları yer almaktadır. Programda branşlar ve içerik hakkında bir sınırlamaya gidilmemiştir. Başka bir ifade ile programın kazanımlarına hangi

branş veya branşlar ile hangi etkinliklerle ulaşılabacağına karar vermek öğretmenlerin inisiyatifindedir. Dolayısıyla, MEB Okul Öncesi Eğitim Programına dinî ve ahlâkî gelişim ile ilgili kazanım göstergeleri eklenmek suretiyle program din eğitimi de içerecek şekilde bir bütün olarak planlanmış olacaktır. Bu hali ile de program çerçevesinde din eğitimi verilmesine engel teşkil edecek bir durum bulunmamaktadır, zira program içerik seçimini öğretmene bırakmıştır. Bu noktada ise, hem hukuki zemin hem de öğretmen nitelikleri bağlamında konunun imkânını tartışmak gerekmektedir.

Konu hukuki açıdan değerlendirildiğinde, ülkemizde din ve ahlak eğitiminin okullarda verilebilmesini sağlayan kanunun 1982 Anayasasının 24. Maddesi olduğu bilinmektedir. Kanunda, din eğitiminin, "istismar ve suiistimali önlemek amacıyla" devletin gözetimi ve denetimi altında olacağı, din kültürü ve ahlak öğretiminin ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan mecburi dersler arasında olduğu ifade edilmiştir. Kanunda ilkokulun hangi basamağında din dersinin verileceği belirtilmemiştir. 1982-1983 öğretim yılından itibaren, 29.03.1982 tarih ve 2109 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan program doğrultusunda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin ilkokul 4. ve 5. sınıflarda haftalık iki saat mecburi olarak okutulmasına başlanmıştır. Bu noktada, ilkokul ilk üç kademede din eğitimi verilebilmesi için kanuni bir engel bulunmamaktadır. Okul öncesi din eğitimi konusunda ise, bahsedilen MEB okul öncesi eğitim programındaki kazanımlar yoluyla din eğitimi verilebilmesi için, söz konusu kanunun okul öncesini de kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gereklidir.

Araştırmamızda ortaya çıkan bir diğer husus da öğretici yeterliği konusudur. Katılımcıların programın niteliğini, uygulanabilirliğini belirleyen en önemli unsurun öğretici yeterliği olduğu konusunda hemfikir oldukları tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, katılımcılardan programdan önce, din eğitimi okul öncesi eğitim programı ile bütünleşik olarak verebilecek donanımda öğretmenlerin yetiştirilmesini ön koşul olarak görenler bulunmaktadır. Ülkemizde okul öncesi öğretmenliği lisans programlarında din eğitimi ve dinî gelişim konularında seçmeli veya zorunlu bir ders bulunmamaktadır. İlahiyat Fakültelerinde de okul öncesi eğitim formasyonu verilmemektedir. Dolayısıyla okul öncesi dönem din eğitimi verebilecek donanımda öğretmen yetiştiren lisans programları ülkemizde mevcut değildir. Bu noktada, iki program arasında çift anadal program imkânlarının geliştirilmesi ve okul öncesi öğretmenliği lisans programlarına din eğitimi alanında seçmeli ve zorunlu derslerin eklenmesi yerinde olacaktır. Bunun yanında eğer okul öncesi ve ilkokul ilk üç kademede seçmeli veya zorunlu

din eğitimi dersleri verilmesi gündeme gelirse, o zaman Erken Çocukluk Dönemi Din ve Ahlak Öğretmenliği adıyla yeni bir lisans programının açılması da gündeme alınmalıdır. Bunların mümkün olmadığı durumlarda, ilahiyat lisans mezunları için, çocuk gelişimi ön lisans, okul öncesi lisans mezunları için de ilahiyat ön lisans programları da bu alanda çalışmak isteyenler için birer alternatif olabilir.

Şu anda 4-6 yaş Kur'an kurslarında görev yapan öğretmenler ise ilahiyat lisans veya önlisans programlarından mezundur. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, personelinin okul öncesi eğitim konusundaki formasyon eksikliğini belirli periyotlarla düzenlediği hizmet içi eğitimler yoluyla gidermeye çalıştığı bilinmektedir. Bizim araştırmamızda görüştüğümüz katılımcılar 2018 yılında Antalya'da ve öncesinde farklı şehirlerde gerçekleştirilen bir veya iki hafta süren hizmet içi eğitim seminerlerine katılmışlardır. Katılımcılardan özellikle 2018 Antalya seminerinde okul öncesi eğitim konusunda kendilerinin ve arkadaşlarının farkındalıklarının arttığını, meselenin teknik detaylarından daha fazla haberdar olduklarını ifade edenler olmuştur. Ancak bu eğitimlere Başkanlık bünyesinde görev yapan bütün öğretmenler zaman ve mekân kısıtlamalarından dolayı katılamamıştır. Bu doğrultuda Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde görev yapan ilahiyat mezunu 4-6 yaş Kur'an kursu öğretmenlerinin okul öncesi eğitim formasyonu noktasında desteklenmesi için gerçekleştirilen hizmet içi eğitimlerin, bütün personele ulaştırılacak şekilde yaygınlaştırılması önem arz etmektedir. Zaman ve mekân kısıtlaması, son zamanlarda daha fazla popüler olan çevrimiçi eğitim programları vasıtasıyla aşılabılır. Bunun yanında, son yıllarda "Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi" adıyla açılan tezli ve tezsiz yüksek lisans programları da bu alanda çalışan öğretmenlerin destek alabileceği ve saha araştırması yapma imkânı bulabilecekleri akademik programlardır.

Öte yandan, araştırmamızda din eğitiminin ayrı bir ders veya öğrenme alanı olarak anaokullarında seçmeli ders olarak okutulmasını tavsiye eden bir katılımcı da mevcuttur. Türkiye'nin çok kültürlü toplumsal yapısı dikkate alındığında, devlet anaokulları için bu seçenek de üzerinde düşünülmesi gereken bir alternatiftir.

Araştırmada ortaya çıkan bir diğer önemli sonuç da, okul öncesi dönemde din eğitimi ile fen ve doğa çalışmalarının birlikte verilmesi halinde, din eğitiminin verimliliğinin artacağı sonucudur. Katılımcılar, fen ve doğa etkinlikleri ile din eğitiminin birlikte verilmesinin din eğitiminin çocuğa göre soyut olan konularını somutlaştıracaklarını savunmaktadır. Katılımcılar, çocuklara İhlas Suresi'nin mealini vermek ya da "Allah vardır, her şeyi bizim için yaratmıştır"

şeklinde açıklamalarda bulunmak suretiyle gerçekleştirilen din eğitiminin okul öncesi yaş grubu için bir anlam ifade etmeyeceği görüşündedirler. Bunun yerine, fen ve doğa etkinliklerinde yapılan deneylerin, incelenen yaprakların, mevsimlerin, hayvanların anlatımından sonra, “Vücudumuzdaki, doğadaki bu mükemmellikleri, bu güzellikleri bir yaratan, bir var eden olmalı? Sizce bunu yapan nasıl biridir?” şeklinde sorularla, akıl yürüterek Yaraticının varlığına ulaşmalarını sağlayan bir din eğitimini tavsiye etmektedirler. Bu yöntem, Kur’an-ı Kerim’de yer alan ve “Kevni Ayetler” olarak isimlendirilen ayetlerin üslubu ile benzerlik arz etmektedir. Bu ayetlerde de, Allah ü Teâla, kâinatı, güneşi, gezegenleri, ayı, yıldızları, kurumuş topraktan yeniden yeşeren yaprakları, arıyı, örümceği, sivrisineği vs. örnek vererek, insanlara “düşünmelerini, akletmelerini, tefekkür etmelerini” emretmektedir. Bu yönüyle araştırma sonuçlarında tavsiye edilen din eğitimi yöntemi, Kur’an-ı Kerim’de Allah ü Teâla’nın insanlara yaratılışı anlatma metodu ile benzerlik arz etmektedir. Bu yönüyle Kur’an-ı Kerim’de var olduğunu tespit edebildiğimiz bu yöntemin katılımcılar üzerinde de tesirli olduğunu söylemek mümkündür.

Bunun yanında, “doğada eğitim ve din eğitimi” kavramlarının bir arada kullanıldığı örnekleri dünyada yaygın kullanılan okul öncesi eğitim yaklaşımlarında da görmek mümkündür. Örneğin insanın doğa ve doğal olan ile irtibatının kopmadan yetiştirilmesi gerektiğini, bunun sağlıklı bir gelişim için elzem olduğunu savunan Waldorf yaklaşımında bütün okulların bahçesi geniş ormanlara açılır, eğitimin büyük bir kısmı bahçede geçirilir ve okul öncesi eğitim sınıflarında bahçe saatlerinde toplanan doğal materyallerin yer aldığı doğa masası bulunur. Ahlak eğitimine verdiği önemle bilinen Waldorf yaklaşımında, doğada gerçekleştirilen eğitimin ve bu sayede insanın doğa ile bağının kopmamasının ahlaki gelişim için de oldukça önemli olduğu savunulmaktadır. Birçok farklı din eğitimi yaklaşımına temel teşkil eden ve kendisi de okul öncesi din eğitimine önem veren Montessori yaklaşımında da bahçe etkinlikleri, bitki ve hayvanların gelişimlerinin gözlenmesi ve sınıflarda öğrenciler tarafından bitki yetiştirilmesi eğitimin önemli bir parçası olarak görülmektedir. Bu yönüyle araştırma sonuçları, dünyada son yüzyılda yaygın kullanılan okul öncesi eğitim yaklaşımlarının önemli bulduğu unsurları da destekler niteliktedir.

Okul öncesi eğitim yaklaşımlarından okul öncesi din eğitiminde istifade edilmesi noktasında ise, katılımcıların tamamının bu yaklaşımların farklı yönlerinin okul öncesi eğitimde ve din eğitiminde kullanılabileceği noktasında hemfikir oldukları tespit edilmiştir.

Katılımcılardan 4-6 yaş Kur'an kursları'nda formatör öğretici olarak görev yapanlar, bu yaklaşımları 2018 Antalya Hizmetçi Eğitim Semineri'nde kısaca tanıdıklarını fakat yaklaşımlar hakkında detaylı bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumun öğretmenlerin verdikleri cevaplara da yansıdığı görülmektedir. Katılımcılardan okul öncesi eğitim uzmanı olup, özel sektörde veya akademide görev yapanların ise bu soruya, söz konusu yaklaşımlara daha hâkim bir şekilde, daha detaylı özelliklere vurgu yaparak cevap verebildikleri saptanmıştır. Katılımcılara göre okul öncesi din eğitimi planlanırken planlanan eğitimin özelliğine göre, kurumun imkânlarına, öğrenci ve veli profiline göre eğitim yaklaşımlarının belirli özelliklerinden istifade edilebilir. Bunun yanında, bizim kültürümüze, inancımıza uygun, daha bize özel bir okul öncesi eğitim yaklaşımı geliştirilse çok daha güzel olurdu kanaatine sahip olan katılımcılar da mevcuttur.

Literatürde, ilk ortaya çıkan okul öncesi eğitim yaklaşımlarında, din ve ahlak eğitimine, çocuğa uygun bir formatta özel olarak yer verildiği bilinmektedir. Bu konuda Hristiyan Din Eğitiminde 1900'lü yılların başından itibaren gelişmekte olan ve halen kilise anaokullarında kullanılan, bilime dayalı köklü bir tecrübe bulunmaktadır. İslam Din Eğitimi söz konusu olduğunda ise, modernleşme ile birlikte, din eğitimi geleneğinde bir kesinti söz konusu olmuş, medreselerin birikimleri mekteplere aktarılamamış ve modern okullarda kullanılabilecek, modern pedagojinin verileri doğrultusunda geliştirilmiş bir eğitim yaklaşımı ve özel olarak bir din eğitimi yaklaşımı geliştirilememiştir. Hal böyleyken, ülkemizde geliştirilecek yaklaşımlar ve programlar için, yurtdışında geliştirilen okul öncesi eğitim yaklaşımlarında din eğitimi konusunun özel olarak incelenip, onlardan ilhamla hareket edilmesi yerinde olacaktır.

Kısaca örneklendirecek olursak, okul öncesi din eğitimi yaklaşımlarında yaygın kullanılan ve literatür kısmında detaylı olarak açıklanan "atrium" isimli çocuk kiliseleri, erken çocukluk dönemi İslam din eğitimi için çocuk mescitleri formunda din eğitimi derslikleri olarak, ilkokul ve okul öncesi din eğitiminde kullanılabilir. Yine okul öncesi eğitim yaklaşımlarından olan Catechesis of the Good Shepherd yaklaşımında tavsiye edilen, çocuğun gelişim seviyesine göre Tanrı'nın farklı bir yüzünün anlatılması prensibi, din eğitiminde içerik planlanmasında tedricilik noktasında yol gösterici olabilir. Waldorf Yaklaşımı'nda yaygın kullanılan hikâyeleştirme tekniği ile hikâye içerisine gizlenmiş ahlaki öğeleri çocuklara buldurma yöntemi, ahlak ve değerler eğitiminde yöntem olarak dikkate alınabilir. Yine Waldorf Yaklaşımı'nda yaygın kullanılan bahçe saatleri, orman yürüyüşleri ve doğa masası

uygulamasý, fen ve doęa etkinliklerinin din eğitimi ile sentezlenmesi noktasýnda yardımcı olabilir. Devlet anaokullarýnda seçmeli olarak verilecek din eğitimi için Gift to the Child yaklaşımindaki fenomen seçme yöntemi kullanılabilir. Bu örnekler program geliştirme sürecinde, programın hedefleri ve hedef kitlesi dikkate alınarak çeşitlendirilebilir. Bunun yanında, bütün model ve yaklaşımlardan ilham almakla birlikte, çocuk merkezli ve “çocuğa göre Kur’an merkezli¹¹” bir erken çocukluk din eğitimi yaklaşımının geliştirilmesinin de sahanın en temel ihtiyaçlarından olduğu görölmektedir.

Okul öncesi din eğitiminde program geliştirme konusunda dikkate alınması gereken temel ilkelerin neler olduğu noktasında ise katılımcılar şu ilkelere vurgu yapmıştır: çocuk merkezli olmak, oyun temelli olmak, duyguları öncelemek ve akademik bilgi merkezli olmamak. Çocuk merkezli program derken katılımcılar, çocukların gelişim düzeylerini, farklılıklarını, bireysel öğrenme hızlarını dikkate alan bir program hazırlanması gerektiği konusunda hemfikirdir. Din eğitimi, çocukların gelişim düzeylerine uygun verilmediği zaman, çocuklara verilmek istenen mesaj verilemediği gibi, beklenen sonucun tam tersi bir sonuçla, yani dindar olması beklenen çocuğun, dinden uzakta kalmayı tercih etmesiyle de neticelenebilmektedir. Katılımcıların bu ihtimalin farkında oldukları, saha tecrübeleriyle sahada yetişkin merkezli, akademik bilgi merkezli ve didaktik bir üslupla verilen din eğitiminin çocukların dinî gelişimlerini ne derecede tahrip ettiğini görebildikleri saptanmıştır. Bu nedenle araştırmamızda, katılımcıların ısrarla vurgu yaptıkları konu çocuk merkezli din eğitimi konusu olmuştur.

Montessori oyunu tanımlarken, “Oyun çocuğun işidir” demektedir. Bu doğrultuda, yetişkinler için zaman zaman basit veya önemsiz gibi görölebilen oyunun, çocuklar için önemli bir iş, dünyayı tanımak, keşfetmek için önemli, eğlenceli ve çocukların öğrenmesi için son derece uygun bir araç olduğunu söylemek mümkündür. Araştırmamızda, katılımcıların oyunun çocuk için öneminin farkında oldukları ve din eğitiminin planlanmasında bunun dikkate alınmasını gerekli gördükleri tespit edilmiştir. Bunun yanında, bir öğretim yöntemi olarak okul öncesi din eğitiminde oyun kullanılması noktasında sahada geliştirilmesi gereken yönler olduğu tespit edilmiştir. Araştırmamızın literatür kısmında değinilen Catechesis of the

¹¹ Çocuğa göre Kur’an merkezli eğitim yaklaşımı derken burada kast edilen, Kur’an ayetlerine gelişimsel perspektiften bakılarak, çocuklara aktarılması gelişimsel olarak uygun olan olan ayetlerin seçilip eğitim programında kullanılmasıdır. Okul öncesi dönemde Kur’an okumaya hazırlık çalışmalarının yapılması, Kur’an öğretileri, hatim ve hafızlık çalışmalarının ise ileriki yıllara bırakılması da bu kapsamda değerlendirilebilir.

Good Shepherd Yaklaşımı'nda okul öncesi din eğitiminin merkezi olarak kullanılan atriumlar çocukların dini hikâyeler dinledikleri, müzik ve sanat eğitimi aldıkları aynı zamanda serbest bir şekilde oyun oynayabildikleri eğitim ortamları olarak, din eğitiminin oyun, sanat ve müzikle birlikte çocuğa uygun bir düzeyde nasıl verilebileceğinin somut örneklerindendir. Ülkemizde de okul öncesi din eğitimi veren kurumlarda benzeri fiziki düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir.

Bunun yanında, araştırmamızın sonuçları, geçmişte yapılan bilimsel araştırma sonuçları ile benzerlik arz etmektedir. Almanya'da 1970'li yıllarda yapılan bir araştırmada, oyun temelli okul öncesi eğitim alan 50 çocukla, akademik temelli okul öncesi eğitim alan 50 çocuk karşılaştırılmıştır. Araştırmanın sonuçları; akademik temelli anaokulu eğitimi alan çocukların dördüncü sınıfa geldiklerinde, kullanılan tüm ölçme yöntemlerine göre özellikle matematik ve okuma yazma becerileri konularında oyun temelli okullardan gelen çocukların gerisinde olduğunu ortaya koymuştur (Darling-Hammond, Snyder, 1992, s. 55). Almanya Hükümetinin de desteklediği bu araştırmanın sonuçları, Almanya'nın akademik temelli olma yönünde ilerleyen okul öncesi eğitim politikasının oyun temelli olarak şekillenmesine destek olmuştur.

Araştırmamızda katılımcıların okul öncesi din eğitiminin akademik bilgiden ziyade, çocukların duygusal gelişimlerine odaklanması gerektiği konusunda hemfikir oldukları tespit edilmiştir. Katılımcılar dini bilgileri öğretmekten önce, sevdirmek gerektiğini; bu doğrultuda okul öncesi din eğitiminin beyinden önce kalbe hitap edecek şekilde planlanması gerektiğini savunmaktadırlar. Bunun yanında, katılımcıların bazılarının din eğitimi "ruh aktarımı", "karakter inşası" olarak tanımladıkları ve din eğitiminin planlanmasında bu düşünce ile hareket edilmesi gerektiğini savundukları saptanmıştır. Bu durum, amacı "çocuğa Hristiyan din dilini aktarmak" olarak gösterilen Godly Play Yaklaşımı ile benzerlik arz etmektedir. Araştırmamız neticesinde ortaya çıkan en önemli bulgu da şudur; katılımcıların mesleki tecrübeleri neticesinde geldikleri noktada birçok konu, Batıda 1900'lü yılların başından beri uygulanan okul öncesi din eğitimi yaklaşımlarının önem verdiği temel özelliklerle paralellik arz etmektedir. Duygu merkezli okul öncesi din eğitimi, ruh aktarımı olan okul öncesi din eğitimi, oyun ve sanat temelli okul öncesi din eğitimi, fen ve doğa eğitimi ile sentezlenen okul öncesi din eğitimi gibi kavramlar, katılımcıların okul öncesi din eğitiminde olması gereken temel özellikler noktasında hemfikir oldukları hususlardır. Bu nitelikler, Batıda yaygın

kullanılan okul öncesi din eğitimi yaklaşımlarının da temel özelliklerindendir. Özellikle Kur'an kurslarında görev yapan katılımcıların okul öncesi din eğitimi yaklaşımları konusunda detaylı literatür bilgisine sahip olmadıkları dikkate alınırsa, katılımcıların sadece saha tecrübesi ile literatürde yıllardır var olan kritik özellikleri yakalayabilmiş olmaları manidardır.

Okul öncesi din eğitimi programında amaç ve kazanımların sahip olması gereken temel özellikler konusunda katılımcıların hemfikir olduğu özellikler ise şunlardır:

1. Amaç ve kazanımlar, çocuğun ruhuna, duygularına hitap etmelidir,
2. Kazanımlar çocukta kalıcı davranış değişikliğine vesile olmalıdır.

Katılımcılar okul öncesi din eğitimi programında en önemli amacın “çocuklara dini, Allah'ı, Peygamberi ve Kitabı sevdirmek olması gerektiğini” kazanımların da bu doğrultuda öğretmekten önce sevdirmeyi hedefleyecek şekilde seçilmesinin elzem olduğunu savunmaktadırlar. Katılımcıların bu düşünceye sahip olmalarının gerekçeleri de çocukların erken yaşta çabuk öğrenip, çabuk unutmaları ama sevdikleri şeyleri unutmamaları, sevdikleri şeyleri merak edip öğrenmek istemeleridir. Bu bağlamda katılımcıların, çocuklara “önce dini sevdirmek” ifadesini, onların uzun vadede dini temelli kalıcı izli davranışa yönelmelerine zemin oluşturmak olarak algıladıkları tespit edilmiştir.

Bunun yanında katılımcıların, okul öncesi dönem din eğitiminin kazanımlarının çocukta kalıcı davranışa vesile olacak şekilde seçilmesinin önemine de vurgu yaptıkları saptanmıştır. Çocuklarda kalıcı dini davranış oluşturabilmenin ön koşulu da bazı katılımcılara göre, oto kontrol, iç disiplin ve yaşa uygun sorumluluk bilincinin kazandırılmasıdır. Öte yandan, katılımcılardan bazıları, okul öncesi yaş grubu için kalıcı dini davranış beklentilerinin, beş vakit namaz kılmak, günlük Kur'an okumak vs. gibi dini davranışlar olmadığını özellikle belirtmişlerdir. Burada kastedilen dini davranışlar, su içerken besmele çekmek, oturarak su içmek, yatmadan önce uyku duasını okumak gibi yaş grubuna uygun dinî davranışlardır.

Çocuklarda sorumluluk, oto kontrol ve iç disiplin kavramlarının gelişmiş olması onları nitelikli bir din eğitime hazırlamanın ön koşulu olarak kabul edilmektedir. Aslında sadece din eğitimi için değil, çocukları başarılı bir şekilde hayata hazırlamak için de öncelikli olarak üzerinde durulması gereken beceri, oto kontrol becerisidir. Bu konudaki bilimsel araştırmalar, araştırmamızın sonuçlarını desteklemektedir. 1970 yılında Colombia Üniversitesi'nde Walter Mischel tarafından yapılan ve kamuoyunda “Maşmelov Testi” olarak bilinen deney, erken yaş

döneminde oto kontrol becerisine sahip olan çocukların uzun vadede, akademik anlamda daha başarılı, sosyal becerilerinin daha yüksek ve madde bağımlılığına sahip olma oranlarının daha düşük olduğunu ortaya koymuştur (Mischel, 2015, s. 4-5).

Buradan hareketle yapılan literatür taramasında, erken yaş grubunda oto kontrol gelişimi ile uzun vadede olumlu dinî tutum ve davranış gelişimi arasında bir ilişki olup olmadığını araştıran bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu konuda, görüştüğümüz saha tecrübesi bulunan öğretmenler ve uzmanlar ise tecrübelerine göre, din eğitiminden önce oto kontrol ve sorumluluk eğitimi verilmesinin çocukları din eğitimine daha hazır hale getireceğini savunmaktadırlar.

Bunun yanında katılımcılar tarafından tavsiye edilen okul öncesi din eğitimi programında yer alması gereken öncelikli kazanımların “Allah’ı, Peygamberi, Kitabı tanımak, sevmek ve adab-ı muaşeret kurallarını öğrenmek” olduğu saptanmıştır. Bu konuları çocuklara kutsiyeti hissettirecek ve çocukların bu kavramlarla sevgi temelli bir bağ kurmasını sağlayacak şekilde anlatmanın okul öncesi din eğitimi için son derece önemli olduğu noktasında bütün katılımcıların görüş birliği içinde oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, katılımcıların okul öncesi dönemde çocukların seviyelerine uygun mesela içeri girerken selam vermek, teşekkür etmek, söz almadan konuşmamak gibi adab-ı muaşeret kurallarına, programda yer verilmesine de önem verdikleri saptanmıştır.

İçerik konusunda katılımcıların amaç ve kazanımlar konusunda değindikleri gibi, Allah sevgisi, Peygamber ve Kitap sevgisi konularına öncelikli olarak yer verilmesi gerektiği konusunda hemfikir oldukları belirlenmiştir. Bu konular ele alınırken, Allah’ın ve Hz. Peygamber’in çocukları çok sevdikleri, onlar için neler yaptıkları ana teması üzerinden çocuklara uygun bir formatta anlatılmasının önemine vurgu yapıldığı görülmüştür. Bunların yanında katılımcılar, çocukların seviyelerine uygun bir şekilde dinî değerler ve ahlak eğitimine de okul öncesi dönemde giriş yapılabileceğini belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar da, Peygamber sevgisi konusu anlatılırken kronolojik sırayla giden, tarihsel ve bilgi merkezli anlatımdan ziyade, Hz. Peygamber’in çocuk sahabilerle ve torunlarıyla olan diyaloglarının ve hatıralarının kronolojiden bağımsız, küçük hikâyeler şeklinde anlatılmasının çocuklara daha uygun olduğuna değinmişlerdir.

Bu noktada katılımcıların içerik ve yöntem konusunda önemli buldukları hususların, okul öncesi din eğitimi yaklaşımları ile de benzerlik arz ettiği saptanmıştır. Godly Play

yaklaşımının okul öncesi din eğitimi “çocuklara Hristiyan din dilini aktarma sanatı” olarak tanımladığını araştırmamızın literatür kısmında tafsilatlı şekilde anlatmıştık. Bizim araştırmamızda da, literatürle benzer şekilde, katılımcıların sevgi temelli, çocuk merkezli bir şekilde İslam din dilini çocuklara aktarmanın önemine her fırsatta vurgu yaptıkları tespit edilmiştir.

Katılımcıların çocuğa göre anlaşılması güç olabilecek veya soyut olabilecek dini konulara okul öncesi dönem din eğitiminde yer verilmemesi gerektiği konusunda fikir birliği içerisinde oldukları tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, cennet, cehennem, günah, sevap, melek, şeytan gibi kavramlar katılımcıların okul öncesi din eğitiminde müfredatta yer almasını sakıncalı buldukları konulardandır. Bunun yanında bazı katılımcılar, içerik seçiminde çocukların gelişim seviyelerinin yanında, özel durumlarının da dikkate alınması gerektiğine değinmişlerdir. Örneğin, Sosyal Hizmetlere bağlı Sevgi Evlerinde kalan ve hayatlarının başında ailevi zorluklarla, kayıplarla baş etmek durumunda kalan çocuklara Allah’ın adil olduğunu anlatmakta zorlandıklarını ifade eden katılımcılar vardır.

Öte yandan, çocukların seviyelerine göre dini içerik seçiminin yanlış anlaşıldığını, örneğin bazı uygulamalarda görülen 32 farzın şarkı ile tekerleme ile çocuklara sunulmasının içeriğin çocuğa göre düzenlenmesi anlamına gelmediğini belirten katılımcılarımız da mevcuttur. Bu noktada, İslam’ın şartı, imanın şartı, 32 farz, 54 farz vb. gibi ezbere dayalı dini literatür bilgisinin okul öncesi din eğitimi programında yer almasını çocuğa göre didaktik bulan katılımcılar, bunların yerine Allah’ın varlığı üzerinde düşündüren, sorgulama ile çocukları Allah’a ve yaratılışa ulaştıran bir din eğitimi gerekli görmektedirler. Bu görüşü savunan katılımcılar ezbere dayalı dini bilginin çocukların uzun vadeli dini tutum ve davranışlarına bir katkısı olmadığını, fakat akla ve kalbe aynı anda hitap eden, düşündüren, sorgulatan ve aynı zamanda sevdiren bir din eğitiminin ise uzun vadeli dini tutum ve davranış gelişimine son derece olumlu katkılar sağlayacağını savunmaktadırlar.

Bazı katılımcıların, Kur’an’da geçen her ayetin, her hikâyenin sırf Kur’an’da geçiyor diye, gelişimsel uygunluğuna bakılmaksızın, sansürsüz olarak çocuklara sunulmasını doğru bulmadıkları tespit edilmiştir. Peygamber kıssalarında yer alan, inanmayanların Allah tarafından nasıl cezalandırıldığı, inanmayanların inananlara ve peygamberlere nasıl tuzaklar kurduğu vb. gibi konuların okul öncesi yaş grubuna uygun içerikler olmadığı noktasında bütün katılımcıların hemfikir olduğu görülmüştür. Bu noktada, sahada Kur’an’da geçen hikâyelerin

gelişimsel açıdan içerik analizi yapılarak, hangi hikâyenin hangi yaş grubuna ne şekilde anlatılmasının uygun olacağını ortaya çıkaran akademik çalışmaların rehberliğine ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada ortaya çıkan ilgi çekici sonuçlardan biri, 4-6 yaş Kur'an kurslarında görev yapan öğretmenlerin ve uzmanların bir kısmının bu yaş grubunda Kur'an öğretimi odaklı din eğitimi gelişimsel olarak yanlış bulmalarıdır. Bu görüşün gerekçeleri ise, öğretim odaklı din eğitiminin çocukları uzun vadede bıktırabileceği, dinden soğutabileceği endişesi ve oyun zamanından alınarak verilen Kur'an eğitiminin gelişimsel olarak doğru olmadığı anlayışıdır. Katılımcıların bu görüşünün altında yatan sebep, okul öncesi yaş grubunun çok çabuk öğrenip, çok çabuk unutması, bunun mekanik öğrenme olduğu ve kolayca unutulacak mekanik öğrenmenin gerçekleşebilmesi için oyun zamanından taviz verilmesinin gelişimsel bir faydasının olmadığı düşüncesidir. Bu sebeplerle bu görüşü savunan katılımcıların bu yaş grubu için tavsiye ettikleri Kur'an eğitim yöntemi, Kur'an okumaya hazırlık şeklinde, başlangıç düzeyinde, tanışma formunda bir Kur'an eğitimidir.

Program geliştirme biliminin bir diğer unsuru olan eğitim durumu konusunda katılımcıların farklı fikirlere sahip oldukları saptanmıştır. Katılımcıların bir kısmı okul öncesi öğretim yöntemlerinin okul öncesi din eğitimi için de yeterli olacağını savunmaktadır. Bu görüşe göre, okul öncesi öğretim yöntemleri bu yaş grubuna özel hazırlanmış yöntemler olduğu için, bu yöntemler okul öncesi fen eğitiminde nasıl yeterli oluyorsa, din eğitimi için de farklı bir durum söz konusu değildir. Bir kısım katılımcılar da okul öncesi düzeyde din eğitiminin, okul öncesi eğitimdeki diğer branşlarla bütünleşik halde verilebilmesi için, entegrasyona özel yöntem geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bunun yanında, okul öncesi din eğitime özel, adı konulmamış, literatüre girmemiş yöntemleri hali hazırda kullandıklarını savunan katılımcılar olmuştur. Yöntemden önce o yöntemleri yetkin bir şekilde kullanabilecek, donanımlı öğretmenlerin yetiştirilmesini gerekli bulan katılımcılar da mevcuttur.

Literatür kısmında açıklandığı üzere, yurtdışında okul öncesi din eğitimi yaklaşımlarında din eğitime özel mekân ve materyal tasarımı yapıldığı ve bu alana özel yöntemler geliştirildiği görülmektedir. Bu noktada, okul öncesi din eğitiminde özel öğretim yöntemleri geliştirilmesi konusunun, okul öncesi eğitimde kullanılan öğretim yöntemleri yeterli görülse bile, çevrenin üçüncü öğretmen olması özelliği dikkate alınarak eğitim mekânı ve materyal tasarımı konuları ile beraber ele alınması yerinde olacaktır.

Araştırmamızda okul öncesi din eğitiminde öğretim yöntemi belirlenirken dikkat edilmesi gereken hususlara dair önerilerde bulunan katılımcılar da olmuştur. Bu önerilerden bazılarında hali hazırda sahada uygulanan okul öncesi din eğitimi yöntemleri eleştirilerek geliştirilmelerine yönelik tavsiyelerde bulunulmaktadır. Bu bağlamda okul öncesi din eğitiminde Kur'an öğretim yöntemleri konusunda sahada gelişimsel açıdan problemli sayılabilecek uygulamaların olduğunu ve bu konuda yeniden yapılanmaya ihtiyaç duyulduğunu savunan katılımcılar mevcuttur. Katılımcılar okul öncesi din eğitimi denilince öncelikli olarak elif-bâ öğretiminin, çocuklara hatim ettirmenin, çocuklara hafızlık çalıştırmanın algılanıyor olmasını yanlış bulduklarını, bunun gelişimsel bir faydasının olmadığını, bilakis uzun vadede çocukların dinî gelişimlerine zarar verme ihtimalinin olduğunu her fırsatta dile getirmişlerdir. Katılımcıların bu konuda sahada karşılaştıkları ve problemli buldukları uygulamalar ise; çocukların Elif-bâ'yı çabuk öğrenme ve Kur'an'a geçme konusunda, Kur'an'a geçen çocukların ise hatim etme konusunda yarışdırılmaları, bu yarış uğruna çocukların çocuk olduklarının unutulması, oyun saatlerinin azaltılması, isteklerinin ve ilgi alanlarının dikkate alınmaması vb. gibi uygulamalardır. Bu uygulamaların birçok çocukta Kur'an'a karşı isteksizlik, bıkkınlık gibi tepkilere sebebiyet verdiğini gözlemleyen katılımcılar, bu sebeple okul öncesi din eğitiminin merkezinde elif-bâ öğretiminin olmasının, bunun da çocukların gelişimsel özelliklerinin dikkate alınmadan yarışa dönüştürülmesinin yanlış olduğunu ve bu anlayışın değiştirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bunun yerine katılımcılar, duygu temelli, düşünmeye, sorgulamaya sevk eden, çocukların merak duygularını besleyen ve diğer branşlar ile bütünleşik bir din eğitiminin yanında, Kur'an okumaya hazırlık, Kur'an farkındalığı konularına odaklanan bir Kur'an öğretimi yöntemini tavsiye etmektedirler.

Okul öncesi din eğitimi ülkemizde, Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı 4-6 yaş Kur'an kurslarının dışında, bazı vakıf veya cemaatlara bağlı özel anaokullarında verilmektedir. Özel kurumlarda genellikle çocukların gelişim özelliklerinden ziyade, "müşteri" olarak görülen velilerin beklentilerine göre bir din eğitimi planlaması yapıldığını iddia eden katılımcılar, bunun gelişimsel olarak doğru olmadığını savunmaktadırlar. Katılımcılar velilerin okul öncesi din eğitimi beklentisinin genellikle, çocuklarının hatim etmesi, Kur'an okumaya bir an evvel geçmesine dayalı olduğunu, bazı özel kurumların bu beklentilere cevap vermek için, din eğitimi işini bir nevi şova ve yarışa dönüştürdüklerini belirtmişlerdir. Bu durumun en çok

çocuklara ve onların dinî gelişimlerine zarar verdiğini ifade eden katılımcılara göre, okul öncesi din eğitimi, veli beklentisinden önce, çocukların gelişim özelliklerini ve bireysel farklılıklarını merkeze alarak planlanmalıdır. Bu doğrultuda, arkadaşlarından önce Kur'an'a geçen çocuklara yapılan şaşalı Kur'an törenleri uğruna, çocukların dinî gelişimlerinin riske atılmaması gerektiğini ifade eden katılımcılar, bu konunun velilerle sağlıklı yürütülen bir iletişim süreci ile çözülebileceğini düşünmektedirler.

Katılımcıların okul öncesi din eğitiminde yöntem konusunda revize edilmesi gerektiğini savundukları ikinci husus, bilgi odaklı ve didaktik verilen okul öncesi din eğitimidir. Araştırmamızda katılımcıların tamamının okul öncesi din eğitiminin bilgi odaklı ve didaktik bir şekilde verilmemesi gerektiği konusunda görüş birliği içinde oldukları tespit edilmiştir. Katılımcıların tavsiye ettikleri din eğitimi yöntemi, çocuklara din dilini oyunla, sanatla, diğer branşlar ile entegre bir şekilde aktarmayı hedefleyen, çocukları gelişimlerine uygun bir formatta dini konular ile tanıştırmayı, bunun yanında Allah, Peygamber ve Kutsal Kitap kavramlarını onlara sevdirmeyi önceleyen bir yöntemdir. Bu konuda bir katılımcının, “sene sonunda hatim etmiş bir sınıfımın olmasındansa, Allah'a, Peygamber'e muhabbet duyan bir sınıfımın olmasını tercih ederim” şeklindeki beyanı konu hakkındaki katılımcıların genel kanaatini özetlemektedir. Bu durum, araştırmanın literatür kısmında bahsedilen, okul öncesi din eğitimi yaklaşımlarının genel felsefesi ile benzerlik arz etmektedir.

Katılımcıların Kur'an'da geçen Peygamber kıssalarının ve Hz. Peygamber'in hayatının öğretim yöntemlerinin revize edilmesi ve bu konuya da çocuk merkezli ve gelişimsel bakılması gerektiğini savundukları saptanmıştır. Katılımcıların tamamının Kur'an'da geçen her şeyin din eğitimi adına çocuklara doğrudan sunulmasının doğru olmadığını düşündükleri görülmektedir. Burada da katılımcıların tavsiyesi, Kur'an kıssalarına gelişimsel olarak bakıp, çocukların gelişim özelliklerine uygun olan kısımların seçilerek onlara sunulması yönündedir. Örneğin; Hz. İbrahim'in ateşe atılması, Hz. İsmail'in kurban edilmesi hadiseleri okul öncesi yaş grubuna uygun hikâyeler değildir. Onların yerine Hz. İsmail'in babası Hz. İbrahim ile beraber Kâbe'yi inşa etmesi hikâyesi okul öncesi yaş grubu için daha tercih edilebilir bir konudur. Öte yandan, katılımcıların kronolojik sırayla giden siyer öğretiminden ziyade, Hz. Peygamber'in çocuklarla, torunlarıyla olan hatıralarını anlatan, duygulara hitap ederken, Hz. Peygamber'in insani yönüne, çocuk sevgisine, merhametine vurgu yapan kısa hikâyelerle siyer öğretimini tavsiye ettikleri saptanmıştır. Bunun yanı sıra, okul öncesi din eğitiminde dini

içerikli müzik kullanımında da çocuğa görelilik ve gelişimsel uygunluk prensiplerinin dikkate alınması gerektiğini savunan bir katılımcı mevcuttur.

Okul öncesi din eğitimi planlanırken belki de sorulması gereken ilk soru şu olmalıdır; “Okul öncesi çocuğunun duygu dünyasına göre, zihin yapısına göre din eğitimi nasıl planlanmalıdır?” Katılımcıların görüşlerine göre, çocukların duygu durumunu ve gelişim özelliklerini merkeze alan, ezbercilikten ve didaktiklikten uzak yeni bir okul öncesi din eğitimi planlamasına ihtiyaç duyulmaktadır. Okul öncesi dönemde verilen din eğitimi, çocuğun din ile ilk karşılaşmasıdır ve onun uzun vadeli dini gelişimi için hayati öneme sahiptir. Bu dönemde yapılacak planlamalarda her şeyden önce dikkate alınması gereken unsur da bu doğrultuda, çocuklara dini sevdiren, temel kavramların ve dinin kutsiyetinin, çocukların zihinlerinde ve kalplerinde nitelikli bir yer edinmesini amaçlayan bir din eğitimi planlamak olmalıdır.

Meselenin toplumda din eğitimi algısı boyutu da üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Birçok katılımcı, veli beklentisi ile yapılan Kur'an ve hatim programlarından ve bunların çocuklara verdikleri zararlardan bahsetmiştir. Bu noktada, erken çocukluk döneminde aile eğitimi konusunun da üzerinde duran ve bunun aile eğitimleriyle aşılabilecek bir problem olduğunu söyleyen katılımcılar da olmuştur. Bu konuda, ailelere yönelik çocuk gelişimi ve ailede din eğitimi eğitim programlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması önem arz etmektedir.

Program geliştirme alanında önemli bir unsur olan değerlendirme konusunda ise, katılımcılar çocuğun, öğretmenin ve programın nasıl değerlendirileceği ile ilgili fikirlerini beyan etmişlerdir. Çocuğun değerlendirilmesi konusunda katılımcıların süreç odaklı değerlendirme yönteminin sonuç odaklı değerlendirme yöntemine kıyasla okul öncesi dönem için daha uygun olduğunu savundukları görülmektedir. Süreç odaklı değerlendirme için, çocukların Eylül ayında bulundukları gelişim düzeyi ile ilerleyen aylarda ve sene sonunda geldikleri gelişim düzeylerinin mukayese edilmesi, bunun için de gelişim gözlem formlarının ve portfolyoların kullanımı tavsiye edilmektedir. Bunun yanında, çocuklarda oto kontrol gelişiminin ölçülmesi de din eğitimine özel bir değerlendirme yöntemi olarak tavsiye edilmektedir. Bu görüş, oto kontrol becerisi gelişmiş çocuklarda, dini temelli davranış kazanma oranının daha yüksek olacağı hipotezine dayalıdır. Katılımcılar, bazı kurumlarda uygulanan halka saatlerinde yapılması tavsiye edilen gün sonu değerlendirmelerinin de öğretmenlere çocukların değerlendirilmesi konusunda rehberlik edeceğini savunmaktadırlar.

Öğretmenin değerlendirilmesi ile ilgili, habersiz denetimler ve sürpriz ziyaretlerle öğretmenlerin değerlendirilebileceğini savunan katılımcıların yanında, iç motivasyona bakılabileceğini veya haftalık değerlendirme toplantıları ile öğretmenlerin birbirlerini değerlendirebileceğini savunan katılımcılar da mevcuttur.

Programın değerlendirilmesi noktasında da, öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin değerlendirilmelerinin dikkate alındığı çok yönlü bir değerlendirme süreci tavsiye edilmektedir. Bu doğrultuda programın, değerlendirmeler neticesinde yeniden yapılandırılmaya müsait olması beklenmektedir.

4.2. DEĞERLENDİRME

Dünyada 1900'li yılların başlarında kurumsal olarak uygulanmaya başlayan okul öncesi din eğitimi konusu, ülkemizde 2013 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde açılan 4-6 yaş Kur'an kursları ile kurumsal uygulama alanı bulmuş bir konudur. Ülkemizde çok yeni sayılan bu konunun, program geliştirme, öğretmen yetiştirme, yöntem ve yaklaşım geliştirme, eğitim mekânı ve materyal tasarımı gibi birçok konuda geliştirilmesi gereken yönleri bulunmaktadır. Araştırmanın bu bölümünde, literatür bilgisi ve saha araştırması doğrultusunda elde edilen veriler ışığında, Türkiye'de okul öncesi din eğitiminin geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunulacaktır.

Okul öncesi din eğitimi konusunda sahada en çok ihtiyaç duyulan konu, bize özgü, kültürel ve dini değerlerimizi bünyesinde barındıran bir okul öncesi eğitim yaklaşımı geliştirilmesi konusudur. Bu noktada, dünyada var olan ve yaygın kullanılan, güvenilirliği bilimsel olarak ispatlanmış eğitim yaklaşımlarından ilham alınmakla birlikte yeni bir yaklaşım geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Çocuk merkezli ve oyun temelli olması beklenen bu yaklaşımın ilim, din, sanat ve müziği bütünleşik halde, çocukların gelişim düzeylerine uygun bir formatta bünyesinde barındırması önem arz etmektedir.

Okul öncesi din eğitimi konusunda Kur'an eğitiminin içerik ve yöntem açısından revize edilmesi gerekmektedir. Okul öncesi Kur'an eğitiminin Kur'an okumaya hazırlık, Kur'an farkındalığı, Kur'an sevgisi ve kısa dualara kulak aşinalığı kazandırmak amaçları çerçevesinde yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

Okul öncesi din eğitiminin toplumda öncelikli olarak Kur'an öğretimi olarak algılanıyor olmasının iki sebebi vardır. Birincisi ailelerin çocuk gelişimi konusundaki bilgi eksikliği bir

diğeri de ilkokulun ilk üç sınıfında çocukların din eğitimi ve Kur'an öğretimi alma imkânının bulunmamasıdır. Bu doğrultuda ailede din eğitimi konusunun da üzerinde durulması, ailelere çocuk ve din konularında rehberlik yapacak aile eğitim programlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması yerinde olacaktır. İlkokul ikinci sınıftan itibaren de seçmeli veya zorunlu din eğitimi ve Kur'an öğretimi derslerinin eğitim programlarına eklenmesi, bu konuda okul öncesi dönemde var olan yoğun talebi azaltacaktır¹².

Kur'an-ı Kerim hikâyelerine gelişimsel açıdan bakan, hangi yaş grubuna hangi ayet ne şekilde sunulabilir konularında yapılacak akademik çalışmalara sahada çok büyük ihtiyaç duyulmaktadır. Çocuk merkezli ve çocuğa göre Kur'an merkezli bir din eğitimi için, kıssaların ve kevnî ayetlerin gelişimsel analizinin yapılması, yaş gruplarına uygun çocuk tefsirlerinin hazırlanması gerekmektedir.

Çocukların erken çocukluk döneminde gelişimlerine uygun bir şekilde din eğitimlerinin desteklenmesi için, çevrimiçi eğitim programlarının geliştirilmesi, niteliklerinin artırılması da dijital çağda yetişen nesil için önemli bir gerekliliktir. Mesela, Cuma günleri çocuklara özel hutbeler yayınlayan, kandillerde çocuklara özel kandil programları hazırlayan TV ve Youtube kanallarının açılması gerekmektedir. Bu noktada okul öncesi din eğitiminde güvenle kullanılabilecek, içeriği çocuğa uygun, müziği ve klibi kaliteli dini çocuk müziklerinin üretilmesi de önem arz etmektedir. Türkiye'de nitelikli örneklerin sayısı oldukça az olsa da, yurtdışında Yusuf İslam, Zain Bhikha gibi müzisyenler tarafından seslendirilen ve çizgi film olarak klipleri hazırlanan dini içerikli çocuk müziklerinin ülkemizde de çocuklar ve aileler tarafından ilgiyle takip edildiği bilinmektedir. Özellikle Ramazan ayında TRT Çocuk Kanalı'nda her gün yayınlanan ve Yusuf İslam tarafından seslendirilen "Ramadan Moon" (Ramazan Ayı) isimli çocuk şarkısı dini içerikli ve nitelikli çocuk müziğine güzel bir örnektir.

Okul öncesi siyer öğretiminin, kronolojik bilgi aktaran didaktik üsluptan kurtarılması, daha gelişimsel, daha sevgi temelli bir formda yeniden yapılandırılması önem arz etmektedir. Tarihsel üslubu olan siyer anlatımı 10 yaş üzeri çocuklar için daha uygundur. Erken çocukluk dönemi için ise, Hz. Peygamber'in çocuk sevgisi, hayvan sevgisi gibi merhamet temelli hikâyelerin, kronolojiden bağımsız kısa hikâyeler şeklinde okul öncesi dönemde kullanılması gelişimsel açıdan daha doğru olacaktır. Bunun yanında davranışa yönelik hadislerin

¹² Bu konuda ilkokul 1. Sınıf yerine 2. Sınıftan itibaren böyle bir dersin tavsiye edilmesinin gerekçesi, aynı anda iki farklı dilde okuma öğrenmenin çocuklarda kafa karışıklığına sebebiyet verebileceği ihtimalidir.

anlatıldığı, çizgilerle hadis kartları da okul öncesi siyer öğretimini destekleyici materyallerden olacaktır.

Okul öncesi din eğitiminde geliştirilmesi gereken bir konu da, kevnî ayetlerin üslubu kullanılarak yapılan, fen ve doğa etkinlikleri temelli din eğitimidir. Bu konuda kevnî ayetler ile okul öncesi fen eğitiminin bir arada nasıl verilebileceğine yönelik çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Okul öncesi din eğitimi konusunda tavsiye edilen, ideal bulunan eğitim, genel özellikleri itibariyle, diğer branşlar ile bütünleşik, satır arasında, arka fonda, öğretmekten çok sevdirmeyi hedefleyen, ilimle, sanatla, müzikle sentezlenerek çocuğa sunulan, çocukların merak duygularını besleyen, çocuk merkezli ve çocuğa göre Kur'an merkezli bir eğitimidir. Bu özelliklerin dikkate alındığı, MEB okullarında seçmeli veya zorunlu olarak yer alabilecek bir erken çocukluk dönemi din eğitimi programının planlanması gerekmektedir. Bunun yanında Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur'an kursları programının aynı özellikler dikkate alınarak yeniden revize edilmesi yerinde olacaktır. Bunun için gerekli kanuni düzenlemelerin yapılması, MEB ve Diyanet öğretmenleri için hizmet içi eğitim programlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun yanında, öğretmen yetiştiren kurumların eğitim programlarının da bu doğrultuda revize edilmesi, ihtiyaç halinde Erken Çocukluk Dönemi Din ve Ahlak Öğretmenliği Lisans Programının açılması yerinde olacaktır. Bu doğrultuda, Okul Öncesi Öğretmenliği programlarına, okul öncesi din eğitimi alanında zorunlu ve seçmeli derslerin eklenmesi de gerekmektedir.

Sahada var olan okul öncesi din eğitimi uygulamalarının da gelişimsel denetime tabi tutulması için bir denetim sistemi kurulması yerinde olacaktır. Bunun için Amerika'da var olan NAEYC gibi bir Erken Çocukluk Eğitimi Akreditasyon Kuruluşu'nun kurulması ve gelişimsel olarak doğru uygulamaların standartlarının belirlenmesi gerekmektedir. Bu standartların kamuoyu ile paylaşılması neticesinde ebeveynlere de eğitim programı ve okul seçimi noktasında rehberlik yapılabilir. Özel okulların bu standartları yakalamak için çaba sarf etmeleri de okul öncesi eğitimin ve okul öncesi din eğitiminin niteliğini arttıracaktır.

Son olarak erken çocukluk dönemi din eğitiminin verileceği sınıfların, din ve ahlak eğitimi derslikleri olarak, İslam hat ve tezhip sanatından izler taşıyan, cami veya mescit mimarisine benzer şekilde tasarlanması ve buralarda sanatla, oyunla, müzikle, fenle, felsefeyle

bütünleşik bir din eğitiminin verilmesi önem arz etmektedir. Bu sınıflarda kullanılacak materyallerin de eğitim programı ile birlikte tasarlanması yerinde olacaktır.

4.3. ÖNERİLER

4.3.1. Program Geliştirme ile İlgili Öneriler

- Okul öncesi eğitim programı planlanırken, gelişimin bir bütün olduğu göz önünde bulundurulmalı ve program bütün gelişim alanlarını (bilişsel, psiko motor, sosyal, duygusal, dil, dini, manevi, ahlaki gelişim) eşit oranda destekleyecek şekilde planlanmalıdır. Bu konuda amaç ve kazanımların desteklediği gelişim alanlarının eşit dağılımı önemlidir. Bunun yanında, okul öncesi eğitim programında bütün branşların eşit oranda desteklenmesi de önemlidir. Örneğin; bir fen etkinliği ile matematik, geometri, günlük yaşam becerileri, sanat, müzik, din eğitimi vb. gibi diğer branşlarla ilgili kazanımları da çocuğa sunabilmek mümkündür. Bu noktada, etkinlikler planlanırken disiplinler arası bir yaklaşım benimsemek ve bir etkinlik ile birden fazla branşa ait kazanımları aynı anda vermeyi hedeflemek önem arz etmektedir.
- Branşlar arası bütünleştirmede dikkate alınması gereken bir diğer unsur ise, bütünleştirmeye uygun branşların seçilmesidir. Örneğin, müzik ile spor, sanat etkinlikleri ile müzik, matematik ile geometri, fen ve doğa etkinlikleri ile din eğitimi bütünleştirme açısından birbirlerini tamamlayıcı branşlardır.
- Okul öncesi dönemde planlanan bütün etkinliklerin somuttan soyuta, kolaydan zora şeklinde bir sıra takip etmesi tavsiye edilmektedir. Dolayısıyla bu dönemde çocuğa uygun bir din eğitimi planlanmak isteniyorsa, öncelikle somutlaştırmak ve önce çocuğun bildiklerine atıf yaparak konuya başlamak önemlidir.
- Çocuklara Allah'ı anlatırken Allah'ın Kur'an'da kendisini hiç bilmeyenlere nasıl anlattığı konusundaki üslubu örnek alınabilir. Kur'an-ı Kerim'de Allah ü Teâla'nın kendisini, hiç bilmeyenlere anlatırken sıklıkla doğadan, kâinattan, güneşten, aydan, gezegenlerden, zamanın oluşumundan örnekler vererek insanlardan düşünmelerini, akletmelerini, tefekkür ederek Rablerini bulmalarını istediğini görmekteyiz. Bu noktada, Reggio Emilia yaklaşımında kullanılan proje yöntemi kullanılarak, kevnî

ayetlerde geçen fen ve doğa konuları, proje başlığı olarak seçilip, öğrencilerle birlikte araştırılıp, sınıf panoları hazırlayıp, konu üzerinde tartışmak ve konuyu Kur'an'daki ilgili ayete bağlayarak nihayetlendirmek suretiyle bir din eğitimi planlaması yapılabilir.

- Bu noktada dikkate alınması gereken bir diğer unsur da çocukların düşünme becerilerinin gelişmesine odaklanmaktır. Din eğitiminin temeli ve ön koşulu olarak, düşünme ve akıl yürütme becerilerini destekleyen bir eğitim tavsiye edilebilir. Din eğitiminde de diğer branşlarda olduğu gibi, “Bu böyle olmuştur” üslubu yerine “Bu nasıl olmuş olabilir?” üslubunu benimseyen bir dil ile yaklaşmak ve akıl yürüterek hakikate ulaşma becerisine odaklanmak, çocukların düşünme becerilerinin gelişimine katkı sağlayacaktır. Bu da yine Kur'an'da sıklıkla geçen “düşünmüyor musunuz? akletmiyor musunuz?” ayetlerindeki vurguya uygun bir yöntem olacaktır. Bu noktada, son zamanlarda gittikçe yaygınlaşan P4C (Çocuklar İçin Felsefe) yönteminden de destek alarak, düşünme becerilerini geliştiren bir din eğitimi planlaması yapılmalıdır.
- Okul öncesi İslam din eğitimi planlanırken, Montessori temelli iki farklı Hristiyan din eğitimi yaklaşımı olan Godly Play ve Good Shepherd yaklaşımlarına model olarak bakmak yerinde olacaktır. Bu doğrultuda, okul öncesi İslam din eğitimi planlanırken Montessori, Godly Play ve Good Shepherd yaklaşımlarının şu özellikleri dikkate alınabilir;
 - Çocukların eğitiminde çevre üçüncü öğretmendir, dolayısıyla çocukların din eğitimi aldıkları çevre onlara kutsalı hissettirecek ve onların kutsiyeti olan deneyimler yaşamalarına imkân verecek şekilde tasarlanmalıdır. Söz konusu yaklaşımlarda din eğitimi isteğe bağlı olarak, çocuk kilisesi formunda planlanan din eğitimi dersliklerinde verilmektedir. Bu dersliklerde verilen din eğitiminde nihai hedef, çocuklara Hristiyan din dilini aktarırken, onlara temelden itibaren dini ve dindarlığı sevdirecek, dini ritüelleri benimseyen, Tanrı'ya ve Hz. İsa'ya iman eden, mütegayyin Hristiyanlar yetiştirmektir. Bu amaca ulaşmak için, çocuk kilisesi olarak tasarlanan din eğitimi sınıflarında verilen eğitimde dini hikâyelerin, oyun, müzik ve sanatla iç içe geçtiği bir din eğitimi programı kullanılmaktadır.
 - Ayrıca, Good Shepherd yaklaşımında 3-6 Yaş Atriumu, 6-9 Yaş Atriumu ve 9-12 Yaş Atriumu olarak seviyelere ayrılmış din eğitimi derslikleri ve din eğitimi programları bulunmaktadır. İslam din eğitimi için de, okul öncesi, ilköğretim ve

ortaokul yaş gruplarına özel olarak tasarlanmış çocuk mescitleri formunda din eğitimi dersliklerinin planlanmasına, bu dersliklerde yaşa özel materyaller bulundurulmasına ve yaş gruplarına özel din eğitimi programları hazırlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

- Okul öncesi dönemde önemli olan çocuklara dini ritüelleri ve ilahiyat bilgisini öğretmek, kutsal kitap metinlerini ezberletmek değildir. Bu dönemde önemli olan çocuklara dinin kutsiyetini hissettirmek, din dilini aktarmak, Tanrı ve Peygamber farkındalığını ve sevgisini kazandırmaktır.
 - Okul öncesi dönemde ideal olan din eğitimi, çocukların kalbine, zihnine, duyularına ve sezgilerine aynı anda hitap edebilmelidir. Bunu yapabilmek için din dilini içeren kutsal hikâyeler, toplu dua ve ibadetlerle, okul öncesi sanat ve müzik etkinlikleri ve oyun arasında bağ kurabilmek son derece önemli bir ön koşuldur.
 - Çocuklara verilecek olan din eğitiminin içeriğinin ve üslubunun onların gelişimlerine ve ihtiyaçlarına uygun olması son derece önemlidir. Erken çocukluk dönemi din eğitimi çocukların gelişimlerine göre seviyelere ayrılarak planlanmalıdır. İslam eğitiminde tedricilik olarak isimlendirilen bu uygulama Hristiyan din eğitiminde de oldukça önemlidir.
- Bunun yanında, Waldorf Yaklaşımı'nın da okul öncesi din eğitiminin planlanmasında yol gösterici olabilecek unsurları mevcuttur. Bu unsurlar şunlardır:
 - İnsanları yetiştirirken doğa ve doğal olan ile irtibatının kopmamasını sağlamak oldukça önemlidir. Ancak doğanın ritmi ile uyum içerisinde verilecek bir eğitim çocukların bütün gelişim alanlarına hitap edebilir.
 - Çocukların doğa gezilerine her gün katılarak, keşfederek, düşünerek, tefekkür ederek, deneyimleyerek ve akranlarıyla etkileşim halinde olarak öğrenmelerini sağlayan bir eğitim ortamı hazırlamak nitelikli bir eğitimin en temel basamağıdır.
 - Her çocuğun içerisinde ahlaki ve iyi olana meyiletme becerisi mevcuttur. Eğitimin amacı çocukların içerisinde var olan iyiyi ve ahlakı bulmalarına yardımcı olmaktır. İslam eğitiminde bunun adı ise fitrata uygun eğitimidir.

- Eğitimnin nihai hedefi ahlaklı, üreten, alışkan ve doğaya saygılı bireyler yetiştirmektir. Dolayısıyla İşlam din eğitimi planlanırken de, Müşlümanın çevresine karşı sorumlulukları, Müşlümanın ailesine, kendisine ve Rabbine karşı sorumlulukları konularına özel yer verilmelidir.
- Ahlak eğitimi için çocukların günlük yaşam deneyimleri ile bağ kurabilecekleri zihinlerine, kalplerine ve ellerine aynı anda hitap eden, içerisinde gizli ahlaki öğeler barındıran hikâyelerin eğitimde kullanılması oldukça önemlidir. Waldorf Yaklaşımı’nda “Hikâyeleştirme Tekniği” olarak bilinen bu yöntem, İşlam din eğitiminin planlanmasında, ayetlerin ve hadislerin açıklanmasında etkin kullanılabilir. Bu noktada öğreticileri, kitap, slayt, sunum vb. materyaller olmadan etkili bir sunumla, çocuklara hitap ederek hikâye anlatma konusunda “Masal Anlatıcılığı” eğitimleri ile desteklemek gerekebilir.
- High Scope Yaklaşımında kullanılan, “planla- uygula- değerlendir” yöntemi, serbest oyun veya çalışma zamanlarının planlanmasında kullanılabilir. Bunun sistemli bir şekilde uygulanması çocukların oto kontrol ve sorumluluk gelişimlerine destek olacaktır.
- Son yüzyılda ortaya çıkan okul öncesi eğitim yaklaşımları ve gerçekleştirilen saha araştırmaları doğrultusunda, çocukların iletişimle, etkileşimle, akran ve yetişkin desteğiyle ve oyunla kendi kendilerine öğrenebilecekleri keşfedilmiştir. Okul ncesi eğitim ve din eğitimi planlamaları gerçekleştirilirken bu faktör mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin bir yetişkin bir şeyi öğrenmek için, onun kendisine bir bilen tarafından öğretilmesine ihtiyaç duyabilir fakat ocuk zihni için durum böyle değildir. Çocuklar emici zihin yapıları sayesinde ortamdan, akranlarından, yetişkinlerden ihtiyaç duydukları bilgiyi ve beceriyi kendi kendilerine elde edebilirler.
- Çocukların kendi öğrenme yaşantılarını inşa edebilme becerisinin bilimsel olarak ortaya konulması, eğitimde ocuk merkezli program ve sınıf tasarımlarını ön plana çıkarmıştır. Okul ncesi din eğitimi planlanırken de çocukların ilgi ve ihtiyaçları planlanmanın her aşamasında (amaçların planlanması, içerik ve yöntem seçimi vb.) mutlaka dikkate alınmalıdır. Bunun yanında, eğitim ortamı tasarlanırken çocukların ilgi, ihtiyaç ve gelişim özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır.

- Çocuklar sözel olarak ifade etmekte zorlandıkları bütün duygularını, oyunla çok rahat bir şekilde ifade edebilmektedirler. Bunun yanında eğer oyun, öğrenme yaşantıları ile profesyonel bir şekilde bütünleştirilebilirse, çocuklara en etkili ve en kalıcı şekilde ulaşabilmek de mümkün olur. Bu noktada, okul öncesi din eğitimi ile oyunun bütünleştirilmesi, okul öncesi din eğitimi ile sanat ve müziğin bütünleştirilmesi gibi konular, üzerlerinde çalışılarak, sahaya yol gösterecek yöntemler geliştirilmesine ihtiyaç duyulan alanlardır. Bu konuda disiplinlerarası akademik çalışmalar yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.
- Okul öncesi dönemde din eğitimi bilgi aktarımı değildir, ruh aktarımı, din dili aktarımı sürecidir. Bu dönem, dini terminolojiye ve dini farkındalığa ilişkin bir temel kazandırma dönemidir. Bu kazandırılacak temelin uzun vadeli ve nitelikli olması için dikkate alınması gereken bir takım temel unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurların en önemlisi de, bu dönemde verilecek olan din eğitiminin öğretmekten önce, tanıtmaya ve sevdirmeye, kutsiyeti hissettirmeye odaklanması gerektiğidir.
- Bu doğrultuda, okul öncesi din eğitimi, bilişsel gelişimden önce duyuşsal gelişime hitap edecek şekilde planlanmalıdır. Çocuklar akademik bilgileri erken yaşta çok hızlı öğrenirler ve aynı hızla da unutulur. Bu şekilde gerçekleştirilen öğrenme mekanik öğrenmedir ve kalıcı değildir. Dolayısıyla bilgi temelli bir din eğitiminin çocuklara uzun vadede bilgi kazandırma noktasında da bir faydası yoktur. Fakat çocukların duyularına, duygularına hitap edecek şekilde planlanan bir din eğitimi çocukların ileri dönemde tecrübe edecekleri dini deneyimler için nitelikli bir temel oluşturacaktır.
- Eğitimin her kademesinde İslam din eğitimi büyük oranda ezbere dayalı dini bilgiler aktarımı, elifba öğretimi ve Kur'an ezberi olarak algılanmaktadır. Bu durum, din eğitiminin imanî kazanımlarını gerçekleştirebilme yönünde çok büyük engel teşkil etmektedir. Öte yandan, İslam eğitimini büyük oranda Kuran talimi ve ezber olarak görmek, İslam dininin insanın hayatını ve düşünce yapısını şekillendiren unsurlarını da din eğitimine aktaramamak anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda, İslam dininin hayata hitap eden bütün unsurlarını kapsarken, imanî kazanımları ve çocukların gelişimsel özelliklerini de dikkate alan bir İslam din eğitimi yapılmasına, eğitimin her kademesinde olduğu gibi erken çocukluk döneminde de ihtiyaç duyulmaktadır.

- Okul öncesi dönem okula ve hayata hazırlık dönemi olarak kabul edilmektedir. İnsan gelişiminin bütün gelişim alanlarında en hızlı olduğu dönem olduğu için de kritik öneme sahiptir. Okul öncesi din eğitimi de bu bağlamda dinî hayata hazırlık dönemi olarak görmek ve amaç, kazanım ve içerik seçiminde bu hususu göz önünde bulundurmak gereklidir.
- Bu doğrultuda okul öncesi din eğitiminde amaç ve kazanım belirlenirken, amaçların çocuklara dinin kutsiyetini hissettirecek ve dinin temel kavramlarını çocuklara sevdirmeyi hedefleyecek şekilde planlanması gerekmektedir.
- Bunun yanında, çocukların yetişkinlik döneminde dini kuralları daha kolay içselleştirip uygulayabilmeleri için, erken çocukluk döneminde sorumluluk, oto kontrol ve iç disiplin gibi yetilerin geliştirilmesine de önem verilmelidir. Bu doğrultuda amaç ve kazanımların tespitinde bu kavramların geliştirilmesine yönelik amaç ve kazanımlara da yer verilmesi, uzun vadeli dini davranış gelişimini destekleyici bir unsur olacaktır.
- Okul öncesi eğitimde amaç ve kazanım belirlenirken dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli husus da çocuğa ve çocuğun gelişim düzeyine uygun amaç ve kazanım belirlemektir. Örneğin, beş vakit namaz kılmak, Kur'an-ı Kerim'i hatim etmek, Ramazan orucunu tam tutmak gibi dini davranışlar okul öncesi yaş grubuna uygun, bu yaş grubunun zorlanmadan yapabileceği davranışlar değildir. Öte yandan, yemekten önce elleri yıkamak, yemekten sonra dişleri temizlemek, yemeğe besmele ile başlamak, yemekten sonra elhamdülillah demek veya basit bir yemek duası okumak, uyumadan önce uyku duası okumak gibi davranışlar okul öncesi yaş grubunun kolay öğreneceği ve günlük rutinlerine dâhil edebileceği dini davranışlardır. Çocuklardan yaşlarının ve gelişim düzeylerinin üzerinde olan davranışları yerine getirmelerini beklemek, onlarda bıkkınlık veya yetersizlik duygularının oluşmasına sebep olup, uzun vadede onların inanç gelişimlerine zarar verebilecektir. Bu noktada diğer bütün branşlarda olduğu gibi din eğitiminde de amaç ve kazanımların yaşa ve gelişim düzeyine uygunluğu son derece önemli bir unsurdur.
- Bunun yanında, gelişimsel basamaklara uygun dini davranışlara yönelik saha araştırmalarının yapılması ve bu konuda sahaya rehberlik edecek listelerin yayınlanması, bu alanda program geliştirme konusunda yapılacak çalışmalara kolaylık sağlayacaktır.

- Okul öncesi din eğitiminde içerik seçiminde de diğer basamaklarda olduğu gibi gelişimsel uygunluk ve çocuğa görelilik unsurlarının belirleyici kriter olması gerekmektedir.
- Bu dönemde çocukların gelişim düzeylerine uygun olarak programda yer alması gereken din eğitimi konu başlıkları, Allah'ın, Hz. Peygamber'in ve Kur'an-ı Kerim'in temel düzeyde tanıtılması ve sevdirmesi ile ilgili konulardır. Bunun yanında çocukların gelişim düzeyine uygun ahlak ve adab-ı muaşeret konularına da din eğitimi programında yer verilmelidir.
- Bu dönemde gelişimsel olarak çocuklara sunulması uygun olmayan din eğitimi konu başlıkları ise; cennet cehennem, melek, şeytan, ahiret, ölüm sonrası hayat gibi çocukların anlam dünyalarında bir yere koymakta zorlanacakları, anlatım şekline göre korkularını tetikleme ihtimali olan soyut konulardır.
- Kur'an'da geçen konuların okul öncesi din eğitimi programında yer alması noktasında da belirleyici kriter gelişimsel uygunluk ve çocuğa göreliktir. Örneğin, peygamber hikâyeleri konusu, Kur'an'da hikâye formatında anlatılan konular olduğu için, çocuklara din eğitimi adına aynen sunulabileceği zannedilmektedir. Mesela, Kur'an-ı Kerim'de "kıssaların en güzeli" olarak anlatılan Yusuf Suresi'nde geçen Hz. Yusuf'un hikâyesinde yer alan, "zindana atılma, Züleyha'dan kendini koruma, çocukken kardeşleri tarafından kuyuya atılma" vb. gibi unsurlar gelişimsel olarak okul öncesi yaş grubuna uygun değildir. Bu noktada, Kur'an kıssalarının okul öncesi din eğitimine dâhil edilmesi konusunda da "çocuğa göre Kur'an merkezli bir din eğitimi" planlanması son derece önemlidir.
- Son olarak, Kur'an okuma öğretiminin okul öncesi dönemde yer alması konusunda, gelişimsel olarak doğru olan ve yaygın uygulama; okul öncesi dönemde anadilde ve yabancı dilde okuma yazma öğretmekten ziyade okuma yazmaya hazırlık çalışmalarının yapılması şeklindedir. Bunun yanında, okul öncesi dönemde çocukların, somutlaştırılmış dil materyalleriyle, yetişkin müdahalesi olmadan, kendi kendilerine, bireysel hızlarına uygun olarak anadillerinde okuma yazma öğrenebildikleri de vakidir. Bu noktada, okul öncesi dönemde verilecek Kur'an okumaya hazırlık eğitiminin, fonolojik farkındalık eğitimi ve somut dil gelişim materyalleri ile desteklenmesi,

çocukların bireysel farklılıkların bu konuda mutlaka dikkate alınması önem arz etmektedir.

- Okul öncesi eğitimde kullanılan bütün yöntemler okul öncesi din eğitiminde de kullanılabilir. Bunun yanında okul öncesi din eğitimine özel yöntemlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu konuda somutlaştırılmış öğretim materyallerine ve hikâyelerin çocukların gelişimsel özelliklerine göre revize edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin Hz. İbrahim'in hayatı anlatılırken, ateşe atılması, Nemrut'un nasıl öldüğü vs. gibi konulara okul öncesi dönemde değinilmemesi gerekmektedir. Bunun yerine, Hz. İsmail'le birlikte Hz. İbrahim'in Kâbe'yi inşa etmesi, Hz. İbrahim'in düşünerek, güneşe, aya ve yıldızlara bakarak Rabbini bulması gibi konulara yer verilebilir. Bu konuları çocukların zihninde somutlaştırmak için de kum tepsileri, kuklalar, develer, Kâbe maketleri vs. gibi konuya özel geliştirilmiş materyallere ihtiyaç duyulmaktadır. Sonuç olarak, okul öncesi kuran kıssaları ve siyer öğretim yöntemleri konusu müstakil bir konu olarak ele alınıp, içeriğinden, materyaline kadar çocukların gelişimsel özelliklerine uygun olarak yenilenmelidir. Aynı durum okul öncesi Kur'an öğretim yöntemleri için de geçerlidir. Burada da çocuğa göre, fonolojik farkındalığı destekleyen, Kur'an okumaya hazırlık konusunda okul öncesi dönem gelişim özelliklerine uygun materyal ve yöntem geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı şekilde, okul öncesinde iman gelişimini destekleyecek din öğretim yöntemleri konusunda da benzer çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.
- Okul öncesi din eğitimi planlanırken, ailede din eğitimi konusunun da ayrı bir başlık olarak müfredat çalışmalarında yer alması gerekmektedir. Zira ailelerin din ve çocuk algısındaki eksikliklerin okul öncesi din eğitiminin seyrini olumsuz etkileyebildiğini ve sahada çözülmesi gereken problemlerden birinin de bu olduğunu yapılan araştırmalar ortaya koymaktadır. Ailelerin gelişimsel konular, din eğitimi ve ailede din eğitimi konularında bilgi sahibi olmalarını hedefleyen bir program da okul öncesi din eğitimi programı ile beraber ele alınmalıdır.
- Okul öncesi eğitimde çocuğun, öğretmenin ve programın değerlendirilmesi konusunda yaygın kullanılan yöntemler okul öncesi din eğitimi için de geçerlidir.
- Çocuğun değerlendirilmesinde erken çocukluk dönemi için tavsiye edilen yöntem sonuç odaklı değil, süreç odaklı, gözlem notlarına dayalı değerlendirmedir. Süreç

odaklı değerlendirme yönteminde, çocukların gelişimlerinin süreç içerisindeki seyri öğretmen tarafından çeşitli gözlem yöntemleri ile takip edilerek, periyodik olarak aile ile paylaşılır.

- Bunun yanında, çocukların değerlendirilmesinde din eğitimi alanına özel olarak, oto kontrol becerisi ve sorumluluk duygusunun gelişmesinin de ölçülüp, değerlendirilmesi tavsiye edilmektedir. Oto kontrol ve sorumluluk gelişimi uzun vadede inanç temelli davranış gelişimini destekleyici beceriler olarak kabul edilmektedir. Aynı şekilde, düşünme becerilerinin erken yaşlarda geliştirilmesi de uzun vadeli iman gelişimini destekleyici bir unsurdur. Bu doğrultuda erken yaş grubunda din eğitiminde, dinî gelişimi uzun vadede destekleyen becerilerin geliştirilmesine ve bu konunun değerlendirme süreçlerinde yer almasına önem verilmelidir.
- Öğretmenin değerlendirilmesi, çocuklardan, ailelerden, diğer öğretmen ve idarecilerden alınan geri dönüşler doğrultusunda yapılabilecektir. Bunun yanında, öğretmenin öz değerlendirme yapabilmesi için de mesleki tatmin ve mesleki yeterlilik ölçekleri kullanılabilir.
- Programın değerlendirilmesi çocuklardan, ailelerden ve öğretmenlerden gelen geri dönüşler doğrultusunda yapılabilir. Bu noktada, programın değerlendirmeye açık ve esnek olması önem arz etmektedir.

4.3.2. Öğretmen Yeterlikleri ile İlgili Öneriler

- Ülkemizde erken çocukluk döneminde din eğitimi verebilecek donanımda öğretmen yetiştiren eğitim kurumları bulunmamaktadır. Mevcut durumda 4-6 yaş Kur'an kurslarında okul öncesi din eğitimini ilahiyat mezunu öğreticiler vermekte, onların pedagojik eksiklikleri ise Başkanlık bünyesinde açılan hizmet içi eğitimler yoluyla karşılanmaya çalışılmaktadır.
- Okul öncesi öğretmenliği lisans programlarında “Dini Gelişim” “Okul Öncesi Din Eğitimi Yaklaşımları” gibi alanlarda seçmeli veya zorunlu ders bulunmaması büyük bir eksikliktir. Programda din eğitimine yer verilme bile, çocuklar Allah veya din ile ilgili soru sorduğunda okul öncesi öğretmenin bu soruları geçiştirmeden, onların yaşlarına ve gelişim düzeylerine uygun bir şekilde nasıl cevaplayacağını bilmesi gerekmektedir. Bu nedenle programlara Okul Öncesi Din Eğitimi ve Dini Gelişim ile ilgili en az bir zorunlu, birkaç seçmeli dersin ilave edilmesi gerekmektedir.

- İlahiyat fakülteleri ise Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 4-6 Yaş Grubu Öğretici İhtiyacını karşılayacak donanımda öğretici yetiştirme noktasında eksik kalmaktadır. Bu noktada ilahiyat fakültelerinin lisans programlarının son iki yılında branşlaşmaya gidilmesi veya fakülte bünyesinde bu alana yönelik özel bir bölüm açılması da gündeme alınmalıdır.

4.3.3. Okul Öncesi Din Eğitiminin Uygulaması ile İlgili Öneriler

- Ülkemizde okul öncesi din eğitimi ile ilgili tartışmalar, konu ile ilgili bilimsel gerçeklikten uzakta ve ideolojik kaygıların yönlendirmesi ile ilerlemektedir. Bu durum sahadaki problemlerin çözümündeki en büyük engellerden biridir.
- Bunun yanında, dünyada bu alana özel geliştirilmiş eğitim yaklaşımları mevcutken, bunların bilimselliği tartışma konusu bile olmazken bizim ülkemizdeki tartışmaların okul öncesi din eğitiminin gerekliliğini sorgulamaktan öteye geçememesi de ülkemiz adına üzüntü vericidir.
- Okul öncesi din eğitiminin bilimselliği noktasında mevcut eleştirilere araştırmamızın literatür ve araştırma kısmında tafsillatlı bir şekilde cevap verilmiştir. Ülkemizde bu alanda halkın belirli bir kesiminin din eğitimi talebi olduğu ve taleplerin gerekçelerine ilişkin yapılan saha araştırmalarına da literatür kısmında değinilmiştir.
- Bu noktada, bilimsel alan yazın ve mevcut talepler doğrultusunda MEB okullarında okul öncesi din eğitimine yer verilmesi, bu konuda öğretmen yetiştirme, program geliştirme ile ilgili alt yapının hazırlanması ve yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.
- Aksi halde, okul öncesi din eğitimi ile ilgili mevcut problemler devam edecek, bu alanda talebi olan veliler din eğitimini de kapsayan nitelikli bir erken çocukluk eğitimi taleplerine karşılık bulamayacaklardır. Bunun yanında, bu dönemde nitelikli bir şekilde karşılanmayan din eğitimi ihtiyacı ise uzun vadede, nesillerin dini aşırılıklara kapılmalarına veya dinden tamamen uzaklaşmalarına sebebiyet verecekti

KAYNAKÇA

Aaser, A., (t.y.) The Noor Kids Akhlaq Building Program: Program for Communities and Islamic Schools. Noor Kids Publication.

Acur, E. (2019). Öğretici Görüşleri Bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 yaş Kur'an kurslarındaki Değerler Eğitimi Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ahmet, F., Sabir, T., (2019) Developing Shakhshiyah Islamiyah Personalised Character Education for British Muslims, Bakar, E.(ed.), *7th Chapter at Rethinking Madrasah Education in a Globalised World*, M. Routledge.

Aktan Acar, E. (2017). *Erken Çocukluk Eğitimi Mozaigi*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.

Allport, G. W. (2004). *Birey ve Dini*. B. Sambur (çev.). Ankara: Elis Yayınları.

Altaş, N. (2016). Okul Öncesi Din Eğitimi Süreçleri İçin Amaç Belirleme (Amaçlarımız Kimin Adına?). *Erken Çocukluk Eğitiminde Yeni Arayışlar*. (S. 744-752.) İstanbul: İGEDER İstanbul Gönüllü Eğitimciler Derneği.

Aral, N., Kandır, A. ve Yaşar, M.C. (1981). *Okul Öncesi Eğitim-I*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Bacı, B. (2019). Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) İle Okul Öncesi Eğitimi Programının Karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bardak, M. (2018). Oyun Temelli Öğrenme. A. Gürol (Ed.) içinde, *Erken Çocukluk Döneminde Öğrenme Yaklaşımları* (s. 207-230). İstanbul: Efe Akademi Yayınları.

Bayındır, S. (2010). Çocuğun Din Eğitiminde Taklit ve Özdeşleşme. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bayka, H. (2019). Öğretici Ve Veli Görüşleri Açısından Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)'nın Değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Berryman, J. W. (2002). *The Complete Guide to Godly Play, Volumes 1-8*. Morehouse Education Resources.

Biberici, F. (2010). 2-7 Yaş Arası Çocuklarda Sevgi ve Merhamet Değerlerinin Hadisler Işığında Öğretimi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bilaloğlu, R. G. (2004). “Okul Öncesi Eğitimde High Scope Yaklaşımı.” *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (2).

Bilici, A. B. (2014). 0-6 Yaş Grubu Çocuklarda Gelişim Süreci ve Din Eğitimi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Carlsson-Paige, N., McLaughlin G. W., & Almon, J. W. (2015). Reading Instruction in Kindergarten: Little to Gain and Much to Lose. Published online by the *Alliance for Childhood*.

Cavaletti, S. (1992). *The Religious Potential of the Child: Experiencing Scripture and Liturgy With Young Children*. Liturgy Training Publications.

Cevherli, K. (2014). Okul Öncesinde Değerler Eğitimi: Boğaziçi Eğitim Modeli. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Clark, W.H. (1998). *Çocuklukta Din*. A. Çiftçi, M. Yıldız (çev). *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı X, S. 183-205.

Çakır, S. (2015). 4-6 Yaş Arasındaki Çocuklara Mahremiyet Eğitimi Verilmesinde Din Eğitiminin Rolü. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelik, N. (2019). 4-6 Yaş Grubu Çocukların İnanç Esaslarını Algılayış Biçimleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çetin, C. (2019). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Kur'an Öğretimi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çiftçi, N. (2003). Kohlberg'in Bilişsel Ahlak Gelişimi Teorisi: Ahlak ve Demokrasi Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 43-77.

Çoban, M. (2016). *Okul Öncesi (3-6 Yaş) Din ve Ahlak Eğitimi*. Konya: Hüner Yayınevi.

Darling-Hammond, L., Snyder, J., 1992. "Curriculum Studies and the Traditions of Inquiry: The Scientific Tradition." Edited by Philip W Jackson. *Handbook of Research on Curriculum*. MacMillan. pp. 41-78.

Demirel, Ö. (2015). *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Pegem A Yayınları.

Demirel, Ö., Ün,K. (1987). *Eğitim Terimleri*, Şafak Matbaası, Ankara.

DİB (2014). Kur'an Kursları Öğretim Programı 4-6 Yaş Grubu, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

DİB (2018). Kur'an Kursları Öğretim Programı 4-6 Yaş Grubu, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Dinçer, B. (2020). Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı 4-6 Yaş Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Mevcut Durum Ve Beklentilerin Saptanması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dirimeşe, E. (2013). Din Eğitiminin Amaçları Açısından Kuran'da Duygusal Zekâ. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğan, Z. (2019). 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerinin Eğitim-Öğretim Yeterlik Algıları (Kayseri Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ekici, F. Y. (2015). Okul Öncesi Eğitimde Uygulanan Çocuk Merkezli Yaklaşımların Kuramsal Temel, Eğitim Ortamı ve Öğretmenin Rolü Açısından Karşılaştırılması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl:3, Sayı:12, S. 192-212.

Erakkuş, Ö. (2015). Alternatif Okul Yaklaşımlarında Din ve Değerler Eğitimi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Erden, M. (2016). Okul Öncesi Eğitime Temel Yaklaşımlar ve Din Eğitimi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Erdoğan, İ. (2015). *Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri*. İstanbul: Sümer Kitabevi.
- Fetihi, L. (1998). Okul Öncesi Eğitimde Program Geliştirme. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. Sayı:10. Sayfa 113-119.
- Gobby, G. (1998). *Listening to God with Children: The Montessori Method Applied to the Catechesis of Children*. Treehaus Communications.
- Goldman, R. (1968). *Religious Thinking from Childhood to Adolescent*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Gottlieb, E. (2006). Development of Religious Thinking, Religious Education. *The Official Journal of the Religious Education Association*, 101:2, 242-260.
- Göktepe, S. N. (2015). Okul Öncesi Dönem Din Eğitiminde Oyun Oyuncak ve Görsel Sanat Etkinliği Örnekleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündüz, F. (2007). Okul Öncesi Dönem Çocuğunda Dini Tasavvurlara Psikolojik Bir Yaklaşım. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güner, M. (2017). Avusturya'da Örgün ve Yaygın Olarak Yapılan Okul Öncesi Din Eğitimi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çanakkale: On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Harms, E. (1944). "The Development of Religious Experience in Children." *The American Journal of Sociology*, The University of Chicago Press, Vol. 50, No.2.
- Hood Jr., R. W., Spilka, B., Hunsberger, B., & Gorsuch, R. (1966). *The Psychology of Religion: An empirical Approach (2nd ed.)*. New York Guilford Press. P.46-55.
- Hull, J. M. (1996). A Gift to the Child: A New Pedagogy for Teaching Religion to Young Children. *The Official Journal of the Religious Education Association*, Vol. 91.2, P. 172-188.
- Hyde, B. (2004). Children's spirituality and "The Good Shepherd Experience". *Religious Education*, 99(2), 137-150.

Hyde, B. (2010) Godly Play Nourishing Children's Spirituality: A Case Study, Religious Education, *The Official Journal of the Religious Education Association*, 105:5, 504-518.

Hyde, B. (2011) Montessori and Jerome W. Berryman: Work, Play, Religious Education and the Art of Using the Christian Language System, *British Journal of Religious Education Aquatic Insects* Vol. 33, No. 3, September 2011, 341–353.

Işıkoğlu Erdoğan, N., Canbeldek, M. (2017). Erken Çocukluk Eğitiminde Ölçme ve Değerlendirme. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (3), 1306-1327.

İnan, H. Z. (2012). *Okul Öncesi Eğitimde Çağdaş Yaklaşımlar: Reggio Emilia ve Proje Yaklaşımı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

İpşirli, S. (2011). 3-6 Yaş Çocuğun Genel ve Din Eğitiminde Temel Değerler. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kara, B. (2019). Okul Öncesi Dönemi (4-6 Yaş Grubu) Çocukların Din Eğitiminde Görev Alan Eğitimcilerin/Din Görevlilerinin Pedagojik Yeterlilikleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaca, A., S., (2020). Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur'ân Kursu Öğrencilerine Uygulanan Değerler Eğitiminin Öğretici Görüşleri Açısından İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karadağ, M. (2019). Okul Öncesi Din Eğitiminde Kavram Öğretimi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kayır, G. (2015). Okul Öncesi Eğitimde Reggio Emilia Yaklaşımından Esinlenilerek Yapılan Proje Çalışmaları: Bir Eylem Araştırması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kaymakcan, R. (2021). *Türkiye’de Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*. Ankara: EBSAM Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Konuk, Y. (1993). Okul Öncesi Çocuklarda (5-6 Yaş) Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi (Dini Konularda Anne-Çocuk İletişimi). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Korkmaz, H. E. (2005). Montessori Metodu ve Montessori Okulları: Türkiye’de Montessori Okullarının Yönetim ve Finansman Bakımından İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Korniejczuk, V. A. (1993) Psychological Theories of Religious Development: A Seventh Day Adventist Perspective. *International Faith and Learning Seminar*. Nebraska, USA.

Kotaman, H. (2009). “Rudolf Steiner ve Waldorf Okulu.” *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Haziran 2009, C.VI, Sy. 1, S. 174-194.

Kotan, H. (2003). 5-6 Yaş Çocuğu Ana Sınıf Öğrencilerinde Dini Duygu ve Düşünce Gelişimi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köylü, M., Oruç, C. (2017). *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.

Kurtulmuş, Z. (2013). Waldorf Yaklaşımı ve Steiner Pedagojisi. F. Temel içinde, *Erken Çocukluk Eğitiminde Yaklaşımlar ve Programlar*. S. 79-98. Ankara: Vize Basın Yayın.

Küçükahmet, L. (2003). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayınları.

Lerner, R. M. (2015). *Handbook of Child Psychology and Developmental Science*. 7th Edition, John Wiley & Sons, Inc.

MEB (2013). Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitim Programı. Ankara: M.E.B. Yayınları.

Mert, Ş. (2015). Bilgisayar Oyunları Yoluyla Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Miller, R. (1996). *The Developmentally Appropriate Inclusive Classroom in Early Education*. Delmar Publishers.

Minor, C. V., Campbell, R. (2016). “The Parable Of The Sower: A Case Study Examining The Use Of The Godly Play® Method As A Spiritual İntervention On A Psychiatric Unit Of A Major Children’s Hospital”, *International Journal of Children's Spirituality*.P. 38-51.

Mischel, W. (2014). *The Marshmallow Test: Understanding Self Control and How to Master It*. Corgı Books. Penguin Random House, UK.

Montessori, M. (1912). *The Montessori Method*. New York: Frederick A. Stokes Company.

Montessori, M. (1931). *Education religieuse: la vie en Jesus-Christ*. Translation by Georgette J.-J. Pernard and Anne-Marie Bernard. Rome: Instituto Tipo-litografico Garzanti.

Montessori, M. (1932). *The Mass Explained to Children*. London: Sheed and Ward. Published as *The Mass Explained to Boys and Girls* (1934). Chicago, IL: Sadlier.

Montessori, M. (1938). *Four Planes of Education*. Edinburgh: Montessori Congress.

Montessori, M. (1965). *The Child in the Church*. St. Paul: Catechetical Guild.

Montessori, M. (1970). *The Child in the Family*. Chicago: Henry Regnery Company.

Montessori, M. (1972). *The Discovery of the Child*. NewYork: First Ballatine Books.

Montessori, M. (1974). *Childhood Education*. Chicago: Henry Regnery Company.

Mustayeva, L. (2016). Montessori Eğitim Sistemi ve İslam Eğitim Sisteminin Karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

NAEYC. (2009). Developmentally Appropriate Practice in Early Childhood Programs Serving Children from Birth Through Age 8. *National Association for the Educating of Young Children*.

Oruç, C. (2013). Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitiminde Çoğulcu Bir Yaklaşım: ‘Gift to the Child’. *Değerler Eğitimi Dergisi*. Cilt 11. No. 26, 227-258.

Oruç, C. (2013). Erken Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Teorileri Bağlamında Din Eğitimi. *Turkish Studies* 8/8. S. 971-987.

Oruç, C. (2014). Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi; Teorik Çerçeve, Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri. *Yeni Türkiye*, No 58: (621-635).

Oruç, C. (2014). *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*. İstanbul:DEM Yayınları.

Oruç, C. (2019). Montessori Eğitim Yaklaşımının Din Eğitimine Uygulanması: Godly Play Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi* 17/38. S. 235-266.

Osmanoğlu, C. (2007). Basamak Teorileri Açısından, Dinî Gelişim, İnanç Gelişimi ve Eğitimi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özeri, Z. N. (2001). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Din ve Ahlak Eğitimi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özeri, Z. N. (2004). *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları.

Öztürk, N. (2018). Okul Öncesi Dini Eğitim: “Kur’an Kursları Okul Öncesi Din Eğitimi Projesi” ve Öneriler. İstanbul: *SETA Vakfı*.

Piaget, J. (1939). *Çocukta Hüküm ve Muhakeme*. S. E. Siyavuşgil (çev.). İstanbul: Devlet Basımevi.

Sapsağlam, Ö. (2015). Anasınıfına Devam Eden Çocuklara Uygulanan Sosyal Değerler Eğitimi Programının Sosyal Beceri Kazanımına Etkisinin İncelenmesi. *Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Selçuk, M. (1989). Okul Öncesi ve Okul Çağı Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Selçuk, M. (1990). *Çocuk Eğitiminde Dini Motifler (Okul Öncesi Çağı)*. İslami Araştırmalar, C. 4, Sayı 2.

Selvam, G. S., Munyiva, L. (2018). Benefits Of Good Shepherd Catechesis Among Children With Intellectual Disabilities In Kenya. *Journal of Religious Education*, 66.225–234.

Senemoğlu, N. (2012). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim. Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Sevim, M. (2013). Search For An Alternative Way In Preschool Education. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sevinç, G. (2019). A Review on the Neo-Piagetian Theory of Cognitive Development. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, Volume: 52, Issue: 2, 611-631.

Sözen, H. (2014). Çocuğun Din Eğitimine Hz. Muhammed'in Hayatı Bağlamında Kuramsal Bir Yaklaşım. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Standing, E. M. (1959). *Maria Montessori Her Life and Work*. Fresno, Calif: Academy Guild Press.

Şen, S. (2018). 4–6 Yaş Grubu Çocuklarda Kur'an Tasavvuru. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Uşak: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tatar, Ş. (2013). Okul Öncesi Eğitim Programı Din Eğitimi İlişkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tauhidi, D. (2001). *The Tarbiyah Project: A Holistic Vision of Islamic Education*. Online Erişim: <https://www.yumpu.com/en/document/read/15570725/tarbiyah-project-iit-academy> Erişim Tarihi: 06.02.2022

Temel, F. Kaynak, B. (2016). Erken Çocukluk Eğitim Program ve Yaklaşımlarının Program Nitelikleri Açısından Değerlendirilmesi. Erken Çocukluk Eğitiminde Yeni Arayışlar. (S. 14-24.) İstanbul: İGEDER İstanbul Gönüllü Eğitimciler Derneği.

Tosun, C. Çapcıoğlu, F. (2015). 4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dinî Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 5/5. S. 705-720.

Turiel, E. (2015). *Moral Development. Handbook of Child Psychology and Developmental Science*, 1–39.

Tüfekçi, K. (2020). Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kuran Kursları Eğitiminin Öğretici Ve Veli Görüşlerine Göre İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türk, H. Ö. (2019). Çocuklarını Kur'an Kursu veya Anasınıfına Gönderen Ailelerin Tercihlerine İlişkin Bir Çözümleme. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Türküz, R. (2009). Okul Öncesi Dönemde Dinî Gelişim ve Eğitimi (James W. Fowler'ın İnanç Gelişimi Teorisi Bağlamında Bir Araştırma). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Urdoğan, A., B. (2019). Okul Öncesi Kur'an Kursu Öğretim Programının Program Geliştirme Açısından Değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uzun, S. (2016). Okul Öncesi Dönem Din Eğitimi (İslam Dini) Programlarının Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi Türkiye ve Amerika Örnekleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uzun, S. (2018). İslam Eğitiminde Program Geliştirmede Yeni Bir Metodoloji: Amerika Terbiye Projesi Örneği. *Uluslararası İslam Eğitimi Kongresi 2018 Bildiriler Kitabı*. S. 555-567.

Uzut, N. (2020). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının İç Mimarlık Temelinde Mekân Ölçütleri: Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Eğitim Merkezleri Örnekleri Üzerinden Bir Model Önerisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Varış, F. (1978). *Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Yaacob, S. Embong, R. (2014). Revisiting the Concept of an Integrated Curriculum and Its Implications for Contemporary Islamic Schools. *US-China Education Review B*, ISSN 2161-6248 August 2014, Vol. 4, No. 8, 550-559.

Yağcı, S. (2018). Öğreticilere Göre Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları (İzmir İli Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yıldırım, B. (2015). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 4-6 Yaş Arası Çocuklara Din Eğitimi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yuvacı, Z. (2013). Okul Öncesi Değer Eğitimi Uygulayan Okullardan Seçilen Değerlerin ve Etkinliklerin İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

EKLER

EK-1: KATILIMCI BİLGİLERİ

1. **01, Z.N.C., Pedagog:** İstanbul Üniversitesi Pedagoji bölümü 1985 mezunudur. Yüksek Lisans tezini “Annenin adalet tutumunun 5 Yaş Çocuklarına Etkisi” konulu teziyle Marmara Üniversitesi Din Eğitimi bölümünde tamamladı. Bu sırada özel okul öncesi eğitim kurumlarında pedagoğluk yapmıştır. Doktora eğitimini ise “Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Din ve Ahlak Eğitimi” adlı teziyle yine Marmara Üniversitesi Din Eğitimi bölümünde tamamladı. Doktora tezi aynı isimle kitap olarak yayınlanmıştır. Farklı okul öncesi eğitim kurumlarında idareci ve program geliştirmeci görevlerinde bulunan katılımcı halen Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezinde psikolojik danışman olarak görev yapmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın hazırladığı 4-6 yaş Kur’an kursu programının hazırlanmasında da aktif görev almıştır.
2. **02, N.G., Öğretim Üyesi, Okul Öncesi Eğitimi:** Öğretim Görevlisi, Boğaziçi Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü 2013 mezunudur. Mezuniyet sonrasında, okul öncesi eğitim alanında danışmanlık, yayıncılık, program geliştirme, eğitim koordinatörlüğü gibi çok farklı alanlarda çalışmıştır. Bu çalışmaları yaptığı kurumların bünyesinde her zaman manevi eğitim de yer almaktaydı. Son dört yıldır da Özel bir Üniversitenin Çocuk Gelişimi Bölümü’nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Çalıştığı alanlar, sınıf yönetimi, okuma yazmaya hazırlık, matematik eğitimi, fiziksel çevre düzenleme konuları. Yüksek Lisans eğitimini eğitim yönetimi ve denetimi alanında yapan katılımcı, burada da okul öncesi eğitim kurumu yöneticilerinin alan yeterliliklerini çalışmıştır. Son iki yıldır Diyanet İşleri Başkanlığı’nın 4-6 yaş Kur’an kursu öğretmenlerine sınıf yönetimi, fiziksel çevre, materyal geliştirme, masal, drama, oyun gibi konularda seminerler, eğitimler vermektedir.

3. **03, A.K., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu:** Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği bölümü mezunudur. İMKB Kız Meslek Lisesi Çocuk Gelişimi bölümünden mezun olduktan sonra okul öncesi öğretmenliği bölümünü okumuştur. Dini eğitim noktasında, altyapısı daha çok medrese temellidir. Altı sene kadar medrese eğitimi almıştır. Kurucusu olduğu Özel Anne Çocuk Atölyesi'nde çocuklara ve annelere eğitimler, seminerler düzenleyen katılımcı, aynı zamanda özel bir yayınevinden çıkan Dini Eğitim Odaklı Okul Öncesi Eğitim Seti'nin de yazarıdır.
4. **04, H. Ü., Eğitim Kurumu ve Yayınevi Kurucusu:** Bünyesinde yayınevi, ilkököl ve anaokulu bulunan özel eğitim kurumlarının kurucusu. Marmara Üniversitesi Kimya Mühendisliği mezunudur. Mühendislikten sonra formasyon alarak Matematik öğretmenliği yapmıştır. Kurucusu olduğu eğitim kurumlarında matematikle, kimyayla, fenle, sanat ile çocukları Kâinatın Yaratılışı, Kâinattaki matematik, fen ve sanat üzerinde tefekkür etmeye sevk etme gayreti içerisinde.
5. **05, F.A.D., Okul Öncesi Eğitimci, Eğitim Kurumu Kurucusu:** Boğaziçi Üniversitesi Matematik Bölümü ve Yıldız Teknik Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü mezunudur. Yıldız Teknik Üniversitesi'nde pedagojik formasyon aldıktan sonra, bir yıl ortaokulda ücretli öğretmenlik yapmıştır. 2017 yılında kardeşiyle birlikte bir çocuk kitabevi açmıştır. Kitabevinin atölye kısmında okul öncesi oyun grupları, peygamber atölyeleri gibi çeşitli atölyeler düzenlemiştir. 2019 yılı Eylül ayında da anaokulu işletmeciliğine geçerek bir anaokulu devralmıştır. Okulunda değerler eğitimi dersleri vermekte ve kendisi de aktif olarak süreci takip etmektedir.
6. **06, T.K., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici:** Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans mezunudur. 2 yıl ilköğretimde din kültürü

öğretmenliği yapmıştır. 10 yıldır Kur'an Kursu öğreticiliği yapmaktadır. 1 yıl yurtdışında din görevlisi olarak bulunmuştur. Bu süre içerisinde 3-6 yaş arasında çift dille değerler eğitimi projesi hazırlamıştır, 8 ay yurtdışında çift dilde değerler eğitimi vermiştir. 2017 yılından beri Diyanet İşleri Başkanlığında 4-6 yaş öğreticisi olarak görev yapmaktadır.

7. **07, P.R., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici:** Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde ön lisans okuduktan sonra İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olmuştur. Çocuklarla eğitime başladıktan sonra üç yıl süren drama eğitimi almıştır. Şu an bir sivil toplum kuruluşunda drama formatörlüğü yapmakta, aynı zamanda 4-6 yaş grubunda görev yapan öğretmenlere drama eğitimleri vermektedir.
8. **08, F.Ç., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici:** Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve İstanbul Üniversitesi Auzef Çocuk gelişimi bölümü mezunudur. 14 yıldır Kur'an Kursu öğreticiliği yapmaktadır. Son 5 yıldır 4-6 yaş grubuyla çalışmaktadır.
9. **09, R.A., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici, Okul Öncesi Eğitimci:** 04-06 yaş il koordinatörüdür, İmam Hatip Lisesini bitirdikten sonra Kız Meslek Lisesi Çocuk Gelişimi Bölümü'nden mezun olmuştur. Okul öncesi öğretmenliği Lisans / İlahiyat Ön lisans mezunudur. MEB'e bağlı anaokullarında ve anasınıflarında 3 yıl okul öncesi öğretmenliği yapmıştır. MEB'e bağlı özel eğitim kurumunda 1 yıl staj yapmıştır. DİB 04-06 Yaş Grubu Kur'an Kurslarında 4 yıldır çalışmaktadır. Yayınlanmış okul öncesi Elif-bâ öğretiminde Oyunlar ve Dramalar isimli bir çalışması bulunmaktadır.
10. **10, F.Ö., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici:** Anadolu İmam Hatip Lisesi, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Karabük Üniversitesi Pedagojik Formasyon mezunudur. Halen Atatürk Üniversitesi Çocuk Gelişimi bölümünde öğrencidir, 7 yıldır Kur'an kursu öğreticisi olarak görev yapmakta, 4 yıldır da 4-6 yaş grubuyla çalışmaktadır.

11. 11, Ş.Ç., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici: 2003 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olmuştur. 2005 yılına kadar Formasyon ve Yüksek Lisans eğitimlerini yine Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde tamamlamıştır. 2006-2007 yılları arasında özel bir televizyonda yapımcılık yapmıştır. 2007 yılında Kur'an Kursu öğreticisi olarak Ankara'ya atanmıştır. 2011 yılına kadar yetişkinlerle çalışmış, 2011 yılından itibaren de hem yetişkinlerle hem de çocuklarla zaman zaman çalışma imkânı olmuştur.

12. 12, D. K., 4-6 yaş Kur'an kursu Formatör öğretici: İstanbul Bilgi Üniversitesi Tarih Bölümü'nden daha sonra Ankara İlahiyat Fakültesi'nden mezun olmuştur. Rize Üniversitesi'nde İslam tarihinden yüksek lisans yapmıştır. Hali hazırda Marmara Üniversitesi'nde din eğitimi ana bilim dalında doktora öğrencisidir. 2011 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı personeli (Kur'an Kursu öğreticisi) olarak atanmıştır. 2013 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı pilot olarak 4-6 yaş Kuran Kurslarını açınca bulunduğu ilde ilk açılan Kur'an Kursunda idareci olarak çalışmaya başlamıştır. Bu 7 yıl süresince okul öncesi eğitiminde mesleki yeterliliğini artırmak için Diyanetin hizmet içi seminerlerini aldığı gibi Atatürk Üniversitesi Çocuk Gelişimi ön lisans programından da mezun olmuştur.

EK-2: NİTEL ARAŞTIRMA MÜLAKAT FORMU

Okul Öncesi Din Eğitiminde Program Geliştirme Süreçlerinde İlke ve Yaklaşımlar

Nitel Araştırma Mülakat Formu

Merhaba,

Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi bölümünde doktora tezi olarak “Okul Öncesi Din Eğitiminde Program Geliştirme Süreçlerinde İlke ve Yaklaşımlar” adlı bir araştırma üzerinde çalışmaktayım. Araştırmamız erken çocukluk döneminde din eğitiminde program geliştirirken nelere dikkat edilmeli, amaç, kazanım ve yöntemler nasıl tespit edilmeli, içerik seçerken nelere dikkat edilmeli gibi çeşitli konuları sorgulamakta ve elde edilen veriler ışığında literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede sizinle yaklaşık 45 - 60 dakika sürmesini planladığımız bir mülakat gerçekleştirmeyi arzu ediyoruz. Vereceğiniz tüm bilgiler sadece bu araştırmada kullanılacaktır.

Araştırmaya katılarak destek verdiğiniz için şimdiden çok teşekkür ederiz.

A. KİŞİSEL BİLGİLER

A.1. Kısaca kendinizi tanıtır mısınız? (Adınız Soyadınız. Eğitim durumunuz nedir?

Akademik ve mesleki deneyiminiz nedir? Okul öncesi eğitim ve Okul öncesi din eğitimi ile ilgili mesleki tecrübeleriniz nelerdir?)

A.2. Okul öncesi din eğitimi konusunda sahada aktif görev yapıyorsunuz. Saha tecrübenizden bize kısaca bahseder misiniz?

B. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM PROGRAMI VE DİN EĞİTİMİ

B.1. Size göre, erken çocukluk döneminde eğitimin planlanmasında din eğitiminin programdaki yeri ne olmalıdır?

B.2. Din eğitimi ayrı bir ders/öğrenme alanı olarak okul öncesi eğitim programına eklenmeli mi, yoksa program din eğitimini de içerecek şekilde bütün olarak mı planlanmalıdır?

B.3. Size göre, okul öncesi dönemde din eğitimi veren kurumların ve kişilerin öncelikli olarak dikkate alınması gereken unsurlar nelerdir?

B. 4. Size göre iyi bir okul öncesi din eğitimi programının özellikleri nelerdir? (Okul öncesi eğitimde çocuk merkezli, akademik bilgi merkezli, oyun temelli, bilişsel gelişimi önceleyen, duyuşsal gelişimi önceleyen programlar/ yaklaşımlar mevcut. Okul öncesi din eğitimi programının bu özelliklerden hangilerine sahip olması, hangilerine de sahip olmaması size göre daha iyi olur?)

C. AMAÇ VE KAZANIMLAR

C.1. Size göre erken çocukluk dönemi din eğitimi planlanırken öncelikli olarak göz önünde bulundurulması gereken amaç ve kazanımlar neler olmalıdır?

C.2. Meslek hayatınızda erken çocukluk döneminde din eğitiminin hedefi bu olmamalı dediğiniz durumlarla karşılaştınız mı? Karşılaştıysanız bize kısaca bunlardan bahseder misiniz?

C.3. Meslek hayatınızda okul öncesinde din eğitimi verilecekse bu şekilde verilmeli dediğiniz örnek uygulama olarak nitelendirebileceğiniz uygulamalarla karşılaştınız mı? Karşılaştıysanız bize kısaca bu uygulamaları sizin gözünüzde “özel” kılan yönlerinden bahseder misiniz?

D. İÇERİK

D.1. Size göre erken çocukluk dönemi din eğitiminde içerik seçiminde öncelikli olarak dikkate alınması gereken unsurlar nelerdir?

D.2. Erken çocukluk dönemi din eğitimi programında olmazsa olmaz dediğiniz konu başlıkları var mı?

D.3. Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi Programında yer almasa daha iyi olur, ya da hiç yer almamalı dediğiniz konular var mı?

E. EĞİTİM DURUMU

E.1. Sizce erken çocukluk döneminde din eğitimi konusunun özel bir öğretim yöntemine ihtiyacı var mı?

F. DEĞERLENDİRME

F.1. Size göre erken çocukluk dönemi din eğitiminde programın, öğrencilerin ve öğreticilerin verimliliği nasıl değerlendirilmelidir?

G. EĞİTİM YAKLAŞIMLARI

G.1. Okul öncesi eğitim yaklaşımları ve okul öncesi dönem din eğitimi konusuna gelecek olursak, sizce Montessori/Waldorf/High Scope/ Orman Pedagojisi/Reggio Emilia vb. temelli bir okul öncesi din eğitimi mümkün müdür?

-Mümkünse nasıl? Ve bu sentezi (eğitim yaklaşımları ve din eğitimi sentezini) faydalı bulur musunuz?

Erken Çocukluk Döneminde Din Eğitimi konusu hakkında önemli bulduğunuz, bizimle paylaşmak istediğiniz başka konular var mı? Bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz. Sümeyra UZUN